

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADINLARA BİR İÇ SES ÇAĞRISI
OLARAK CLARISSA PINCOLA ESTES'İN
KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINA
FEMİNİST BİR YAKLAŞIM

Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Emir ÖZEREN

İZMİR - 2018

TEZ ONAY SAYFASI

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ
Öğrenci No : 2013800887
Tez Başlığı : Kadınlara Bir İç Ses Çağrısı Olarak Clarissa Pincola Estes'in Kurtlarla Koşan Kadınlar Kitabına Feminist Bir Yaklaşım
Savunma Tarihi : 14/12/2018
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Emir ÖZEREN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Dr. Öğr. Üyesi Emir ÖZEREN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç. Dr. Özlem DUVA KAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof. Dr. Aynur KOÇAK	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	

Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği (X) / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kadınlara Bir İç Ses Çağrısı Olarak Clarissa Pincola Estes’in Kurtlarla Koşan Kadınlar Kitabına Feminist Bir Yaklaşım” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../2019

Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kadınlara Bir İç Ses Çağrısı Olarak Clarissa Pincola Estes'in Kurtlarla Koşan

Kadınlar Kitabına Feminist Bir Yaklaşım

Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Programı

Bu çalışmanın amacı, Clarissa Pincola Estes'in Kurtlarla Koşan Kadınlar Kitabının, kadınlara iç seslerini dinlemeleri, sezgilerinin değerini anlamaları amacıyla ortaya koyduğu önermelerin feminist bir duruşla incelenmesidir. Tarih boyunca çeşitli sistemlerle ezilmiş, sosyal, bireysel varoluşları baskı altına alınmış kadınların yaratıcılıkları yok edilmiş, yok sayılmıştır. Estes, psikanalist olarak klinik çalışmalarını, biyolog olarak araştırma ve gözlemlerini, dünyanın farklı coğrafyalarından derlediği, masal, mit ve öykülerle harmanlayarak kadınların ruhsal derinliklerine doğru bir çözümleme yapmaktadır. Afrika'dan Balkanlar'a, Ortadoğu'dan Amerika'ya kadar geniş kültürel çalışmalardan elde edilmiş anlatımlarda kahramanlar, benzer arketipsel yapılar oluşturmaktadır. Estes, özgün olarak Vahşi Kadın arketipini tanıtmaktadır. Kadınların tüm yaşam çağlarında yoldaşı olan bu arketip, bir içses olarak kadınlara uyarılarda bulunmakta, tuzakları ve tehlikeleri görünür hale getirmektedir. Öte yandan Estes, kadınlar ve kurtların benzerliklerini ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır. Psikanaliz ve mitolojinin simgeselliğini, bilinçaltını, kolektif bilinçdışını, kadınların prenses ya da kraliçe olmadıkları, zorlu erginlenme süreçlerinden geçtikleri masal, mit ve öykülerde örneklendirmiştir. Anaerkinin ve anayanlılığın ataerkiye dönüşüne dair ipuçları bulunan eser, kadınların gelecek kuşaklara aktarabilecekleri kadim bilgiler taşımaktadır. Feminizme, kadınların kendi yaşamlarının kurucusu olmaları çağrısı ve yöntem önerileriyle değerli bir kültürel katkı sağlayan eser, mitolojiyi

güncel sorunların anlaşılması için değerli bir başvuru kaynağı olarak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Psikanaliz, Mitoloji, Feminizm, Anaerki, Ataerki, Tanrıça.

ABSTRACT

Master's Thesis

A Feminist Approach To Women Who Run With The Wolves By Clarissa

Pincola Estes As An Invitation For Women To Find Their Inner Voice

Tuna Nazmiye DEMİROĞLU YENİ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Women's Studies

Women's Studies Program

The purpose of this study is to examine the propositions put forth in *Women Who Run With the Wolves* by Clarissa Pinkola Estés with the intention that women should listen to their inner voice and to realize the meaning of their intuitions from a feminist perspective. Throughout history, creativity of women who have been oppressed by various systems and whose individual existence has been suppressed has been destroyed and ignored. Blending her clinical studies as a psychiatrist and her researches and observations as a biologist with fairy tales, myths and stories from all over the world, Estes makes analyses into the inner depths of women. In the expressions acquired from extensive cultural studies from Africa to the Balkans, from the Middle East to America, the heroes / heroines form similar archetypal structures. Estes originally depicts the Wild Woman archetype. Accompanying women throughout all their ages, this archetype gives warnings to them as an inner voice and makes traps and dangers apparent. Moreover, Estes reveals in detail the similarities between women and wolves. She exemplifies the figurativeness of psychoanalysis and mythology, subconscious and collective unconscious in the fairy tales, myths and stories in which women are neither princesses nor queens and go through though pubescence periods. The work having hints related to the transition from matriarchy to patriarchy contains archaic information that women can hand down to the next generations. Making a valuable cultural contribution to feminism with the call and methods for women to be the creators of their own

lives, this work puts mythology as a precious reference guide to understand contemporary issues.

Keywords: Psychoanalysis, Mythology, Feminism, Matriarchy, Patriarchy, Goddess.

**KADINLARA BİR İÇ SES ÇAĞRISI OLARAK CLARISSA PINCOLA
ESTES'İN KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINA FEMİNİST BİR
YAKLAŞIM**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABININ DAYANAKLARI

1.1. PSİKANALİZ VE FEMİNİZM	10
1.1.1. Freud ve Kadın	29
1.1.2. Jung ve Kadın	38
1.1.2.1 Jung ve Arketipler	42
1.2. MİTOLOJİ	53
1.2.1. Freud, Jung ve Mitoloji Bağı	53
1.2.2. Psikanaliz ve Mitoloji	58
1.2.3 Arketipler ve Mitoloji	63

İKİNCİ BÖLÜM
CLARISSA PINCOLA ESTES VE KURTLARLA KOŞAN KADINLAR
KİTABI

2.1. KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINDAN PSİKANALİZ VE MİTOLOJİ	66
2.1.1. Clarrissa Pincola Estes'te Psikanaliz Ve Mitoloji Bağı	66
2.1.2. Kitabın Amacı ve Yazılma Serüveni	68
2.1.3. Kurt Motifi	72
2.2. KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINDA VE ÖYKÜLERİNDE KAVRAMSAL DURUM	78
2.2.1. Giriş: “Kemiklerin Üstüne Şarkı Söylemek”	80
2.2.2. Birinci bölüm: ”Uluma: Vahşi Kadın’ın Dirilişi”	82
2.2.2.1. Birinci Öykü : La Loba	84
2.2.2.2. İkinci Öykü : Dört Haham	86
2.2.3. İkinci bölüm: “Davetsiz Misafiri Sezdirmeden İzlemek: Erginlenmenin Başlangıcı”.	87
2.2.3.1. Üçüncü Öykü: Mavi Sakal	90
2.2.4. Üçüncü bölüm: “Gerçekleri Koklayarak Araştırıp Bulmak: Erginlenme olarak Sezginin Tekrar Ele Geçirilmesi”	94
2.2.4.1. Dördüncü Öykü: Bilge Vasalisa	100
2.2.5. Dördüncü bölüm: “ Eş: Ötekiyle Birleşme”	106
2.2.5.1. Beşinci Öykü: Manawee	107
2.2.6. Beşinci bölüm: “Avlanma: Gönül Yalnız Bir Avcıyken”	110
2.2.6.1. Altıncı Öykü: İskelet Kadın	112
2.2.7. Altıncı bölüm: “ Sürüsünü Bulmak: Kutsama Olarak Aidiyet”	116
2.2.7.1. Yedinci Öykü Çirkin Ördek Yavrusu	119
2.2.7.2. Sekizinci Öykü: Yanlış Zigot	125
2.2.8. Yedinci bölüm: “Neşeli Beden: vahşi Beden”	128
2.2.8.1. Dokuzuncu Öykü: La Mariposa, Kelebek Kadın	129
2.2.9. Sekizinci bölüm: “Kendini Korumak: Kurt Kapanları, Kafesleri ve Zehirli Yemleri Tanımak”	132

2.2.9.1. Onuncu Öykü: Kırmızı Ayakkabılar	135
2.2.10. Dokuzuncu bölüm: “Evin Yolunu Bulmak: Kendine Dönüş”	145
2.2.10.1. Onbirinci Öykü: “Fok Derisi, Ruh Derisi”	147
2.2.11. Onuncu bölüm: “Temiz Su: Yaratıcı Hayatın Beslenmesi”	153
2.2.11.1. On İkinci Öykü: La Llorona	155
2.2.11.2. On Üçüncü Öykü: Kibritçi Kız	158
2.2.11.3. On Dördüncü Öykü: Üç Altın Saç	161
2.2.12. On birinci bölüm: “Sıcaklık: Kutsal Bir Cinselliğin Yeniden Ele Geçirilmesi”	163
2.2.12.1. On Beşinci Öykü: Baubo: Karın Tanrıçası	164
2.2.12.2. On Altıncı Öykü: Çakal Dick	167
2.2.12.3. On Yedinci Öykü: Bir Ruanda Gezisi:	168
2.2.13. On ikinci bölüm: “Özel Araziyi Belirlemek: Öfkenin ve Bağışlamanın Sınırları”	170
2.2.13.1. On Sekizinci Öykü: Hilal Ayısı	171
2.2.13.2. On Dokuzuncu Öykü: Kurumuş Ağaçlar	176
2.2.14. On üçüncü bölüm: “Savaş Yaraları: Yara İzi Klanına Üyelik”	178
2.2.14.1. Yirminci Öykü: Altın Saçlı Kadın	180
2.2.15. On dördüncü bölüm: “La Selva Subterranea: Yer Altı Ormanında Erginlenme”	182
2.2.15.1. Yirmi Birinci Öykü: Elsiz kız	185
2.2.16. On beşinci bölüm: “Gölge Gibi İzlemek: Canto Hondo, Derin Şarkı”	189
2.2.17. On altıncı bölüm: “Kurdun Kirpikleri”	190

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA MİTLERİNDE YAŞAMA AİT KALİPLER ve TEMALAR

3.1. MİT ve MASALLARDA ANAERKİNİN ATAERKİYE EVRİLMESİ	198
3.2. MİTLERDE KADIN KAHRAMANLAR	206
SONUÇ	214
KAYNAKÇA	221

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: La Loba	s. 85
Tablo 2: Dört Haham	s. 87
Tablo 3: Mavi Sakal	s. 94
Tablo 4: Vasalisa	s. 106
Tablo 5: Manawee	s. 110
Tablo 6: İskelet Kadın	s. 116
Tablo 7: Çirkin Ördek Yavrusu	s. 125
Tablo 8: Yanlış Zigot	s. 127
Tablo 9: La Mariposa Kelebek Kadın	s. 131
Tablo 10: Kırmızı Ayakkabılar	s. 144
Tablo 11: Fok Derisi Ruh Derisi	s. 153
Tablo 12: La Llorona	s. 158
Tablo 13: Kibritçi Kız	s. 160
Tablo 14: Üç Altın Saç	s. 163
Tablo 15: Baubo: Karın Tanrıçası	s. 166
Tablo 16: Çakal Dick	s. 168
Tablo 17: Bir Ruanda Gezisi	s. 170
Tablo 18: Hilal Ayısı	s. 176
Tablo 19: Kurumuş Ağaçlar	s. 178
Tablo 20: Altın Saçlı Kadın	s. 182
Tablo 21: Elsiz Kız	s. 189

GİRİŞ

Söylenceler ve mitler kültürün simgesel kodlarını taşırlar. Kültür tüm bileşenleriyle yoluna bu kodlara dayanarak, eklemeler, düzeltmeler, uyarlamalar yaparak devam eder. Mitlerde kullanılan dil çözümlendiğinde, doğaya ve insana dair geçmişin birikmiş sosyal olay ve olgularını gösterirler. İnsanın nasıl biçimlendiğini, geçilen süreçleri, müdahaleleri, ana yolları, yan yolları ve sapakları gösterir. Kahramanlar, öncülerdir. Öncüler, izleyiciler ve diğer tüm simgesel yapılar toplumun birer parçasını temsil ederler. Temel yargıların oluşumlarını, aşamalarını, planları ve kurguları bir sistem dahilinde ortaya koyarlar. İnsanın her yaşta geçirdiği kazanımlar, kayıplar ve etkileri, cinsiyetlerin rol alışları öykülerdeki kahramanların üzerinden görünür olur.

Bu çalışmada Clarissa Pinkola Estes'in öyküler, masal ve mitler üzerinden kadına ait arkaik bir yol arayışını ve çözümlemelerini irdelemeye çalıştık. Lynn E. Roller, söylencelerin, bize onları aktaran toplumların, dinsel, politik gereksinimlerini, görüş ve bakış açılarını yansıttığını ileri sürer¹. Yukarıda söz edilen söylencelerin gücünün ve gerçekliğinin sembolik dilden kadınlara bir rehberlik çalışmasına dönüşünün sistematüğını anlamak istedik. Arketiplerin varlığını ve kapsamını, psikanaliz eşliğinde hangi kalıplara karşılık geldiklerini ortaya koyan Estes'in, kadınlara kendi iç seslerini nerede bulacaklarına ilişkin iletmek istediğı mesajların neler olduğuna bakmaya çalıştık. Evrensel ve bireysel yazgıların arketiplerde barındırdığı davranışların bugünkü karşılıkları neler olabilir? Olay örgüleri, öyküdeki nesnelere, semboller bugüne, gündelik, güncel olana nasıl uyarlanabilir? Kadınlar, iç seslerine kulak vermekten ne zaman kopmuş, koparılmışlardır? “Vahşi Kadın” kimdir ve nasıl bir rehberlik yapmaktadır? Kadının biyolojik döngülerinin değersizleştirilmesi, varoluşlarının değersizleştirilmesine eşlik ederken, anneliğın ve ana yanlılığın nasıl bir evrilmeyele babalık hukuku karşısında yenilgiye uğratıldığının izlerine baktık.

Adriana Cavarero, Trakyalı zeki kadın hizmetçinin, Thales'in gökyüzünü incelerken, önündeki çukura düşmesi üzerine kahkahalar atarak, daha ayağının önünü

¹ Lynn E. Roller, **Ana Tanrıça'nın İzinde**, Çev. Betül Avunç, Alfa Yayınları, 2013, İstanbul, s. 278.

göremiyorsun, etrafında olup biteni nasıl anlayacaksın, diye dalga geçişinin öyküden bilinçli biçimde çekilip alınmasına rağmen, kahkahada saklı gerçeği sahibine iade etme şansımızın olduğunu belirtir². Estes de masal ve mitlerdeki, öykülerdeki kadın figürlere yerlerini ve arka plana atılmış, görünmez kılınmış haklılıklarını verir. Böylece, feminizmin kadınların özne olmaları amacına değerli bir katkıda bulunmuş olur.

Bu eser feminist bir yapıbozum eseri olarak okunabilir. Cinsiyetin kuruluşuyla dilin kuruluşu arasındaki bağları söken³, kadının eril korumaya değil erginlenmeye ihtiyaç duyduğu, oluşturulmuş bir yaşama değil, yaşamı oluşturmaya örnekler oluşturan kahramanların var olduğu bir yapı bozumudur. Böylece, kültürel çeşitlilikle elde edilmiş öykülerin sorgulayıcı bir yöntemle okunması, aktarılması kadınlara kültürlerüstü bir benzerlik sonucu doğurur. Bu yönüyle onu özcülükten ayrı bir çizgiye taşır. Yalnızca kadın deneyimlerini öne çıkarmaz. Erkek deneyimlerinin olumlu, olumsuz örneklerine de yer vermektedir. Yine de Estes'in kadının varoluşunun genişlemesi için, sezgisel ve duygusal bilgisine verdiği önem görülür olduğundan, onun bir kültürel feminist duruşa sahip olduğunu düşünmek mümkündür.

Başlangıçtaki, geçmiş zamanlardaki kadınlık ile bugünkü kadınlık, dünyanın farklı coğrafyalarında, benzerlik taşıyarak, yerleşik yaşama geçiş, aidiyetlerin ve biriktirmenin, mülk edinmenin, dinlerin etkisi gibi etkenlerle dönüşüme uğramıştır. Söylencelerdeki çözümlenmelerle bu dönüşümün öncesi ve sonrası görülebilir. Estes, bu görünürlüğü öykülerle ortaya koymaktadır. Bu eser kadınların kendilerini, başlangıçta olduğu yetenekleri ile tanımalarını sağlayan gizlenmiş bilginin deşifre edilmesini sağlamaktadır. Kurt ve kadınların benzerliğini, bu benzerlikten elde edilecek bilgidir kadınların hangi yönlerini destekleyebileceklerine dair tespitlerde bulunmaktadır.

Psikanaliz, ruhsal yapıyı katmanlarıyla inceler. Bu katmanlar arasında analizler yaparken söylenceler ile yolu kesişir. Estes, Freud'ün kuruculuğunu yaptığı ve Jung'un mitlerle örtüştürdüğü psikanalitik çalışmalardan yararlanır. Psikanalizin

² Adriana Cavarero, **Platon'a Rağmen Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı**, Çev. Bilge Tanrısever, Otonom Yayınları, 2017, s.61.

³ Maggie Humm, **Feminist Edebiyat Eleştirisi**, Çev. Özge Altay ve Diğerleri, Say Yayınları, 2002, İstanbul, s. 41.

feminist eleştirisi, eril bakış açısıyla kurulmuş bir bilim dalı oluşu yönündedir. Bununla beraber, Estes'in bilim kadını olarak, bu bilim dalını kendi özgün metotlarıyla buluşturarak kadınları anlamak için kullanması- Kristeva, Cixous, Irigaray, Heilbrun, Gilbert ve Gubar, Felman gibi- bu çalışmada görülmesi gereken bir diğer kazanım olarak değerlendirilmelidir. Estes, Jung okulunu, öyküleri anlamada ve klinik çalışmalarında takip ederken atıfta bulunduğu kavramsal yapıyı kendi özgün çalışmalarına uyarlar. Biz de bu çalışmada psikanaliz ve söylenceler çerçevesinde, öykülerin kavramsal yapısını çıkararak, psikanalizle örtüştüğü yerleri göstermeye çalıştık. Öykülerin kavramsal yapısında Estes'in özgün kavramları, çeşitli ülkelerden topladığı öykülerdeki kavramlara yüklediği anlamları, kitabın anlatımına bağlı kalarak, aynı zamanda bu kavramlara varsa, farklı yaklaşımlarda bulunmuş düşünür ya da yazarların görüşlerini de ekleyerek ortaya koyduk.

Estes, arkaik olanın ve arketiplerin bin yıllardır olduğu gibi daima var olacaklarını düşünmektedir. Bu bağlamda kadınların yitirdikleri öykülerin değerini yeniden teslim etmek ister. Kitabın arketipolojiye katkısı özgündür. Vahşi Kadın arketipi, Vahşi Damat arketipi bunlara örnektir. Öyküler, söylenceler arketipleriyle değerlidir. Estes'e göre öyküler kadınlar için ilaçtır. Kaybolan sezgileri, anneden kıza miras kalması gereken yetenekleri ve dayanıklılıkları buradadır. Kadınların bilgeliklerine erişmelerini amaçlarken onun araçları öykülerdir. Daha temelde ise arketiplerdir. Vahşi Kadın arketipi, diğer söyleyişle kadının yol göstericisi, tuzaklar karşısında uyarıcısı olan bilgi, Estes'in söylemiyle Hristiyanlık öncesi öğelerle beraber öykülerden kaldırıldığından, kadınlar doğal olmayan, erkekler tarafından oluşturulmuş kuralların sakatladığı yaşamlara mahkum olmuşlardır.

İncelemenin amacı, mitolojik öğelerin, söylence ve öykülerin kadınların kaybolan sezgilerini bulmalarında rehberlik edebileceği kabulüyle, Clarissa Pincola Estes'in *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabının önermelerinin neler olduğunu görmektir. Söz konusu önermeler, kadınların iç seslerine kulak vermelerini, kendi yaşamlarını yönetebilmelerini, eril düşüncenin ürettiği sistemler karşısında kayıplara uğramamaları için doğru düşünme ve tavır almayı öğrenmelerini sağlayacak önemde ve değerdedir. Kadınlar, öyküleri ve söylenceleri yeniden okumak ve değerlendirmek durumundadırlar. Kendi aidiyetlerini bu yolla fark edebileceklerdir. Kitap, bu nedenle bir yol gösterici nitelik taşımaktadır. Bununla beraber, "*Kurtlarla Koşan*

Kadınlar, iletişim metinlerinin çözümlenmesinde kuramsal bir çerçeve sağlayabilir. Hem yüksek sanatsal dokuya sahip avantgarde filmler, hem de kitlesel tüketime sunulan popüler tür filmleri ve televizyon dizileri, kitapta tanıtılan arketip fikrinden yola çıkılarak okunabilir”⁴.

Estes’in bu eserini akademik bir incelemeye tabi tutmaya çalışırken, eserde karşılaştığımız kahramanların, olayların günümüzde kadınların yaşadıklarıyla benzerlikleri oldukça etkileyici bir biçimde karşımıza çıkmıştır. Hepimiz gerçek yaşamda evlilik ve zenginlik vaadiyle deneyimsiz genç kızları kandıran Mavi Sakal’ı, El Yapımı Kırmızı Ayakkabıların (kendi kurduğu yaşamı) terk ederek sunulmuş gösterişe kapılan kadınları ya da kızının istemediği yaşamlara mecbur edilmesinin acısını çeken anneleri, müstehcen kadını şakalarla kadın arkadaşlarını neşelendirmeye çalışan Karın Tanrıçası Baubo’nun çağdaşlarını tanımışızdır. Esere feminist bir yaklaşım getirmek amacıyla feminist kurama ve feminist edebiyat eleştirisi yöntemine yaslanılmıştır. Kathi Weeks, “kendini değerli kılmayı, bir duruş inşa eden seçme mekanizması olarak koyduğumuzda, feminist duruş yaklaşımının stratejik gücünü ve politik potansiyelini vurgulayabileceğimizi ve genişletebileceğimizi düşünüyorum”⁵ der. Maggie Humm, feminist eleştirinin Homeros ve Kutsal Kitap’tan iki bin yıl önce, asılan ilk tanrıça ile ilgili yazılmış metin olan ‘Inanna’ ile başladığını belirtir. Feminist edebiyat eleştirisinden ilk söz eden Mary Ellman’dır. Kadınlar Hakkında Düşünmek adlı eserinde, yapıtlarda yer alan cinsiyetlendirilmiş söylemleri hedef alır. Adrienne Rich için feminist eleştiri bir tür ‘sağ kalma’ biçimidir. Eril dile sahip metinlerin yeniden değerlendirilmesi, kadın yazarların görmezden gelinmesi, bir ‘feminist okur’ oluşturma pratiği ve bu pratikle yeni bir yazına doğru ilerleme süreçleri feminist edebiyat eleştirisinin amaçlarını oluşturur⁶. Ancak ataerkil kültür, üretim ve eğitim biçimlerinde yetişmiş olmanın donattığı zihinsel yapılanmamızın, farkında olamadığımız etkileri feminist eleştirel tutumun sınırlılıklarından biridir. Yöntem, pozitivist bilimsel yöntemleri kişisel olanı dışlamakla eleştirmektedir. Kişisel deneyimlerin, sübjektif olanın, gözlemlerin, hatta

⁴ Deniz Tansel İliç, “Yaratıcı Endüstrileri ve İletişim Alanını Kurtlarla Koşan Kadınlar Üzerinden Okumak”, **Hacettepe Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, 2015, 2. Sayı, 309-316, <http://momentjournal.org/index.php/momentdergi/article/view/148/397> , (11.06.2018), ss.309-316.

⁵ Kathi Weeks, **Feminist Öznelerin Kuruluşu**, çev. İlkay Özkürüplü, Otonom Yayınları, İstanbul, 2013, s.207.

⁶ Humm, ss. 18,28,29,26.

günlüklerin bilimsel alanın içinde değer taşıması gerektiğini, kadınların biraz da bu nedenlerle uzun yıllardır bilimsel olanla uyuşmaz ilan edildiğini kabul etmektedir. Ancak tüm bu verilerin sosyal bilimler için nitelikli bilgi değeri taşımadığı söylenemez.

Feminizm, sosyal bilimleri, gerçeğin bilgisine ulaşmaktan çok, onun iktidar süreçleri ile örgütlenmiş temsillerinin yeniden üretilmesine hizmet eden bir mekanizma olarak kurgulayan bilim anlayışına karşı çıkar. Bu şekilde ele aldığımda feminist bilgi edinme süreci öncelikle sosyal bilimleri, kendi politik içeriğini ve hatta Christiansan-Ruffman'ın (1998) deyişiyle ırkçılık, heteroseksizm ve sınıf gibi her türlü üstünlük biçimini içeren ve kullanan sömürgeci mirasını görmeye davet eder⁷.

Estes, aynı zamanda hikaye toplayıcılığı ve anlatıcılığını bir terapi yöntemi olarak kadınların yararına sunar. Folklorik desenlerin, halk şifacılarının, birey ve toplum üzerinde etkilerinin araştırıldığı⁸, bu tür çalışmalarda yöntem olarak hermeneutik fenomenoloji metodunun kullanıldığı günümüzde, anlatım, anlama, anlatımdaki ayrıntılardan dünyayı algılama, araştırmaların konusudur.

Sosyal bilimciler için yorumlayıcı anlama, sosyal bilimcilerin başarmayı hedefledikleri anlamalardan sadece bir tanesidir. Doğa bilimlerinde ise yorumlayıcı anlama, açıklayıcı anlamaya ulaşmak için bir ön adımdır. Ama bu asimetri, antinatüralizmin, savunulmasını meşrulaştırmaz. Çünkü tüm insan bilgisinin sosyal doğası, hem sosyal bilimlerde hem doğa bilimlerinde yorumlayıcı anlama analizinin yapılmasını gerektirir⁹.

Berberinde, hikaye anlatıcılığı Estes'te olduğu gibi, psikiyatride, psikanalizde bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Hikaye anlatıcılığı toplumsal olanı olduğu kadar bireysel yaşantıları aktarmak, aktarırken içerdiği sosyolojik, tarihsel, kültürel ve elbette kişisel argümanları tespit ve analiz etmek amacı taşır. Günümüzde yazarların, devlet yöneticilerinin günlüklerinin dahi bilimsel inceleme, araştırma konuları olarak değer taşıdığı hatırlanmalıdır. Feminist duruş yönteminin yarattığı

⁷ Gökçe B. Tüzel, **Feminist Bir Doktora Tezi Yazmak**, https://scholar.google.com.tr/scholar?start=40&q=feminist+duru%C5%9F+kuram%C4%B1&hl=tr&as_sdt=0,5, Erişim Tarihi (28.06.2018).

⁸ Mary A. Joseph, **Folklore As A Health Patterning Modality**, https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.de/&httpsredir=1&article=2227&context=gc_etds, Erişim tarihi (25.06.2018).

⁹ Russel Keat, Jhon Urry, **Bilim Olarak Sosyal Teori**, Çev: Nilgün Çelebi, İmge Yayınları, 2. Baskı, 2001, İstanbul, s.278.

doğal yanlılığı en aza indirmek için, öyküleri edebiyat metinlerini inceler gibi incelemek gerekmekteydi. Sırasıyla, öykünün genel yapısı, derlendiği coğrafik yer ve topluluk hakkında kısa bir özete, kavramsal yapıya, kahramanlara ve Estes'in öyküye dair analizine yer verilmiştir. Bu aynı zamanda öyküsel metinlerin içerik analizidir. Öykülerin kahramanları, kahramanların temsil ettiği arketipler, öyküdeki mekanlar, objeler, simgeler ve bunların varsa psikanalizdeki karşılıkları, olaylar, olayların oluş biçimleri, nedenleri oluşturan oluşlar, durumlar, sonuçlar ve sonuçlara götüren oluşlar biçiminde anlatı kavramsallaştırması¹⁰ ile incelenmeye çalışılmıştır. Bachofen'in dediği gibi, "simge insan ruhunun en gizli derinliklerine kök salmıştır; dil yumuşak bir esinti gibi anlağın yüzeyinden kayıp geçer, simge ruha, dil dış dünyaya yöneliktir"¹¹. Estes, bu eserini simgelerin ve dilin dünyaları olan psikanaliz ve mitolojiyle kurmuştur.

Feminist mit eleştirisinin gerekçesine bakıldığında mitolojideki kadınların eril bakış açılarıyla irdelenmesi görülebilir. 1960'larda Amerikan akademisinin mit eleştirisi, geleneksel mit eleştirisinden ayrılarak, karşılaştırmalı edebiyata yaklaştığı görülür. Mitlerin, sosyal konular içerdiği dikkate alındığında, mitlerdeki simgesel yapıların akademik düsturla ve kadınlarca ele alınması, toplumsal cinsiyetin mevcut temsilinin reddini gerektirir. Psikanalizin sunduğu kavramsal yapıdan yararlanılarak, güncel olayları açıklamada mitsel simgelerle bağ kurmaya çalışılmaktadır. Amaç, salt erkek varoluşuna odaklanan mitsel anlatıların, mitolojinin aslen dişil yapısı gösterilerek mitolojinin güçlülüğü ve anahtar kavramlara, kalıplara başvurabilme olanaklarını ortaya koyabilmektir. Mitsel anlamlar, çoğunlukla çağrışımlar yoluyla aktarıldığından, sözlü olanın, kadınların kamusal olmayan yaşamlarının, geçmiş imajlar ve titreşimlerin anlaşılır hale gelmesini sağlamaktadır. Humm'a göre bunlar prototiplerdir¹².

Birinci bölümde psikanaliz, mitoloji ve feminizmin bir disiplin olarak genel çerçeveleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Eser, psikanaliz ve mitoloji birikimiyle ortaya konduğu kadar, feminist bir tutuma da sahiptir. Psikanalizin kurucusu olarak Freud'un temel kavramları ve kadına, kadın cinselliğine yaklaşımlarına bu bölümde

¹⁰ Roland Barthes, **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Gerçek yayınevi, 1998.

¹¹ J. Jakob Bachofen, **Söylence, Din ve Anaerki**, çev. Nilgün Şarman, 1997, İstanbul, s.77.

¹² Humm, ss. 87-95.

yer verilmiştir. Psikanaliz, temelde eril ve dişil benlik algısının oluşum süreçlerini aydınlatarak cinsiyetler hakkındaki bilgimizi genişletir. Yetişkin kadın ve erkeklerin duygusal yapılarını ve farklılıklarını incelerken kökene bakarak bilgi verir. Ebeveynler, uzak atalar ve en nihayet Jung'un işaret ettiği kolektif bilinç dışı böylece bilim dünyasına girmiş olur. Jung ekolünün, psikanalize girişi ve başlıca kavramları ile arketipler, mitoloji – psikanaliz ilişkisi de bu bölümün inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmada eser, feminist kurama ve feminist duruş yaklaşımına¹³ dayanılarak çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Nitekim Estes de eserin feminist bakış açısıyla da okunması gerektiğini belirtmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabının amacı, öyküleri, Estes'in kadınlara öyküler aracılığıyla iyileşmek, yeniden geçmişteki güçlerini bulmak için önerileri incelenmiştir. Öykülerin kavramları, kahramanları, olaylar ve kadınların çıkarması gereken mesajlar irdelenmiştir. Estes'in bizzat derlediği öykülerle beraber, bilinen masallardan da yeni bir anlatımla ele alınmış örnekler feminist yaklaşımla ortaya konulmuştur. On altı bölümde yer alan yirmi bir öykü, masal ve mit, kavramları, arketipleri, objeleri, olay örgülerinin oluş, neden/sorun ve sonuç/çözümler bakımından tablolar oluşturularak ortaya konulmuştur. Tabloların oluşturulmasında *Masalın Biçimbilimi** adlı eserden yararlanılmıştır. Eserin çözümlenmeleri çalışmamıza özgü uyarlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise dünya mitlerinden kadın kahramanların benzerlikleri, anaerkinin eril söylemlerle ataerki karşısında kayba uğraması, yine mitler ve masallar bağlamında ele alınmıştır. Estes'in eserinde ve kadın kahramanlar ile kadına dair mitsel söylencelerdeki benzerlikler aranmış ve ortaya konmaya çalışılmıştır. Mitlerdeki tanrıçaların, farklı kültür ve coğrafyalara ait olmakla beraber taşıdıkları özelliklerin benzeşmesi ve zamanla uğradıkları değişim görülebilir hale getirilmeye çalışılmıştır. Anaerkinin ve kadının statü kaybının masal ve öykülerdeki roller ile paralelliği dikkat çekici bir görüngü olarak açıktır. Feminizmin, özellikle ikinci dalga ve sonrasında kadına ait tüm alanlarda araştırma ve çalışmalara yönelerek yok olmuş olguları, kavramları ve değerleri keşfetme çabasına mitler ve masalların yeniden

¹³ Josephine Donovan, **Feminist Teori**, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, 10.Baskı, İletişim Yayınları, 2015, ss. 349,350.

* Vladimir Propp, *Masalın Biçimbilimi*, **İş Bankası Yayınları**, çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, 2011, İstanbul.

okunması da dahil olmuştur. Hem eril dilin hem de eril üretim sistemlerinin kültüre hakimiyeti, dişil olanın gizlenmesini ve değersizleştirilmesini getirdiğinden bu çalışma söylencelere yeni bir bakış önerisi olarak önemlidir. Kadınların kendilerini bir özne olarak kurabilmeleri için sanatın ve bilimin tüm dallarında bugüne ve geçmişe derinlemesine bakmak zorunludur. Mitoloji, masallar ve öyküler de bunun önemli bir parçasıdır. Arkaik olanı bu alanın dışında bırakmak mümkün değildir. Eliade, büyük felsefi geleneklerde ortaya konan, “varlık, gerçek, gerçek olmayan, varlık olmayan, oluş, yanılısama ürünü” gibi kavramların arkaik yapıda karşılığı olmadığı düşünülse de kelime olarak olmasa da mitos ve semboller aracılığıyla ve tutarlılıkla mevcut olduklarını belirtir¹⁴.

Çalışmada karşılaştığımız sınırlılık eserin bir edebi ya da kuramsal bir metin olmayışıydı. Estes’in folklorik bir saha çalışmasıyla elde ettiği öyküler, kendi klinik çalışmalarının ve bir kadın olarak kişisel deneyimlerinin harmanlandığı bir eser olması incelemenin çeşitli yöntemlerin birlikte kullanılmasıyla mümkün olmasını getirdi. Kitabın öyküleri birer edebi metin incelemesiyle ele alınırken, öykülerin analiz edildiği bölümler, Estes’in dayandığı psikanalitik çözümlemeye bağlı kalınarak incelenmiştir. Humm, 1970’lerde ve 80’lerde Fransız ‘dişil yazını’ndaki “feminine-dişil” sözcüğünün psikanalizden alındığını ve psikanalizin feminist eleştiriye biçim verdiğinin ifade eder. Metinlerde gizli kalmış alanlara bakabilmek, duyguların açıklanmasında rüyalara ve aktarımlara başvurmak, psikanalizin ve feminist eleştirinin ortak noktalarıdır. Özel duygular ve sosyal alana ait duyguların ilişkisini ortaya koyabilmek psikanalitik eleştirinin feminist eleştiriye verdiği önemli bir destektir. Beraberinde kadın bilinçaltının ifade edilişi, eril-fallik simgeleri anlamak da bu desteğin önemli bir yanını oluşturur. Edebiyat ve psikanaliz olguları metinlere dönüştürürken dili kullanırlar. Dildeki anlam ve semboller kişilerin psikodinamiklerini ortaya koyar¹⁵. Feminist psikanalitik eleştiri ve çözümleme mitsel söylemlerin dilini, sembollerini, kadına dair gizlenmiş olanı, söylenmemiş olanı, metaforlar yoluyla söylenmiş olanı, dişil olana ait olanı deşifre etme çabasıdır.

¹⁴ Mircae Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, 1994, (EDM), İstanbul, ss.17,18.

¹⁵ Humm, ss. 167-162.

Aynur Koçak, *Mitlerle Varoluş Yolculuğu* adlı eserinde yaratılış hikayelerinde doğanın can verme gücünün, tüm dünya halklarının ortak bir kabul edişle dişil olana bahşedildiğini belirtir. Kutsal bir süreç olan doğurma, yumurtlama ve ardından sütüyle besleme dişinin sahip olduğu gücün sonucudur. Bu gücün sahibine “tanrıça” denilmesi, imge ve düşlerin dişil sembollerle örülmesi bu nedenle anlaşılırdır. Zaman içinde erkeğin rolünün farkedilmesi, yine Koçak’ın ifadesiyle kaotik dönemin kastedildiği “evvel zaman”ın kahramanı olan tanrıçaların izlerinin gizlenmesi ya da yok edilmesini getirmiştir¹⁶.

Kurtlarla Koşan Kadınlar eseri Estes’in Afrika’dan Ortadoğu’ya, Amerika’dan Avrupa’ya çok geniş bir coğrafyadan elde ettiği öykü, masal ve mitlerden oluşmaktadır. Toplumların önyargı ve kalıp yargılar tarafından yönlendirilmelerini açıklıkla sergilemektedir. İnsanlığın ortak bilinçaltının yansımalarındaki simgesel, metaforik görüngüler aracılığıyla dişil dili açık hale getirme çabası olan bu çalışma, kadınları tanıma, kadınların kendilerini tanıması ve keşfedebilmesi amacıyla farkında olmaksızın kabul edilmiş, kadını doğasından uzaklaştıran algı biçimlerini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Biz de bu amacın, kadına ve kadına dair olan bilgiye, doğala ve doğaya yaklaşmanın bir yöntemi olarak derinlemesine feminist bir çözümlemesini yapmaya çalıştık.

¹⁶ Aynur Koçak, *Mitlerle Varoluş Yolculuğu*, Alfa Yayınları, 2016, İstanbul, ss. 23,24.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABININ DAYANAKLARI

1.1. PSİKANALİZ VE FEMİNİZM

20. yüzyılın başlarında Sigmund Freud tarafından yaşama geçirilen ve hızla yayılan bir kuram olan psikanaliz, bir kişilik kuramıdır. Freud'ün çalışmaları, yazıları ve kişisel nüfuzu sayesinde 1902'de meraklı ve ilgili meslektaşlar için başlattığı 'Çarşamba toplantıları'nda yeni adıyla 'psikanalitik hareket' başladı. Psikanaliz topografik (bölmesel) kişilik kavramını ileri sürer. Buna göre kişilik, üç bölümden oluşur. Daha sonraları topografik kişilik yerine zihinsel nitelikler (mental qualities) terimini yeğlemiştir. Bilinç (conscious), önbilinç (preconscious) ve bilinçdışı (unconscious – bilinçaltı da denir) olarak adlandırılan bu üç yapı, yapısal kişilik modelini geliştirmesiyle id, ego ve süper ego biçiminde incelendiler. Öte yandan benzer bir kavramsallaştırma benlik, altbenlik ve üstbenlik olarak karşımıza çıkar¹⁷.

Psikanaliz hem insan ruhsallığının temeli hem de tedavi edici bir uygulamadır. 1885 – 1939 yılları arasında Sigmund Freud tarafından keşfedilmiş olup, halen dünyanın dört bir yanındaki psikanalistler tarafından geliştirilmeye devam etmektedir. Psikanalizin başlıca dört uygulama alanı vardır.

- 1) Zihnin nasıl çalıştığına ilişkin bir teori olarak
- 2) Ruhsal problemlere yönelik bir tedavi yöntemi olarak
- 3) Bir araştırma yöntemi olarak
- 4) Edebiyat, sanat, sinema, performanslar, politika ve gruplar gibi kültürel ve sosyal fenomenleri inceleme yolu olarak¹⁸.

Psikanalitik görüşe göre psikolojik yönden sağlıklı bir kişi id, ego, süperego dengesini sağlayabilen kişidir. Bu dengenin bozukluğu psikolojik sağlığı da olumsuz yönde etkilemektedir. İd, bilinçdışıdır ve buna ilkel ego da denir. Erken dönem deneyimlerinin bastırılmış yanları ve bilinmeyen izleri buradadır. Egonun (ben) , büyük bölümü bilinçtedir ve id'i denetler. Üstbenin ve id'in dengelendiği bölüm olarak bölümlenmiştir. Süperego (üstben) , toplumsal kuralları, yasakları gözeterek

¹⁷ Necla Tuzcuoğlu, "Psikanaliz Kuramı ve Özellikleri", **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Yıl, 1995, Sayı:7, ss.275-285

¹⁸ Evrem Tilki, Zümrüt Bulamur, Ayadi Nergis Aküzüm, **İstanbul Psychoanalytical Association**, [https://www.google.com.tr/search?q=Evrem+Tilki,+Z%C3%BCmr%C3%BCt+Bulamur-Ayadi,+Nergis+Ak%C3%BCz%C3%BCm,+%C4%B0stanbul+Psychoanalytic+Association&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwiA99bGsNPcAhVBJAKHaknC-kQBQglKAA&biw=1366&bih=662,](https://www.google.com.tr/search?q=Evrem+Tilki,+Z%C3%BCmr%C3%BCt+Bulamur-Ayadi,+Nergis+Ak%C3%BCz%C3%BCm,+%C4%B0stanbul+Psychoanalytic+Association&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwiA99bGsNPcAhVBJAKHaknC-kQBQglKAA&biw=1366&bih=662,(09.01.2017).) (09.01.2017). 1-11.

id ve ego'yu denetim altında tutar. Ferud'e göre zihinsel yaşayışımızın içgüdüsel görünümünden iki dürtünün sorumlu tutulması gerektiği ileri sürülür. Bunlar cinsel (sexuel) ve saldırgan (agressive) dürtülerdir. Bir başka deyişle yaşam (eros) ve ölüm (thanatos) içgüdüleridir. İçgüdüler ve içtepkiler, isteklerde ve bunların gerçekleşmesinde rol oynarlar. Bu da organizmada gerilim ve haz yaşanmasının nedenidir. Freud'a göre yaşam içgüdüünün çalışması "Libido" enerjisi ile mümkün olmaktadır¹⁹. "İd, kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik ve süperego toplumsal yönünü oluşturur. İlk ego ayrışması yaşamın ilk 6-8 ayında başlar, 2-3 yaşlarında sağlamca kurulur. Süper egonun ayrışması 5-6 yaşlarında başlar, 11-12 yaşlarında sağlamlaşır"²⁰.

Freud, 1909'da bir Amerikan üniversitesinde psikanaliz üzerine yaptığı bir konuşmada psikanalizi yoktan var etmediğini, Josef Breuer'in (1880-1882) katartik yöntemle sürdürdüğü çalışmaların psikanalizin ön evresi olduğunu belirtir. Freud ipnotik yöntemden daha çok serbest çağrışım yöntemiyle ruhsal süreçleri incelemeyi psikanalizin temel yöntemi olarak kullanmıştır. Psikanaliz, aktüel ruhsal yaşamdaki rahatsızlıkların tedavisinin daha öncede kalmış yaşantılara geri dönerek (Freud buna regresyon adını vermiştir) çağrışımın değerlendirilmesi ile mümkün olabileceğini kabul eder. Cinselliğin, psikanalitik (ruhçözümsel) yöntemde önemli bir yeri vardır. Özellikle çocukluk çağı cinsel gelişim süreçleri psikanalitik tedavide araştırılan ve geriye dönük başvuru alanların başında gelir²¹.

Freud *Yaşamım ve Psikanaliz* adlı eserinde "Çalışmalarımın katartik yöntemle eklenecek onu psikanalize dönüştüren birçok öğesi arasında geriye itim (refoulement) ve karşıkoyma (resistance) öğretisi, çocuk cinselliğinin benimsenmesi, bilinçdışını tanımak için düşlerin yorumlanması başta geliyor" der. Nevrozların cinsel kökenleri olduğu ile ilgili sav üzerinde aralıksız çalışılmıştır. "Freud, cinsel yaşamın kökenlerinin ilk çocuklukta başladığını ortaya çıkarmış ve bir çocuğun çeşitli cinsel evrelerden geçtiğini göstermişti. Böyle bir görüş, insanın 'varlık olarak' yeniden

¹⁹ Tuzcuoğlu, ss.275-285.

²⁰ Gönül Taşçıoğlu, http://docs.neu.edu.tr/staff/gonul.tascioglu/pys%20450_1.pdf, (10.01.2017).

²¹ Sigmund Freud, *Yaşamım ve Psikanaliz*, çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, 2. Basım, İstanbul, (YveP), 1993, ss. 45,46.

değerlendirilmesini gerektirmişti. Darwin'den sonra insan bir kez daha kendisiyle yüz yüze geliyordu"²².

Psikanalizin amaçlarından biri de çocukluğun ilk yıllarını kaplayan amnezi örtüsünü kaldırmak, bilinçli anıya çocukluğun cinsel yaşamının gösterilerini çağırmasıdır. Oysa bu ilk cinsel olgular şu acı izlenimle birleşmişlerdir. Korku, yasak duygusu, hayal kırıklığı, ceza. Onların içe tıkmış olduğu kabul edilir; fakat düşün yaşantısında nasıl öylece kolay harekete geçtiklerini, o denli düşsel (onirik) fantazmalara modellik ettikleri az anlaşılır"²³.

Psikanalitik tedavide danışan (analizan) ve danışman (psikanalist) vardır. Serbest çağrışım yöntemiyle danışanın kendisini tanıması ve kişiliğinin tüm yönlerini geliştirmesine destek olunur. 3-5 yıl sürebilen süreçte psikanalist tarafsızlığını sürdürür. Danışan bir divana uzanır. Arkasında oturan analisti görmez. Tedavi sırasında danışanın zaman zaman direnç gösterdiği durumlar oluşur. Psikanalist bunun nedenlerini göstererek varlığını kaldırmaya çalışır.

Adam Philips, *Freud Olmak* eserinde psikanalizin bize yeni gerçekleri değil, gerçeklerin yeni yönlerini gösterdiğini, pek görmeyi istemediğimiz karmaşaları aydınlattığını söyler. Psikanalitik tedavide hastalar yaşam hikayelerini akıllarına ne gelirse söyleyerek anlatırlar"²⁴.

"Psikanalitik bakış açısından modern insanlar kendi tarihlerinin mağduru ve mimarlarıdır da. Gerçekler bizi yok etmesin diye tarih yaparız. Psikanalist bize tarihlerimizin aynı zamanda geçmişi kendimizden saklama yolu olduğunu gösteren bir tarihidir; bunu aynı anda hem kabul ederek hem yalanlayarak yaparız"²⁵. "Freud, psikanalizi sadece ruhsal hastalıklarda kullanılan bir tedavi tekniği olarak tanımlamak istememiş, onu insan ruhsallığının bilimi yani psikolojinin parçası saymış, hem de sanattan felsefi ve dini sorunlara yanıt sağlayacak bir bilim olarak görmüştür"²⁶.

Psikanalizin kökenleri davranışsal patolojilerin tıbbi tedavisindeydi ve Freud tarafından nevrozla mücadelenin bir yöntemi olarak görülüyordu.

²² Sandor Ferenczi, **Psikanaliz Açısından Cinsel yaşamın Kökenleri**, çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınları, İstanbul, 2013, s.7.

²³ Sigmund Freud, **Psikanaliz Üzerine**, çev. A. Avni Öneş, Say Yayınları, 7. Basım, İstanbul, (PÜ), 1994, s.44.

²⁴ Adam Phillips, **Freud Olmak**, çev. Şahika Tokel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s.15.

²⁵ Phillips, s. 16.

²⁶ Talat Parman, **Freud ve Sanat, Freud ve Çağdaş Sanat**, Yapı Kredi Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.7.

Bu gün bile, uygulamacıların çoğu ve ilham verdiği birçok diğer terapi şekli tarafından bu ışıktaki anlaşılır. Psikanaliz, nevrozları iyileştirilebilir, -gerçi bu alandaki başarısı tartışılabilir niteliktedir- ama özgül önemi, düşünümsel olarak düzenlenmiş bir benlik anlatısı için bir ortam, zengin kuramsal ve kavramsal kaynaklar sermayesi sağlamasındadır. Klasik psikanalitik türden olsun olmasın, terapi durumunda bireyler (ilkesel olarak) geçmişlerini bugünle “uyumlu” hale getirebilir, böylece görece olarak tatmin edici buldukları bir duygusal öykü akışı oluşturabilirler²⁷.

Psikanalizin temel kavramları arasında Oedipus karmaşası, aktarma, rüyaların yorumlanması ve bastırmadan söz etmek gerekir. Oedipus karmaşası 4-6 yaşlarındaki çocukların cinsiyetini ebeveynleri arasındaki ve ebeveynlerle kendi arasındaki ilişkiyi ve kendisini konumlamayla ilgili sınırları, yasakları kavramaya ve çözümlenmeye çalıştığı evredir. Aktarma, erken deneyimlerin zihinde oluşturduğu kalıpların, çerçevelerin daha sonraki deneyimleri tanımlamakta kullanılması eğilimidir. Rüyaların yorumlanması psikanalitik yöntemde değerli bir veri kaynağıdır. “Freud rüyaların yorumunu bilinçdışına giden kraliyet yolu olarak adlandırmıştır”²⁸. Bastırma, yaşanmış çocukluk çatışmalarının tehlikeli yanlarının bilinçdışında tutulmasıdır. Bu bilinçdışında kalan çatışmalar ise nevrozların kaynağıdır. Farkına varılmasa da bilinçdışında bir takım süreçler yürümektedir. Birincil süreç düşünme (primary process thinking) denilen bu bölümde yer zaman karışık olabilir. Bir anının gerçek olmuş olması gerekmez. Nefret, saldırganlık, acı bir nesnede yoğunlaşabilir ve düşlere sembolik biçimde yansiyabilir. Neden sonuç ağı içinde bulunmayabilirler. Burada var olanlar aynı zamanda sözle anlatılması zor olanlardır. Edebiyatla, sanatla, masallarda, öykülerde, mitlerde dile gelebilirler. Psikanaliz buradaki süreçleri bilince çıkarma yoluyla sağaltılmasını ve aktif ruhsal yaşama olumsuz etkiler yapmasını tedavi etmeye çalışır.

Bilinçaltı faktörler aynı zamanda insanların yasayabildiği en büyük mutluluk, sevinç, his ve duygularının oluşumunda da etkili oluyorlar. Mesela bedensel (şehvet) veya ruhi (mistik) anlatılmaz zevk ile kendinden

²⁷ Anthony Giddens, **Mahremiyetin Dönüşümü**, çev. İdris Şahin, Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2010, s.34.

²⁸ Tilki, Bulamur, Aküzüm, s. 5.

*geçmek (extasis) veya karşılıklı aşık olduğu zaman hissedilen çok büyük mutluluk ve sevinç hislerinde olduğu gibi*²⁹.

Günümüzde psikanalizin ortaya çıkışından bu yana gelişmeler, farklı teorilerle ve farklı ekollerle devam etmektedir: Klasik ve çağdaş Freudyenler, Viyana okulu, Budapeşte psikanaliz okulu, Fransız psikanaliz okulu, Amerikan psikanaliz okulu. Uluslararası Psikanaliz Birliği (IPA) 63 ülkede çok sayıda üyesiyle bir şemsiye örgüt olarak bu çalışmaları izlemekte ve denetlemektedir. Amacı, çalışmalardan dünyadaki psikanalistleri haberdar etmek, etik kuralları geliştirmek, uygulamaları izlemek yoluyla psikanalizin gelişmesini sağlamaktır.

Psikanalizin ortaya çıktığı zamanlarda feminizme dair gelişmeler 1. Dalga feministlerce yürütülen mücadelelerle hayata geçmektedir. 19. Yüzyıl boyunca Amerika ve Avrupa'da kadınların eğitim, oy hakkı, vatandaşlık ve mülkiyet, çalışma yaşamına dahil olma, eşit işe eşit ücret, evlilik ve ailede eşitlik konularında var olan eşitsizlikler öncü kadınlarca, karşılaşılan pek çok dirence karşın değiştirilmeye çalışılmaktadır.

Psikanaliz ve feminizm - feminist eleştirisi, ortak biçimde anne, baba, çocuk ve aralarındaki ruhsal ilişkiler, cinsellik gibi ortak sorunsalları paylaşmaktadırlar. Her ikisi de söylenmeyen ile ilgilenir. Günlük hayatın, kurumların, metinler ya da yazılı olmayan kuralların, bilinçli ya da bilinçaltına ait hangi şifrelerden etkilenmekte olduğuna bakmaktadırlar. 1968 yılı itibariyle, felsefe, edebiyat, psikanaliz ve dilbilim çalışmaları birbiriyle daha fazla alışverişte bulunmaya başlamışlardır³⁰. Kadının deneyimlerinin incelenmesi, fallik sembollerin neler olduğu, libido ve kadın bilinçaltının incelenmesi psikanalizin deşifre etme yöntemleriyle mümkün olabilmıştır³¹.

17. Ve 18. yüzyıllar boyunca – öncesinde ve sonrasında da - kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrenseldi. 18. Yüzyılın ortasından itibaren ve özellikle 19. yüzyılın başında yaşanan tarihsel dönüşümler, başta sanayi devrimi, kadını özel alanda tecrit

²⁹ İsmail Yıldız, <http://www.psicoanalistaiyildiz.com/index.php/tuerkce-psikolojik-makalelerim/48-psikanaliz-terapi-nedir>, (27.02.2017).

³⁰ Maggie Humm, **Feminist Edebiyat Eleştirisi**, çev. Özge Altay ve diğerleri, Say Yayınları, İstanbul, 2002, s. 167.

³¹ Humm, s.168.

*ederek, iş yeri ile ev mekanını birbirinden ayırdı. Fabrikaların makineleşmesi ve küçük ev sanayinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyasıyla evin özel dünyası daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrıldı. Bu gibi gelişmeler, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlaki özel alanla ve kadınla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesini desteklemiştir*³².

Evliliklerle birlikte kadın yasa önünde ve kamusal alanda erkeğe ait ve tabi olmaya söz verir durumdadır. Din ve ahlak kuralları da kadın üzerinde otorite oluşturmakta “kadın, muhtaç ve düşkün bir yaşam sürmeye mecbur bırakılmakta, özsaygısı ile birlikte özgüveni de sistematik olarak zayıflatılmaktadır”³³. Kadın hakları hareketinin bir ölçüde kölelik karşıtı siyahi kadınların hareketiyle başladığı söylenebilir. Benzer biçimde dışlandıkları ve haklardan mahrum edildikleri savıyla birleşenlerin ortak eylemlerinden söz edilebilir. Mary Wollstonecraft’ın feminist teorinin klasiği sayılan kadın hakları savunusu metninde tespiti, toplumsallaşma sürecinin kadını erkeğe hizmet eden bir köleye dönüştürdüğü yönündedir. 19. Yüzyıl Amerikan kadın hakları hareketinin öncülerinden Woolstonecraft, Frances Wright ve Sarah Grimke’den sonra teoriyi geliştirmeye devam eden Elisabeth Cady Stanton, “1854 tarihli söylevinde, özellikle evli olmayan kadınlara siyasal temsil hakkı verilmeden vergi mükellefi olmaları ve evli kadınların ‘vatandaş olarak ölü’ oldukları fikirlerini de içeren çeşitli şikayetleri sayıp döker”³⁴. Bu Aydınlanmacı liberal feminizm dalgasının İngiliz temsilcileri Harriet Taylor ve John Stuart Mill’dir. Kadına seçme hakkı, kamusal alandaki tüm mesleklerde çalışma ve evlilik – boşanma üzerine çağlarına göre oldukça radikal önerilerle teoriye katkı vermişlerdir. Çağın Aydınlanmacı feministleri akla inancı, iki cinsin ruhları ve akılcı yeteneklerinin aynı olduğu kabulüyle eleştirel düşünebilmek için eğitime vurgu yaparak doğal haklar doktrinine bağlı kalmışlardır. Kadının iç gözü kazanması, özel alanda yaşananlar gibi konuları ihmal etmişlerdir. Ancak yine de Girimke’nin yuvaya dönük ilk eleştirel yaklaşımı dikkate değer bir yaklaşımdır. “Erkek kocalığa (birçok ülkede tiranlık ile eş anlama gelen bir kelime) has karakteri ile kadının üstünde

³² Josephine Donovan, **Feminist Teori**, Çev.Aksu Bora ve diğerleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 10. Baskı, 2015, s.25.

³³ Donovan , s.32.

³⁴ Donovan, s.49

sınırsız ve zalim tüm iktidarını kullanır. Ve Girimke, kadınların kocalarının görüşleri ve kaptisleri yüzünden boyun eğerek katlanmak zorunda oldukları çok fazla gizli acılar çektiklerini belirterek şikayet eder³⁵. Siyasal feminizme odaklanmayan daha geniş kültürel değişimi hedefleyen gruplar da kültürel feminizmi oluşturmaktaydılar. Din, evlilik, yuva gibi alanlara dokunurlar. “ Kültürel feminist teorinin altında anaerkil bakış yatar: temelde dişil etki ve değerler aracılığıyla yönlendirilen güçlü kadınlar toplumu³⁶.

19. Yüzyıl sonlarında psikanaliz histeri ve nevrozların tedavisinde, biyolojik tıbbın güçlülüğüne karşın hipnoz ve sonrasında serbest çağrışım yöntemleriyle çalışmaktadır. Psikanalizin cinselliği araştırmaya başlaması kadın ve annelik üzerinde daha önce gösterilmemiş olanı göstermesi başlı başına bir yeni görüş alanı açmıştır.

Freud kadın cinsel yaşamını henüz keşfedilmemiş ‘meçhul ada’ olarak niteler. Gerçekten kadının psikoseksüel evrimi erkeği uzun zaman ilgilendirmemiştir; günümüzde bile kadın psikolojisinin iyice bilinmediği söylenebilir. Öte yandan kadına ilişkin bilgilerimizin çoğu erkek tarafından ve erkeğin yararları doğrultusunda oluşturulmuştur. Psikanalizin kadın cinselliği konusunda getirdiği bilgilerin özü de bu niteliği taşır³⁷.

Freud’ün ortaya koyduğu penis yoksunluğu (özlemi) ve bağlı olarak iğdiş edilme korkusu kadın cinselliğinin anlaşılmasında önemli olgulardır. Ancak bazı çağdaş psikanalistler bunun abartılı olduğunu düşünmektedirler.

P. Henry şöyle yazmakta haklıdır: iğdişi aşılmaz yaptığı için Freud’ü kınıyoruz. Tam tersine bize öyle geliyor ki, biyolojik değil kültürel bir olgu olan iğdiş ancak kültürel koşulları uygun olduğu sürece gerçektir. Şu halde biyolojik bakımdan söyleyebileceğimiz tek şey sadece kadının

³⁵ Donovan, S.46

³⁶ Donovan, s.74

³⁷Bekir Onur, **Psikanaliz Kuramında Kadın**, [www.http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/-40/504/6077.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/-40/504/6077.pdf) , (01.07.2017).

*erkekten farklı olduğudur; daha fazlasını söylemek basit bir anatomik ayrımı bir değere dönüştürmektir*³⁸.

“C.Davis’e göre cinsellik açısından kadında ve erkekte ortak olan ve toplumsal koşullanmaların özenle gizlediği ortak noktaları araştırmak zorundayız”³⁹. “O halde Freud’ün “cinsel” adını verdiği şey, bizi (terimin kabul görmüş bir anlamıyla) insan değil özne yapan şeydir; daha doğrusu, özneyle aynı sürede ortaya geçer”⁴⁰.

Feminizmin ikinci dalgası, iki dünya savaşı atlatan dünyanın yeni kavramlarla erkek merkezli düşünüş biçiminin sorgulandığı bir mücadele dönemini başlatır. Ayrımcılığın adı konur. Liberal feminizmin genel eşitlik üzerine yaptığı eleştiriler yerini toplumsal eşitsizliğin ve kadının rolünün, edebiyatta, sanatta, politikada hayatın her alanında cinsiyet ayrımının tartışıldığı bir döneme bırakır. İkinci dalga feminizm, cinsellik ve doğurganlığın ayrılması, kürtajın yasallaşması ve kadınların kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olmaları çabalarını gözlediğimiz bir süreçtir. Ev içleri, kadın emeğinin görmezden gelindiği, aynı zamanda da en büyük ezme - ezilme ilişkilerinin yaşandığı yerlerdir. Ataerkilliğin uygulama alanı olarak ev içleri ikinci dalga düşünürlerinin ve aktivistlerinin önemle üzerinde durduğu alanlardır⁴¹.

*Bu akıma göre, hane içi roller içerdikleri güç ilişkileriyle birlikte cinsler arası eşitsizliği belirliyordu. Kadınlık rolleri, sosyalizasyon süreçleriyle nesilden nesile aktarılıyordu. 1969’da Newyork’ta toplanan kadın kongresiyle 1970’de Oxford’da düzenlenen kadın kongrelerinin taleplerine bakıldığında, eskiden siyaset ve feminist mücadele dışı görülen kürtaj hakkı, doğum kontrol araçlarına bedava erişim ve çocuk bakımı gibi konuların en temel konular haline geldiğini görebiliriz*⁴².

Liberaller ve öteki önyargısız, tarafsız erkekler feminist harekete karşı çıkmamaktadırlar – yeter ki kadınlar etkinliklerini hak eşitliği gibi

³⁸ Bekir Onur, *Psikanaliz Kuramında Kadın*, [www.http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/-6077.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/-6077.pdf), (01.07.2017).

³⁹ Bekir Onur, *Psikanaliz Kuramında Kadın*, [www.http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/60-77.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/60-77.pdf), (01.07.2017).

⁴⁰ Alenka Zupancic, *Neden Psikanaliz Üç Müdahale*, Çev. Barış Engin Aksoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s.23.

⁴¹ Donovan, ss.18-31.

⁴² Ayşe Gündüz Hoşgör, “Siyaset ve Katılım”, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, (Ed.Yıldız Ecevit, Nadide Karkıner), 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013, s.67.

elverişli konularla sınırlandırınlar, kadınsı davranışı elden bırakmasınlar ve hepsinden öte, dışilerin ezilmesinin kaynağı ve bu sorunun çözümlenmesi konusunda yerleşik görüşlere karşı çıkan kuramlardan kaçınınlar⁴³.

Erkek egemenliği karşısında tüm dünya kadınlarının ortak çıkarları olduğu düşüncesi ortaya atıldığında feminist harekette yer alan yazarlar, düşünürler kadınlar arasında “evrensel kız kardeşlik” kavramıyla tanımlanan bir birlik öngörmüşlerdir. Bu hareket ile birçok kadın bir araya gelmiş, daha önemlisi kadın erkek eşitsizliğine karşı bir şeyler yapılması gerektiğini bu konuda ilgisiz birçok kadına fark ettirmişlerdir. Bu dönem feministleri bir yandan birinci dalgadaki eşitlik mücadelesini sürdürken; diğer taraftan, ilk dalgadan farklı düşünceler ve hareket alanları ortaya koymuşlardır. Kadınlar, kendi yaşamlarındaki bölünmeleri yıkmak gerektiğini, özel dünyanın kamusal dünya ile bütünleştirilmesinin zorunluluğunu fark ederler. Eşitlik mücadelesi sürmekle beraber, bu mücadelenin yanında özgürlük savaşımı verirler⁴⁴. İkinci dalga feministlerin görüşü, cinsiyetlere yüklenen anlamların kurgusal ve eril toplumsal yapının ürünü olduğu yönündedir. “İnsan dünyaya atıldıktan sonra çevresindeki öbür kişileri kura kura, sonunda kendini de kurmuş olur”⁴⁵. Ataerkinin yaptığı budur.

Serpil Sancar’a göre, modern toplumlar hiyerarşik ayrımların ve eşitsizliklerin var olduğu toplumlardır. Sancar, özellikle cinsiyete dayalı eşitsizlikleri de modern yaşamın üretmeye devam ettiğini ve diğer toplumsal eşitsizliklerle iç içe sürdürdüğünü söylemektedir. Modern toplumlarda cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizliklerin aslında biyolojik özelliklerden kaynaklandığı düşünülse de bu biyolojik farklar aslında cinsiyet farklarına sonradan yüklenen anlamlar, kadın ve erkeğin üstlenmesi beklenen roller toplumsal olarak belirlenmiştir. Örneğin ev işleri, çocuk bakımı kadınlara, askerlik erkeklere uygun bulunmuş alanlardır. Kadın duygusal ve sabırlı, erkek cesaretlidir gibi kabuller, biyolojik değil, toplumsaldır⁴⁶. Zekiye Demir’in de belirttiği üzere radikal feministler, Marksizmin ileri sürdüğü

⁴³ Evelyn Reed, **Bilimde Cins Ayrımı**, çev. Şemsa yeğin, Payel yayınları, İstanbul, 1987, s.135.

⁴⁴ acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1304/1906.pdf, (03/07/2017).

⁴⁵ Simone De Beauvoir, **Denemeler**, çev. Sım Bezirci, 4. Basım, Payel Yayınları, İstanbul, 1989, s. 57.

⁴⁶ Serpil Sancar, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti**, 2. Baskı, İletişim yayınları, İstanbul, 2013, s.23.

sınıf ayrımının ekonomik sınıflar arasındaki çatışmaya dayalı değil de, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar toplumsal ilişkilerin temelini ve çatışmayı oluşturmaktadır. Üretime değil, üreyime bakmak gerekmektedir. Farklı toplumlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin doğasını anlamak için bu toplumlarda kadın ve erkeğin toplumsal yeniden üretimde (üretim) üstlendiği rollere bakmak, onları çözümlenmek gerekmektedir. Dolayısıyla mevcut kadın sorunlarının kaynağının ortaya konmasında bir hareket noktasının belirlenmesi için cinsler arası ilişkilere ve bunları belirleyen unsurlara bakmak gerekir. Bu da patriarkiden başka bir şey değildir⁴⁷. “Yapılabilecek şeylerin başında kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı minimize edecek üretim teknolojilerinin geliştirilmesi gelmektedir. Kadını “anne” erkeği “baba” yapan biyolojik farklılık, gebelikten korunma, kısırlaştırma ve kürtaajla ilgili geliştirilen yeni teknolojilerle eski anlam ve işlevini kaybedecektir”⁴⁸. İkinci dalga feministler biyolojik belirlenimciliğe şüphe ile bakmışlardır. “1940 ve 50’lerde Amerikan revizyonist Freudcuları tarafından yıkıcı amaçlarla kullanılan biyolojik belirlenimciliği gören ve bu ideolojiye genellikle şüpheyle bakan 20. Yüzyıl feministleri, bunun kadını aşağılayan ideolojinin inşa edilmesinde kullanıldığını söylemişlerdir”⁴⁹.

*Bu açıdan, “kamusal” ile “özel” alanlar arasındaki yapay sınırların ortadan kaldırılması ve kültürel, dinsel ya da diğer geleneksel önyargılar çerçevesindeki sessizlik perdesinin yırtılması; böylece kadına yönelik aile içinde ve dışındaki dayanın, tecavüzün, dulların yakılmasının, kadın sünneti gibi cinsel amaçlı sakatlamaların vb. açıkça insan hakları ihlalleri olarak tanınması yönünde atılan adımlar can alıcı bir önem taşıyor*⁵⁰.

Carol Hanish’in “kişisel olan politiktir” sözü bu çağın sloganı haline gelmiştir. Dönemin ekollerinden radikal feministler “bütün insanlar, tepesinden batılı erkek yönetici sınıfın, en altta da sömürgeleştirilmiş dünyanın beyaz olmayan kadınının yer aldığı bir kast sistemi altında”⁵¹ yaşadıklarını ileri sürerler. Yeni sol kuramdaki

⁴⁷ Zekiye Demir, **Modern ve Postmodern Feminizm**, İz Yayınları, İstanbul, 1997, s. 64.

⁴⁸ Demir, s.66.

⁴⁹ Donovan, s. 128.

⁵⁰ Fatmagül Berktaş, **Tarihin Cinsiyeti**, 4. Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 46.

⁵¹ Donovan, s.268.

erkeklerin kadınlara ikinci sınıf muamelesi yapması sonucunda “ataerkillik ya da erkek egemenliğinin –kapitalizmin değil- kadınların baskı altına alınmasının kökeninde yer aldığı”⁵² ve “kadınların şikayetlerinin küçük ve kişisel olmayıp yaygın ve kökü derinlerde olan bir toplumsal rahatsızlığa işaret ettiğini”⁵³ belirtmişlerdir.

Freud bir feminist olmamasına karşın, kadının kavranmasında, Marx’la benzer biçimde önemli açılımlar sunar⁵⁴. Marksist feministlerin evlilik yoluyla kadının ailenin ucuz emekçisi, ailenin de kolay yönetilebilen toplumun temel birimi haline getirildiği ve kadının dolayısıyla iki kez sömürüldüğü yolundaki savları patolojik görülsün ya da görülmesin erkek söylemlerine ve davranışlarına üretilen kapitalist kültürel yapının neden olduğu ileri sürülebilir. Marksizm, kadınların ezilmelerine dair tarihsel nedenleri ve bunların yer alması nedeniyle edebi metinler üzerinden sorgulama için feminizme olanaklar verir. Özellikle Kristeva; Freud, Lacan ve Marksizm’i kuramında bir araya getirerek, kadının dildeki özne olma halinin gerekliliğini ortaya koymaya çalışır⁵⁵.

*Çekirdek ailenin gelişmesi ile birlikte ev içi emeğin özelleşmesi ve aşığlanması geldi. Hane yönetimi toplumsal niteliğini kaybetti, özel hizmet durumuna dönüştü; kadın, toplumsal üretimden dışlanmış bir baş hizmetçi oldu. Modern tekil aile açık ya da gizli ev içi köleliği üzerine kurulmuştur ve modern toplum bu tekil aile biçimlerinden oluşan bir kitledir*⁵⁶.

Donovan, kadının bu anlamda eril amaçların bir aracı olarak maddeleştirildiğini ileri sürer. Aile, erkek egemen ve erkek lehine tek eşli bir çekirdek birime dönüştürülmüştür. Donovan, tarihte ilk sınıf mücadelesinin ortaya çıkışını böyle açıklar. Tarihte görülen ilk sınıf çatışmasının evlilikte kadın ve erkek arasındaki tek eşliliğin yarattığı karşıtlıkla başladığı söylenebilir, ki bu karşıtlıkta kadın, erkek karşısında yenik durumdadır. Donovan’a göre benzetme açıktır: erkek

⁵² Donovan, s.266.

⁵³ Donovan, s.267.

⁵⁴ Donovan s. 177.

⁵⁵ Humm, ss. 115-120.

⁵⁶ Donovan, s.148.

burjuvazidir ve karısı proletaryayı temsil eder. Çünkü erkek, gücü de temsil eden mülke, daha güçlü bir maddi temele sahip hale gelmiştir⁵⁷.

Psikanaliz de toplum ve kültür düzenine ilişkin ideolojilerden ve bunlara özgü önyargılardan ayrı tutmak mümkün değildir. Toplumsal sistemde kendini ve yerini bulamayan bireyin, kendini 'ben' olarak ya da 'özne' olarak kabul etmesi gerçekleşemez. Bu bağlamda düşünüldüğünde Lacan, 'kadın diye bir şey yoktur' diyerek bir olumsuzlamadan hareket eder. Aslında bu söylemiyle Lacan, her bireyin ve kadının tekilliğini vurgulamaktaydı. Her birey toplumsal düzeyde sesini duyurmalıdır ve yerini bulamayan birinin özne olarak düşünülmesi ancak bu şartla olasıdır. Varolan toplumsal sistemde özellikle kadın ve çocukta olduğu gibi, özne olarak bakma çalışmaları daha zorunludur. Erkeğe de psikanalitik kuramda ve uygulamada özne olarak yaklaşılsa da, toplumsal alanda zaten sesini kolayca duyurmaktadır. Yeri kesin ve nettir. Bu nedenle erkeğin öznelliğini vurgulamak ihtiyacını hissetmeyiz⁵⁸. Evelyn Reed, temelde, kadın bağımsızlığı hareketi içinde bulunan kümelerin, cinsiyetçiliğin tümünden yok edilmesi yolunda savaş vereceği beş büyük (ve birbiri üstüne binen) savaşım alanı olduğundan söz eder. Bunlar şöyledir: yasal, eğitimsel, sanatsal, bilimsel ve ideolojik alanlar. Ona göre ideolojik alan bir bakıma savaşılması en kolay alandır. Bilimsel alanın da cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunması gerekir. Feminizmin istediği fırsat eşitliğidir⁵⁹.

Öte yandan, feminizm kadınların potansiyelleriyle ilgilidir. Eğer feminizm sadece kadınların güçsüzlüğünü görüyor olsaydı, hayatlarımızı değiştirmek ve dünyayı kadınlara daha iyi bir yer için bize enerji veren bir rüya olmaktansa, bir umutsuzluk reçetesi olurdu. Dolayısıyla feminizm kadınların olanaklarından söz etmelidir. Eğer kadınlar daima ve her yerde ezilmiş olsalardı, feminizm diye bir şey olamazdı⁶⁰

“Ancak gelenek, görenek, felsefe, din, kimi sosyal organizasyonlar vb. üst yapı kurumları oluştuktan sonra, altyapı kurumlarından farklı olarak kendilerini

⁵⁷ Donovan, s.148.

⁵⁸ Talat Parman, **Psikanaliz Yazıları, 2. Basım, “Özne Olarak Anne”**, Bağlam Yayınları, İstanbul, Sonbahar 2009, s.12.

⁵⁹ Reed, s. 133.

⁶⁰ Jane Gallop, **Cinsel Tacizle Suçlanan Feminist**, çev. Alev Özkazanç, 1. Baskı, Dipnot yayınları, İstanbul, 2013, s.78.

koruyacak şekilde kemikleşme eğilimi içine girer”⁶¹. Fransız feminizminin önemli düşünürlerinden Simon De Beauvoir’ın *İkinci cins* adlı eseri, “kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacaktır” ve “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözleri ile kadınlığın biyolojik değil toplumsal yüklemelerle yapılandırıldığını ifade eder. Aynı zamanda bu eser, ikinci dalga feminizmin yolunu belirler. Amerika’da da Betty Friedan’ın *Kadınlığın Gizemi* adlı eserinin önemli etkisi de hatırlanmalıdır. Bilinç yükseltme grupları adı verilen çalışmayla kadınların bilgilendirilmesi bu dönemde öne çıkan başlıca etkinliklerden biri olarak görülmektedir. Böylece her kadının feminist olmadığı, kadın olmakla feminist olmak arasındaki mesafenin tespit edilmiş olduğu görülür. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve toplumsal cinsiyet - cinsiyet farklılığının öne çıkarıldığı ikinci dalga feminizm, cinsiyet rollerinin tümden yok edilmesini amaçlar. Bu yolla da ortaya çıkan baskının önüne geçilmeye de çalışılmıştır. Ataerkil yapıyı kuran erkeklerdir. Bu yapı, cinsiyet farklılığını erkek lehine kurgulamaktadır. Kadın ev için, evde bakım işlerine ait olarak tanımlanır. Dış alanda üretici ve yaratıcı kimliği yok sayılır. Dış dünyada çalışan üreten ve değer yaratan ve eve geldiğinde dinlendirilmesi gereken erkektir. Kadın hizmet ederek kendine tanınan alanda görevlerini yerine getirmelidir. Feminist eleştirinin bu aşamasında dil ile sağlanan ve pekiştirilen bu yapıda “aslında kadın iki defa yok olur”⁶². “Kelimeler kendilerinin kamuda nasıl takas edileceğine hakimmiş gibi davranan erkekler arasında meditasyona dönüşür. Nötr kelimeler, kadının ortadan kayboluşuyla orantılı biçimde mikropsudur, ama onların altında değeri bilinmemiş tutkular anlaşmazlıklar ve gizli savaşlar hazırlanır”⁶³. Dil psikanalizin de ilgi alanıdır. Freud psikanaliz ve dile ilişkin şunları söyler: Psikanalizin dil bilginleri için taşıdığı önem üzerinde duruyorsam, dile alışılmış sözcük anlamından kuşkusuz daha geniş bir açıdan bakıyorum. Burada dilden, yalnız düşüncelerin sözle dışavurumu değil, aynı zamanda jest dili ve yazı dili gibi her çeşit ruhsal etkinliğe ilişkin dışavurumların anlaşılması gerekiyor⁶⁴.

⁶¹ Pervin Erbil, *Kıbele’den Pandora’ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*, 4. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2015, s.71.

⁶² Lucy İrigaray, *Başlangıçta Kadın Vardı*, çev.İlknur Özallı, Melike Odabaş, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2014. s.16

⁶³ İrigaray, s. 54.

⁶⁴ Sigmund Freud, *Psikanaliz Üzerine Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış*, Say Yayınları, 2015,(Beş Konferans), İstanbul, s.154.

Dil hemen her ulusta cinsiyetlere özgü kavramlar, kalıplar oluşturmanın bir aracıdır. Dil, Humm'un dediği gibi salt kültürel bir olgu değildir. Psikanaliz düşlerin dilini günlük dile çevirerek çözümlene yaparken, ataerki günlük dili cinslere çevirerek bölümlene yapar. Elbette kadınlar ve erkekler metinleri farklı okumalara tabi tutabilirler. Feminizm, fallosantrik dile karşı gelmekle kadının dil aracılığı ile sömürülmesinin önüne geçme çabasındadır. Dil tüm alanlarda kadını ve kadının sözünü bir yana koymuş görünmektedir⁶⁵.

Feminist Olarak Okumak adlı eserinde Jonathan Culler, Feminist eleştirinin dile ait bu aşamasında kadın okurun potansiyel deneyimine seslenir ve sonra da kadının kadın olarak, başka bir deyişle erkek olarak değil, kendisi olarak, özne olarak okumasını salık verir. Kadının okuyabilmesini sağlayan soruları ve bakış açılarını geliştirmesini önerir. Erkekler, erkek / kadın karşıtlığı akılcı/ duygusal, ciddi / yüzeysel ya da derin düşünen / anında hareket eden karşıtlıkları ile ikilik üzerinden okumaya ve düşünmeye alıştırmışlardır. Culler'a göre, ikinci aşamadaki feminist eleştiri, kadınların, metinleri saptırıp görmezlikten gelen erkeklere özgü okumalardan daha akılcı, daha ciddi olduğunu ve daha derin düşünebildiğini kanıtlamaya çalışır. Erkeklerin akılcılık bağlamlarının yukarıda sayılan alanlarda olduğu gibi dilde de geçerliliğini koruduğunu söyler⁶⁶.

Freud'un Avrupalı üst sosyal tabakadaki ailelerle çevrili bir yaşamının olduğu ve gözlemlerinin de bu gruptan esinlendiği ileri sürülmektedir. Bu da toplumun diğer katmanlarında ve hatta kültürlerarası farklılığın hiç dikkate alınmadığı getirilen eleştirilerden bazılarıdır. Yakın çalışma arkadaşları Carl Gustav Jung ve Alfred Adler daha Freud hayattayken görüş ayrılıklarına düşmüşler ve ekollerini ayırmışlardır. Kuramın cinselliği gereksiz biçimde abarttığını düşünen bu iki ünlü bilim insanı kendi yöntemlerine yönelmişlerse de bunu psikanalizin kavramlarından hareketle ve bir kısmına eleştirel tutum geliştirerek yaptıkları unutulmamalıdır⁶⁷.

Psikanalizin ilk yıllarında da daha sora da Freud'un id ve süperegonun kişilik üzerindeki bilince çıkmayan – bilinçdışına itilmiş çatışmalarının, yok olmadığı aksine günlük yaşamdaki düşünce ve davranışları etkilediği biçimindeki görüşü de

⁶⁵ Humm, ss. 140,141.

⁶⁶ Jonathan Culler, **Feminist Olarak Okumak**, çev. Suğra Öncü, Afa Yayınları, İstanbul, 1995, s.45.

⁶⁷ Sigmund Freud, **Yaşamım Ve Psikanaliz**, 2. Basım, Say Yayınları, 1993, (YvP), İstanbul, s.43.

beş evreden oluştuğunu ileri sürdüğü psikoseksüel gelişim sürecine değişik çevrelerden itirazlar olmuştur. Psikiyatrist Kerem Doksat Freud'un iyileşmiş bir tek hastasının olmadığını söyler. Hatta psikanaliz çağdaş bir dindir⁶⁸, der. Doksat, yanlışlanabilir olmayan hiçbir şey "bilim" veya "bilimsel" değildir şeklindeki savunuyu tekrarlar. Cilâsı ne kadar parlak olursa olsun, deney öncesi (a priori) doğruluğu kabûl edilen bilgilerin hatasız olduğu düşüncesiyle, deney sonrası (a posteriori) bilgilerin buna göre yorumlanması tamamen dogmadan ibârettir, der. Doksat'a göre bunlar "yanlışlanamaz" ve Sir Karl Popper'ın da dediği gibi, Freud'un da, Marx'ın da fikirleri bu açıdan tamamen bilim dışıdır⁶⁹. Ancak Althusser'e göre ise Marksçı ve Freudcu teorinin temel ortak yönü çatışmalı bilimlerin olmasıdır. En büyük düşmanlarının da revizyonizm olmasıdır. Freudcu teorinin sürekli muhalefete uğraması, tarih boyunca hizipleşmesi doğru ve tehlikeli bir yere dokunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Teori, sürekli kendini içerden savunmak zorunda kalmıştır. Çatışmalı ve antagonistik gerçekliğin bir parçasıdır⁷⁰.

Öte yandan kurama sıkı sıkı bağlı kalmış ve deneysel olarak kanıtlamaya çalışan Freudienler, kuramın savunuculuğunu yapan psikanalistler de vardır. Onlar, psikanalitik tedavi sürecinin uzun ve kökene inmek derdine bağlı olduğunu ifade ederler. Kuramın temel savının da bu olduğunu kuram tarafından ileri sürüldüğü ve karşı çıkmaların da kökene inilmesi gereken tutumlara örnek olduğunu söylerler. Psikanalizin, ilaçlarla yapılan tedaviler gibi semptomları kısa sürede giderici sonuçlar üretmeyeceği de Freud tarafından ortaya konan bir durumdur. Freud hayatını bu kurama adanmış görünmektedir. Psikanalize yöneltilen eleştirilerin ve yer yer saldırıya dönük söylemlerin karşısında inançla kuramını savunmuştur:

Genellikle, hekim psikanalize ya tam bağlıdır ya da hiç değildir. Fırsat düştükçe analizden yararlanan ruh tedavileri, kanımca, sağlam bir toprak üzerinde bulunmamaktadır; tüm analizi kabul etmeyerek onu tatsızlaştırmışlar, hatta 'değersizleştirmişler'dir. Bana göre de onlar esef edilecek analizciler arasında sıralanabilirler⁷¹.

Psikanaliz tedavisinin, ıdeal bir tedavi olmaktan alıkoyan kimi özellikler içerdiğini şimdiye kadarki sözlerimden çıkarmışsınızdır. Tuto, cito,

⁶⁸ Kerem Doksat, **Sigmund Freud'un Vak'alarının Gerçek Yüzü**, <http://yenisymposium.com/Pdf/EN-YeniSempozyum-eeaf87f8.PDF>, (07.07.2017), 158-164.

⁶⁹ Doksat, 160.

⁷⁰ Zupancic, s.31.

⁷¹ Sigmund Freud, **Psikanaliz Üzerine**, çev. Avni Özeş, 19. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2015, (PÜ), s.192.

iucunda(emin,çabuk, sevindirici); ne yapalım ki , sorup soruşturmalar, inceleyip araştırmalar tez elden bir başarıya ulaşılmasını garantilemekten uzaktır. Öte yandan bir direnişten söz açılması, sizleri hastaların sağaltımında bazı tatsız durumlarla karşılaşmaya hazırlamıştır sanırım. Bir kez psikanaliz tedavisinin gerek hastadan, gerekse hekimden çok şey istediğine kuşku yoktur; hastadan tam bir açık yüreklilik gibi bir özveri bekler, dolayısıyla zamana bakan, hasta için hayli masraflı bir sağaltım yoludur⁷².

Freud, psikanaliz tedavisini hastadaki bilinçdışına baskılama olayını ele aldığını söyler. Daha önceki bir vakitte bireyin içinden geçen çatışmayı bireyin sağlığıyla bağdaşabilecek daha uygun bir sonuca ulaştırdığını belirtir. Bunun ise kendisine karşı çıkan anlayışsız kimselerin, cinsel içgüdülere tek yanlı önem verdiği suçlamasını yöneltmelerine neden olduğunu, insan için cinsellik dışında önem taşıyan daha başka içgüdülerin de varlığını ileri sürmelerine yol açtığını söyler. Oysa Freud, bir an olsun bu gerçeği unutmadığını ya da yadsımadığını açıklar⁷³.

Psikanalizin kişilik kuramı olarak psikoseksüel gelişimi odak noktası yapması dönemin ve günümüzün bilim insanlarıncı eleştiri konusu yapılmasının karşısında cinsel gelişim süreçlerine getirilen açıklamaları destekleyenler de bulunmaktadır.

Micheal Foucault *Cinselliğin Tarihi*'nde cinselliğin 19. Yüzyılda konuşılmaya başlandığını belirtir. 18. Yüzyıl sonlarında dahi cinselliğin içimizde taşınan sonsuz kötülükler üretebilecek bir tehlike olarak görüldüğünü, ahlakçıların, papazların, eğitimcilerin, doktorların söylediği gibi tehlikeli bir giz olarak görüldüğünün uzun süren bir suskunluğa mahkum edildiğini söyler. 19. Yüzyılda toplumun, tehlikenin bedenini cinsel niteliğinde değil, yoğun baskı altında tutulmasında olduğunu görmeye başladığını ileri sürer. Tam da bu noktada Freud'un ve psikanalizin değerinden söz eder:

Klasik çağdan beri geliştiği biçimde cinsellik tertibatının tarihi, psikanalizin arkeolojisi olarak değerlendirilebilir. Nitekim daha önce gördük: Psikanaliz bu tertibatın içinde aynı anda birkaç rol oynar. Psikanaliz, cinselliğin evlilik bağı sistemine iliştirilme mekanizmasıdır, bozulma kuramına göre ters bir konumda yer alır; genel cinsellik teknolojisinde farklılaştırıcı bir öğe olarak işler. Onca uzun zamandır yapılanmış olan o büyük itiraş zorunluluğu, psikanaliz çevresinde bastırmayı ortadan kaldırmaya yönelik yeni bir buyruk anlamı kazanır.

⁷² Freud, Beş Konferans, s.106.

⁷³ Freud, Beş Konferans, s.175.

*Hakikat çabası bu andan itibaren yasağın sorgulanmasına bağlanmıştır*⁷⁴.

Öte yandan psikanalizin Kerem Doksat'ın dediği gibi neredeyse bir din olarak algılandığı ve öncelikle Freud'ün gerçek nevroz ve psikozlularla çalıştığını ancak fobi, baskı ve histerinin pençesine düşen çağ insanlarına doğru yayıldığı görülebilir. Özellikle Amerika'da yaşamın getirdiği çağdaş bunalımlar neredeyse herkesin bir psikanalistinin olması gerekli bir durum olmuştu. Psikanalize getirilen eleştirilere yanıt verirken Freud şöyle der:

*Bayanlar, baylar... psikanalizin bir dünya görüşüyle bağlantıları konusundaki özetlemeyi sonuca vardırmama izin veriniz. Benim görüşümce, psikanaliz özel bir evren kurma gücünde değildir. Buna da hiç gereksinimi yoktur; çünkü, bilimin bir bölümü olduğundan, bilimsel anlayışa katılabilir. Gelgelelim, pek de tumturaklı bir biçimde övülmeye değer değildir. O henüz pek yetersizdir, bütün gizemlerin içine giremiyor; ne fikir tekelcisidir ne de sistemlidir. Bilimsel düşünce, insanlar arasında henüz pek yenidir ve ona çözümlenecek daha pek geniş sorunlar kalmaktadır. Bilim üzerine kurulmuş bilimsel bir dünya görüşü gerçek dış dünyayı değerlendirmekle yetinmez. Alçakgönüllülükle, hakikatten fazlasını istemeyerek ve yanılsamaları reddederek her şeyden çok olumsuz bile görünür. Eğer çağdaşlarımız arasında birisi bu durumdan hoşnutsuzluk duyarsa ve hemen bir durulma elde etmek için daha çoğunu isterse, onu buradan başka bir yerde arasın, bulabileceği yerde arasın*⁷⁵.

*Psikanalizin böylesine bir çıkış yapmasının nedenlerini anlamak pek de zor değil. "Kaygı yüzyılı" olan bu dönem, sürekli artan bir yalnızlık ve soyutlanmayı da beraberinde getiriyordu. Dinin çöküşü, siyasetin görünürdeki gereksizliği, tamamıyla yabancılaşmış "örgütlü insanın" ortaya çıkışı insanı anlamsız bir dünyada güvenlik duygusundan ve yeni koşullara uyum sağlayabilmekten yoksun bıraktı*⁷⁶.

Psikanaliz, işte modern yaşamın insanların bu ihtiyaçlarına yanıt veren bir tedavi biçimi olmuştur. İnsanlar için hastalık belirtilerinden tam anlamıyla kurtulmasalar da kendilerine karmaşa yaratan sorunları sabırla dinleyen ve az çok duygularını paylaşan biriyle konuşabilmek büyük rahatlıktı. From'a göre, kendisini dinlediği için psikanaliste para ödenmesiye küçük bir sorun, belki de sorun bile değildi; çünkü psikanaliste para ödemek tedavinin ciddi, saygın ve ümit verici olduğunun da kanıtıydı. Psikanaliste gitmek üstelik çok da prestijliydi. Çünkü

⁷⁴ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s.98.

⁷⁵ Freud, PÜ, s.223.

⁷⁶ Erich Fromm, **Psikanalizin Bunalımı**, çev. K.Erzincan Kına, 3. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, (PB), 2012, s.10.

ekonomik açıdan lüks bir hizmetti ve aslında belirgin bir hastalığı olanlar için değil de daha çok huzursuzluk yaşayanlar içindi⁷⁷.

Psikanalizin bireylere konuşmakta zorlandıkları ve çözümleyemedikleri karmaşaları rahatlıkla konuşabildikleri konuları açması tabu kabul edilenlerin üzerinde düşünülmesini getirmiştir. Bunların başında elbette cinsellik gelir. Özellikle kadınlar açısından tabu olarak kalmış hayatın önemli bir edimi olarak cinsellik feministlerin de bu alana dikkatle bakmasını, kadın dünyasında nasıl bir yeri kapladığına ve bu yerde neler olup bittiğinin incelenmesine neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet gibi cinsellik de inşa edilmiş midir? Beden üzerinden üretilenler kadın iradesiyle ne kadar ilişkiliydi? Kadınlar cinsellikle ilgili nasıl bir bilgiye sahipti ve yaşamlarına ne tür bir etki oluşturmaktaydı? Bu ve benzeri soruların sorulması ve araştırılması için zemin hazırlayan psikanaliz olmuştur. “Psikanaliz, imleyenlerin zincirleriyle bilinçaltının topografyasını açıklar(...)psikanalizde özne hem kendisini yorumlamaya çağrılır hem de yorumlanır”⁷⁸.

Freud’ün cinsiyet üzerine çalışmalarında eşcinsellere yer verdiği görülür. “Dönüklük” olarak kavramsallaştırdığı ve “kesin dönükler”, “çift yaşayışlı dönükler”, “fırsat düştüğünde dönük olanlar” başlıkları altında incelemeler yapmış ve dönüklük kuramını oluşturmuştur. Kurama göre dönüklük doğuştan gelen ve sonradan bir soysuzlaşma belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır. Soysuzlaşma kavramına da açıklık getirerek nedenleri açıkça travmatik ve bulaşıcı olmayan her patolojik gösteriye soysuzlaşma⁷⁹ demiştir. Daha sonraki dönemlerde farklı cinsel yönelim sahibi bireyler, kadınların uğradıklarına benzer ezilmeye uğradıklarını ve mücadelenin birlikte yürütülmesi gerektiği düşüncesiyle hareket eden üçüncü dalga feminist hareket, ırk, sınıf, etnik bağlamlar kadar cinsel farklılaşmayı savunuları arasına almıştır. Üçüncü dalganın yeni yönelimlerine yeni kültürel feminizmi ve ekofeminizmi de eklemek gerekir. Ekofeminizm, kadın hakları ve doğal yaşamın ortak ve benzer biçimde, eril yaklaşımlarla talan edildiğini ileri sürer. Yeni kültürel feminizm ise, Batılı olmayan kadınlara projeksiyon yapar⁸⁰. “Feminist hareketi yaşatan güç, feminist düşünce ve pratiğin paylaşımıdır. Feminist bilgi herkes

⁷⁷ From, PB, s.11.

⁷⁸ Humm, s. 187.

⁷⁹ Sigmund Freud, **Cinsiyet Üzerine**, çev. Avni Öneş, Say Yayınları, İstanbul, (CÜ), 1993, s.26.

⁸⁰ Donovan, ss. 349-351.

içindir”⁸¹. Queer teori, geleneksel heteroseksizme ve mizojiniye(kadın düşmanlığı) karşı çalışmalar yapar. Toplumsal cinsiyet tanımlamalarının yeni çözüm yollarıyla üretilmesini ister. Edebiyat tarihinde homofobik ve mizojenik anlatıları eleştiriye yönelir. Sedgwick, homofobinin kültüre etkisinin yarattığı ikiliklerde görüldüğünü belirtir. Ona göre ‘bir erkeğin yuvası onun kalesidir’ gibi söylemler homofobik ideolojik yapılanmanın eseri ve pekiştiricidir⁸². Teori Judith Butler’ın *Cinsiyet Belası* adlı eserinde ortaya koyduğu gibi, heteroseksüelliğe saygı duyulmakla beraber, bu yapıyı destekleyen normların diğer seçimlerin özgürlüğüne yönelen bir baskı oluşturmaması gerektiği ifade edilir. Teori, Michel Foucault ve Jaques Lacan’ın cinsiyet ve cinselliğe yaklaşımlarından esinlenir.

Butler’a göre Lacan’ın sembolik sisteminde konuşan öznenin yerini belirleyen normlar, Foucault’nun sözünü ettiği cinsellikle ilgili normlar gibi tarihsel, toplumsal, kültürel iktidar ilişkileri içinde inşa edilmiştir. Butler’ın Foucaultcu ve Lacancı çerçevelere yaptığı özgül katkı, normların üstlenilen ve alt üst edilebilen davranış kuralları olduğunu bir performans kuramı geliştirerek açıklamasında bulunabilir. Lacan’ın anlatısında beden sembolik sistemde belli bir konumu almada bir rol oynamaz. Foucault’da da beden söylemler tarafından belirlenen edilgin bir varlığı andırır. Butler da ise performans kuramı, beden, davranış, tekrar tartışmasını beraberinde getirir⁸³.

Feminizmin hukuki öznesi olarak geçerlilik kazanan şeyi üreten ve gizleyen siyasi işlemlerin izini sürmek, ancak kadınlar kategorisinin feminist bir soy kütüğünü çıkarmakla olur. Feminizmin öznesi olarak “kadınlar”ı sorgulamaya yönelik böyle bir çaba esnasında, kadınlar kategorisine onu sorunsallaştırmaksızın başvurmanın, feminizmi temsili bir siyaset olarak olanaksızlaştırdığı ortaya çıkabilir. Öznenin konuşulmayan normatif koşullarını yerine getirmeyi başaramayan kişilerin dışlanmasıyla inşa edilen öznelere temsil etmenin ne anlamı olabilir ki?⁸⁴.

Öte yandan psikanaliz kuramının ileri sürdüğü “iğdiş edilme” ve “ penis özlemi” fallik evrede kız çocukların benlik algısını etkileyen süreçler olarak karşımıza çıkar. Psikanalitik görüşe göre, kadınların bu eksiklik duygusuyla kurdukları benlik algısı yaşamlarının öznesi olmalarını da etkilemektedir. Bu durumu dengeleyen tek şey ise annelik olgusudur. Ya da bunun yerine kadın özneliğini

⁸¹ Bell Hooks, **Feminizm Herkes İçindir**, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2012, s.38

⁸² Humm, ss.323-325.

⁸³ Zeynep Direk, **Kuram ve Cinsiyet Farklılığı**, <https://zeynepdirek.wordpress.com/2013/01/04/queer-kuram-ve-cinsiyet-farklilikgi/> (08.07.2017).

* Lacan bir Freud yorumcusudur. Psikozyler üzerine yürüttüğü çalışmalarda bilinçdışı ve imgesel olanla çok yakından ilgilenmiştir. Bilinçdışını sembolik sistem içinde ele almıştır. Freud kavramlarını aynı psikanalitik gelenek içinde yeniden tanımlamıştır.

⁸⁴ Juddith Butler, **Cinsiyet Belası**, çev. Başak Ertür, 2. Basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s. 49.

sağlamak amacıyla toplumsal duyarlılık geliştirecek, entelektüel ilgilere yönelecektir⁸⁵.

Psikanalist Karen Horney, Freud'cü psikanalizin eril bir dil ve bakış açısı taşıdığını söyler. Penis kıskançlığının aslında kadının tartışılmaz üstünlüğü olan üreme yeteneği karşısında erkeğin hissettiği aşağılanmayı gidermek olduğunu ve bunun ters yüz edilerek oluşturulduğunu ileri sürer. Horney, Freud'un eril cins karşısında dişil cinsin yaşadığı imrenmeyi görürken, dişil cinsin rahmi, göğüsleri karşısında yaşadığı imrenmeyi göremediğini ve bunun kavramsallaştırdığında 'vajina kıskançlığı' adını verir⁸⁶.

Psikanaliz, feminizme edebiyattaki cinsiyetlendirilmiş kavramların yapıbozuma uğratabilmeyi sağlamıştır. Kadın deneyimlerinin, dilin eril yapısının ürettiklerinin anlaşılması ve eleştirel bir dil kurabilmenin kavramlarını kazandırmıştır. Beraberinde popüler kültürdeki kabullerin değişmesi, metinlerde, sanat eserlerinde tekrar eden olguların analizi de psikanaliz ışığıyla yeni bir çözümlenmeye ulaşmıştır⁸⁷.

1.1.1. Freud ve Kadın

“Erkekler her zaman kadın sorunu üzerinde derin derin düşünmüşlerdir”⁸⁸. “Kadınlık sorunu, erkek olduğunuzdan sizi ilgilendirir. Aranızda bulunan kadınlar için sorun yoktur. Çünkü onlar sözünü ettiğimiz bulmacanın kendisidirler”⁸⁹. Bu söylem ve tespitlerle “Freud, kadınlık durumunu ilk kez Batı kuramsal söyleminin merkezine koymuştur. Psikanaliz, kadın hastaların kişisel geçmişlerinin analizi yoluyla kadınlığın (ve erkekliğin) nasıl oluştuğunu anlamaya çalışma ile başladı”⁹⁰.

Freud kız çocuğun gelişimini pre-ödpal döneme dayalı olarak açıklar. Ona göre bu dönemde karşılaştığı süreçler kendini bir kadın olarak nasıl oluşturacağını belirler. Oral evrede annenin memesiyle kurulan bağın doyumlu ve yeterli olması

⁸⁵ Bekir Onur, **Psikanaliz Kuramında Kadın**, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/6077.pdf>, (10.07.2017), s. 66.

⁸⁶ Arat, s.18.

⁸⁷ Humm, ss. 188, 186.

⁸⁸ Freud, PÜ, s.146.

⁸⁹ Freud, PÜ, s. 146.

⁹⁰ Humm, s. 174.

anal evrede doğru olarak kazandırılan tuvalet alışkanlıkları her iki cins için benzer ilerlerken fallik evrede kız çocuğu ve erkek çocuğu için gelişim farklılıklar taşımaktadır⁹¹.

“Erkek çocuğun ve kız çocuğun gelişmesini kıyaslayarak, kız çocuğun normal bir kadın haline gelebilmesi için daha ağır ve daha karışık bir evrime uğraması ve erkeklerde karşılığı olmayan iki güçlüğü yenmesi gerektiğini ortaya çıkarıyoruz”⁹². “Öte yandan Freud’a göre, oğlanların / kızların önce aktif / pasif cinsellikleri, sonrasında da erkek / dişi kişilikleri biçimlendirme rotaları kimi zaman oğlanların pasif ve dişi özellikler, kızlarınsa aktif ve erkek özellikler geliştirebilmelerine elverecek kadar karmaşıktır”⁹³.

Freud’un erkek - kadın kavramlarını etkinlik - edilgenlik ikiliğiyle tanımladığını söyleyebiliriz. Freud, bunu anatomik, biyolojik yapıya dayandırır. Aynı biçimde erkekçe olan etkin olan, kadınca olan da edilgin olandır. Ona göre bu, erkek üreme hayvancığı spermanın ve kadın üreme hücresi yumurtanın yapılarından da anlaşılabilir. Sperma dişiyi kovalar, dişiyse kabul edicidir. Hareketli olan erkek hücresidir. Freud, kadınların cinsel işlevlerdeki edilgin rollerinin hayatın diğer alanlarına - da zaman zaman artan, azalan değişiklikler gösterebilir de- da yansıdığını söyler. Ancak kadınların edilgenliği savında toplumsal örgütlerin etkisini de görür. Tüm bunların sonucunda kadınların mazoşist bir yapı edindiklerini düşünür.⁹⁴ “Toplumsal kurallar ve onların özel yapıları, kadını, saldırgan içgüdülerini bastırmaya zorlamaktadır ki, içeri doğru yönelmiş yıkıcı eğilimleri erotikleştirmeyi başaran mazoşist eğilimler buradan ileri gelmektedir. Demek ki mazoşizm, söylendiği gibi esas olarak dişildir”⁹⁵.

Alison Stone, toplumsal örgütlerin etkilediği kadınlık kurgusunu tespit ederken Freud’un toplumsal cinsiyet kavramına oldukça yaklaştığını düşünür. Zihinsel erkeklik / kadınlık kavramlarının toplumsal cinsiyet kavramıyla farklılıklar taşıdığı noktalar ise şunlardır: Freud’a göre çocuklar toplumsal geleneklerin ve bakıcı olarak annelerinin kısıtlamaları etkisiyle zihinsel olarak erkek ya da dişi

⁹¹ Freud, PÜ, ss. 142,143.

⁹² Freud, PÜ, s.150.

⁹³ Stone, s. 164.

⁹⁴ Freud, PÜ, s.148.

⁹⁵ Freud, PÜ, s. 149.

olurlar. Ancak bunların başkalarının beklentileri olduğunu ve değiştirilebileceğini düşünmez. Toplumsal beklentiler etkisi altında kurulan erkeklik ve dişilik kimliklerinin zaman içinde öğrenilen birer beceri olduğunu düşünür⁹⁶. “Freud’un ‘anatomi kaderdir’ anlayışına saplanan biyolojik determinizmi en çok eleştiri alan noktadır. Buradan yola çıkarak Freud kadını boyun eğmesi gereken olarak tanımlamıştır. Freud’a getirilen eleştirilerin dayandığı temel nokta, Radikal feministlerin de işaret ettiği, eril önyargılara dayalı bilimsel yöntem eleştirisidir”⁹⁷. Öte yandan “psikanalizi biyolojiden ayırarak, Freud dikkatleri psikolojiden, konuşulan ve ondan sonra gelen söze çevirmiştir”⁹⁸. Feminizmin cinsellik ve iktidar ilişkisini değerlendirmesi, psikanalizin ve Freud’un kavramları üzerinden gerçekleşmiştir.

Bazı feministler, cinselliği toplumsal cinsiyet kavramından uzaklaşarak düşünmenin daha fazla ilerleme sağlayabileceği görüşüne varmışlardır. Bu ille de cinselliğin erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsiz iktidar ilişkilerince yapılandırıldığı fikrini terk etmeyi gerektirmez. Bundan ziyade, bu iktidar ilişkilerini ve bunların cinsellik üzerindeki etkisini toplumsal cinsiyet kavramını kullanmadan kavramın yeni bir yolunu bulmak demektir. Bazı feministler “cinsel fark” kavramının buradan gidilecek yolu gösterdiğini savunurlar”⁹⁹.

Elisabeth Badinter, *Biri Ötekidir* adlı eserinde, 1960’lı yıllara kadar farklılık bize gayet doğal görüldüğünü, kadınlarla erkeklerin aynı şeyleri yapmamalarını ve aynı haklara sahip olmamalarının yadigar olmadığını, olağan kabulün bu olduğunu belirtir. Her birini kendi yazgısına daha iyi hazırlayabilmek için onları farklı şekilde eğitilmesi, okuldan fabrikaya, mutfaktan salona, tuvaletlerden kulüplere dek her yerde iki cins için ayrı mekanlar, yerler oluşturulması bir gereklilik gibiydi. Bu da ayrılma ve farklılığı pekiştiren ve konu üzerinde söz söylemeyi güçleştiren bir yapı oluşturuyordu. Badinter’a göre durum 70’li yıllarda değişmeye başlamıştır. Feministlerin ortaya attıkları ‘cinsiyetçilik’, ‘cinsiyet ayrımcılığı’ bu tür düşünce ve

⁹⁶ Merlin Stone, **Tarılar Kadınken**, çev. Nilgün Şarman, Payel yayınları, İstanbul, 2000, s.163.

⁹⁷ Cihat Özsoz, **Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş**, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/50610237/sosnot6.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1530022527&Signature=Yp5zUnCiyLGqY5X%2BGek%2Blx%2BHfi%3D&responsecontentdisposition=inline%3B%20filename%3DSosyoloji_Notlari_Dergisi_6._Sayi.pdf#page=42, (11.05.2018), s. 53.

⁹⁸ Humm, s. 174.

⁹⁹ Stone, s.166.

davranış içindekiler için, neredeyse, ‘ırkçı’, ‘ırk ayrımcısı’ suçlamalarına benzer bir suçluluk oluşturur hale gelmiştir¹⁰⁰.

Modern düşünceye gelindiğinde, feministlerin ortaya attığı pek çok kavramın günlük dilde kullanıldığı gözlemlenebilir. “Açıktır ki feminizmin dil yapıbozumu, ruhsal söz sanatlarının Freud’la başlayan, Lacan’la devam eden çözümlenmesine borçludur”¹⁰¹. Ancak yine de erkek / kadın, aktif/pasif, güneş / ay, kültür / doğa, gündüz / gece, anne / baba, zihin / beden gibi ikilemlerin yerleşik yapısını korumakta olduğu da görülebilir. Bu ikilemlerin ikinci kısmı hep kadını göstermektedir. Postmodern feministler, kadın ve erkek ilişkileri çerçevesindeki bu ikilemleri ortadan kaldırma gerekliliğini düşünmektedirler. Onlara göre erkeklik kadınlığın zıddı değildir. Birbirine bağlı bu iki kavramın zıtlık içinde anlamlanması toplumsal olarak yüklenmiş farklılıkları artırmaya devam edecektir. Postmodern feminizm, kadın ile erkek arasındaki farkları kabul etmektedir. Onlar arasındaki farklılıkları da incelemeye çalışmaktadır. Bir yandan biyolojik kadınlık (femininity) ile kadınsılık (femaleness) arasındaki bağlantıyı eleştirirler. Diğer yandan da kadınlara topluluk içinde tarihsel olarak oluşmuş bireyler olarak yaklaşılması gerektiğini, toplumun tarif ettiği soyut bir kadın kategorisini reddetmektedirler¹⁰². “Lacan’a göre dil, bizi cinsiyetli özneler olarak kimliklendirir”. “Freud ve Lacan’ın psikanaliz ve dili birleştirme yöntemleri feminist psikanalitik eleştiri için yararlı olmuştur. Freud’un açıklama modeli de feminizm için çok önemli bir diğer avantaja sahiptir”¹⁰³.

Freud’ün modern kültüre sağladığı katkı, bu ikiliklerin cinsiyete bağlı yönünü ortaya koymakla olmuştur. Psikanalizin nevrozların iyileşmesi için sağladığı tedavi yönteminden daha çok cinsiyete ve cinselliğe bağlı kavramsal zenginliği feminizmin ve özellikle postmodern feminizmin anlama çabalarını ve açıklamalarını kolaylaştırmıştır. “Freud’ün önemi modern seks takıntısına en güçlü formülünü vermesinde değildi. Freud daha çok, cinsellik ile özkimlik arasındaki bağlantıları

¹⁰⁰ Elisabeth Badinter, **Biri Ötekidir**, çev. Şirin Tekeli, Afa Yayınları, İstanbul, 1992, s.210.

¹⁰¹ Humm, s.175.

¹⁰² Demir, s.119.

¹⁰³ Humm, s.176.

hala tümüyle karanlıktalarken açığa çıkardı ve aynı zamanda bu bağlantıların problematik olduğunu gösterdi”¹⁰⁴.

İki cins kutbuna olumlu ve olumsuz bir değer atfedilmesinden bağımsız olarak cinslerin tamamlayıcılığı, simetrik davranışlardan yana belirgin tercihleri olan toplumlarda bile evrensel bir nitelik olarak kabul edilmektedir. Örneğin Amirallik adalarında yaşayan Manular aşiretinde kadınlarla erkeklerin rolleri çok az farklılaşmıştır: dinsel hayata herkes katılır, herkes iş sahibidir. Oldukça püriten olan bu toplulukta cinsellik ve cinsel çekim öylesine değersizleştirilmiştir ki erkeklerin ve kadınların cinsellikle ilgili anlayışları arasında hemen hemen yok denecek kadar az fark vardır. Manuların ekonomik ve dinsel hayatlarında eşitliğin ön plana çıkmasına karşılık, yine de her şey kadınların kaderinin erkeklerinkinden daha tatsız olmasına katkıda bulunur. Kadınlar, bedenleri cinsellikle çok daha içli dışlı olduğundan, daima lanetlenen bedensel faaliyetlerin temsilcisi olarak görülürler. Kadın olmaktan hoşnut değildirlir; bunun nedeni ise erkeklere tanınan kamusal saygınlıktan yoksun bırakılmaları değil – etki, güç ve zenginlikten onlar da pay almaktadırlar – kadınlık ve annelik rolünün yaratıcı ve tensel yanının gözden düşürülmüş olmasıdır¹⁰⁵.

Öte yandan tek tanrılı dinler anlatılarında kadını zaten ikinci sraya koymuştur. Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet, Budizm ve Konfüçyüsçülük tek tanrılı olmaları nedeniyle, güçle ilişkilidir ve güç tek tanrının üzerine kuruludur. Tanrı baba yakıştırmaları erkeği işaret etmekte ve bu durumda kadın direkt olarak inanan, mürid yani güç uygulanan, güce biat eden, yani ikinci sınıf olmaktadır. Kadın (Havva), cinsel özelliklerini kullanmış ve erkeği (Adem) suça itmiş, günaha bulaştırmıştır. Bu konuya diğer tek tanrılı dinler gibi İslamiyette de rastlanır¹⁰⁶. “Nitekim Gazali’nin şöyle dediğini bildiriyor Miles: “Allah’ın yasakladığı yasak meyveyi, ilk Havva yediği için Allah onu on sekiz şeyle cezalandırdı. Bunlardan biri kadının her ay adet görmesidir, ötekisi çocuk doğurmadaki sancısıdır. Kadın evlenince aileden ayrılacak, eve kapatılacaktır”¹⁰⁷.

Kadının hemen her toplulukta ve tarih boyunca doğurganlık yeteneğinin erkekler tarafından bir biçimde nitelendirildiğini, bu nitelemeninse genel olarak daha az biçimde aksinin de görünmesinin yanında, kadını yüceltme yönünde olmadığı söylenebilir. Kadının eş, anne olarak erkek karşısındaki rolü çok çeşitli yollarla ve

¹⁰⁴ Anthony Giddens, **Mahremiyetin Dönüşümü**, çev. İdris Şahin, 2. Basım, Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 34.

¹⁰⁵ Badinter, s.25.

¹⁰⁶ Arat, ss.15,16.

¹⁰⁷ Arat, s.17.

araçlarla değersizleştirilmeye uğratılmıştır. Freud, her iki cinsin de cinsel gelişiminde anneye olan etkileşiminin önemini açığa kavuşturduğunda bilimsel ya da diğer çevrelerden gelen tepkiler bu bağlamda anlaşılabilir. Meme emmeden başlayarak annenin cinsel gelişimdeki yeri Freud'un kuramında büyük yer kaplamaktadır. Bu söylenenler hemen tüm çevreler için oldukça yeni ve dikkat çekiciydi¹⁰⁸.

Freud'a göre 'penis kıskançlığı karmaşası', yetişkin kadının kimliğinde penise imrenmenin kalıcı izler bıraktığını belirtir. Bu isteğin zamanla sönümlendiğini, ancak tamamen kaybolmadığını söyler¹⁰⁹. Öte yandan "erkeklik organını kutsayan ritüellere ataerkillik öncesinde rastlanmamaktadır¹¹⁰".

Penis isteğinin yadsınamaz bir önemi vardır. Bu, kadına verilen bir ceza, bazen erkeğin bir haksızlık örneği olarak sayılır: şunu bilmek gerekir ki hırs ve kıskançlık kadının ruhsal yaşamında erkeğinkinden çok daha büyük bir rol oynar. Elbette bu konu erkekte de kendini gösterir ve kadında penis isteğinden başka etkenler tarafından doğurulabilirler; fakat bu isteğin etkisine önem vermenin uygun olacağına inanma eğilimindeyiz. Bazı analizciler, penisin ilk istek itmesi olan fallus evresindeki önemini azaltmaya çalışır. Onların görüşüne göre bu durumun kalıntısı kadında başlıca ikinci derecede bir oluş doğurur ve bu daha sonraki bazı çatışmalarla kıskırtılmış olarak, o zaman zamanından önce duyulmuş olan bu heyecanlara doğru bir gerilemeden ileri gelir¹¹¹.

Kadınların haklarını elde etmek amacıyla yürüttükleri mücadeleler kadının kadın olarak, eş ve anne olarak erkek karşısındaki yeri ile ilgili yerleşik kabullerin etkilendiğini - değiştiğini görmek mümkündür. Sosyal yaşamda ve özel alanlarda kadınlar elde ettikleri kazanımlarla hemen her alanda varlık göstermişlerdir.

Gerçekten kendine güveni olan, atak, girişken kadın uzun süre yadırganmış, bunlar temelde erkeksi özellikler olarak değerlendirilmişti. Böyle bir atak ve girişken kadın S. Freud tarafından bile önceleri Oedipus kompleksini çözememiş, nörotik bir kadın gibi görülmüştü. Çünkü Freud psikanaliz kuramını ilk geliştirdiği yıllarda, kadının pasif, narsistik (yani kendine hayran) ve mazohist (yani kendine eziyet edilmesinden, canının yanmasından hoşlanan) özelliklere sahip olduğunu savunuyordu. Bunun tamamen aksine bu temel özelliklerden yoksun, atak ve girişken kadının penis kıskançlığını yenememiş saldırgan, nörotik bir kadın olduğunu kabul ediyordu. Ancak Freud sonraki yıllarda kendisi de kadın konusunu çok iyi geliştirmemiş olduğunu fark etmiştir¹¹².

Freud' dan sonraki yıllarda kadın analistler özellikle Karen Horney , Helena Deutch ve Clara Thomson yaygın biçimde bilinen ve kızların erkeğin sahip olduğu penisi kıskanması olarak özetlenen Oidipus Kompleksi konusuna yeni bir anlayış getirdiler. Erkeklerin de kadının çoğalma gücünü kudretini ve

¹⁰⁸ Freud, CÜ, s.58.

¹⁰⁹ Freud, CÜ, s.71.

¹¹⁰ Erbil, s. 88.

¹¹¹ Freud, PÜ, s.159.

¹¹² Arat, s.18

*kadınlık organını kışkırdığını ileri sürdüler. Hatta Horney, uzun süre kadınların analizini yaptıktan sonra erkeklerin analizine başladığım zaman, erkeklerde hamilelik, kadın olma ve anne olabilme kıskançlığının ne kadar şiddetli olduğunu büyük bir şaşkınlıkla gördüm, demişti*¹¹³.

Öte yandan Freudcü kuramda ve buna dayanılarak ortaya konan feminist ekolde biyolojik bir belirlenimin kabulünden söz etmek gerekir. Freudcü feminizmde kadınların doğal bir acı çekmekten hoşlanmaları ve bunun biyolojilerinin sonucu olduğu savunusu diğer ekoller tarafından reddedilmiştir. Çünkü kurama göre, kadınların gelişim süreçlerinde zaten acı dolu süreçler vardır ve onlar buna katlanmayı öğrenerek, buna alışarak gelişirler. Oysa fallik kültürün kadını tanımlamasının geç farkedilmesi de Freudcü feminizmin göz ardı ettiği bir gerçekliktir. Bu yaklaşıma getirilen eleştiri ise psikanalizin, ‘Freudcü gizem’ olarak da anılan ‘kadının gizemi’ni abarttığı, edilgen, korunmaya muhtaç, entelektüel düşünemeyen, kırılmalı bir varlık olarak neredeyse bilimsel bir dine dönüştürdüğü biçimindedir. Freud, kendisi de erkek odaklı bir kültürde yetiştiğinin farkındadır ve anne bağımlılığı yaşayan biridir. Freud’un kuramı kadını anne olmak üzerinden konu edinir¹¹⁴.

*Elbette anne olmak öznel tecrübenin derinleşmesi ve zenginleşmesine yol açar. Ancak bu faktörler anneliğin ruhsal işleyişini nitелеmek için yeterli midir? Bu annelikten psikanalitik bir tarzda değil de psikolojik bir biçimde bahsetmek değil midir? Böyle bir olayın kadının yaşamındaki ergenlik, ilk adet menoz gibi diğer temel krizlerle karşılaştırıldığında kadının ruhsal işleyişindeki kendine has özelliği nedir? Kadın yaşamın böyle bir anında genelde var olan bilinçdışı mekanizmalar ve düzlemler nelerdir?*¹¹⁵.

“Freud’a göre içinde yetiştiğimiz kültürler bizi öylesine biçimlendirip etkiliyordu ki kendimizi kandırmaktan kurtulmak için ‘savunmalar’ adını vereceği bir engele ihtiyaç duyuyorduk; bu savunmaları da içinde yetiştiğimiz kültürlerden ediyorduk”¹¹⁶.

Öte yandan kadınların kültürle, entelektüel bilgiyle donanmış olması Freud’u hayrete düşürmektedir. Daha gençliğinde dostu Silberstein’ a yazdığı mektupta söz ettiği gibi ilk önemli aşkı da böyle bir kadına olmuştur. Kız arkadaşlarının annelerinin kültürel donanımına hayran olduğunu belirtmiştir. “Geçmişte epey sıkıntı

¹¹³ Arat, s.18.

¹¹⁴ Donovan, ss.200-205.

¹¹⁵ Parman, s.66.

¹¹⁶ Adam Phillips, **Freud Olmak: Bir Psikanalistin Gelişimi**, çev. Şahika Tokel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s.64.

çekmiş, orta sınıftan gelme bu kadının 19'luk bir salon çocuğuyla yarışacak kadar eğitilmiş olmasına inanabilir misin?"¹¹⁷ diye sormuştur. Freud'a göre oldukça şaşırtıcı olan, bir kadının hem de orta sınıf ve genç yaşta çocukları olan bir kadının bunca bilgi sahibi olması yadırgatıcı bir durumdur. Psikanaliz çalışmaları sırasında Dr. Breuer ile beraber tedavisini yürüttüğü ve kayıtlara Anna O. olarak geçen kadın da gerçekte Bertha Pappenheim'dır. Pappenheim, gazeteci, yayıncı ve kadın hakları savunucusudur. Freud de, birkaç dil bilen, iyi derecede edebiyat ve sanat bilgisine sahiptir. Gerek Breuer gerekse Freud bu kültürlü kadından etkilenmişlerdir¹¹⁸.

Freud, kadın ruhunun ve cinselliğinin anlaşılabilir olduğunu ileri sürer. Bunu da "kara kıta" olarak adlandırır. Beraberinde kadınlar üzerinde gerekli incelemeleri yapmakta bir dirençle karşılaştıklarını belirtir. "Bu hanımlar biz erkek analizcilerden kuşulanıyorlar, bizim açıkça görmemizi ve kadınlıkla ilgili her şeyde yansız davranmamızı engelleyen önyargılarla dolu olduğumuzu ileri sürüyorlardı"¹¹⁹. Freud'un "Kadın muamması"¹²⁰ olarak da adlandırdığı bu bilinemezliğin çözülmesinde yalnızca kadının biyolojik, anatomik yapısının incelenmesi güçlüğü değil toplumsal diğer disiplinlere bağlı etkenlerin rol oynadığını da belirtir.

Kadına dair psikanalizin yaptığı çıkarımlar cinselliğin ve libidonun üzerindedir. Libido kuramı, Freud'a göre cinsel yaşamın dürtü gücü olarak tanımlanmaktadır. Çok çeşitli etkenler nedeniyle otuz yaşına gelmiş bir kadının aynı yaştaki erkeğe göre libidosunun değişmez, kesin bir yapı aldığını ve psikanalizin sunacağı yardımdan geniş ölçüde yararlanamayacağını düşünür. Freud, yalnız tek bir libido vardır, der. Bu, erkekliğin olduğu kadar, dişiliğin de hizmetinde bulunur¹²¹.

Freud'un kadına dair çıkarımlarından bazılarının daha söz etmek gerekir: Kadında sevilme gereksinimi sevmek gereksiniminden daha güçlüdür. Kadın, penise imrenmeyi telafiyi bedeninin çekiciliğiyle giderir. Bu onda bir narsisizm yaratır. Kadında daha fazla karşılaşıldığı düşünülen utanma duygusu da üreme organlarının eksikliğini gizlemekle ilişkilidir. Kadının uygarlık tarihine katkısı ancak örme, dokuma teknikleri geliştirmesiyle olmuştur. Kadının evlilik yaşamı Oedipus

¹¹⁷ Phillips, s. 59.

¹¹⁸ Doksat, 162.

¹¹⁹ Freud, PÜ, s.149.

¹²⁰ Freud, PÜ, s.165.

¹²¹ Freud, PÜ, s.166.

kompleksinin etkisi altında geçer. İlk önce babaya benzeyen bir koca ile mutlu olacağını düşünerek seçimlerde bulunur. Yaşamının ilk yılları babayı elde etmek üzere anneye geçen mücadeleden oluşurken, ikinci bölümde bu savaş annenin kalıtçısına dönüşen kocaya yönelir. Beraberinde kadın gittikçe annesine benzer. Zaten kadın, annesine (anne rolüne) dönüştüğü oranda, erkeğe evlilik içinde ana gibi davrandığı sürece mutluluk sağlanabilir¹²². Freud, ilgili olarak şöyle demektedir:

İşte kadınlık ile ilgili olarak bütün size söylemiş olduklarım bunlardır açıklamam eksiktir, bölük pörçüktür, bazen de az hoş a gidicidir. Bununla birlikte unutmayınız ki bir kadını cinsel işlevince belirlenmiş olduğu kadarıyla inceledik bu fonksiyonun rolü pek büyüktür. Fakat birey olarak kadın beşeri bir yaratık olarak kabul edilebilir. Kadınlık üzerine daha çok şey öğrenmek istiyorsanız kendi öz denemelerinize eğiliniz. Şairlerden yararlanınız ya da bilimin size daha derin ve daha düzenli bilgi verecek hale gelmesini bekleyiniz¹²³.

Freud'un kadın ruhsallığını ve cinselliğini kara kıtaya benzetmesine ilerleyen dönemlerdeki feminist düşünürlerden itirazlar gelmiştir. Bu benzetmenin erkeği merkeze alınarak yapıldığını söylerler. Kara kıta Afrika'nın Batılı beyaz erkekler tarafından sömürüldüğü gibi kadın da sömürüldüğünü, dolayısıyla benzetme bu bağlamda anlaşıldığında ifadesini bulmaktadır. Bu bağlamda Batılı beyaz erkek dili de belirler. Helene Cixous, dil üzerinde durur ve düşüncelerini "dişil yazın" (écriture feminine) olarak kuramlaştırır. Yazılarında kadının eril dilden hareketle ortaya konduğunu, psikanalizin de din, felsefe, mitolojiden bu bağlamda farklı olmadığını belirtir. "Medusa'nın Kahakası" adlı makalesinde kadınların kendi bedenlerine ses vermeleri gerektiğini ve böylece asıl bilinçaltının sonsuz kaynaklarının ortaya çıkacağını söyler¹²⁴.

Öte yandan Freud ve kadın konusuna ataerki ve Freud ilişkisini eklemek gerekmektedir. Freud'a göre "Yalnızca erkek tam anlamıyla insandır"¹²⁵. Ona göre kadın sakattır ve hayatı boyunca iğdiş edilmişliğin acısını çekecektir. Erkeğe göre vicdanıyla daha az iş yapar. Ataerkide erkek, doğa tarafından üstün yaratılmış ve kadının önderi kabul edilmiştir. Freud, pek çok başka konuda hayran olduğu John

¹²² Freud, PÜ, ss.164,165,166.

¹²³ Freud, PÜ, s.169.

¹²⁴ Senem Timuroğlu, "Kara Kıta'nın Türkçe Hali: Leyla Erbil", https://www.academia.edu/30-229607/KARA_KITANIN_T%C3%9CRK%C3%87E_HAL%C4%B0_LEYLA_ERB%C4%B0L, (10.07.2017).

¹²⁵ From, PB, s. 58.

Stuart Mill, kadınların toplumsal ve siyasal yaşamda eşitlik taleplerini dile getirip desteklediğinde tepki göstermiş, kadının erkeğe rakip olabileceğini düşünmenin olacak şey olmadığı görüşünü ileri sürmüştür. Zaten Freud, kuramında erotik aşkı da reddeder. Çünkü bu, iki cinsin eşitliğini gerektirir. O sadece cinsel ama erotik olmayan aşkı kabul eder. Aynı zamanda Freud, anne sevgisini ihmal etmiş görünmektedir. Freud'un ataerkil yanlılığı, annenin ikincilliğini ileri sürmesine de neden olmuştur¹²⁶.

Yanı sıra, çağdaş psikolojinin önemli ismi Erik Erikson, 'ego psikolojisini' kurarken Freud'dan çok yararlanmış olmasına rağmen onun kadına ilişkin kavramlarına şüpheyle bakmıştır. Kadının iyi anne olmasının nedeninin mazoşizmine, kadının annelikteki aşırı fedakarca tutumunun penis kıskançlığına bağlanması, Oedipus kompleksinin basitçe açıklanması eleştiri noktaları olmuştur¹²⁷.

Ama Baudrillard, Freud'un haklı olduğunu düşünür ve "Bütün bu saydıklarımız arasında, Freud'un formülüne kökten karşı çıkan hiçbir şey yok¹²⁸", "fallusa dayanmayan engellenmemiş, damgalanmamış başka bir cinsellik hayal etmek boşuna"¹²⁹ der.

1.1.2. Jung ve Kadın

Carl Gustav Jung İsviçre'de dünyaya gelmiştir. 1900 yılında Zürih'te Zürih üniversitesinde Psikiyatri kliniğinde göreve başlamıştır. Bu süre içinde Freud'un savlarını desteklemiş ve yeni yorumcu psikiyatrinin temellerini oluşturmuştur. Jung ve Freud, 1907 yılında karşılaşmışlar ve ilk karşılaşmalarında saatler süren bir konuşmayla uzun yıllar süren birliktelik başlamıştır. Ancak zaman içinde yolları ayrılmıştır. Jung, kendi kavramlarıyla o zamanlar analitik psikoloji ya da kompleks psikolojisi olarak bilinen kuramını oluşturmuştur. Ancak kuramıyla ilgili açıklamalarında Freud'un ve Adler'in yararlılıklarından söz etmeden geçmemiştir¹³⁰.

¹²⁶ From ,PB, ss.58,59,60.

¹²⁷ Arat, ss.19,20.

¹²⁸ Baudrillard, s.18.

¹²⁹ Baudrillard, s.14.

¹³⁰ Fordham, ss.7,8.

Jung, Freud'un psikanalitik tedavideki serbest çağrışım metoduna, sözcük çağrışım metodunu eklemiştir. Yüz sözcükten oluşturulan bir listedeki sözcükler, hastaya tek tek söylenir. Hastanın bu sözcüklerin çağrıştırdığı ilk sözcüğü söylemesi istenir. Cevap olarak söylenen sözcükler bir kağıda yazılır. Karşılıklı değerlendirilerek bilinçdışı itilmiş olan deneyimler ya da yaşantılara ulaşılmaya çalışılır. Jung, pek çok farklı kültürü incelemiştir. Afrika, Amerika ve Hindistan'da yaşayan topluluklar arasında bir süre yaşayarak incelemelerde bulunmuştur¹³¹.

Jung kuramını kolektif bilinçaltı (bilinçdışı), arketip, persona, animus, anima, gölge, eşzamanlılık ve ben kavramlarıyla inşa eder. Felsefe ve mitoloji, Jung'un analitik psikolojide en çok yararlandığı alanlar olmuştur. İyi bir klasik bilimcidir ve aynı zamanda din ile karşılaştırmalı mitoloji dersleri aldığını görürüz. Öte yandan fizik, çok önemseydiği bir bilim dalıdır. Fizik ve psikoloji yan yana geldiğinde Jung'a oldukça anlamlı görünmektedir¹³².

Jung'un gelişmesinin ve kariyerinin hikayesi ise ünvanlar toplayan ve önemli yerlerde bulunan bir insanınkinden çok yerleşik inançlara en az önem veren çok kullanılmış yollara başvurmayarak kendi yolunu çizen özgün bir uzun ve zorlayıcı bir kişiliğin hikâyesidir. Bunun - Freud ile olduğu gibi - çatışmalara yol açması kaçınılmazdı. Ancak aynı zamanda Richard Wilhelm'in ölümünde özgeçmişini üzerine yazdığı yazıda da görülen (bu yazı Altın Çiçeğin gizi kitabının sonunda yer almaktadır) derin ve sağlam arkadaşlıklarla da sonuçlanmıştır¹³³.

Kuram, kişilik tipolojisini üç bölümde inceler: Ego, kişisel bilinçaltı ve kolektif bilinçaltı. Jung'a göre ego, bilinçli akıldır. Kişisel bilinçaltı (Jung buna objektif bilinçaltı da demektedir), bilince çıkabilecek her şeyin depolandığı yerdir. Kolektif bilinçaltı ise kalıtımla aktarılır. Tür olarak edinilen her türlü deneyim buradadır. İlk kez görülen bazı sembolleri, mitolojideki kahramanları hemen anlama, tanıma ya da dejavu, ilk görüşte aşk gibi algılar, deneyimler ancak bu yolla anlamlandırılabilir.

Jung psikolojisi, onun normal, nevrotik, psikotik hastalarıyla süreçlerinden ve deneyimlerinden yola çıkılarak meydana gelmiştir. Jung literatüründe zihin yerine ruh, zihinsel yerine ruhsal kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Çünkü Jung'a göre bütün deneyimler ruhsaldır ve ruh üstün bir gerçekliktir. Ruh ve ruhsal

¹³¹ Fordham, s.8.

¹³² Fordham, s. 10.

¹³³ Fordham, s. 9.

kavramları hem bilinçle hem de bilinçdışıyla ilişkilidir. Jung'un ruh kavramına eş olarak psişe kavramını kullandığı görülür. Psişe, bilinç ve bilinçdışı olarak iki kısımdan oluşur. Daha önce belirtildiği gibi bilinçdışı, kişisel ve kolektif bilinçdışı olmak üzere ikiye ayrılarak tanımlanır¹³⁴.

Bilinç denilen şey tuhaf bir nesnedir, kesiklik kopukluklarla kendini belli eden bir süreçtir. İnsan yaşamının beşte biri ya da üçte biri hatta belki yarısı bilinçsiz - bilinçli durumda geçer. Çocukluğumuzun ilk dönemi, bilinçsiz bir akış izler. Her gece bir bilinçsizlikten içeri yuvarlanır, yalnız uyku ile uyanıklık arasındaki belli zaman aralarını az ya da çok berrak bir bilinçle yaşarız. Hatta bu bilincin bile ne ölçüde Berrak nitelik taşıdığı sorulabilir¹³⁵.

Jung'un bilinçdışına bakışı, bilinçdışını yalnızca, içimizdeki hoş karşılanmayan çocuksu, hatta vahşice olan her şeyin unutmak istediğimiz her şeyin kaynağı olarak kabul edilen görüşten daha olumludur. Bütün bu özelliklerin bilinçdışı oldukları gerçektir ve bunlardan bilincin içinde beliren görüntüler de karmaşık ve biçimsizdir. Ancak, bilinçdışı bilincin de biçimlendiricisidir ve yeni yaşam olanaklarının tohumları onun içinde bulunmaktadır. Ruhun bilinç yönü denizde yükselen bir adaya benzetilebilir. Biz yalnızca onun su üzerinde kalan bölümünü görürüz. Fakat çok daha büyük, bilinmeyen bir gerçeklik aşağıda bulunmaktadır ki bunu bilinçdışına benzetebiliriz¹³⁶.

Jung'a göre 'ada', bilen 'ben'dir. Bilinçtir. Ancak bilinci oluşturan her zaman kontrol edebildiğimiz, duyularımızla gelenler değildir. Deniz yüzeyinde kalan sadece, beğendiklerim, utandırmayanlar, acı verici olmayanlar ya da toplumun kabul ettikleridir. Görünen bölüm bunlardan oluşur. Bunların yanı sıra bastırılan ve artık anımsamak istemediğimiz duygu, düşünce, olay ve deneyimler bilinçaltına uzaklaştırılır. Kişisel bilinçdışına itilen deneyimler, bastırmaya neden olan baskı kalktığında bilince geri dönebilirler. Bazen rüyalarda sembollerle eşleştirilerek ortaya çıkarlar. Bazen de analistlerce 'kazılarak çıkarılmaları' gerekir. Çünkü bastırılan, bilinçten uzaklaştırılan bu kayıtlar yok olmazlar ve bir hastalık nedeni olabilirler. Korkular, tehlike yaratan durumlar, olaylar, kişiler, üstün güce karşı verilen mücadeleler, cinsellik, ölüm, doğum, sevgi gibi pek çok deneyim anımsanmak istenmeyebilir. Bunların bir bölümü kişisel bilinçaltına, bir kısmı da daha genele, evrensel olana, kolektif bilinçaltına uzaklaştırılır. Kolektif bilinçdışı, bilinçdışının kişisel bilinç dışından daha derinlerde olan bir bölümü bilincimiz de ortaya çıktığı bilinmeyen maddedir. Onun varlığını biraz da olsa içgüdüsel davranışların gözlerinden çıkarabiliriz. İçgüdüler bilinçli motivasyon olmaksızın eyleme karşı

¹³⁴ Elif Ersoy, **Jung'un Arketip Kavramı**, http://www.aktuelpsikoloji.com/d/file/jung_arketip.pdf, (10.06.2017).

¹³⁵ Jung, APTİ, s.11.

¹³⁶ Fordham, s.24.

dürtüler olarak - tanımlanırlar ya da daha kesin olarak bilinçdışı hareketlere geçirilen birçok eylem vardır ki tümüyle kişisel değerler ve seyrek olarak içgüdüsel diye nitelendirilebilirler - içgüdüsel bir eylem, ‘kalıtsal bir bilinçdışıdır’. ‘Tekdüze ve düzenli olarak her yerde ortaya çıkmaktadır’. Fakat bu bazı koşullarda, belirli geniş davranış çizgilerini zorladığımızda, yaşamı tarihimizin belirlediği biçimde anlayıp yaşamamız türünden bir bilinmez değerdir¹³⁷.

Kolektif bilinçdışı ne istemle yönetilebilir, ne de istem gücünün egemenliği altına alınabilir. Sanki insanın kendisinde bulunmayan içeriklerdir bunlar; insan onu kendisinde görmez de bir başkasında görebilir. Kolektif bilinçdışının içerikleri etkin duruma geçirildi mi insanlarda tuhaf davranışlarla karşılaşılır... Kolektif bilinçdışı, büyük sosyal topluluklar halinde etkin duruma geçirildi mi, kolektif bir hezeyana, ussal-ruhsal bir salgına yol açacağını, bunun da bir devrim ya da bir savaş ya da benzeri bir olayla sonuçlanacağını genellikle söyleyebiliriz¹³⁸.

Kolektif bilinçdışının Jung’a göre en önemli özelliği kişisel olmayan kaynaktan spontane olarak ortaya çıkmasıydı. Geçmiş deneylerin saklandığı bu oda birçok bilim insanının, filozofun esin kaynağıdır da. Onlar aniden gelen ilham dedikleri esini bu odadan alırlar. Freud da son kitaplarında, geçmiş kuşaklardan devralınan “arkaik mirastan” ve “anı izlerinden” söz etmiştir. Jung’un nevroitik ve ilkel insanların zihinsel üretimleri arasındaki paralelliklere dayanarak net göstergeler sunduğunu ve bu nedenle konuya ilgi duymaya başladığını belirtmiştir¹³⁹.

Jung’a göre bilinç içinde hiç varolmayan olaylar vardı ve bunlar bir takım kompleksleri oluşturuyordu. Hatta sanki ikinci bir zihin gibi işleyebiliyordu. İşte buna kolektif bilinçdışı diyor ve kolektif bilinçdışı, kişisel bastırmadan oluşmuş değildir. O’nun Freud’dan ayrıldığı noktalardan biri de budur. Freud, bilinçdışını bastırılmış olaylardan oluştuğunu düşünürken, Jung, bu alanı, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak ayırmaktadır. Jung, kolektif bilinçdışını kişisel bir yönü olmadığını ileri sürmektedir. O’na göre kolektif bilinçdışı tüm zihinlerin ortak bir temeli, kalabalığın bilinçdışı, grup zihni olarak anlaşılmalıdır. Jung, burada karşımıza tüm bu kalabalığı, grupları, toplulukların geçmişten beri gelen ve ortak biçimde var olan bazı kalıplar ve semboller olduğunu söyler. Bunlar “arketip”lerdir¹⁴⁰.

¹³⁷ Fordham, s. 26.

¹³⁸ Jung, APTİ, ss.60,61.

¹³⁹ Edward Armstrong Bennet, **Jung Ashında Ne Dedi**, çev. Işıl Çobanlı, Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.79.

¹⁴⁰ Bennet, ss.69,70.

1.1.2.1. Jung ve Arketipler

Kolektif bilinçaltı insanlığın en başından beri edinilen deneyimlerden oluşur. Ataların zihinsel yaşantıları izler oluştururlar. Bu izler onların bilinçten çıkarıp attıklarıdır. Bizlere ulaşmasının yolu da yine zihinle olmaktadır. Jung, insanların hayatı geçmişte koşullanmış biçimiyle algılamasını sağlayan kalıplar, kavrayışlar olduğunu söyler. Bunu ‘arketipsel’ olarak adlandırır. Yani kavrayışın, sezginin, bilinç oluşmadan önce var olan deneyimlerin oluşturduğu kalıplardır ki bunlara da ‘arketip’ adını vermektedir. Arketip kavramı Antik Çağda Platon’un ‘idea’ kavramıyla eş anlamlıdır. Jung’a göre her tür fenomenin öncesinde, üstünde yer alan ilk imgelerdir¹⁴¹. “Bu bir ırksal kalıtım meselesi değildir, evrensel bir insan karakteristiği söz konusudur. Kalıtsal fikirlerin değil de; aynı veya çok benzeri fikirleri üreten fonksiyonel bir mizacın varlığının sorgulanması meselesidir”¹⁴².

Jung arketiplerin insan beyninin ve bilincinin hayvan üzerinden çıkıp gelişmekte olduğu binlerce yıl boyunca biçimlendiğini düşünmüştü. Fakat bunların görüntüleri yani arketipi, imajları ilk olma niteliklerine karşın ortaya çıktıkları çağa göre değişikliğe uğramış yada tümünden değişmişlerdir. Özellikle ruhsal ekonomideki önemli bir göstergesi olan bazıları kare, daire ya da araba tekerleği gibi soyut, ya da geometrik bir biçimde görünürler. Bunlar kendi başlarına ya da az çok özenle birleştirilmiş olarak tipik ve önemli bir simge meydana getirirler¹⁴³.

Arketipler, imajlarda olduğu gibi duygular biçimi ile de var olurlar. Etkileri insanların doğum ve ölüm, doğal engellere karşı kazanılan zaferler, ergenliğe geçiş dönemi, büyük tehlikeler, şaşırtıcı bir deney gibi, tipik ve önemli durumlarla karşılaştıkları zamanlarda özellikle belirgindir. Böylesi durumlarda Auvergne mağaralarında duvarlara çizilmiş bir arketip imajı günümüz insanlarından birçoğunun rüyasında ortaya sık sık çıkacaktır¹⁴⁴.

“Arketiplerin gücü kendilerinden menkul değildir; onlar bir yer ve durumun imgesidirler ve o yer ve durumun kendisinden kaynaklanan bir zorlayıcılıkları vardır. Bu olgu onları –paradoksal gözüke de-, daha bir vazgeçilmez kılar”¹⁴⁵. “Tüm arketiplerin olumlu, yararlı, aydınlık, yukarıya işaret eden, kısmen olumsuz ve düşmanca, kısmen de yeraltına özgü, ama genellikle nötr bir tarafları vardır”¹⁴⁶.

¹⁴¹ Jung, DA, s.17.

¹⁴² Bennet, s. 82.

¹⁴³ Fordham, s.27.

¹⁴⁴ Fordham, s. 27.

¹⁴⁵ Jung, DA, s.12.

¹⁴⁶ Jung, DA, s.95.

“İnsan, kavrasın ya da kavramasın, arketiplerin dünyasının bilincinde olmak zorundadır, zira o dünyada doğanın henüz bir parçasıdır ve ona kökleriyle bağlıdır”¹⁴⁷. Jung, arketip kavramını insana ait ilk imgelere dayandırırken, ilk imgelerin bir çocuğun davranış kalıplarındaki işleyişten anlaşılabilirliğini belirtir. Psikik olan her şeyden önce, özellikle doğal bilinçdışı yatkinliklerden kaynaklandığını söyler. Bunların en önemlisi yaratıcı fantezilerdir ki ilk imgeler burada görünür biçimdedir. Jung, imgelerden, Platon, etnoloji alanında Adolf Bastian, Durkheim’ın öğrencileri olan araştırmacılar, Hubert ve Mauss ve bilinçdışının önceden biçimlenmesini ilk tanımlayan Hermann Usener’in de bahsettiğini söyler. İmgeler biçimlerin kendisi değil, temsillerine karşılık gelmektedir. Arketip, ilk imge bilince geldiğinde biçimlenir¹⁴⁸.

“Arketiplerin içeriğinin belirli, yani bir tür bilinçdışı ‘fikir’ olduğu gibi bir yanlış anlamayla sık sık karşılaşıyorum. Bu nedenle, arketiplerin içerik olarak değil, yalnızca biçimsel olarak belirlenmiş olduğunu, biçimsel belirlenmelerinin de son derece kısıtlı olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar var”¹⁴⁹.

“Jung’un pagan kaynaklı girdilere de açık psikososyal gelişim ortamı, herhalde ‘arketip’ fikrinin oluşum ve gelişimine katkıda bulunmuştur. Şekilleştirilen ve ‘numinosum’ ile, yani kavranılamayan gizemli bir güç ile doldurulan ruhsal içeriklerin (arketiplerin), şamanın insan ve doğayla ilgili her tür soru(n)da başvurduğu, yardımlaştığı ya da çatıştığı ‘dış(-laştırılmış)’ gizemli güçlerle benzerliği açıktır... Jung’un psikoterapistin işlevini açıklarken kullandığı ‘yaralı sağaltıcı’ tanımlaması, şamanın sağaltıcı/düzenleyici işlevinin daha yüksek ve bütünleşmiş bir bilinçlilik düzeyindeki tekrarıdır¹⁵⁰.

Arketiplerin belli başlıları persona, gölge, anima ve animus, yaşlı bilge adam, toprak ana ve öz(self) olarak adlandırılırlar. Persona kolektif bilinçaltına en uzak yönümüzdür. Toplumsal onay almak için takındığımız maskeler, kimliklerdir ve yaşamın olağan biçimde sürdürülmesini sağlarlar. Persona kendimize ait olduğu kadar ilişki içinde olduğumuz diğer insanlara da aittir. Kimliklerimizi ilişkide olduğumuz insanlara göre de belirleyebilir, maskeler takabiliriz. İnsanlar, birbirlerinden beklentileri doğrultusunda geliştirebilir ve personayı belirleyebilirler. Ancak persona insanın bir yapmacıklık taşımasına neden olabilir. Yine de bir

¹⁴⁷ Jung, DA, s.32.

¹⁴⁸ Jung, Feminin, ss.120,121.

¹⁴⁹ Jung, DA, s.21.

¹⁵⁰ Jung, DA, s.12.

topluluk içinde, ona uyum sağlayarak yaşamak mümkündür. Personanın sağladığı da budur¹⁵¹.

Persona geliştirmeyi savsaklayan insanlar kaba, huzursuzluk yaratan ve dünyadaki yerlerini bulmada zorluk çeken eğilimler sergilerler. Öte yandan kişinin kendisini oynadığı rolle özdeşleşmesi tehlikesi de - bu tehlike rol iyi bir rol olduğu ve kişiye çok uyduğu zamanlar belirgin değildir - hep vardır. Buna karşın birisi üzerine sıkça ve kaygılı olarak 'rol yapıyor', 'aslında hiç de öyle değildir' diye konuşuruz. Çünkü en azından, biraz da olsa gerçek doğamıza uymayan bir biçimde yaşamının tehlikesinin farkındayızdır. Belki davranışlarda esneklik, tümüyle yeni bir davranış biçimini gerekli kılacak bir bunalım ortaya çıkacaktır; ya da gerçek anlamda kişisel duygu tepkisi olmayışının trajediye yol açtığı bir insanlık durumuna ulaşılabilir¹⁵².

Persona ile özdeşleşmek, birey açısından gerekli olmakla beraber, nevrozların kaynağı haline de gelebilir. Yapılan rolün gerçekliğine fazlaca kaptırmak, arkada süren özel yaşamda karşılık bulmayabilir. Toplumsal açıdan sürdürülen roller, bilinçdışının müsamaha göstermediği kalıplardır. Jung, her kim kendisi için iyi bir persona oluşturursa bunun bedelini öfke ile ödemek zorundadır, der. Personanın, bireysel bilinç ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiler sistemi olduğu düşünülürse, bu, bir yandan başkaları üstünde etki yaratmak için tasarlanmış iken diğer yandan bireyin gerçek doğasını da gizlemektedir. Toplum her bireyden üstlendiği maskeyi mümkün olan en iyi biçimde taşımasını bekler. Bilinçteki bu keskin bölünme psikoloji üzerinde ve elbette bilinçdışı üzerinde etkili bir faaliyet olacaktır¹⁵³.

Gölge arketipi kişinin kendi cinsiyetindekilerle ilişkilerinde rol oynayan arketip olarak tanımlanır. “Gölge kişisel bilinçdışıdır. Toplumsal standartlara ve bizim ideal kişiliğimize uymayan tüm vahşi istekler ve duygulardır. Utanç duyduğumuz ve hakkımızda bilmek istediğimiz her şeydir. Görüldüğü gibi içinde yaşadığımız toplum ne kadar dar ve kısıtlayıcı olursa, gölgemiz o kadar geniş olacaktır”¹⁵⁴. Gölge egonun karanlık yüzüdür.

Jung, bazen gölge kavramını, bilinçdışındaki her şeyi ruhun içine yerleştirmek için kullanırdı; kişisel bilinçdışı gibi kolektif bilinçdışı da buna dahildir. Dolayısıyla gölge içsel tavır, ruh veya anima ile de tanımlanabilir. Gölgenin daha geniş olan bu tanımı daha iyi anlaşılması için burada kullanılmıştır; Çünkü gölge bazen yanlışlıkla kişiliğin sadece reddedilen bir bölümüne denk geldiği şeklinde yorumlanır, bu da sanki sadece kişisel bilinçdışına aitmiş gibi algılanmaktadır. Bunda biraz doğruluk payı var, çünkü kişisel bilinçdışının

¹⁵¹ Bennet, s.119.

¹⁵² Fordham, s.61.

¹⁵³ Jung, Feminen, ss.16,17.

¹⁵⁴ Fordham, s. 63.

analizinden yola çıkarak, gölge hakkında epey fikir sahibi olunabilir. Jung “Kimse yeterli manevi güç olmadan gölgenin farkına varamaz. Farkına varmak, kişiliğin karanlıkta kalan şu anki ve gerçek halini tanımayı gerektirir... Bu haller için duygusal bir mizaç gereklidir... Bu arada, duygu sözü edilen birey içinde gerçekleşen bir hareketlilik değil, ona tesir eden bir şeydir...” der. Gölgeyi tanımaya çalışırken karşılaşılan temel zorluk, onun bilinçdışı tarafından algılanmayan çeşitli yansıtımlarla örülü olmasıdır ve bu da diğer kişiyi suçlamaya kadar varabilir. Jung, “yansıtımlar, kişinin bilinmeyen yönünden ikinci bir dünya çıkaracak kadar güçlüdür” der¹⁵⁵.

Gölge arketipi aslında içsel olarak bir parçamızın karanlık, kötücül olduğunun kabulüdür denebilir. Bu, tüm insanlarda vardır. Kolektif yanı buradadır. Kişinin kendine ait zayıflıkları yada başarısızlıkları olduğunda kişisel olmakla beraber, ışığın, güneşin olduğu yerde gölgenin olması gerektiği gibi tüm insanlar için ortak bir olguya da karşılık gelmektedir. Persona ve gölge arketipleri erkek ve kadınlarda ortak biçimde vardır. Yalnızca gölge, erkeklerde bir başka erkek, kadınlarda bir başka kadındır. Oysa ‘anima’ ve ‘animus’ arketiplerinden biri eril olanı, diğeri dişil olanı temsil eder ve ayrı cinslerde bulunurlar.

Erkek ve kadının, anatomik, biyolojik, zihinsel, duygusal vs tümüyle erkek, tümüyle kadın olduğunu söylemek oldukça zordur. Erkeksi ve kadınsı olarak tanımlanan özelliklerden kimini kimi zamanlarda, kimini sürekli taşıyor, gösteriyor olmak izlenebilir bir görünürlük taşır. Bazı kadınlarda erkeksi olarak tanımlanan cesareti ya da gözüpekliği görmek sıklıkla olası olduğu gibi, oldukça erkeksi bir erkekte kadınsı olarak kabul edilen başkalarının duygularını kolayca anlayabilme, güçlü bir sezgiye sahip olma görülebilir¹⁵⁶.

Anima, çok genel bir ifadeyle erkeklerin dişil yanıdır. Erkek zihninde annenin imajıyla eştir. Bir erkeğin kadına dair ilk, en büyük ve en biçimlendirici deneyimi anneyledir. Her erkekte bulunan bu imaj, yaşam boyu diğer kadınlarda görülecektir. “Kendilerini annelerinin büyüleyici etkisinden kurtarmayı sonuna değin başaramayan erkekler vardır. Fakat çocuğun bu deneyimden önemli bir öznel karakteri de şudur ki, önemli olan yalnızca annenin nasıl davrandığı değil, çocuğun annesinin davranışını nasıl hissettiğidir. Her çocukta bulunan anne imajı, annenin doğru bir portresi değil, bir kadın imajı yaratmada doğuştan var olan kapasitenin yani ‘anima’nın ortaya çıkardığı ve renklendirdiği bir portredir”¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Bennet, s.122.

¹⁵⁶ Fordham, s.64,65.

¹⁵⁷ Fordham, s. 66.

Erkekler taşıdıkları bu imajı yaşamlarına giren kadınlara yansıttıklarını fark edemezler. Bu, kendiliğinden olur ve kontrol edilebilir değildir. Çünkü bu imaj çok önceden oluşmuş ve aktarılmıştır. Zamana bağlı değildir. Anima toplumun zorladığı personaya karşı bir dirençtir aslında. Güçlü, cesur, dayanıklı kahraman erkek rollerini oynamaya devam eden erkek, animanın güçlü karşı koymalarıyla sarsılabilir. Bilinçdışıdaki bu karşı koyma özel yaşamda kendini belirgin hale getirebilir. Jung, animaya “yaşam arketipi” demiştir¹⁵⁸.

Persona, yani erkeğin olması gerektiği ideal resmi, içsel olarak dişil zayıflıkla ödünlenir ve birey dışarıda güçlü adam rolünü oynarken, içsel olarak bir kadın yani anima haline gelir. Çünkü personaya tepki gösteren animadır. Fakat içsel dünya, dışa dönük bilinç için karanlık ve görünmez olduğundan ve bir erkeğin, zayıflığını anlayabilmesi azaldıkça persona ile özdeşleşmesi artacağından personanın karşıtı anima bütünüyle karanlıkta kalır ve yansıtılır, böylece kahramanımız karısının boyunduruğu altına girer. Eğer bu, kadının dikkate değer bir güç artışına neden oluyorsa kadın olumsuz şekilde kendini aklayacaktır. Özel yaşamda kocasının yani kahramanın değil kendisinin alt bir durumda olduğuna dair bir kanıt imkanı vermesiyle kadın daha aşağı derecede konumlanır. Buna karşılık kadın, kendi faydasızlığı ile istifini bozmadan pek çoğuna gayet cazibeli gelecek şekilde, en azından bir kahramanla evlendiği yansımaları yaşatabilir. Bu küçük yanılısma oyunu genelde tüm yaşamın anlamı haline gelir¹⁵⁹.

“Erkek, dişil yönün mevcudiyeti ile gelişen zevk ve estetik duygusuna sahip olabilir. Kadını içgörü ve incelik sayesinde bir öğretmen kadar fevkalade yetenekli olabilir”¹⁶⁰. “Bütün bunlar bir erkekte daha açık bir anlamda ‘efeminelik’ denilen kadını özellikler olarak kabul edilmektedir. Erkekteki bu gizli kadınlık, onun dişil ruhunun bir yönü olan ‘animası’dır”¹⁶¹.

Animanın yaşamın ortasından sonraki kaybıysa canlılık, esneklik ve insani nezaketin azalması anlamına gelir. Sonuç çoğunlukla zamanından önce ortaya çıkan bir katılık, huysuzluk, tektiplik, fanatik tek taraflılık, inatçılık yahut teslimiyet, bezginlik, özensizlik, sorumsuzluk ve son olarak alkole eğilimle beraber çocuksu bir yumuşamadır¹⁶².

Animanın kadındaki karşılığı ise ‘animustur’. Kadına kalan zihinsel bir deneyimlerden oluşmuş iz, anima gibi öncesiz bir kolektif imaj, “erkeksi

¹⁵⁸ Jung, Maskülen, s.12

¹⁵⁹ Jung, Feminin, s.18.

¹⁶⁰ Jung, Feminin, s.129.

¹⁶¹ Fordham, s. 66.

¹⁶² Jung, Maskülen, s.144.

köken”¹⁶³dir. Bu arketiplerle Jung, insanların aslında salt bir cinse ait olmadıklarını göstermektedir. Kadında animus, erkekte de anima karşı cinsin zihindeki varlığını gösterir. Ancak asıl cinsiyet özelliklerine göre arka plandadır. Zaman içinde ev dışındaki dünyada erkeklere açılmış iş alanları kadınlara da açıldığında erkeksi olana eğilim daha açık hale gelmiştir. Ancak yine de kadınlar içlerindeki animusu kendi baskın özelliklerinin gerisine itelemektedirler. Kadınsı olana daha yakın öğretmenlik, hemşirelik gibi işlere yönelmişlerdir. Öte yandan modern dünya, kadınlar ve erkekler arasındaki mesleki ve cinsiyetlere atfedilen duyguların farklılıklarını gittikçe azaltmaktadır¹⁶⁴.

Anne, erkek çocuk için anima arketipinin, baba da kız çocuk için animus arketipinin aktarıcılarıdır. Kız çocuk bu aktarımı ilerdeki tüm erkeklere yansıtacaktır. Akılcı, düşünce üreten, yargılarda bulunan, kararlar alan, mantık kullanan davranışlar, tutumlar ve söylemlerde animusun varlığını düşünmek gerekir. Eğer animus sağlıklı bir dengeye ulaşırsa dişil olan yanla çatışma yaratmayacaktır. Ancak inisiyatifi bozarak, sağduyuyu aşarak aşırı iddiacı, tartışmacı ya da kavgacı bir varlık da gösterebilir. Kadında var olan sevecenlik, yardımseverlik, yaratıcılık ve iyilik nitelikleri animusun dengelenemediği durumlarda saldırganlığa, çatışmacılığa daha fazla yer yaratabilir. “Animus, tartışmasız, “akılcı”, *excathedra* (yetkili) yargı gücü koyan bir tür babalar ya da liderler meclisine benzer”¹⁶⁵.

*Maskülenlik ve feminenliği ve bunların psişik parçalarını yaşamın ilk yarısında kendisinden eşit olmayan bir şekilde yararlanan belirli bir malzeme deposuna benzetebiliriz. Erkek geniş maskülen madde ikmalini tüketir ve geriye kullanabileceği az miktarda feminen maddesi kalır. Aynı şekilde kadın da o zamana dek kullanılmamış olan maskülenlik ikmalinin etkin hale gelmesine izin verir. Bu değişim fiziksel düzlemde ziyade psişik düzlemde çok daha fazla fark edilebilir bir haldedir. Çoğu zaman kırk beş ellilerinde bir adam çalışmayı bırakır, ardından karısı pantolonları geçirip, belki bir el zanaatı ile uğraşacağı küçük bir dükkan açar. Toplumsal sorumluluk ve toplumsal bilinçlenmenin ancak kırklarından sonra idrakine varan pek çok kadın vardır*¹⁶⁶.

Animus bir yandan da kadını ukala ve erkekler için katlanılmaz hale getirebilir. Animusun dışadönüklüğüyle hareket eden kadın itici bir bilmişlik sergileyebilir.

¹⁶³ Jung , Maskülen, s.69.

¹⁶⁴ Fordham, s.69.

¹⁶⁵ Jung, Feminen, s. 32

¹⁶⁶ Jung, Maskülen, s.47.

Anima ve animus, bilinçle tam olarak bütünleştirilemezler. Onlardan bir şeyler hep kolektif bilinçdışının karanlık alanlarında gizlilik içinde kalmaktadır. Örneğin bir erkek animasını kabul ederek ve onu bilmeyi öğrenerek daha anlayışlı olabilir ya da sezgilerini, duygularını geliştirebilir. Ancak, tanrıçalara ya da Meryem Ana'ya yakıştırılan niteliklere sahip olamaz... Aynı durum kişisel olarak, kendilerine ait olan girişkenliği elde edebilen veya düşünme yeteneğini geliştirebilen kadınlar için de geçerlidir. Onlar da, erkeklik ruhunun, kolektif bilinçdışıyla ilgili olan ve kişisellikten ötede, apayrı bir şey olarak kendini gösteren yönüne asla sahip olamazlar¹⁶⁷.

Erkeğin, zihninde kadın imajına yer vermesi günlük bir süreç olduğu gibi yer vermemesi anormal karşılanır. Bebekler hep bu şekilde büyürler. İki üç yaşlarında bir oğlan küçük bir adam olmaya başladığında saçları kesilir ve kızlara özgü kıyafetler rafa kaldırılır. Kimi zaman bu erkek için zor bir durumdur, kimi zaman ise aksine erkekliği hemen kabul etmek ister ve kızlar onun için bir tabu haline gelebilir. Yine de bu onun doğasını tamamiyle değiştirmez. Burada kendi içinde kadınsı bir taraf kalır ve eğer bunlar erkeklik tarafından bastırılırsa animası olgunlaşmamış duygusal gelişim nedeniyle huysuzluk, sinirlilik ve çok sık olmasa da cinsel sapkınlık gibi istenmeyen durumlar ortaya çıkabilir¹⁶⁸.

Jung'a göre kadın ve erkek birbirinin tamamlayıcısıdır. Fiziksel olarak da birbirlerinden izler taşırlar. Bir erkeğin dünyası kadına göre düzenlenmiştir. Erkekten bulunan göğüsler kadına, kadında bulunan klitoris erkeğe denk düşer. Jung'a göre bu Platon'un öyküsündeki ilk insan bedenini hatırlatır. Dört eli, dört ayağı, bir boynu ve iki kafası olan yuvarlak bir topa benzer. Tanrılara karşı gelen bu yaratık tanrılar tarafından ikiye bölünür. Böylece her biri içinde diğerini taşır halde yaşamaya devam ederler ve tüm yaşam boyu kendi yarılarını ararlar. Anima ve animus arketipleri için söylenebilecek en iyi anlatımı bu öykü yapabilir. Kadında doğuştan gelen genetik yapıda var olan erkeksi özellikler, babanın model alınmasıyla devam eder. Daha sonra annesinden, diğer kadınlardan duydukları da erkekler hakkındaki düşüncelerini, tutumlarını etkiler. "Jung'un animus tanımı, kadın psikolojisine pratik önem kazandıran önemli bir katkıdır"¹⁶⁹.

Animus, kadının günlük yaşamında kadına kolaylık sağlayan etkiler getirir. Bunun için bireyin yapabileceği bir katkı ya da engelleme söz konusu olamaz. Karşı cinsle ilişki kurmada sorunlar yaşamadığı sürece, anlaşılmalıdır ki animus doğru bir biçimde kabul edilmiştir. Bu durumun aksi de olabilir. Kadın, oldukça sert, zorlayıcı

¹⁶⁷ Fordham, ss. 73,74.

¹⁶⁸ Bennet, s. 123.

¹⁶⁹ Bennet, s. 132.

katılımda bir yapıya sahip olabilir. Erkekleri aşağı görebilir. Anlaşılmadığını ve bunun nedenini anlayamadığını ileri sürebilir. “Kadınların fikir sahibi olması sağlıklı bir durumdur ve onlar olmadan çok sekte olabilirler, ama animus problemine sahip bir kadın, fazlasıyla dik kafalı biri haline dönüşebilir; yani düşüncelerini başka insanlara zorla kabul ettirmek isteyebilirler”¹⁷⁰.

Kadınlar kişiliklerindeki erkeksi yanla barışık ve uyum içinde olmalıdırlar. Bunun yollarından biri de kendini izlemektir. Nasıl düşündüğünü ve davrandığını izlemelidir. Bununla beraber rüyalarını yazabilir, resim, boyama gibi etkinliklerle iç seslerini yansıtan işler yapabilirler. Kadınlar, kişiliklerindeki animus ile doğru bir ilişki geliştirdiklerinde, kadınsı özelliklerini örtbas etmeleri gerekmeyecektir¹⁷¹.

*Buna karşın anima ya da animus konusunda bir şeyler bilmeyi öğrenen herhangi bir kişi, hem kendisi hem de diğer insanları harekete geçiren güçleri üzerine bilgi edinmiş olacaktır. Bu kişinin kolektif bilinçdışının derinliklerinden bir şeyler çıkarmış olduğu ileri sürülebilir; ancak bildiğimiz kadarıyla sonsuz olan bu büyük okyanusu tümüyle tüketebilmek olanaksızdır. Bilinçdışını boşaltmak ya da içindekileri ayıklamak söz konusu değildir. Ondan ortaya çıkan arketipler sayısızdırlar ve bütün yapılabilecek olan şey belirli çizgilerle sınırlar çizmek ve bizim için en önemlileri ve üzerimizde en güçlü etkisi olanlarla elden geldiğince tanışabilmektir*¹⁷².

*Psijenin karanlık arka bahçesinden gelen bu iki alacakaranlık figürü – teosofinin cafcıflı jargonunu kullanırsak aslında “yarı-grotesk sınır korucuları”– neredeyse sınırsız, tüm hacimleri kaplamaya yetecek sayıda şekle bürünebilir. Bunların karmaşık dönüşümleri dünyanın kendisi kadar zengin ve yabancıdır. Bilinçle bağlantısı olan personanın sınırsız çeşitliliği kadar çok türdür*¹⁷³.

Estes’e göre kadınlar saflıklarından kurtulup gerçeğe yüzleştiklerinde, animusu, yani içsel erkeksi enerjiyi çağırılmış olurlar. Bu, kısmen içgüdüsel, kısmen kültürel, bazen de ölümcül bir enerjidir. Masallarda ya da düşlerde, oğul, koca, sevgili ya da bir yabancı olarak görülebilir. İçinde bulunulan psişik duruma göre tehdit edici de olabilir. Ya da istediğinde kadının her şeyi yapabilme gücü de olabilir. Bilinçlenme isteği taşıyan kadınlara yardımcı olan enerji budur. Bir kadının animusu yeterince gelişmemişse, birçok yaratıcı düşünceye sahip de olsa, dış dünyada

¹⁷⁰ Bennet, s.134.

¹⁷¹ Bennet, s.136.

¹⁷² Fordham, s.74.

¹⁷³ Jung, Femenin, s.35.

göstermeyi başaramaz. Zihnindeki parlak düşünceyi yansıtmak, hayata geçirmekte yeterli cesareti gösteremez¹⁷⁴.

Jung'un belli başlı arketiplerden söz ederken öne çıkan bir başka arketip, yaşlı bilge büyükbaba ya da büyükanne arketipidir. Yaşlı bilge arketipi sanat alanında sıklıkla karşılaşılan bir arketiptir. Yaşlı bilge, yaşamın deneyimleri ve elde edilmiş bilgileri yorumlayabilen, öngörü sahibi olmuş, öğütleriyle yol göstericilik yapabilmektedir. Jung'a göre bu, anlatım arketipidir ve birçok görüntüyle var olabilir. Bir kahraman, doktor, kral ya da kurtarıcı olarak karşılık bulabilir. Öte yandan bir erkeğin kendini bu arketipe kaptırması tehlikeli durumlar oluşturabilir. Büyükanne arketipi de kadınlar üzerinde benzer bir etki yaratabilir. Büyükbaba arketipiyle özdeşleşen erkek kendinde gizemli güçler olduğunu, iyileştirme gücüne sahip olduğunu, mucizeler yaratabileceğini ileri sürebilir. Güçlü bir sezgiye sahip oldukları varsayımıyla bir takım bilgiler aktarabilirler. Kadın da sınırsız bir anlayış, şefkat, hoşgörü ve yardım gücü olduğu varsayımıyla davranabilirler. Kadın, yaşamını başkalarını düşünürken ve onlar için koştururken geçirebilir. Etrafında toparlanan insanlara çocukmuş gibi davranarak sıkıcı olabilir ve sıklıkla uyarılarda, koruma kaygısıyla sınırlamalarda bulunabilir. Her iki durumda da kişilerin etrafında insanlar toplanabilirler¹⁷⁵.

Jung bu arketiplerin etkisinde kalma olayını 'şişme(inflation)' olarak adlandırır. Böylece etki altında kalan kişinin, kendisine göre çok büyük olan ve gerçekte kişisel hiçbir yönü olmayıp bütünüyle kolektif nitelikteki bir şey tarafından 'şişirildiğini' belirtmektedir... Şişme yoluyla kazanılan tanrısallık hissi, Süpermen olma duygusu, bir aldatmacadır. Çok kısa bir zaman için üstün cesaret sahibi, üstün bir zeka ya da bağışlama duygusuna sahip olabiliriz, fakat, bu bizim ötemizde bir şeydir ve buna istencimizle sahip olamayız¹⁷⁶.

Arketiplerin öne çıkan diğerleri de anne arketipi, baba arketipi, yeniden doğuş arketipi, aile arketipi, çocuk arketipidir. Jung'a göre tüm arketiplerin iki yüzü vardır. Karanlık ve aydınlık yüz olarak anlaşılacak yanların biriyle ya da her ikisiyle de görülebilirler. Anne arketipi iyi–sevencen anne (Hz. Meryem), ya da kötü–korkunç anne (Kali) olarak görünebilir. Bunların yanında pek çok anne arketipinden söz edilebilir. Bu arketip, aklı aşan bir ruhanilik, bilgelik, iyilik, ölümler diyarıyla iletişim,

¹⁷⁴ Estes, s. 75.

¹⁷⁵ Fordham, ss. 74,75.

¹⁷⁶ Fordham, ss.75-76.

yeniden doğum, geliştirici, şifa verici olarak görülürler. Sembollerini ise derin su, mezar, lahit, yılan, balık gibi yutan büyük hayvanlardır. Kuşkusuz semboller daha çeşitlidir. Öte yandan annenin ikili doğası nedeniyle kötü yönünden de söz edilmelidir. Büyücü, ejderha gibi olumsuz özellikler de gösterebilir¹⁷⁷.

Kişisel anne, büyük anne, üvey anne, kayınvalide ve ilişki kurulan herhangi bir kadın bakıcı ya da dadı belki de ata kadın önceliklerimiz arasındadır. O halde anneler simgesel bir anlamda ifade edilebilirler. Tanrıçalar ve özellikle Meryem Ana ve Sofia bu kategoriye aittir. Mitoloji de pek çok türde anne arketipi sunmaktadır. Demeter ve Kore mitosunda bakire olarak yeniden ortaya çıkan anne ya da Kybele -Attis mitinde beliren sevgili anne bunlara örnek olarak gösterilebilir¹⁷⁸.

Dişinin sihirli otoritesi, aklın dışında bereket ve besin sağlayan bir otoritedir. Kişisel anne, büyükanne, üvey anne, sütanne, dadı, ata, bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, bakire Meryem(gençleşmiş anne), Sophia (anne- sevgili olarak), kurtuluş hedefi olarak: cennet, tanrı krallığı, göksel kudüs, geniş anlamda: kilise, üniversite, kent, ülke gök, toprak, orman, deniz ve akarsu, madde, yeraltı dünyası ve ay, dar anlamda: doğum ve döllenme yeri olarak: tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, kaynak, derin kuyu, vaftiz kabı, kap biçiminde çiçek, gül, lotus, büyülü daire olarak: Padma mandala, bereket boynuzu, daha dar anlamda: rahim, her tür oyuk biçim, vida yuvası, fırın, tencere, inek, tavşan ve her tür yararlı hayvan anne arketipinin masal, mit, öykü ya da rüyalarda tezahür eden biçimleridir¹⁷⁹.

Baba arketipi daha çok otorite gösteren karakterle sembolize edilirken, aile arketipi kan bağı, ataları, atalarda gelen bağları sembolize eder. Çocuk arketipi ise daha çok diğer arketiplerle iç içe geçmektedir. Çocuk kahramanlar, bebekler, mitlerdeki diğer küçük figürler çocuk arketipinin yansımalarıdır. Yeniden doğuş mitlerinde sıklıkla karşılaşılır. Kolektif bilinçdışı var olan arketiplerin sayısı hakkında kesin bir rakam verilememektedir. Hayvan arketipi, tanrı arketipi, benlik arketipi ve daha pek çok arketip sayılabilir.

Arketipin potansiyelleri iyi ve kötü için benzer şekilde çoğu kez insani kapasitemizi aşar ve insan, gücünü ancak şeytanla özdeşleşerek kendini ona teslim ederek temellük edebilir ve böylece kendi insanlığını kaybedebilir. Baba

¹⁷⁷ Jung, Feminin, ss. 123,124.

¹⁷⁸ Jung, Feminin, s.123.

¹⁷⁹ Jung, DA, ss.21,22.

karmaşası mukadder gücünü arketipten alır ve consensüs gentium'un (genel kanının) babanın yerine kutsal ya da şeytaniye bir figür koymasının asıl sebebi budur. Kişisel baba kaçınılmaz olarak arketip kimliğine bürünür; bu da onun figürüne bahşedilen büyüleyici güçtür. Arketip babadan kaynaklanan etkileri kalıtsal örüntüye uydukları sürece haddinden fazla arttıran bir güçlendirici vazifesi görür¹⁸⁰.

Benlik arketipi kişiliği temsil eden sembollerle gösterilir. Yaşamın amacı benliği tanımdır. Kişiliği bir bütün olarak, tüm yönleriyle geliştirmektir. İsa, ya da Buda, benlik arketipinin ideale ulaşmış tipleri olarak gösterilebilmektedir. Ancak Jung'a göre insan ancak ölümden sonra mükemmelliğe ulaşır.

Jung, kendilik kavramından şöyle bahseder:

“ Kendilik, yarısını ben-bilincinin, diğer yarısını da gölgenin oluşturduğu tasvir edilemeyen bir bütünlüğün varsayımsal toplamıdır(...) kendilik kavramı özünde sezgiseldir ve belirlenemez bir uzamda ben-bilincini, gölgeyi ve kolektif bilinçdışını kucaklar”¹⁸¹.

Bir konferansında Jung'a gizemcilik (misticizm) ve Jung'un ruhbilim, ruh görüşlerindeki yerinin ne olduğu sorulduğunda, “gizemciler, ortak bilinçdışındaki olayları pek canlı biçimde yaşayan kimselerdir. Gizemsel yaşantılar, arketiplere ilişkin yaşantılardır”¹⁸² demiştir.

Arketipler, psişenin yok edilemez varlıkları olduğundan inceleme esnasında onları gülünç bir şekilde bir kenara atmak bize hiçbir şey kazandırmaz. Onlar Kant'ın bahsettiği ve mitolojideki sayısız motif içinden yeterince kanıtla kendini gösteren “karanlık düşünceler krallığındaki hazine” yi oluşturur. Bir arketip asla rahatsız edici bir önyargı değildir. Sadece yanlış bir yerdeyken böyle olur. Arketip imgeler insan psişesindeki en yüce değerler arasındadır. Kadim zamandan beri gelen tüm insanlığın gökkubbesinde yer almışlardır. Onları değersizmiş gibi göz ardı etmek bariz bir kayıp olacaktır¹⁸³.

¹⁸⁰ Jung, Maskülen, s.88.

¹⁸¹ Jung, Maskülen, s.125.ss

¹⁸² Jung, APTİ, s.130

¹⁸³ Jung, Feminin, s.126.

1.2. MİTOLOJİ

1.2.1. Freud, Jung ve Mitoloji Bağı

Mitos(söylence), felsefe terimleri sözlüğüne göre, tanrılar, kahramanlar, önceki çağların olayları üzerine anlatılanlar, masallar, öyküler, bir toplumda öykü biçiminde canlı olarak yaşayan eski gelenek ve görenekler bağlamı, insanlığın en eski yaşantı ve düşüncelerinde dile gelmiş olan öyküler, imgeleme ürünü olarak estetik incelemenin konusu olan öyküler, ulusların en eski yaşantılarının simgesel olarak dile gelişi olarak tanımlanmaktadır. Mitoloji(söylencebilim) ise bir halkın söylencelerini, tanrılar üzerindeki öykülerini bütünlüğü içinde toplama ve üzerinde bilimsel araştırma yapma olarak tanımlanmaktadır*.

Eski Yunanca'da mitos, epos ve logos terimleri "söz" anlamına gelmekteydi. Ancak her birinin taşıdığı anlam birbirinden farklıydı. Mitos, masal veya efsane; epos, şiir ve ezgi anlamına gelirken; logos ise gerçeğin insan diliyle aktarılması anlamına gelmekteydi. Mit (Söylence), "Tanrılar, kahramanlar, önceki çağların olayları üzerine anlatılanlar, masallar, öyküler"; Bir Toplumda öykü biçiminde canlı olarak yaşayan eski gelenek ve görenekler bağlamı, insanlığın en eski yaşantı ve düşüncelerinde dile gelmiş öyküler" şeklinde tanımlanabilir (Akarsu, 1984: 159). Mitoloji (söylence bilim) de, mitoslar bilimi ve mitosların sistemli bir şekilde toplamı demektir¹⁸⁴.

"Homeros'tan sonraki önemli Yunan şair, MÖ 8.yy. sonlarına doğru yaşamış olan Hesiodos'tur. Hesiodos, var olan söylencelere dayanarak pek çok söylence yazdı. Yaratılış efsanesini, kendi zorlu çağlarında insanlara mutlu yaşam sürmelerini öğretecek şekilde düzenledi"¹⁸⁵. "Bir yol olarak işlev gören mitoloji ve ritüel bireyin dönüşümüne yardım eder, onu yerel, tarihsel koşullardan ayırır ve bir tür söze gelmez deneyime götürür"¹⁸⁶. Aynı zamanda mitoloji, etnik bir düşünce olarak işlev görür. Bireyi, kendi ailesinin, toplumunun inançlarına, duygularına bağlar. Mitolojik simgeler, zihni yerel olanın ötesine taşıyabilme gücüne ulaştırırken, yerel olanı pekiştirir. Mitolojinin ana gücü ve gizemi buradadır¹⁸⁷.

* Bedia Akarsu, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, 6.Basım, İnkılap Yayınları, İstanbul,

¹⁸⁴ Nur Yeliz Gülcan, "Eski Yunan Mitolojisinde Kadın İmgesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, 13-16 Ekim 2009, (Ed. Füsün Çoban Döşkaya), 1. Cilt, s.111.

¹⁸⁵ Donna Rosenberg, **Dünya Mitolojisi**, Çev. Koray Akten ve diğerleri, 5. Baskı, İmge yayınları, İstanbul, 2017, s.42.

¹⁸⁶ Joseph Campbell, **İlkel Mitoloji**, Çev. Kudret Emiroğlu, 3. Baskı, (İM), 2006, İstanbul, s.488.

¹⁸⁷ Campbell, İM, s.488.

Malinowski'ye (2000) göre mit, ilkel bir toplulukta var olduğu haliyle sadece anlatılan birer öykü değil, aynı zamanda yaşayan insanın yazgısını sürekli etkileyen canlı bir gerçekliktir. Bu anlatılar üretildikleri bağlam itibariyle inancın ifadesi olmanın dışında ahlaki koruyan, ona güç veren, sürekliliğini garantileyen bir işleve sahiptir. Bu tespitlerden de anlaşıldığı üzere mitik anlatıların ahlaki koruması ve onun sürekliliğini garanti altına alması onları toplumun da üzerinde bir yere konumlandırır¹⁸⁸.

Donna Rosenberg'e göre "dünya mitolojisi, dünyanın her tarafından edebi değerlerini koruyan söylenceleri bir araya getirmektir"¹⁸⁹. "Soyut bilimlerin henüz formüleştirilmediği bir zamanda, insanlar düşüncelerini, matematik simgelerinin bizim için açık oluşu gibi, onlara (eski insanlara) anlaşılır gelen simgelerle iletmek zorundaydılar. Ve bu tür simgeler söylence biçiminde elde kalmıştır"¹⁹⁰.

Yeryüzünde ikamet edilmiş her yerde, bütün çağlarda ve her koşulda, insana ait mitler türemiştir ve bu mitler insan vücudunun ve aklının eylemleriyle ortaya çıkan ne varsa hepsinin esin kaynağıdır. Mitin, kozmosun sonu gelmez enerjilerini insanın kültürel yaratımına akıtan gizli bir yarık olduğunu söylemek çok ileri gitmek olmayacaktır. Dinler, felsefeler, sanatlar, ilkel ve tarihsel insanın sosyal biçimleri, bilim ve teknolojiadaki büyük buluşlar, uyku kaçırıcı düşler hep mitin o temel, büyümlü yüzüğünden fıskırır¹⁹¹.

Erich From'a göre, mitoslar, bilgeliğin en önemli kaynaklarından biridir. Ayrıca benliğimizin derinlerine inip, gizli yönlerimizi anlamamıza yardım eder. Bazı antropologların çalışmaları dikkatleri mitoslara, mitosların toplanmasına ve araştırılmasına neden olmuştur. Örneğin J.J. Bachofen bu alanda yaptığı çalışmalarla insanlık tarihine ışık tutan bilgiler derlemiştir. Ancak yine de mitoloji birçok engelle karşılaşmaya devam etmektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri psikoanalitik ekoller arasındaki semboller ve yorumlama üzerinden yürüyen farklılıklar ve iddialardır. Her bir ekol kendi yorumlama ve sembolik dili anlamlandırma biçiminin doğruluğu iddiasındadır. Bu tartışmalar, sembolik dilin zenginliğinin ve çok

¹⁸⁸ Erol Gülüm, **ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 20-22 Mart 2015, Ataerkil Söylemin Kültürel Aygıtı İşlevindeki Arkaik Anlatılar ve Yaratılış Bağlamı İtibariyle Türk Kültüründe Anaerkillik Mitinin Düşüşü file:///C:/Users/Casper/Downloads/ODTUTHBTSempozyum2015.pdf, Erişim Tarihi ,(20.06.2018).

¹⁸⁹ Rosenberg, s.15.

¹⁹⁰ J.Jakob Bachofen, **Söylence Din ve Anaerki**, Çev. Nilgün Şarman, Payel yayınları, İstanbul, 1997.

¹⁹¹ Joseph Campbell, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, Çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, (KSY), İstanbul, 2013, s.4.

yönlülüğünün anlaşılmasını engellemektedir¹⁹². “Ancak bütün bu simge, mitos ve ayinleri kendi gündelik dilimize çevirmek için önce onların derin anlamlarını kavramak gerekmektedir”¹⁹³.

Bachofen, insan aklını, içindekileri açıkça söylemeye iten belirli örüntüler(kalıplar) ve duyumsayışlar olarak açıklar ve bu örüntülerin önce simgesel biçimler daha sonra da söylenceler biçimine dönüştüğünü söyler. Söylenceler ise akılcılığa uygun bir dille aktarılmış ve bilimlere dönüşmüştür. Başlangıçta var olan kalıpların anlaticılar aracılığıyla yinelendiğini görmek mümkündür. Bu kalıpların özgün biçimlerini korumak ve anımsamak ise O’na göre felsefecilerin işidir¹⁹⁴.

İnsan, anlam arayan bir varlıktır. Yaşamın anlamı olduğunu ortaya koyan öykülere ihtiyaç duymuştur. Mantık çerçevesinde açıklayamadığımız fikirler ve deneyimler edinme eğilimi vardır. Hayal gücüne sahiptir. Önce hayal eder ve sonra bunu yapar. Bu güçle de dinleri ve mitolojiyi üretmiştir. Bugün bilimde ulaşılan her gelişme önce hayalde yer almıştır. Bunlar insanın ufkunu genişletir. Neandertal gömütleri incelendiğinde mitlerle ilgili beş önemli noktaya ulaşılır. İlki, mitler ölüm deneyimi ve yok olma korkusuna dayanır. İkincisi, mitler dinsel gelenekten ayrılmaz. Üçüncüsü, en güçlü mitler bizi yaşamın ötesine geçmeye iterler. Mit bilinmeyenle, sözcüklerin de ötesine geçenle ilgilidir. Mit, insanın büyük sessizliğinin içine bakar. Dördüncüsü, mit öylesine anlatılan bir öykü değildir, bize nasıl davranmamız gerektiğini öğretir. Bizi doğru ruhsal duruşa getirir. Beşincisi mitoloji kendi dünyamızla birlikte var olan bir başka dünyadan söz eder. Kadim bir felsefedir. Buna göre dünyada yaşayan her şeyin, gördüklerimizin, duyduklarımızın tanrılar dünyasında bir sureti vardır¹⁹⁵.

Antropolog Claude Levi-Strauss, söylenceleri deneyimlerin birer simgesi ya da aktarılan hikayeler olmaktan çok, soyut kurgular olarak düşünür. Tüm insanların düşünce yapıları tek tiptir ve sorunlarını hep aynı yollardan çözmeleri de bunu ortaya koyar. Söylenceler özdeş düşüncelerin ürettiği özdeş ürünlerdir, bu nedenle de tüm dünya söylenceleri ortak bir yapı gösterir. Yaşam ve Ölüm ya da dua ve kültür gibi birbirine karşıt güçler arasındaki gelişmeleri ortaya koyar. Belli bir söylencenin anlamını keşfetmek için simgesel anlamından ya da metin içeriğinden çok altındaki yapıda odaklanmak gerekir.

¹⁹² Erich Fromm, **Rüyalar, Mitoslar**, Masallar, Çev. Aydın Arıtan ve Ark., Arıtan yayıncılık, İstanbul, (RMM), 2003, s.21.

¹⁹³ Mircea Eliade, **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, (EDM) 1994, s.17.

¹⁹⁴ Bachofen, s.25.

¹⁹⁵ Karen Armstrong, **Mitlerin Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, ss.8,9.

Bu yapı değişmez biçimde toplumsal ilişkilerdeki ve ekonomik sorunlardaki gerilimleri ortaya koyar. Söylencelerin çözümlenmesi, teknolojileri ne denli ilkel olursa olsun insanların zihinsel olarak aşağı olmadıklarını kanıtlar. İnsanların söylenceleri yaşadıkları dünyayı anlayabilecek entelektüel yeterliliğe sahip olduklarını gösterir¹⁹⁶.

Doğu'da ve Batı'da yapılan antropolojik araştırmalar, ilk çağlara ve daha öncesine ilişkin pek çok veri elde edilmesini sağlamıştır. Batı ve Doğu mitolojisinin birçok motifinin Tunç Çağı kalıntılarında görmek mümkündür. İran, Yunan, Roma Bizans, İslam ve daha sonra Avrupa'da görülen birçok motifin –örneğin mekik oyunu- kökleri bu çağdadır. Üstelik bu miras, daha çok sanıldığı gibi Batı'dan değil Yakındoğu'dandır. Anadolu, Mezopotamya ovaları, yaylaları, nehirleri, MÖ 3500 yıllarına dek ulaşan kalıntılar vermektedir. Hatta buralarda gelişen kendine yeten neolitik köy oluşumlarında, pek çok antropoloğun varlığını kabul ettiği Toprak- Ana Tanrıça, Ana Tanrıçadan söz etmek mümkündür. MÖ 7500-3500 arasında burada Ana tanrıça yerel olarak bereketin, verimliliğin patroniçesi olarak düşünülmüştür. Ancak Demir Çağına gelindiğinde, Ana Tanrıça mitosunun ataerkil kabilelerin saldırgan savaşçı baskınlarıyla büyük ölçüde sindirildiğini, değiştirildiğini, yorumlandığını görebiliriz¹⁹⁷. Dünya mitolojisi, Batı ve Doğu mitolojisi bu bağlamda incelenmelidir.

Batı mitolojik düşünce ve imgeleminin eriminde, öteki yandan, ister Avrupa'da ister Levant'ta olsun, varlığın temeli, normalde yarattığı insan olan Yaratıcı olarak kişileştirilmiştir ve ikisi aynı değildir; öyle ki buradan mitos ve ritüelin işlevi, sözle anlatılamayan özdeşlik deneyimini kolaylaştırmak olamaz. Bu görüşe göre insan, tek başına içe dönerek, Yaratıcısına doğru biçimde bağlı olabilen veya olmayabilen yaratılmış ruhuna dönerek bu deneyimi yaşayabilir. Batı mitos ve ritüelinin yüce işlevi, bu nedenle bir ilişki bağı kurmaktır. Tanrıdan insana ve insandan Tanrıya. Bu bağlar, üstelik kurumlarla, ister içeri ister dışarı yönelik olsun, hiçbir doğa incelemesiyle öğrenilemeyecek kurullarla geliştirilmiştir. Doğüstü esinlerle, bunlar her kurumun mitosunun söylediğine göre Tanrının kendinden gelmiştir ve mitosun ruhuna uygun olarak, onun ruhbanları tarafından yerine getirilir¹⁹⁸.

Doğuda, varlığın temelinin, son noktada düşünme, imgelem ve tanımdan aşkın olduğu düşüncesi egemendir. Nitelendirilemez. Dolayısıyla, Tanrı, insan ve Doğa'nın iyi adil, merhametli veya şefkatli olduğunu tartışmak yetersiz kalmaktadır. Aynı uygunluk veya uygunsuzlukla, kötü, adaletsiz, merhametsiz veya kahredici olduğu da tartışılabilir. Bu türden bütün insan biçimli

¹⁹⁶ Rosenberg, s.26.

¹⁹⁷ Joseph Champbelle, **Batı Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, 3.baskı, İmge yayınları, İstanbul, (BM), 2003, ss.12-13.

¹⁹⁸ Champbell, BM, s.10.

yakıştırmalar, gerçek gizi, kesinlikle ussal yargının ötesinde olan bilmeceyi gizler veya saklar ve yine bu görüşe göre, bu giz, her varlığın, her birimin ve bütün şeylerin temelini kesinlikle son noktasıdır. Doğu mitolojisinin son amacı, demek ki kutsallıklara veya onlara ilişkin müziklere bir varlık kurmak değil bunlar aracılığıyla daha öteye giden bir deneyime teslim olmaktır. hem içkin hem aşkın ne olan ne olmayan Varlıklar Varlığı ile özdeşlik. Dualar ve ilahiler, imgeler tapınaklar, tanrılar, hikmetler, tanımlar ve evren bilimleri, akıl kategorilerinin ötesinde deneyim kıyılarına götüren, varıldığında terk edilecek araçlardır; Çünkü Hintli Kena Upanişadlarında söylendiği gibi: “Bilmek bilmemek, bilmemek bilmektir” ve Çinli Tao te Ching gibi :”bilenler ölüdür”¹⁹⁹. MÖ 2500 yıllarına dayanan Ortadoğu söylenceleri, yeryüzündeki en eski yazılı edebiyat ürünleridir. Bu söylenceler, bugün bildiğimiz gibi insan davranışlarına sahip tanrı ve kahramanlar evrenini ortaya koymuştur. Yunan Tanrıları kadar gelişmiş olmasalar da, Sümer ve Babil tanrıları da insan kişilikleri taşırlar. Gözde bir ölümlüye yardımcı olmayı severler. Bununla beraber, pek çoğu genellikle aceleci huyları ve ani davranışlarıyla anımsanır²⁰⁰.

Lynn E. Roller’e göre Anadolu’nun neolitik çağından, özellikle de Catalhöyük Yerleşmesinden elde edilen veriler Ana Tanrıça’nın MÖ 6000’e dayandığını göstermektedir. Firigyalılar’dan önce Tunç ve Demir çağlarındaki - Hitiler, Geç Hititler ve Urartular- kültürlerden kalıtlar, arkeolojik malzemeler önemli bir bilgi sunmaktadır. Görülen o dur ki Ana Tanrıça, Anadolu’dan Yunanistan’a MÖ 7. – MÖ 6. Yüzyıllar arasında geçmiş ve bir takım değişikliklere uğramıştır²⁰¹.

Karen Armstrong’a göre, antik dünyada “tanrılar” soyut kişilikleri olan, doğaüstü varlıklar olarak kabul edilmezdi. Mitoloji insan yaşamıyla ilgiliydi. Tüm varlıklar birbirlerine bağlıydı ve aynı tözden geliyorlardı. Tanrılar, kadınlar ve erkekler arasında varlıkbilimsel açıdan uçurum yoktu, göksel varlıklardan söz edilirken dünyevi anlam taşıdıkları bilinirdi. Tanrıların varlığı, ya da doğa olayları ya da insan duyguları birbirinden ayrı tutulmazdı. Mitoloji, insanların yaşamın sorunlarını çözmeye yardımcı olmak, dünyadaki yerlerini ve doğru yönü bulmaları için kurgulanmıştır. Mit bir anlamda yaşanmış ve hala yaşanan olayları anlatır. Tarihe bakışımız zamandizinsel bir bakış olduğunda bu öyküler, anlatılanlar, bu gün bir suçlama sözcüğü olarak kullanıldığı biçimiyle algılanmaktadır. Oysa modern zaman öncesi insanların yaşantılarının gerçek olmadığı söylenemez. Mitoloji tarihin

¹⁹⁹ Champbell, BM, ss.9,10.

²⁰⁰ Rosenberg, s.239.

²⁰¹ Lynn E. Roller, Ana Tanrıça’nın İzinde, çev. Betül Avunç, Alfa Yayınları, İstanbul, 2013.

ötesinde insanın varoluşuna işaret eder. Mitoloji gerçeğin özüne bakmamızı sağlayan bir sanattır²⁰².

Günümüzde mitlere yabancılaşma beklenmedik ölçülerdedir. Modern öncesi dünyada mitoloji olmazsa olmazdı. Mit yalnızca insanların yaşamlarından bir anlam çıkarmalarına yardım etmekle kalmadı, insan aklının onlar olmaksızın ulaşamayacağı alanları açığa çıkardı. Psikolojinin ilk biçimiydi mit. Yeraltı dünyasına inen, labirentlerde yollarını bulan ve canavarlarla çarpışan tanrıların ya da kahramanların başlarından geçen öyküleri ruhun gizemli işleyişine ışık tutup, insanlara içlerinde kopan fırtınalarla nasıl baş edeceklerini gösterdi²⁰³.

Mitoslardaki tanrıların, dinsel kahramanların yerini masalarda masal kahramanları alır. Çocukluk döneminde başlayan anlatımın masal biçimi yerini mitoslara bırakır ve bu ömür boyu sürer. Kahramanlar dünyası yerini tanrılar dünyasına bırakır. Bu geçiş, insanın kutsalla ilişkisini de belirler²⁰⁴. Masalın öyküsü de mitler gibi salt yaşamın değil derinlik psikolojisinin de konusudur. Öyle ki masallar tedavi süreçlerinin parçası olurlar. Bu yolla bilinçdışı itilmiş olanlar bilince çıkarılabilirler. Tüm masalarda yaşamın yalnız dış değil aynı zamanda insanın iç gerçekleri(bilinçdışı) yatar²⁰⁵. Psikanaliz ile tedavi olmayı isteyen birinin durumu da Hansel ve Gratel'den farklı değildir. Hemen her hastanın çocukluk korkularına dönülür. İyi-kötü anne, baba ve evin yolunu bulma, hayatın anlamını bulma, masalarda olup bitenler ve gerçek yaşam arasında pek de farklılık göstermez²⁰⁶. Psikoterapist de çoğu kez hasta için masaldaki kurtarıcı, baba, sihirbaz, yardımcı, tanrı rolleriyle özdeşleştirilir. Hastalar, hekimin şahsına yöneltilen nevrotik tutumlar karşısında uyarıldıklarında ise tıpkı çocukluktaki gibi savunma mekanizmalarına, hırçınlığa, direnmeye başvurabilirler²⁰⁷.

1.2.2. Psikanaliz ve Mitoloji

“20. Yüzyıl'da, söylencelerin dış çevreye bağlı simgesel yorumu yerini bilinçaltının oluşturduğu iç çevreye bırakmıştır. Sigmund Freud ve onun gibi

²⁰² Armstrong, ss.10,11.

²⁰³ Armstrong, s.13.

²⁰⁴ İsmail Gezgin, Masalların Şifresi, Sel yayıncılık, İstanbul, 2007, s.20.

²⁰⁵ Gustav Hans Graber, Kadın Psikolojisi, çev. Kamuran Şipal, Cem Yayınları, İstanbul, 1996, s.50.

²⁰⁶ Graber, ss.86,87.

²⁰⁷ Graber, s.80.

düşünenler, söylenceleri insanın bilinçaltındaki istek, korku ve güdülerinin bir ifadesi olarak görmüşlerdir²⁰⁸”. “Carl Jung ve Carl Kerenyi, Erch Neumann ve daha geniş anlamda Joseph Champbell de aralarında olmak üzere Freudistler, söylenceleri evrensel ve ortaklaşa bilinçaltının ifadesi olarak görürler. Onlara göre doğuştan gelen psikolojik özellikler, tüm dünyada ve tarih boyunca insanların yaşamın akışına nasıl yanıt verdiklerini, ne gibi deneyimler yaşadıklarını belirler”²⁰⁹.

Psikanalistlerin cesur ve gerçekten çığır açıcı yazıları mitoloji öğrencileri için vazgeçilmezdir. Çünkü ayrıntılı ve özgül durum ve sorunların kimi çelişen yorumları hakkında ne düşünülürse düşünülün, Freud, Jung ve ardılları mitin varlığının, kahramanlarının ve yararlarının modern zamanlara dek canlı kaldığını çürütülmez biçimde gösterdiler. Etkili bir genel mitolojinin yokluğunda, her birimizin kendi özel, tanınmayan, gelişmemiş, ama gizlice etkili olan düşsel panteonlarımız vardır²¹⁰.

Freud ve Jung, ruhun çağdaş araştırmasına girdiklerinde içgörülerini açıklamak üzere içgüdüsel olarak klasik mitolojiye başvurarak eski mitlere yeni yorumlar getirdiler. Bu yeni bir şey değildi. Bir mitin kalıplaşmış tek bir biçimi yoktur. Koşullar değiştikçe, zamansız hakikati ortaya çıkarmak adına öykülerimizi başka türlü dile getirmek gerekir. Mitolojinin tarihçesinde erkekler ile kadınların ileri doğru attıkları her adımda, mitolojilerini gözden geçirdiklerini ve onu yeni koşullara uydurduklarını göreceğiz. Bundan başka insan doğasının pek fazla değişmediğini ve toplumların içinde kurgulanan bu mitlerden çoğunun bizimkilerden pek farklı olmadığını, hala en temel korkularımızı ve isteklerimizi yansıttıklarını anlayacağız²¹¹.

Erich Fromm, mitos ve rüyalar hakkındaki olumsuz görüşlerin değiştirilmesinde Freud’un önemli katkıları olduğunu belirtir. Freud, başlangıçta yalnızca nevrozların tedavisinde ve hastalıkların nedenlerinin anlaşılmasında kullanmak üzere yürüttüğü çalışmalar sırasında rüyaların temelde mitoslardan pek farklı olmadığını görmüştür. Rüyaların da hasta ya da sağlıklı her insanda rastlanan evrensel bir olgu olduğunu, rüyaların dilini anladığımızda mitos ve masalların dilini de çözebileceğimize inanmaya başlamıştır²¹².

Freud’un psikanalizin uygarlık tarihi açısından önemi hakkında söyledikleri mitolojinin nasıl doğduğuna ışık tutmaktadır. Freud, son yıllarda ruhçözümsel çalışmaların ulusların psikolojisinde yeni yöntemler ve yeni inceleme alanları ortaya

²⁰⁸ Rosenberg, s. 25.

²⁰⁹ Rosenberg, s.25.

²¹⁰ Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, çev. Sabri Gürses, İthaki yayınları, İstanbul,(KSY), 2017, s.14.

²¹¹ Armstrong, ss.13,14.

²¹² Fromm, RMM, ss.20,21.

koyduğunu, daha önce ele alınmış sorunlara yeni bir ışık tuttuğunu ve çözüme katkı sunduğunu belirtir. Buna göre düş üzerindeki araştırmaların sağladığı bakış açısı, mitoloji ve masal gibi çeşitli ulusların hayal gücü ürünlerini yeni bir bakışla inceleme olanağı ortaya koymaktadır. Düş ve nevrozlar konusunda çalışmalar da pek çok mitin ilk anlamından nasıl uzaklaştığını, rol oynayan etmenlerin neler olduğunu anlamaya katkı sunmuştur.²¹³ “Psikanaliz mitlerin doğuşunu hazırlayan ilk nedeni, doğa olaylarında ve kavranırlığını yitirmiş kült buyruklarıyla törelerde hesap verme gereksiniminde görmez, düş ve semptomları doğuran etmenler olduğunu kanıtladığı ruhsal kompleks ve içgüdüsel isteklerde arar”²¹⁴.

İlkel topluluklar üzerine yapılan araştırmaların insanların herşeyin üstesinden gelebilecek bir güce sahip oldukları inancını kolay kolay yitirmedikleri anlaşılmaktadır. Bunun realiteyle uyuşmaması durumu arkada bir doyurulmamışlık bırakmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için, realiteyi ruh dünyasını etkilemekten alıkoyma çabaları birçok ruhsal ürün doğurmuştur. Bu doyumdan yoksun bırakılmış istekler yol olarak din, mitoloji ve ahlakı doğurur²¹⁵.

Öte yandan düşlerin psikanalitik yorumlar da efsane ve mitlerin ilkel temellerinin bulunmasına olanak sağlamıştır. Düşlerin içeriklerinde mitlerden, masallardan ya da efsanelerden öğrenilmiş motiflere benzeyen öğeler, durumlar ve görünümeler bulunmaktadır. Düşlerin yorumuyla pek çok motifin anlamı ve bağı çözülmüştür²¹⁶.

Freud ve psikanalizin mitolojik kavramların, motiflerin çözümlenmesinde katkı sağladığını görmek mümkündür. Mitolojik çalışmalara, eserlere göz atıldığında pek çok kez bu başvurunun yapıldığı görülebilir.

Bu bağlamda İlkel mitolojilerde bulunan ve aynı zamanda çağdaş gerçeküstücü ve nevrotik düşlerde görülen, folklorda “dişli vajina”, hadım edilen vajina olarak bilinen motiften söz etmek gerekir. Fallik anne denilen ve büyücünün uzun turnakları ve burnu ile çizilen motif de buna tekabül eder. Freud'a göre bir örümceğin görüntüsünün nevrotik hezeyan bunalımı doğurma potansiyeli -ister Miss Muffett ninnilerin de ister çağdaş yaşamın labirentinde olsun- örümceğin bilinçaltındaki fallik anne imgesi ile bağdaştırılmasından kaynaklanır. Belki

²¹³ Freud, PÜBK, s.165.

²¹⁴ Freud, PÜBK, s.165.

²¹⁵ Freud, PÜBK, s.167.

²¹⁶ Freud, PÜ, 2.Basım, s.40.

*eklem bacaklarının korku uyandıran gücüne spiral ağının katkısı olabileceğini de eklemek gerekir*²¹⁷.

Freud, zihinsel olan şeylerin kökenini tespit etmeden önce bilinçli olma özelliğinden vazgeçilmesi gerektiğini söyler. Ona göre bilinçdışı daha büyük bir evrendir. Bilinçli olan her şeyin, bilinçdışı bir ön evresi olduğunu, bilinçli olanın sahnede kalmasına rağmen büyük bir ruhsal sürecin tüm evrelerinden geçmiş olduğunu belirtir. Ona göre bilinçdışı asıl gerçekliktir. Dış dünyanın duyu organlarıyla temsili ne kadar eksikse, bu temsil bilinçdışı söz konusu olduğunda da o kadar eksiktir. Bilinçli yaşam ve düş yaşamı arasındaki bu fark anlaşıldığında daha önceki yazarların düş ile ilgili yapmaya çalıştıkları yorumlar da öneminin yitirmektedir²¹⁸. “Aslında bilinçdışı süreçlerin tahrip edilemez olmaları onların belirgin bir özelliğidir. Bilinçdışında hiçbir şey sonlandırılmaz, hiçbir şey geçmiş ya da unutulmuş değildir”²¹⁹.

Freud’a göre psikanaliz, salt patolojik olaylar, düşler ve nevrozlar üzerine çalışmalarıyla yalnız ruhbilimsel bir takım gerçeklere ulaşmakla kalmayıp aynı zamanda normal ruhsal yaşamlar hakkında ve psikiyatri ile ilişkili ya da ruhsallığı konu alan bilimlerle ilgili de bir takım gerçeklikler sunmuştur. Bazı bilim dalları ve psikiyatri arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Bazı tipik düşlerden yola çıkarak masalları ve mitleri anlama olanağı da vermiştir. Bu ipuçlarıyla mitler üzerinde yapılacak çalışmalara destek olmuştur²²⁰.

Babaerkil dönemden kaynaklanan mitlerde babalar, yaratıcı rolü oynarlar. Zeus kafasından Athena’yı doğurur. Hint tanrısı Taititiriya- Brahmana’nın gözyaşları suya düşer ve yeryüzüne dönüşür. Brahmana hamile kalarak ağzından tanrıları poposudan cinleri doğurur. Güney pasifik, Polonezya, Mikronezya ada öbeklerinde tanrı Taaroa sırtından insanları dünyaya getirir. Adem, kaburgasından Havva’yı, den Ymir, sol koltuğundan ilk erkeği ve ilk kadını doğurur. Mitlerde karşılaşılan babalar yaşamın doğurucusu kadının rolünü almışlardır. Bu mitler ve erkek egemenliğinin başlangıç evresini Freud’un “İlk-baba sürüsü” adlı yazısında açıklığa kavuştur.

²¹⁷ Champbelle, İM, s. 92.

²¹⁸ Sigmund Freud, **Düşlerin Yorumu II**, çev. Dr.Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul, (DY), 1992, ss.327,328.

²¹⁹ Freud, DY, s.297.

²²⁰ Freud, YvP, s.212.

Yazıya göre, ilk baba astığı astık, kestiği kestik bir despottur. Kadınlar asla sözlerinden çıkmazlar. Bir sürü içgüdüleri vardır ve gerçek hayatı da yönetir. Ancak kadın oğullarıyla işbirliği yapar ve oğullar babayı annenin yardımıyla alt ederek sınırsız baba otoritesini alır ve paylaşmayı tercih ederler²²¹.

Masallar konusunda da Freud, rüyalar ve mitoslar gibi düşünür: Bastırılmış cinsel isteklerin ürünüdür. Bu görüşte olduğundan masal yorumları da rüya yorumları gibi benzer öğeler taşır. Örneğin bir çıplaklık rüyasını teşhircilik arzusunun dışı vurumu olarak yorumlar. Masalda kralın çıplak olduğunu söyleyen çocuk için de benzer yorumlamayı getirir. Oysa önceden kralın elbiselerini göremeyenlerin iyi ve sadık vatandaşlar olmadığını anlaşılacağı emri yayınlanmıştır. Halk buna riayet etmiştir. Fakat henüz otoriteden korkmayı öğrenmemiş çocuk tüm sihri bozar. Freud ‘un gözden kaçırdığı şey, çıplaklığın cinsellik dışında başka şeylerin de sembolü olabileceğidir²²².

Freud, mitos ve rüyaları yorumlarken de rüyalarda sadık kaldığı prensipleri uygular. Ona göre temelde, eski çağlardaki insanların duyguları yatmaktadır. Örneğin ateş yakmak, tarlada çalışmak cinsel libidonun etkilerini taşıyan davranışlardır. Bastırılmış duygular mitoslarda üstü örtülmüş biçimde ortaya çıkar. Bastırılmış bu duygular ise Freud’un hep söylediği gibi çocuklarda var olan temel eğilimlerdir: İnstest arzusu, cinsel merak, kısırlaştırma korkusu. Freud’un mitosları nasıl yorumladığını gösteren en önemli örnek ‘sfenks bilmecesi’dir. Buna göre halkı tehdit eden veba hastalığından kurtulmanın yolu sfenksin sorduğu bilmeceyi bilmektir. Bilmecenin cevabı bilindiği üzere ‘insan’dır. Freud’a göre bu bilmece, çocukların hayal gücünü zorlayan bir sorunun değiştirilmiş halidir. Aslında soru çocukların cinsel merakıyla oluşmuş ve nereden geldiklerini öğrenmeye çalıştıkları bir sorudur. Bu merak o kadar iyi gizlenmiştir ki karşımızda entelektüel bir soru varmış sanırız²²³.

Psikanaliz, bilinçdışıyla ilişkisi öteden beri sezilen ama kavranamayan mitler edebiyat ürünleri ve sanatla ilgili ürünlerin anlaşılmasına açıklık getirmiştir. Mitlerle masalların, rüyalar gibi yorumu ortaya konmuştur. Hayal ve düş dünyasındaki tüm

²²¹ Graber, 22-24.

²²² Fromm, RMM, s.97.

²²³ Fromm, RMM, s.100.

konularda psikanaliz söz söyleyebilecek konumdadır. İnsanın ruh ve düşün dünyasında yer alan, isteklerin, yüceltmelerin, içgüdülerin, itilmiş çocukluk anılarının, bilinçte, bilinçdışında varlığını sürdüren her türlü olay, durum hakkında açıklık getirebilir²²⁴.

1.2.3 Arketipler ve Mitoloji

Jung'un, mitolojik paralelliklere bel bağlaması mitolojiyi, uydurma hikayelerle veya doğa üstü olaylarla bir tutanları şaşırtabilir. Ama durum bu kadar basit değildir. Mitler bilimden çok daha önce vardı, yaşamı olduğu gibi yansıtıyorlardı ve objektif bilimsel fikirlerden daha doğru bir deneyimleme süreçleri vardı. Ne kadar önemli oldukları dünya çapında kabul görmüş bir gerçektir. Buna bağlı olarak, Arnold J. Toynbee, mevcut insan topluluklarının kültürel eşitsizlik sorunlarını çözmeye çalışırken, on dokuzuncu yüzyılın kişisel olmayan sözde bilimsel açıklamalarının yararsız olduğunu gördü. Şöyle yazmıştı: bunların aksaması benim yüzümü mitolojiye çevirmeme neden oldu. Bu dönüşü, sanki kışkırtıcı bir biçimde yoz bir adım gibi, utana sıkıla yapmışım. Eğer o zaman, C.G. Jung'un çalışmalarından haberdar olsaydım, onlar bana biraz ipucu verebilirdi²²⁵.

Jung, kolektif bilinçaltından söz ederken 'hipotez' kavramını kullanmayı yeğlediğini söylemektedir. Çünkü hipotez, gözlemlenebilir ve ampirik olarak ispatlanabilir. Bu nedenle kolektif bilinçaltını bir prensip olarak değil gözlemlenebilir olguların tümüne bir isim verir, der. O isim de 'arketiplerdir' der. Rüyalarda görülen arketipsel, mitolojik motifleri çözümlenirse diğer rüyalarla karşılaştırıldığında anlaşılabilirliğini söyler. Jung, peri masallarının genellikle arketipsel öğelerden oluştuğunu ve bu nedenle, zihni gelişmekte olan ve bilinci kolektif bilinçdışından çok uzaklaşmış olan çocuklara çekici gelmekte olduğunu söyler. Öte yandan hastanede gözlemlendiği bazı şizofrenik vakalarda, arketipsel motiflerin daha derin kaynağına ulaştığını, içeriklerinin anlaşılmasının da kuruntular ve belirli mitolojik ve tarihsel materyaller arasında bağ kurmasıyla, yeterli olmamakla beraber, daha anlaşılabilir hale geldiğini söyler²²⁶.

Jung, bir hastasının kuruntuları- saplantıları üzerine yaptığı bir çalışmada uzun süre hastanın sözlerinin anlamlandırılmadığını ancak daha sonra yayınlanan

²²⁴ Freud, YvP, s.276.

²²⁵ Bennet, s.81.

²²⁶ Bennet, ss.80,81.

eski bir papirüsün çevirisi yapıldığında, içerdiği bilginin - arketipsel modellerin, hastanın saplantılarına dikkat çekecek kadar benzerlik taşımaktaydı. Bu benzerlik herkes kadar Jung için de şaşırtıcı veriler sağlamıştı. “İnsan bir arketipe göre inşa ya girer²²⁷”. Jung, bu arketipsel modellerin gelenek ve göç yoluyla aktarıldığını düşünmektedir. Ancak temel hipotezi ise bunların kalıtımla aktarıldığıydı. Jung’un temel tedavi yöntemlerinden biri olan rüya analizlerinde kişisel düzeyde açıklanamayan ama kolektif bilinçdışı terimleriyle yaklaşıldığında gayet netlik kazanan olgulardan sıklıkla örnekler vermiştir²²⁸.

Psikanalist Gustav Hans Graber, hastalarının düşlerinde sık sık masal ve mitolojik motiflere rastlamakta olduğunu belirtir. Masalsı olduğu söylenen motiflerin aslında düşler yoluyla gerçek yaşamlara nasıl uzandığını ya da gerçek yaşamda olanların masal ya da mit motiflerine, kişilerine, durumlarına nasıl uyduğunu gösteren düş analizleri yayınlamıştır²²⁹.

Yaşamımızdaki masalsılıktan hiç haberiniz yok mudur, düşlerimiz bu konuda yeterince aydınlatır bizi; çünkü içimizdeki masallar, düşlerde kendilerini açığa vurur, yaşam ve masal düşlerde kendilerine birbirinin benzeri ortak bir dışavurum sağlar. Derinlik psikolojisiyle uğraşanlar, her allahın günü masaldüşlere kulak verir, hastalarının masal izlenimi uyandıran düşlerini dinlerler²³⁰.

Graber’e göre insanın gerçek dış dünyayı tanımaya çalışması ‘özben’ini yoldan savurur ve doğru yönü bulamadığında sapa yollara götürür. Bu nedenle derinlik psikolojisi düş yorumu yöntemini izler. Ona göre masallar kurtuluşa götüren yolu anlatır ve benzeri görüntülerle kendini düşlerde de belli eder. Masal ve düşlerde karşılaşılan acıların, sınav ve değişimlerin derinlerde yatan anlamını sorar. İnsanın kendini bulma çabasının, pek çok öğretiye başvurmasının amacı ‘özben’in kurtuluş çabası değilse nedir, der. Modern psikoloji, verileriyle bu kurtuluş ve arayış çabalarını anlamaya çalışır. İmgeler, kokular, tad alma ve dokunma duyuları ve düşler, bizi çocukluk dünyamıza, bilinçli normal düşünmeden daha yakın olan olan bilinçdışımıza götürür²³¹.

²²⁷ Eliade, EDM, s.24.

²²⁸ Bennet, ss.82,83

²²⁹ Graber, ss.30,31.

²³⁰ Graber, s.30.

²³¹ Graber, ss.33,34.

Düşün gizlilikle (occultisme) bağlantıları olduğundan söz etmekle, sizi pek fazla hayrette bırakmayacağımı sanıyorum. Düş çoğu zaman mistik dünyaya açılan bir kapı sayılmıştır ve bugün de çok kimse onu bir gizli şeyler bilgisi olarak görmektedir. Onu bilimsel araştırmaların konusu alan biz dahi, düş ile karanlık olgular arasında bir ya da birçok bağ bulunduğunu anlamaya çalışıyoruz. Mistik, gizli şeyler...²³².

Bilinçdışı, bilincin erişemediği alandır ve çoğu zaman rüyalar yoluyla kendini gösterme fırsatı bulur. Kendi iç tutarlılığıyla birçok görüntüyü ve konuyu önümüze koyar. Bunlar aslında bizimle ilgili görüntülerdir ve her birinin anlamı vardır. Rüyalarda bilinçdışı kendi kamerasından gündelik hayatımızla ilişkili görüntüler seçer. Bu mekanizma insanlığın tarihinden beri işlemektedir²³³. Rüyalar ve masallar arasında da bağ kurmak mümkündür. Hatta masallar, rüyaları hazırlayan çocukların gerçeklikleridir denebilir. Bu, çocuğun zihinsel dünyasını belirler²³⁴.

Düş simgelerinin izlenmesi, araştırmacıları götürüp mitoloji, folklor ve dinsel soyutlamalarla ilgili sorunların ortasına bırakmıştır. Psikanaliz kongrelerinin birinde Jung'un öğrencilerinden birinin çıkıp, şizofrenlerdeki sayıklamalarla ilkel çağların ve ilkel kabilelerin evren anlayışları arasında bir uygunluk bulunduğunu kanıtlaması, dinleyicileri hayli etkilemiştir. Daha sonradan nevrozlarla dinsel ve mitolojik düşlemleri (fantazy) uzlaştırmak isteyen Jung'un çalışmalarında mitolojik malzemenin bugün için artık kusursuz denemeyecek ama pek ilginç bir biçimde işlendiği görülür²³⁵.

Jung'a göre arketiplerin ve mitlerin benzer biçimde etnolojik düzlemde ortaya çıkarlar. Her bir bireyde bulunurlar ve etkileri öyle güçlüdür. Gerçekliği, bilincin en zayıf olduğu anda insan biçimine sokarlar. Çocukluğun ilk yıllarında bu fantazyalar sıkça görülür. Bu bağlamda çoğu zaman anne babanın mitleştirildiği ve bu mitleştirmenin yetişkinliğe değin sürdüğü gözlemlenir. Bu mitleştirmeden vazgeçişin ne kadar zor olduğunu en iyi gözlemleyenler psikoterapistlerdir²³⁶.

²³² Freud, PÜ, s.47.

²³³ İ. Gezin, s.28.

²³⁴ İ. Gezin, s.17.

²³⁵ Freud, YvP, ss. 212,213.

²³⁶ Jung, Maskülen, s.139.

İKİNCİ BÖLÜM

CLARISSA PINCOLA ESTES VE KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABI

2.1. KURTLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINDAN PSİKANALİZ VE MİTOLOJİ

2.1.1. Clarrissa Pincola Estes'te Psikanaliz Ve Mitoloji Bağı

Clarissa P. Estess, Jungcu bir psikanalisttir. Travma uzmanı ve terapisti olarak uzun yıllar klinik ve saha çalışmaları yapmıştır. Savaş ve işkence mağdurlarının, cinayet kurbanlarının ailelerinin iyileştirilmesi, doğal afetlerden zarar görenler ile ilgili travma sonrası etkilerinin giderilmesi konularında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Kadın hapisanelerinde çalışmıştır. Aynı zamanda masal öykü ve şarkı toplayıcısıdır. Göçmenlerin, mültecilerin ve okuma yazma bilmeyenlerin yazılı ve sözlü kültürel ürünlerini derler. O, aynı zamanda bir şairdir. Farklı ülkelerde yaşayan yerlilerin kültürlerinde yaşayarak gözlemlerde bulunan Estess, bu yolla mitosların, dansların, şarkıların sözlü geleneklerini izleyerek şifa yollarını öğrendi. Bu kabilelerde yaşayan, yapılagelen meslekler ve üretim biçimleri, doğaya ilişkin tutumları ve doğayla ilişkilerini kaydetti. Kabilelerin kültürel kodlarını ve sosyal ve psikolojik davranış kalıplarını inceledi. Etnik gruplar, gelenekleri, dini inançlar eğitim yaşamı ve okul şiddeti, geleneksel tıp, çocuk sağlığı, zihinsel sağlık, göç, kadın sağlığı onun çalışma alanlarından olmuştur. Dünyanın çeşitli psikanaliz enstitülerinde bulunmuş, dersler vermiştir. Yaşlı kadınların yaşam deneyimleri özellikle ilgilendiği bir alandır. Ruhun yaşamı üzerine yazdığı eserler otuz yedi dile çevrilmiştir. Çalışmalarının sonucunda oluşturduğu travma sonrası iyileşme protokolünün de pek çok dile çevrildiğini bilmekteyiz²³⁷.

Estes, bu gün artık kaybolmaya yüz tutmuş sözlü geleneklerin peşine düşmüştür. Bu gelenekte kadının yeri ve ürettiklerinin, yaşamın anlamlandırılması ve sürdürülmesinde ne kadar büyük yer kapladığını tespit etmiştir. Okuma yazma

²³⁷ Clarissapin Kolaestes, **Biography**, <http://www.clarissapinkolaestes.com/index.htm>, (01.01.2017).

bilmeyen bir aile tarafından yetiştirilmiş olması ona, doğa, hayvanlar ve sifirdan inşa etmenin yöntemlerini öğretmiştir. Ayakkabı, ev, eşya, her şeyi yapma yeteneğine sahip bir kabilenin üyesi olarak büyümesi onu etkilemiştir. Şifacı kocakarıların iyileştirici gücüne tanık olmuştur. Dolayısıyla kendi şiirlerini de psikanalitik yöntemlerinin içinde değerlendirmek gerekir²³⁸.

Fulford'a göre, hikâyeleri severiz çünkü bizimle bağ kurarlar. Hikâyelerin kim olduğumuzu ve neye ihtiyaç duyduğumuzu bize anımsatma gücü vardır. Ama daha da önemlisi, hikâyeler; tüm insanlığı bir anlatıcılar geleneğine bağlar. Yaşamın, sevmenin, kaybetmenin ve yeniden bulmanın, değişimin ve ölümün yasalarını içlerinde barındırır. Özellikle kadın psişesi üzerine uzun erimli çalışmalar yapan, psikanalist ve kantadora olan Clarissa P. Estes; 'Kurtlarla Koşan Kadınlar' adlı çalışmasında öykülerin şifalandırıcı gücünü anlatır²³⁹.

Etnoklinik psikoloji alanında doktora yapmış olan Estes, öykü toplayıcısı ve anlatıcısıdır. Bu yolu, psikanalitik tedavi sürecinin önemli bir tekniği olarak kullanır.

Psikanaliz, edebî analiz için rasgele seçilmiş bir arametin değildir; ısrarlı ve talepkâr bir niteliği vardır. Bir alandan ötekine sınırları çizmek, zihnin dış görmemizi, arzulamamızı, yorumlamamızı, dolayısıyla da kendimizi insan özneler olarak kurmamızı sağlayan kurmacaları nasıl inşa ettiğine ve gerçeği nasıl yeniden formüle ettiğine dair anlayışımızı hem doğrular, hem de karmaşıklaştırır²⁴⁰.

Öyküler Estes için büyük önem taşır. Ona göre kadınların mutsuzluğu ve değer kaybı hisleri kendi öykülerini kaybetmiş olmalarındandır. *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabının yazılma amacını da böyle açıklar. “Masallar, mitler ve öyküler, vahşi doğanın ardında bıraktığı patikayı seçip ayırt edebilmemiz için görme gücümüzü keskinleştiren kavrayışlar sağlar. Öyküde bulunan dersler, bize henüz yolların tükenmediğini ve kadınları daha da derinlere ve kendi bilgilerinin en uç sınırlarına götürmeye devam ettiğini gösterir”.²⁴¹ Bu, Jung için de önemlidir. Jung da bu gün nevrotik olan insanların başka çağlarda yaşasalar ve atalarının mitlerine bağlı

²³⁸ <http://www.clarissapinkolaestes.com/index.htm>, (01.01.2017).

²³⁹ Hayriyem Zeynep Altan, “Kadın Cinsel Kimliğinin İnşasında Kadın Edebiyatı ve Dil”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 13, Haziran 2015, s. 144-163, [http://www.asosjournal.com/Makaleler/1010313719_653%20Hay-riyem%20Zeynep %20Altan.pdf](http://www.asosjournal.com/Makaleler/1010313719_653%20Hay-riyem%20Zeynep%20Altan.pdf), (15.06.2018).

²⁴⁰ Peter Brooks, **Psikanaliz ve Hikâye Anlatıcılığı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, çev. Hivren Demir Atay, Hakan Atay, İstanbul, 2014, s.57.

²⁴¹ Estes, s.19.

kalsalar, kişiliklerine karşı yaşadıkları bölünmeyi yaşamayacaklarını söyler. Estes Jung arketiplerinin izlerini sürer ve bunlara “vahşi kadın” , “vahşi adam” arketiplerini ekler. Ona göre “içsel vahşi doğalarımıza yönelik duyarlılığımız giderek azalırken, gezegenimizin eskil ve saf vahşiliğinin de yok olması rastlantısal değildir”²⁴². Estes’in öykülerdeki arketipleri terapilerde kullanması, Jung psikoterapisinden beslenmesine bağlıdır. Arketipler ve onlarda bulunan öz onun için çok önemlidir. “Bir öykünün ana motifi ya da özü, psişedeki arketipsel bir bağlantı yerini temsil eder. Arketiplerin doğasıdır bu”²⁴³. Estes’in özgün katkısı arketiplere “vahşi kadın” arketipini kazandırmasıdır. Geleneksel psikolojide olmayan yetenekli ve derin kadın imgesini oluşturmuş olmasıdır. Ona göre vahşi kadın, bilgeliğe erişmiş bir yol göstericidir ve her kadının içinde vardır²⁴⁴.

Estes, kadınların dişil güçlerini öyküler aracılığıyla yeniden hatırlamalarını sağlamaya çalışır. Jung’un imgelem çalışmalarına çok yakın olup karşılıklı bir etkileşime dayanan “güçlü bir esrime” önerdiğini ve danışanın psişik yolculuğunu öykülerle aydınlattığını söyler: “Vahşi benliği, özgül sorular aracılığıyla ve masal, efsane ve mitlerin incelenmesi yoluyla ortaya çıkarıyoruz”²⁴⁵. Estes kitabın ön sözünde şöyle yazar:

Hepimiz vahşi Özlem ve doluyuz bu özlemin kültürel olarak Onaylanmış ve kas Panzehir var bize bu türküyü Arzu'dan utanç duymamız öğretildi uzattığımız Saçlarımızı duygularımızı saklamak için kullandık ama vahşi kadının gölgesi gündüz de gecelerimiz boyunca pusuya yatmış bir halde hala varlığını sürdürmekte nerede olursak olalım arkamızda Tırıs giden bu gölge kesinlikle dört ayaklı.

2.1.2. Kitabın Amacı ve Yazılma Serüveni

Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar kitabının yirmi yıl süren yazılma aşamasının sonunda ortaya çıktığını belirtir. Kitap basıldıktan sonra, farklı kitabevlerinin satış bölümlerinde, aynı anda farklı yerlere konduğunu, psikoloji, şiir, Kadın araştırmaları ve dinsel çalışmalar bölümlerinde satışa sunulduğunu söyler. Estes, “ Kimi onun kategorilere sığmadığını ya da kendi başına yeni bir kategori yarattığını söyledi.

²⁴² Estes, s.15.

²⁴³ Estes, s.367.

²⁴⁴ İliç, ss. 309-316.

²⁴⁵ Estes, s.28.

Böyle olup olmadığını bilmiyorum, ama kökeninde bir sanat yapıtı olduğu kadar tin üzerine psikolojik bir çalışma olmasını da umdum²⁴⁶, der. Estes kitabın kadınlarla ilgili öyküler taşıdığını ve öykülerin yol boyunca duran işaretler olduğunu belirtir. Ona göre kadınlar vahşi benliklerine giden kapıları bu öykülerden, gökyüzünden ve sulardan bulabilirler. Daha derin, eksiksiz ve makul bir yaşam özlemi de bir kapıdır. Estes'e göre kadınlar, doğal özgürlüklerine, kendilerinden, kocalarından ya da sevgililerinden, çocuklarından, kardeşlerinden ve yeryüzünden hoşnut olabilmeleri için gidecekleri yolda bu kitabın destek olacağını söyler²⁴⁷.

Bu kitaptaki malzeme sizi cesaretlendirmek için seçilmiştir. Bu çalışma, kendi içsel ufuklarında zahmetli yolculuklara çıkanlar dahil olmak üzere, hem kendi yoluna gidenlere hem de dünya için zorluklara göğüs gelenlere destek olmak üzere sunulmuştur. Ruhlarımızı doğal Yollarında ve doğal derinliklerine doğru büyümesini sağlamaya gayret etmeliyiz. Vahşi doğa bir kadının belli bir renge, belli bir eğitime, belli bir hayat tarzına ya da ekonomik sınıfa sahip olmasını şart koşmaz... Aslında o, zorla kabul ettirilmiş bir siyasetten doğruluk atmosferinde ya da eski, tükenmiş paradigmaları teslim olarak serpilip gelişemez. Berrak bir görüş ve benlik - bütünlüğü sayesinde serpilip gelişir. Kendi doğası sayesinde serpilip gelişir²⁴⁸.

Estes, yaşadığı çocukluğun zengin bir kültürel çeşitlilik barındırdığını belirtir. Çoğu akademik anlamda eğitim görmemiş aile üyeleri, akrabalar ve komşular, farklı ülkelere ve kültürlere sahiptirler. Meksika, Almanya, Macaristan, Romanya Bulgaristan, Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya, Sırbistan, Hırvatistan, Rusya Litvanya, Amerika(Texas, Arizona) bu ülkelerdendir. Bu insanlar, göçten mültecilikten, zorunlu çalışma kamplarından, toplama kamplarından geçmiş insanlardır. Bu ailelerin çoğu ailelerini, topraklarını kaybetmiş, hapishanelerde yaşamışlardır²⁴⁹. Estes, ilerleyen yaşam süreçlerinde, Yahudi, İrlandalı, Yunan İtalyan, Afro – Amerikalı ve Alsaslı yabancılar arasında yaşadığını, New Mexico'dan Trampalar ve Truchalar gibi eski latio toplulukları, kuzeyde, Inuitler'i Batıda Pueblo ve Plains halklarını, orta ve güney Amerika'da, Nahualar'ı Lacondonelar'ı, Huicholelar'ı, Sesiler'i, Maya-Quicheler'i, Maya-Caqchiqueleler'i Mesquitolar'ı, Cunalar'ı, Nasca/Quechualar'ı ve Jivarolar gibi Amerikan yerlilerini

²⁴⁶ Estes, s. 252.

²⁴⁷ Estes, s.35.

²⁴⁸ Estes, s.35.

²⁴⁹ Estes, s.31.

tanıma, birlikte yaşama gibi şansları olduğunu belirtir²⁵⁰. Estes, bu gösterişsiz insanların anlattığı masallar ve öykülerin hayatın dönüştürdüğüne olan tanıklıklar üzerine olduğunu, çok fazla acı ve umut taşıdıklarını söyler. Kitap, bu öykü ve masallardaki öğreticiliğin diğer kadınlara iletilmesi amacını taşımaktadır. Estes “öykülere bir cantadora olarak yüreğimin sesiyle yaklaşıyorum”²⁵¹ demektedir.

Walter Benjamin, hikaye anlatıcılığı ve iyileşmeden söz ederken, hekimlerin tedaviye geçmeden önce, hastaların hikayelerini dinlenmekle başladıklarını hatırlatır. Hikaye anlatımının iyileşme önündeki seti, acıyı çatlattığını ve iyileşmenin gerekli koşullarının ortaya çıktığını ifade eder. Olayın olduğu zaman taşıdığı haber değerinin ötesinde, öyküleşmiş bir anlatımın kendini harcamadığını ve zamanla gücünü gösterdiğini belirtir. Benjamin, anlatmanın Herodot’un ustası olduğu iyileştirici bir sanat olduğunu kabul eder²⁵².

Estes, bu çok kültürlülükten elde ettiği öyküleri anlatma becerisinin, entelektüel olarak öykülerle çalışma tarzının, psikanaliz eğitimiyle elde ettiği motiflerin çözülmesi, arketipsel simgeciliğin ve dünya mitolojisi üzerine çalışmalarda edindiği bilgiyle ve popüler ikonoloji, dünya dinleri tefsir çalışmaları ile birleştiğini belirtir²⁵³.

Kitabın yazma serüveni, yazılmasından uzun yıllar önce başlamıştır. Toplanan yüzlerce masal ve öyküden ilk seçkiyi gelecekte diğer kitaplardaki öyküler takip edecektir. Estes, bu kitabın yazılma serüveniyle ilgili “ Gerçek, yani fiziksel yazım süreci ise 1971’de, temelleri tinsel köklerimizde şarkı – dilinde bulunan özel bir çalışma yapmak üzere büyüklerimizden kutsama isteyip aldıktan sonra evime dönmek için çölde yaptığım hac yolculuğunun ardından başladı²⁵⁴.” şeklinde açıklar. Kitabın yazımı yirmi yıldan uzun zaman almıştır. “Çalışma özünde bütünsel içgüdüsel doğayı hastalıklı halinden kurtarmaya ve onun doğal dünyayla ruh-dolu ve temel psişik bağlarını göstermeye çalışmaktadır”²⁵⁵. Bu yapısökümcü bir tutumdur.

²⁵⁰ Estes, s. 32.

²⁵¹ Estes, s.33.

²⁵² Walter Benjamin, **Parıltılar**, Belge Yayınları, Çev. Yılmaz Öner, 3. Basım, İstanbul, 2016, ss. 73,85.

²⁵³ Estes, s.32.

²⁵⁴ Estes, s.524.

²⁵⁵ Estes, s.525.

Yapısökümcü tutum, tarihsel gerçekliği reddetmek değildir; yalnızca bireyin tarihle olan ilişkisini ve ona erişebilirliğini sorgulamak anlamına gelir. Yapısökümcü tarih anlayışına göre, tarih; bir söylem, bir anlatıdır. Kimi feminist araştırmacılar da, bu savdan yola çıkarak; erkek-kadın hiyerarşisini yıkmaya yönelirler. Burada ortaya atılan görüşler içinde çok önemli bir ayrım daha vardır: İkili karıştıklar mantığına yer vermeyen bu yeni dilde, yazarın 'cinsiyeti' değil, 'metnin dili' fark yaratır. Bu bağlamda kimi erkek yazarlarda da bu özel dili bulabilmek az çok mümkündür. Örneğin, J. Joyce bu yazarlardan biridir. Tıpkı her kadın yönetmenin biyolojik olarak kadın olduğu için, yaptığı her filmin bir 'kadın filmi' olarak nitelenememesi gibi, her erkek yazar da ataerkil ideolojiye hizmet etmekle suçlanamaz. Çünkü, önemli olan metnin dilidir. Neredeyse tüm feministlerin fikir birliği ettiği bu yeni dil, 'cinsel özgürleşme'nin anahtarındır²⁵⁶.

Çocuk yazarı Tracy Hayec, Estes'in yaratıcı, heyecan verici metodolojisinden etkilendiğini ifade eder. Disiplinler arası bu çalışmanın ve metodolojinin, kimliklerin başkaları tarafından etkilenişini, şekillendirilişini fark etmesini sağladığını belirtir. Bu farkındalığın kendi akademik alanında çalışmalarını, yeteneklerini geliştirdiğini ifade eder. O da Estes gibi kurdu, sezgiselliğinin ve ilkel duygularının metaforu olarak anlamlı bulur²⁵⁷.

Kitabın yazılma sürecini anlatırken Estes, her bölümü yazıp çıkıp gittiğini ve üzerinde düşündüğünü, geri dönüp biraz daha yazıp çıkıp gittiğini ve üzerinde biraz daha düşündüğünü ifade eder. Okurların da kitabı bu yolla, biraz okuyup üzerine düşünüp ara verdiğini, sonra tekrar okuyup ara verdiğini ve düşündüğünü belirttiklerini söyler. Kitapta yer alan çalışmanın özü çok eski geleneklerden gelmektedir. Dünyanın pek çok yerinden, eğitimsiz ama kadim bilgilere sahip insanlar, bilgilerini gözleri gibi koruyarak, canlı ve gelişmeye açık tutmuşlardır. Estes, buna dayanarak, kitap için, yeni bir alan açtığı şeklindeki yaklaşımı reddeder²⁵⁸.

²⁵⁶ Altan, 146.

²⁵⁷ Tracy Hayec, **Developing an academic identity: What's the time Mrs Wolf?**, <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/2272/1/RSGIBG%20HERG%20Prize%20winning%20essay%202016%20Developing%20an%20academic%20identity%20%20What%E2%80%99s%20the%20time%20Mrs%20Wolf.pdf>, (01.07.2018).

²⁵⁸ Estes, s. 526.

Bir cantadora ve iki kültürden gelen etnik bir kadın olarak, insanların kültürel psikolojik ve diğer bakımlardan çok farklı olduklarını bilmemen zor olurdu. Bu bilginin ışığında, bana öyle geliyor ki herhangi bir yolun biricik yol olduğunu düşünmek de hata olurdu. Kendine özgü bu çalışma da hakiki bir kadın psikolojisi üzerine bilinen ve bu konuda ihtiyaç duyulan şeylere bir katkı olarak sunulmuştur – bu, var olan her türden kadını ve onların yürüttükleri her türden hayatı içeren bir psikolojidir²⁵⁹.

“Kurtlarla Koşan Kadınlar'da sözü edilen; öykülerle şifalanma yönteminin başarısını genel düzeyde sına olanağımız yok ancak eser, söz konusu öykülerdeki arketipleri çözümlemesiyle ve tüm kadınları koşulsuzca kucaklayan söylemiyle, kadın okurla kişisel bağını kuruyor”²⁶⁰.

Kitabın vahşilik ve doğallığa çağırısı, insanı içine çeken bir kapsayıcılık taşır. Kişinin bu yönünü fark etmesi yararlı bir keşiftir (Jordan'dan aktaran Michelle Yates). Kitap, travmanın klinik çözümüne doğal dünyanın çözüm potansiyelini, vereceği etkili katkıyı gösterir²⁶¹.

2.1.3. Kurt Motifi

Estes aynı zamanda vahşi hayatın biyolojisiyle ilgili de çalışmıştır. Özellikle kurtlarla ilgili çalışmalarında kadınların ve kurtların doğasındaki şaşırtıcı benzerlik dikkatini çekmiştir. Canis lupus (boz kurt) ve canis rufus (kızıl kurt) kurtlarıyla ilgili çalışmalarında gerek “ateşli tabiatları”, gerekse “zahmetli hayatları” düşünüldüğünde, gözlemlerinde edindiklerinin kadının tarihine benzediğini söylemektedir²⁶².

Sağlıklı kurtlar ve sağlıklı kadınlar belirli ruhsal karakteristikleri paylaşırlar: Keskin bir duyarlık, oyuncu bir ruh ve yoğun bir kendini adama kapasitesi. Kurtlar ve kadınlar doğaları, araştırmacıları büyük bir dayanıklılık ve güce sahip olmaları bakımından yakın akrabadırlar. Sezgileri çok güçlüdür; yuvaları eşleri ve sürüleriyle yoğun bir biçimde ilgilenirler. Sürekli değişen koşullara uyum sağlamakta deneyimlidirler. Tuttuklarını koparmalarının yanında çok da cesur dururlar. Ancak ikisi de sürekli avlanmış, taciz edilmiş ve yanlış bir şekilde obur, sapkın, son derece saldırgan ve hasımların dan daha az değerli

²⁵⁹ Estes, s. 527.

²⁶⁰ Hayriyem Zeynep Altan

http://www.asosjournal.com/Makaleler/1010313719_653%20Hayriyem%20Zeynep%20Altan.pdf

²⁶¹ Michelle Yates, A Therapist's Journey From Naivete To Knowing: A Heuristic Inquiry, <http://aut.researchgateway.ac.nz/bitstream/handle/10292/11012/YatesM.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, (1.07.2018), s.14.

²⁶² Estes, s.16.

olarak tanımlanmıştır. Hem vahşiliği hem de ruhun vahşi yanlarını yok eden, içgüdüsel olanın soyunu kurutan ve arkada hiç iz bile bırakmayanlar için, ikisi de birer hedef haline gelmiştir. Kurtların ve kadınların kendilerini yanlış anlayanlar tarafından yok edilmesi çarpıcı bir benzerlik taşır²⁶³.

Kurtlar, dünyanın en karizmatik ve tartışmalı hayvanları olarak kabul edilebilir. Avlanmak için yakın çevrelerini seçerler ve ait oldukları sürüdeki arkadaşlarının ve aynı zamanda düşmanlarının düşüncelerini yakalayabilirler (Mech ve Boitini'den aktaran Hayec)²⁶⁴. Kurtlar, yuvalarına ve ailelerine bağlılık bağlamında edebiyat dünyasının da dikkatini çekmiş ve romanlara konu olmuştur. Cengiz Aytmatov'un "Dişi Kurdun Rüyalari" romanı da bu izleği taşır. Aytmatov'un eserlerinde destan ve masallardan beslendiği görülmektedir. Dişi kurt Akbar ve eşi Taşçanyar, insanların doğaya ve hayvanlara verdiği tahribata karşı savaşım veririler. Dişi kurt Akbar romanda öne çıkmaktadır. Romanda ortaya çıkan belirgin motiflerden biri de anneliktir. Dişi kurt annelik içgüdüleriyle yuvasını ve yavrularını korumak üzere canını hiçe saymaktadır²⁶⁵.

"Gökbörü / Kökbörü" tabiri de kullanılır. Yol gösterici, kutlu kurt. Kutsal Hayvan. Tüm Türk ve Moğol boylarının ortak ongunu (totemi). Gökkurt olarak da adlandırılır. Bazı Türk ve Moğol boyları, soylarının bu kutlu varlıktan türediğine inanırlar. Çoğu zaman soyun bir kolu Gökkurt'tan, diğer kolu ise Gökgeyik'den gelmektedir. Kurt sürülerinin başında bulunup idare eden kurtlara da Gökkurt denilir. Kaskır ve Börü kelimeleri de değişik lehçe ve şivelerde kurt demektir. Bozkurt gökyüzünü temsil eder. Alageyik ise yeryüzünün simgesidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk Parası üzerine Bozkurt resimleri basılmıştır. Göktürklerin gök (mavi) bayraklarında kurtbaşı resmi vardır. Savaşçılığı ve savaş ruhunu, özgürlüğü, hızı, doğayı temsil eder. Türk ulusunun başına bir iş geldiğinde, bir tehdit belirdiğinde ortaya çıkar ve yol gösterir. Çadırların önüne tepesinde altından kurtbaşı bulunan direkler dikilir. Savaş Ruhu (Tanrısı) kurt görünümüne bürünür. Altıncı yüzyıla ait bir taş anıtta kurttan süt emen bir çocuk betimlenmektedir. Erenler, evliyalar zaman zaman kurt kılığına girerler. Bozkurda "Gök Oğlu" da denir. Halk kültüründe Bozkurt dişinin cepte taşınmasının nazardan koruyacağına inanılır. Yakut metinlerinde Bosko olarak bahsedilir. Kırgızlarda, bozkırda gezerken kurt görmek uğurdur. Rüya da kurt görmek de yine hayra yorulur. Hamile kadının nazardan korunması için yastığının altına kurt dişi veya derisi koyulur. Kurdun koyun sürüsüne dalması veya ahıra girmesi bereket sayılırdı. Başkurt

²⁶³ Estes, s.16.

²⁶⁴ Tracy Hayec, **Developing an academic identity: What's the time Mrs Wolf?** <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/2272/1/RSGIBG%20HERG%20Prize%20winning%20essay%202016%20Developing%20an%20academic%20identity%20%20What%E2%80%99s%20the%20time%20Mrs%20Wolf.pdf>, Erişim tarihi(01.07.2018).

²⁶⁵ Mustafa Karabulut, "Roman Tekniği Bakımından Cengiz Aytatov'un Dişi Kurdun Rüyalari Romanı", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.12, Sayı.43, ss. 145-165.file:///C:/Users/Casper/Downloads/5000068558-5000088090-1-PB.pdf, (03.07.2017).

rivayetlerine göre kurt onların atalarının önüne düşerek yol göstermiştir. Bu nedenle kendilerine başlarında kurt bulunan anlamına gelen Başkurt denmiştir. Hilal taktiği (veya Turan/Türk taktiği) adı verilen yarım çember ile düşmanı ortaya alıp çemberi kapatma stratejisinin kurtlardan görülerek ilk defa Türkler tarafından uygulandığı söylenir. Moğolcada böre/börö gök/gri demektir. Kurtarıcılar ve önderler daima Bozkurt ile ilişkilendirilir. Bu durum en çağdaş ve sıra dışı yorumlarda dahi kendisini belli edebilir²⁶⁶.

Dede Korkut masallarında ve Türk kültüründe de kurt kültüne sıklıkla rastlanmaktadır. Dede Korkut masallarında kurda bir tür kutsallık atfedildiği görülür. Kurtların Türk ve Şaman mitolojisinde, korkulan aynı zamanda saygı duyulan, olumlu ve olumsuz değerler taşıdığını, ancak hemen hemen tüm destan ve masallarda rastlandığı söylenebilir. Moğol step halklarında büyük krallar ve şamanlar, bir kızdan veya kadından, dolu tanesinden, güneş ışığından, kadının gökten gönderilmiş kurtlarla olan aşk ilişkisinden doğmaktadır. Çin kaynaklarında ‘Tu-kiie’ Hakanı’nın ecdadının mağarasını ziyaret ettiğini, orada kurban sunusunda bulduklarını, bu ayinlerde ‘Tu-kiie’lerin kendilerini “kurt nesli” olarak saydıkları bildirilmektedir. Yakutlardaki Uluu-Toyon’un oğlu ruhun, gökten indirilen kurt motifi olduğu görülmektedir. Bu motif, Hz. İsa’nın doğumunu annesi Meryem’e müjdeleyen Tanrı tarafından gönderilen kutsal ruh motifini hatırlatmaktadır. Zira Hz. İsa’nın annesi Meryem de bakiredir ve bir erkekle ilişkisi olmadan mucizevi olarak Tanrı tarafından gökten gönderilmiş bir varlık-melek tarafından gebe kalacağı kendisine bildirilmiştir²⁶⁷. Şaman mitolojisinde ‘don değiştirme’ denilen başka bir varlığın kılığına girme vardır. Burada şamanlar kurt donuna girerek onun gücünü, keskin dişlerini, yırtıcılığını kullanırlar ve yardıma ihtiyacı olanların zor durumlarını çözerler. Şamanların kamlık ayinlerinde kurdun yardımcı ruh ve yolu gösteren rehber olduğunu da görülmektedir. Daha dikkat çeken ise Türkler’in varoluş efsanesi Ergenekon Destanı’ndaki mitik anlatıda kurt, Türkler’in atasıdır. Türk Halkının önüne düşerek yolu bulmuş ve onları yok olmaktan kurtarmıştır. Bazı araştırmacılara göre bu dişi kurt, bir kadın kam’dır. Arkeolojik kazıların da kurt kültürünün varlığını gösteren bulgularla mitlerdeki anlatıları desteklediği görülmektedir. Orhun

²⁶⁶ Deniz Karakurt, **Türk Söylence Sözlüğü**, 2. Baskı, 2011, <http://frpnet.net/TurkSoylenceSozlugu.pdf>, (03.08.2017).

²⁶⁷ Atilla Bağcı, “Türk Kültüründe Kurdun Kutsiyetinin Şaman Mitlerindeki yeri”, **Türk Dünyası Dergisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Güz, 2016, sayı.42, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/263008>. (03.07.2017), s. 7,8.

Anıtlarındaki yazılarda geçen Tugü(Türk) kavramının açıklamasında, Tugü boyunun hanının erkek kardeşinin bir kurttan doğduğu ve rüzgarı ve yağmuru çağırabilme yeteneğinden söz edilmektedir.

Kurdun (köpek) eski dünya halklarının mitolojilerindeki rolü de iyi bilinmektedir. Romus ve Romulus dişi kurttan türemiştir. Akdeniz kültürü, gemiyle doğudan batıya taşınmıştır. Doğuda Tanrısal at kültü hüküm sürdüğünde Girit Adası'nda Minos öküzünün gösterişli zaferi kutlanacaktır, daha ilerde komşusu Zeus-Dionis öküzü, daha batıya doğru, Romalının tasavvuruna göre üremenin ve leziz yiyecek sembolü olan kurt kültü (evcil köpeğin urform ilk atası) görülecektir. 30 şehrin oluşturduğu Latin birliğinin millî bayramında, boğayla beraber kurt da kutsal bir sembol olmuştur²⁶⁸. Kurdun Şamanlık mitlerinde ve Türk mitolojisinde göksel, büyümlü bir anlam atfedildiği kadar, Batılı kültürlerde de karşılaşıldığı bilinmektedir²⁶⁹.

Kurt, Türk folklorunun her sahasında karşımıza sıkça çıkan bir motiftir. Eski Türk boylarının türeyişleri ile ilgili efsanelerden başlayarak folklor ürünleri içerisinde gücün, bağımsızlığın, asaletin vb. simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Göktürklerde kurt, “tuğlar ve bayrakların tepesinde yer alma yolu ile bir devlet sembolü olmuştur.” Türk boylarının birçok halk edebiyatı eserinde kurt, çeşitli özellikleriyle yer almaktadır. Burada bizim için önemli olan nokta, kurdun yol göstericiliğidir. Yukarıdaki metinlerde de kurdun kutsallığı ve yol göstericiliği ön plana çıkmaktadır(...)Bir diğer araştırmacı Abdülkadir İnan, Türk rivayetlerinde bozkurt konusunu ele alan makalesinde Eski Romalılarda ve Araplarda, kurdun efsanevi bir mevkii olmasına rağmen onun, Türk millî kültü olduğunu ileri sürer. Bunun yanında Fin ve Moğol halklarında da bu kurt motifine rastlanıldığını da zikretmektedir. Abdülkadir İnan, bu halklar arasında bozkurtla ilgili rivayetleri ele aldıktan sonra, günümüzde Şamanist Türklerin kurda bir kutsallık atfettiklerini belirtir ve “Bozkurt”un yol göstericiliği konulu efsanelerin en çok Başkurtlar arasında yaygın olduğunu söyler. Abdülkadir İnan, eski dönemlerde Başkurtların “börü” kelimesini kullanmadığını; “kurt” kelimesini kullandığını belirtir. Rickov ve Vitevskiy'den faydalanarak verdiği bilgilere göre, Rus kaynaklarında bu kelime “Glavnyy Volk: Başkurt” şeklinde geçmektedir ve “kurdoğlu” olmaları sebebiyle de idareye karşı ayaklanmaktadırlar. Aynı zamanda bu kavim, eski dönemlerde bayraklarında kurt başı taşımıştır. Bu sebeple de Başkurt adını almışlardır²⁷⁰.

²⁶⁸ A.g.m. s.12.

²⁶⁹ A.g.m.

²⁷⁰ Bülent Bayram, “Oğuz Epik Anlatmaları ve Çuvaş Alp Hikayeleri'nde Kutsal Kurt ve Tepegöz” **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt.6, Sayı.1, İzmir, 2006, <http://www.tdid.ege.edu.tr/files/dergi6s1.pdf#page=24>, (02.07.2017).

Batılı yazarların da kurt motifini eserlerinde kullandıklarını görmek mümkündür. Alman Yazar Hans Bender'in öykülerindeki hayvan motiflerinin ve sembolik anlamları incelendiğinde kurt motifinin, insanın saldırgan ve vahşi yanını sembolize etmek için başvurulduğu görülür.

Bender, kurt sembolü ile ikinci dünya savaşından sonra özlemini çektiği ve sürekli tesisi için yazar olarak büyük çaba sarfettiği dünya barışını tehdit eden en büyük tehlikenin insanın saldırgan ve vahşi yönü olduğunu vurgulamaktadır. Kurt, insanın yaradılışında var olan saldırganlık içgüdüsünü sembolize etmektedir. W. Zimmermann, Bender'in bu hikayesi hakkında yazdığı bir yorumunda bu hususu 'İnsan insanın kurdudur' (homo hominis lupus) şeklinde açıklamaktadır²⁷¹.

Roma'nın kuruluşu mitinde de karşımıza annelik içgüdüğü yüklenmiş dişi bir kurt çıkar. Amulius, kral olmak üzere kardeşi Numitor ile kura çekerler. Kurayı Numitor kazanır ancak tahtı Amulius ele geçirir ve kardeşini şehirden sürer. Oğullarını öldürtür. Kardeşinin kızını da çocuk doğurmaması için Vesta rahibesi yapar. Ancak kız yine de ikiz çocuk doğurur. Erkek ikizler Romulus ve Remus'tur ve tahta adaydırlar. Amulius yiğeni hapseder ve bebeklerin Tiber nehrine atılarak boğulmasını emreder. Hizmetkarlar, sepet içine koydukları bebekleri, o sırada taşkın halde bulunan nehrin kıyılarındaki sel sularına bırakmanın yeterli olacağını düşünürler. Sel suları çekilir ve bebekler ölümden kurtulurlar. Onları, tepeden su içmeye gelen bir dişi kurt bulur. Sütüyle emzirerek besler. Küçük kuşlar da ağızlarına yem vererek beslerler. Kralın çobanı bebeklerin olduğu yere gelir ve diliyle onları yalayan kurdu görür. İkizleri kulübesine getirir ve büyütürler. Vakti geldiğinde Romulus, sepette buldukları yere bir şehir kurmaya karar verir ve şehir adını kurucusundan alır²⁷².

Anadolu mitolojilerinde kurt motifi; Hititlerle ortaya çıkar. Hititlerde kurt tanrının yoldaşdır. Orman tanrıları kurtları çok severler ve onları yanlarından ayırmazlar. Ancak Hititlerde kurt kesinlikle bir totem değildir (...) İskandinav mitolojisinde Fenris adı verilen son derece yırtıcı bir kurt vardır. Bu vahşi kurt savaş tanrısı Odin' i yok eder. Ancak tanrı Odin, her zaman yanında iki kurtla betimlenecektir. Ayrıca İskandinav'lar, güneş ile ayın peşine iki tane vahşi

²⁷¹ Mustafa Çolak, "Hans Bender'in Hikayelerinde Hayvan Motifleri ve Sembolik İfadeleri", <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuefd/article/view/5000117677/5000109164>, (02.07.2017).

²⁷² Rosanberg, s.184.

*kurtun takıldığı düşünürler. Bu nedenle ay ve güneş sürekli hareket halindedir*²⁷³.

Estes'in topladığı masal, mit ve öykülerde kurt dışında diğer hayvanlara da rastlanır. Köpek, fok, kelebek ve ördek hayvan motiflerinden bazılarıdır. Ancak Vahşi Kadın'ın yani kadının derinde yatan psişesinin yol arkadaşı kurttur. Kitap on altı bölümden oluşur. Birinci bölüm, "Uluma" başlığını taşır. Yarısı Meksika'ya yarısı Amerika Birleşik Devletleri'ne uzanan büyük çöle gelene kadar geçtiği coğrafyada kurtların sistematik biçimde yok edildiğini, şu ya da bu şekilde insanlar tarafından avlandıklarını belirtir. Birçok kişinin kurtları korku ve tehdit olarak gördüklerini söyler. Oysa Estes, "ormanda kurtlar olduğunda kendimi hep güvende hissettim"²⁷⁴ der. Çölde yaşayan insanlarca kullanılan bir kabul olarak da "Bilirsiniz; çölün, kadınların ruhu ile kurtların ruhunun zamanın ötesine geçerek karşılaştığı bir yer olduğu söylenir"²⁷⁵ der. Texas sınırında, yarı kadın yarı kurt olan bir kadını anlatan 'La Loba' adlı bir öykü dinlediğinde, doğru iz üzerinde olduğunu anladığını ve ardından, kendi başlarının çaresine bakacak kadar büyüyene dek dişi bir kurdu emerek beslenen öksüz ikizlerin anlatıldığı bir Aztek öyküsü bulduğundan söz eder²⁷⁶.

Roma mitolojisinde, Türk mitolojisinde ve Aztek mitolojisinde anne arketipini temsil eden hayvan olarak kurt sembolünün seçilmesindeki benzerlik dikkat çekicidir. Kurt, besleyici, koruyucu ve güven vericidir. Güçlü sezgileriyle kaybolmuş ve yalnız kalmış yavruları bulur, besler ve kutsal bir göreve hazırlar.

Kitabın on altıncı bölümü "Kurdun Kirpikleri" başlığını taşır. Ormana gitmesi yasaklanan kız, yasağa rağmen ormana, kaderini yaşamaya gider. Ormanda tuzağa yakalanmış kurtla karşılaşır. Kurdu tuzaktan kurtarır. Kurt da ona iyiyi, doğruyu gerçeği ve yalanı ayırt edebilmesini sağlayan bir kirpik verir. Kurt ve kız arasında geçen dialoglarda, kurdun söylendiğinin aksine iyiliğe iyilikle karşılık verdiği ve akıldan yana olduğu dile getirilir²⁷⁷. Estes, kurt ile ilgili şunları söyler:

²⁷³ Altan Armutak, "Doğu ve batı Mitolojilerinde hayvan Motifi", **İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, 2002, ss. 411-427, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuvfd/article/view/1-019021402/1019020196>, (01.08.2017).

²⁷⁴ Estes, s.37.

²⁷⁵ Estes, 39.

²⁷⁶ Estes, s.39.

²⁷⁷ Estes, s.512.

“Söylediklerinin doğru olduğunu, kurdun hepsinden akıllı olduğunu işte böyle öğrendi. Eğer yakından dinlerseniz, ulumakta olan kurt her zaman en önemli soruyu – sonraki yiyeceğin, sonraki kavganın, sonraki dansın nerede olduğu sorusunu - sorduğunu görürsünüz²⁷⁸.

Kurt motifi, mitolojinin ve masalların önemli bir motiftir. Ancak Estes’in kurtlar ve kadınlar arasındaki benzerliğinin temel dayanak noktası yalnızca bu değildir. Biyolojik bir varlık olarak dişilik özelliklerinin benzerliğidir. Kadınlara kurtların dayanıklılığını izlemeleri, zorluklardan çıkışlarında yol buluculuklarını gözlemelerini öğütmesi, bu güçlü benzerliğe dayanır. Ona göre, mitolojinin ‘kurt anası’ ve kadınların vahşi özleri, tehlikeyi sezmekte, hayatta kalmalarını sağlayacak önlemleri almakta benzer yetenektedirler.

2.2. KURLARLA KOŞAN KADINLAR KİTABINDA VE ÖYKÜLERİNDE KAVRAMSAL DURUM

Kitap on altı bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümde en az bir öykü işlenmektedir. Kitap yirmi üç öyküden oluşmaktadır. Öyküler farklı kültürlerden ve farklı ülkelerden toplanmış, bazıları da Estes tarafından aileden, yakın çevreden derlenmiştir. Öyküler belirli bir mesajın aktarıcısıdır. İçinde yer aldığı bölüm de bu mesajın sembolik ve mitik simgelerini çözümlemektedir. Aynı zamanda psikoanalitik değerlendirmelere de yer verilmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinden farklı kültürlerden toplanmış öyküler, kadınlara rehberlik edecek izlekler içinde anlatılmaktadır. Öyküler, kişileri ve temsil ettiği arketipler, yerler, mekanlar ve mitsel karşılıkları, nesnelere sembolik anlamları da ortaya koymaktadır. Estes, bazı öykülerdeki mitik anlatımı kendi klinik çalışmalarındaki olgularla karşılaştırmakta ve ortaya özdeş durumlar koymaktadır. Hastaların ya da danışanların anlattığı düşlerin ve psikoanalitik süreçlerdeki anlatımların, sahip oldukları sembolik dil bağlamında öykülerle benzer örgüler, benzer simgesel ifadeler taşıdığını belirtmektedir. Estes masalların insanlığın ortak bilinçaltının aynaları olduğunu düşünmektedir. Bu çalışmayla, masallar ve öyküler aracılığıyla kadınların psişesinin derinliklerine inip,

²⁷⁸ Estes, s.512.

açmazlardan çıkış yolu olarak, masal ve öykülerle terapi uygulamaktadır. Estes, terapi hakkında şunları söyler:

Ayrıca, Jung'un etkin imgelem çalışmasına çok yakın olup karşılıklı etkileşime dayanan güçlü bir esrime şekli öğretiyorum – bu ise danışanın psişik yolculuğunu daha da aydınlatan öykülerin ortaya çıkmasını sağlıyor. Vahşi benliği özgül sorular aracılığıyla ve masal, efsane ve mitlerin incelenmesi yoluyla ortaya çıkarıyoruz. Genellikle bir kadının o anki psişik gelişimi için ihtiyaç duyduğu bütün dersleri içeren yol gösterici miti ya da masalı zaman içinde bulabiliyoruz. Bu öyküler kadının ruhsal dramasını oluşturuyor. Sahne yönergeleri, karakterlendirme ve dekoruyla tüm bunlar bir tiyatro oyununu andırır²⁷⁹.

Öykülerde, yaşam içinde, hemen her insanın karşılaştığı psişik -var olan ya da olma ihtimali taşıyan- sorunların ana tema olduğunu görürüz. Sorun, yaşayanlar tarafından fark edilebilir olmadığında çözümsüz kalabilmektedir. Estes, öykülerde psişik sorunların, nasıl kalıplaşmış sorunlar olduğunu, insanlığın ortak bilinçdışındaki veriler ve arketipler aracılığıyla çözüm süreçlerine dikkat çekmektedir. Vahşi kadın arketipi için “Vahşi kadın, bütün kadınların sağlığıdır. Onsuz, kadınların psikolojisi anlamsızlaşır. Bu yabanıl kadın, prototip kadındır”²⁸⁰ der. Onun için kitaptaki öyküler bütün kadınlar için ortak sorunlara getirilen ortak çözüm önerileri içermektedir.

Kitabın son bölümünde, “Genç bir kurdun eğitimi: kaynakça” başlığı altında Estes'in genellikle öğrencilerine ve hastalarına önerdiği okuma listesini görürüz. 1970'lerin başından beri kadın psikolojisi kurslarında “ruhun gıdası” olarak önerdiği zamanların, kadın çalışmalarının henüz yeni ve insanların “böyle bir ihtiyacın nereden çıktığını anlamadığı zamanlar” olduğunu söyler. O zamandan beri kadın çalışmalarıyla ilgili pek çok yayın olduğunu ve geçmişte yaşanan zorluklar karşısında kadınların birçok mevziyi kazandığını belirtir. Hala yapılacak çok şey olduğunu ve bu okumaların da bu amaca hizmet ettiğini ifade eder. Ona göre, okuma önerisinin amacı, kadınların ne düşüneceğini öğretmek değil, üzerinde düşünülecek birçok fikirle karşılaştırmak, böylece seçimle, şansla tanıştıracak zengin bir toplam ile karşılaştırmaktır. Bu gün olduğu kadar gelecekte de açık görüşler taşımalarına yardımcı olmaktır. Kültürlerarası ve çok boyutlu, verilerle, kanaatlerle ve

²⁷⁹ Estes, s. 28.

²⁸⁰ Estes, s. 23.

heyecanlarla dolu okuma listesinin yazarlarının bazıları ‘put kırıcı’, akademisyen feminizmin ana akımından ya da uzman, öncüdür, bazıları da bağımsız, çingene filozoflardır. Ama onlar Estes’e göre psişik yaşamın hayalcileri ve tarihçileridir. Estes, kadınlar için okumanın değerini böylece anlatırken, önerdiği yazarlardan “las companeras o los companero”, yani ‘yoldaş’ olarak söz eder²⁸¹.

2.2.1. Giriş: “Kemiklerin Üstüne Şarkı Söylemek”

Vahşi Kadın’ın tanıtıldığı bölümdür. Estes’e göre özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası kadınların iyice çocuklaştırıldığı zamanlardır. Kadınların diğer birçok alan gibi sanat alanı için de yetersiz görülmelerine rağmen yazdıklarıyla, danslarıyla varlık göstermeye devam etmişlerdir. Estes, geleneksel olanın kadını yok saymasına, kadının yaratıcılığıyla ilgili güçlüklerle rağmen kadınların ışıldamasını sağlayanın Vahşi Kadın Arketipi olduğunu belirtir. Bölümde yer alan öznel kavramlar ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Vahşi Kadın arketipi, öykünün gücü, içgüdüsel doğa, vahşi benlik, mesemondok, cuentista, ruhsal vitamin.

- Vahşi kadın arketipi: Kadınların doğuştan sahip olduğu bütünlük ve sağlıklı sınırlara sahip olduğu bir yaşamı sürmesine neden olan Vahşi Kadın’ın yarattığı, “birincil önemi olan anaerkil varlığın kılıfı işlevini²⁸²” gören arketiptir²⁸³. “Arketip olarak Vahşi Kadın taklit edilemez ve o, tarif edilemez bir güçtür; insanlık için dolu bir fikir, imge ve özellik taşır. Arketip her yerde mevcuttur ancak bildiğimiz anlamda görülemez²⁸⁴”. “Öykülerde, edebiyatta, şiirde, resimde, ve dinde bulunan imge ve simgelerde, arketiple ilgili fazlasıyla kanıtla karşılaşırız²⁸⁵”. “Vahşi kadın arketipi, içgüdüsel psişeden çıkarak, bu katmanı besler. Düşlerimizde ve yaratıcı deneyimlerimizde birçok kılığa girebilse de, ne anne, ne kız, ne ortalama kadın katmanındadır, ne de içimizdeki çocuktur²⁸⁶”.

Vahşi kadın arketipi ve onun ardında yatan her şey, bütün ressam, yazar heykeltıraş, dansçı, düşünür, mürşid ve arayıp bulanların koruyucusudur, çünkü

²⁸¹ Estes, ss.529-530.

²⁸² Estes, s.19.

²⁸³ Estes, s. 21.

²⁸⁴ Estes, s.43.

²⁸⁵ Estes, s.43.

²⁸⁶ Estes, s.42.

bunların hepsi buluş işi ile meşguldür ve içgüdüsel doğanın ana uğraşı da zaten budur. Bütün sanatlarda olduğu gibi, kafada değil bağırsaklarda ikamet eder. İz sürebilir, koşabilir, emir verebilir ve başından sevebilir. Hissedebilir saklanabilir ve derinden sevebilir. Sezgisel, tipik ve normatiftir. Kadınların zihinsel ve ruhsal sağlığı için son derece gereklidir²⁸⁷.

- Öykünün gücü: Öyküler ilaçtır. Bir şey olmamızı, yapmamız şart koşmadıkları halde onları dinlememiz, yitirilmiş psişik dürtünün onarımını sağlar. Çareler gösterir. Öykünün gücü, Vahşi kadın arketipini yüzeye çıkaran, heyecanı, üzüntüyü, soruları, özlem ve anlayışları doğurmasındadır²⁸⁸. Estes'in tedavide yararlandığı anlatıcılık kuramı, psikanalizde olduğu kadar iletişim için de değerli bir yöntem olarak kullanılır.

Öykü kuramı, hikâye anlatıcılığı gibi farklı isimlerle ifade edilen anlatı (narrative) kuramı, 1984 yılında Fisher tarafından ortaya atılmış, hikâyelerin insanlarla iletişim kurmanın ortak noktalarından biri olarak görülmesinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Fisher (Akt. Larson, 2010) ikna edici iletişim faaliyetlerinin açıklanmasında en güçlü metaforun hikâye ve drama olduğunu belirtmektedir. Fisher (1984); insanların kararlarını argümanın gücüne dayandırdığı rasyonel dünya paradigmasına karşı çıkmış ve iknada drama ve öykünün analitik bir araç olarak kullanılabileceğini belirtmiştir²⁸⁹.

- İçgüdüsel doğa: Buna doğal ruh, özgün, özlerinde var olan doğası denebilir²⁹⁰.
- Vahşi benlik: Kendi sürüsünü bulmak için yetenek ve kusurlarına bakmaksızın bedeninde içindedir. Kendi yararına konuşmak, sezgi ve algının doğuştan gelen dışıl gücüdür. Kendi döngülerine girmek ve ait olduğu yeri bulmaktır²⁹¹.
- Mesemondok: Yaşlı Macar kadınlar²⁹².
- Cuentista: Yaşlı Latin kadınlar²⁹³.
- Ruhsal vitamin: Estes, içsel dünyamıza giden yolda haritalar veren öykülerin ruhsal vitamin olduğunu belirtir²⁹⁴.

²⁸⁷ Estes, s.26.

²⁸⁸ Estes, s. 29.

²⁸⁹ Emine Şardağı, R. Ayhan Yılmaz, "Anlatı Kuramı ve Reklamda Kullanımı: Anlatı Analizi Çerçevesinde Bir İnceleme", **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2017, Sayı: 4, Cilt: 2, ss. 88-133, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/386954>, (22.06.2018).

²⁹⁰ Estes, s.21.

²⁹¹ Estes, s. 26.

²⁹² Estes, s.33.

²⁹³ Estes, s.33.

²⁹⁴ Estes, s.34.

2.2.2. Birinci bölüm: "Uluma: Vahşi Kadın'ın Dirilişi"

La Loba'nın temsil ettiği, kadınların ruhsal güçlenmelerinin çeşitli yöntemlerinin işlendiği bir bölümdür. La Loba çölde yaşar. Estes'e göre çöl, kadın ve kurt ruhlarının zamanın ötesinde karşılaştıkları bir yerdir. Burası aynı zamanda Jung'un ortak bilinçdışı olarak tanımladığı yerdir. Bu bölüm, dönüşümün ve yeniden kendini bulmanın sembollerini tanıtır. Ne yaşlılık, ne psişik olarak zaafa uğratılmışlık kaybolmaya gerekçe olmamalıdır. Bölümün öznel kavramları ve Estes'in açıklamaları şöyledir: Uluma, dişil ruh, kulağın üç işitme yolu, psişenin çölü, La Que sabe, vahşi öz, Durga, Coatlicue, dünyalar arası yer, La Voz Mitologica, Rio Abajo Rio, kötü kız.

- Uluma: Vahşi Kadın'ın tanımlanması ve arketipin yol göstericiliğiyle kadınların, vahşi benliklerine dönmesi kastedilmektedir.
- Kulağın üç işitme yolu: Eski anatomistler, kulağın işitme fonksiyonlarını üç farklı yapıda olduğunu belirtmektedirler. Biri yeryüzündeki sesleri, ikincisi öğrenmeyi ve sanatı ve üçüncüsü de yüce rehberliği işitip, bilgi alabilmeyi sağlamaktadır²⁹⁵.
- Psişenin çölü: Vahşi, doğal benliğin serpilip geliştiği, kadının psişik destek göreceği ve beslenebileceği altdünyası kastedilmektedir.
- La Que Sabe: Kadınlar hakkında her şeyi bilen ve kadınları bilgili yaratıklar olması için ayağının tabanındaki bir kıvrımdan yaratandır. Ayak tabanının her şeyi kavrayan hisseden yapısı nedeniyle kadın onu bir göz gibi kullanabilir²⁹⁶.

Böyle bir figürün temsil ettiği şey kaderin iyi kalpli, koruyucu gücüdür. Fantezi bir güvencedir – ilk kez anne karnında tanınan Cennetin huzurunun kaybolmayacağına; şimdiyi desteklediğine ve geçmişte olduğu gibi gelecekte de durduğuna (alfa olduğu kadar omega olduğuna); eşik geçişleri ve yaşam uyanışlarıyla tehlikeye düşer gibi olsa bile, koruyucu gücün kalbin tapınağında ve dünyanın tuhaf özelliklerinin içinde ya da hemen ardında daima hazır olduğuna dair bir güvencedir. Kişinin bilip güven duyması yeter, yaşı bilinmeyen muhafızlar belirecektir²⁹⁷.

²⁹⁵ Estes, s.38.

²⁹⁶ Estes, s.41.

²⁹⁷ Campbell, KSY, s. 72.

- Vahşi Öz: Eski isimlerinden biri ‘Günlerin Anası’dır. Ya da Nyx anadır. Bütün ulusları katetmiş, varlıkların ve yapılanların yaratıcı anasıdır²⁹⁸.
- Durga: “Gökleri ve rüzgarları ve bütün gerçekliğin kaynağını aldığı insanların düşüncelerini denetler”²⁹⁹.
- Coatlicue: “Yaramaz ve denetimi zor olan evren bebeği dünyaya getirir, ama onu zapt etmek için bir kurt gibi kulağını ısırır³⁰⁰”. Durga ve Coatlicue, estes’e göre tepenin altında, çölün en ücra köşelerinde, derinliklerin dibinde yaşayanlarla ilgili imgelerdir.
- Dünyalar arası yer:

Jung onu yerine göre ortak bilinçdışı, nesnel psişe ve psikolojik bilinçdışı olarak adlandırılmıştır. Ortak bilinçdışının nesnel psişeye göre tanımı çok daha güç olan katmanını anlatan psikoid bilinçdışının biyolojik ve psikolojik dünyaları besleyen aynı kaynak olduğunu, biyoloji ve Psikolojinin birbirine karışıp birbirine etkilediği yer olduğunu düşünüyordu. İster Nod deyin, ister Sis Varlıklarının evi, isterse dünyalar arasındaki yarık, insanlık belleğindeki bu yerde tüm doğaların ziyaretleri, mucizeleri, hayalleri, esinleri ve şifaları ortaya çıkmıştır³⁰¹.
- La Voz Mitologica: “Derin psişenin mitolojik sesi”³⁰².
- Rio Abajo Rio: Nehrin altındaki nehir’dir. Nehre girmenin yolu, meditasyon, dans, yazı, resim, ibadet, şarkı söyleme, davul çalma gibi etkin imgelem ya da bilincin değişmesi faaliyetlerinde bulunmak gereklidir. Burası da dünyalar arasında bir yerdir ve kadınlar buraya girme özlemi taşırlar. Derin bir yaratıcılık, bilinçli bir yalnızlık, ya da bir sanatla uğraşmak gereklidir³⁰³.
- Kötü Kız: Estes bir öneri olarak, size uslu durmanızı, her şeyi koklamamanızı önereceklerdir, siz ister kara Kurt, ister Kuzey Bozkurdu, Güney Alı ya da Arktik Beyazı olun, imgesel olarak içgüdüsel bir criatura(yaratık)sınız ayaklarınızı havaya dikip, sizden korksalar da devam edin, kötü kız olun, der³⁰⁴.

²⁹⁸ Estes, s.41.

²⁹⁹ Estes, s.42.

³⁰⁰ Estes, s.42.

³⁰¹ Estes, s.43.

³⁰² Estes, s.43

³⁰³ Estes, s.44

³⁰⁴ Estes, s.49.

- La Loba: İlk öykü “La Loba - Kurt Kadın” ya da “La Huesera - Kemik Kadın” ya da “La Trepera – Toplayıcı kadın” adlarıyla anlatılmaktadır. Estes, öyküyü Meksika ve Birleşik Devletler topraklarına uzanan büyük çölde dolaşırken, Texas sınırında yaşayan bir yarı insan yarı kurt olan bir “Loba kız” öyküsünü öğrendiğini belirtir. Daha sonra Amerika’da yaşayan İspanyollar ve Güneybatının Pueblo halkından kemik insanlara, ölüleri tekrar yaşama döndüren yaşlılara dair rivayetler duyduğunu söyler. Bunların, hem insanları hem de hayvanları eski haline getirdikleri anlatılır. Estes, kendi etnografik seferlerinden birinde bir kemik kadınla karşılaştığını ve o zamandan sonra tamamen değiştiğini aktarır³⁰⁵.

2.2.2.1. Birinci Öykü: La Loba

La Loba ile, kuşaktan kuşağa aktarılan dişil geleneğin koruyucusu ve taşıyıcısı olan yaşlı kocakarılar kişileştirilmiştir. Yaşlı kadın, kadınların niyetlerini anlamakta ve geleceği, geçmiş deneyimlerden hareketle görebilmektedir. Psikik değerleri ölmüş kadınları tanır ve yeniden canlandırabilir. Bunu şarkı söyleyerek gerçekleştirir. Şarkı söylemek, soluk gücüyle, eski gücüne kavuşmak isteyen bir tür ruh üfleyerek, güç vermek anlamı taşır. Yaşlı kadın, akıl dünyası ve mitos arasında yer alan bölgede yaşar. Bu bölgeye pek çok ad verilmiştir. Örneğin Jung buna ortak bilinçdışı der. Jung, bu alanın biyoloji ve psikolojinin birbirine karışarak, birbirini etkilediği ve beslediği alan olarak tarif eder. La Loba, söylediği şarkıyı beden ve zihnin derinlerinden gelen bilgiyle söyler. Dağılmış olan kemikler toparlanır ve bedenlenir. Kemik, tohum motifiyle benzerdir. Tohum varsa, tarla dinlendirilir ve yeniden hayat verir. Kemik, arketipsel olarak, tahrip edilemez bir gücü temsil eder. Sağlamdır, kolayca yanmaz, un ufak edilemez. Estes’in belirttiğine göre yaşayanların kemikleri yeni bir yaşam yaratma gücüyle kendini yeniler durur. Ölmüş bir kemikse, cam keskinliğine sahip olabilir ya da küçük canlıların yuvası haline gelebilir. Ruhsal bir çöküntü durumunda, La Loba, kemikleri bulur ve yaşatır. O, kadınların içinde yaşar. Kemikler de içimizdedir. Soluk da içimizdedir. La Loba, içimizdeki dayanıklı

³⁰⁵ Estes, ss. 39-40.

benliği temsil eder. Meditasyon yaparak, psikoterapi yaparak ya da analize başvurarak onu bulmak mümkündür. La Loba, kemikleri çölden toplar. Çöl, canlıların, son su tanesine bile tutunarak yaşamda kalabildiği bir alanın metaforudur. Yüzeydeki her şey küçük, solgundur. Ancak, çölün altı muhteşem bir canlılığa sahiptir. Estes'e göre kadının psişesi de böyledir. Kadınlar, kendileri için verimli olanın görüldüğü gibi, dış dünyada göz alıcı olanda değil, tinsel dünyada olduğunu bilmelidir. Estes kadınlara, çöldeki toprakları eleyerek, kemikleri bulmalarını ve toplamalarını öğütler³⁰⁶.

Öyküde yer alan kavramlar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 1: La Loba

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
La Loba	Yaşlı Bilge Kadın	Çöl, Mağara, Dağ, Nehir	Kemik, Ateş	Kaybolma, Yok olma Tehlikesi	Neden/ Sorun
	Anne			Ruhu Bulma, Canlanma, Kahkaha Atma, Şarkı Söyleme	Sonuç/ Çözüm

Kadınların Neolitik dönemde de Mezolitik dönemde de toplayıcılıkta ustalaştıkları bilinmektedir. Bitkileri, meyveleri, mantarları, tohumları, balı, kökleri tanımaktadırlar. Tohumun toprağa düşmesini ve bir sonraki yıl aynı yerde yeniden canlandığını gözlemlemişlerdir. Bunun tekrarlayan bir döngü olduğu bilgisine sahiptirler. Bu döngünün, yaşamın başlaması ve bitmesi ve biten yaşamın yeniden, vakti gelince başlaması bilgisinin, kadını yaşam karşısında güçlendirmiştir. Aynı zamanda toprakla özdeşleşmenin, toplayıcılıkla yaşamın ilişkisinin temelini de oluşturmuştur³⁰⁷.

³⁰⁶ Estes, ss. 37-50.

³⁰⁷ Erbil, ss. 43,44.

La Loba da bir toplayıcıdır. Tohumun döngüsünü tanımaktadır. Zamanı gelince toprağa gömülü olanın can bulacağını bilmektedir. Kemik parçalarını, çölü, kurumuş toprağı eleyerek araması bundandır. Çöl topraktır ama verimsizdir. Buradan alınması kaybolan parçaların bir araya getirilmesi ve canlanabileceği ortama götürülmesi gerekir. La Loba aynı zamanda anne, yaşlı bilge kocakarı, şifacı arketipidir. Güçlüdür. Yeniden başlama, vazgeçmeme, dağılıp yok olmamayı temsil eder.

Jung, anne arketipinin toprak ve madde ilişkisini temsil ettiğini belirtir. Gök ve yerin birleşmesi, madde ve ruhun birleşmesi bu arketipin özelliğidir. Bu simya bilgisidir. Modern kadının kaybettiği budur. Ruhsuzlaşmış bir toplumda köklerinden kopmuş durumdadır³⁰⁸.

2.2.2.2. İkinci Öykü: Dört Haham

Estes, bu öyküyü teyzesinden öğrendiğini belirtir. Öykünün başka versiyonları olduğunu söyler. Estes'e göre öykü, ihtiyatlı olmayı önermektedir. Benliğin peşinden giderken, ne fazla ne de az büyülenmenin doğru olmadığı ifade edilmektedir. Estes, öykünün mesajını açıklarken, Jung'a başvurur. Jung, 'Aşkın İşlev' denemesinde tanrı ve benlik yaşantılarının bazı insanlarca aşırı estetize edileceğini, bazılarınınca ise değersizleştirileceğini açıklamaktadır. Ancak Jung'a göre bazıları 'ahlaki yükümlülükleri'ni unutmadan, bu gidiş gelişlerden öğrendiklerini ifade edip yaşayabilmektedirler³⁰⁹. Estes'e göre, Talmud'taki versiyonunda, öyküde yer alan Dört Haham, kutsal gökteki gizemleri çözmek için giderler. Kadim Kadın Tanrı Shekhinah'ın bakışıyla üçü çıldırır. Estes, göğün yedinci katında kimin ne gördüğünü bilmiyoruz, ancak Özler'in dünyasıyla temas kuranların, insanlara bilgi sağladıklarını ve görüşlerini genişlettiğini söyler. Ona göre, bu bilgi, derinlerdeki bütünsel doğadan haberdar olmamızı ve tepkilerimizi ona göre vermemizi sağlar³¹⁰.

Yedi sayısı pek çok kültürde ve inanışta tamlığı simgelemektedir. Bütünlüğü, kusursuzluğu ifade eder. Yahudiler için yedi kollu şamdan, yaratılış günlerini ve gök

³⁰⁸ Jung, DA, ss.44,45.

³⁰⁹ Estes, ss. 44,45.

³¹⁰ Estes, ss. 44,45.

cisimlerini temsil eder. Mısırlılar için sonsuz yaşamı, Amerika yerlilerinde ise hayatın rüyasını ifade eder. Gökyüzü ise binlerce yıldır insanlar için ilahi rehberlik, kutsal ya da doğaüstü güçler anlamına gelmiştir³¹¹. Hahamların kutsal olanın ihtişamı ve öğrendikleri karşısında uğradıkları değişim öğreticidir. La Loba öyküsünde vurgulanan şarkı söyleyerek iyileşme, yöntem olarak bu öyküde de yer almaktadır. Öyküde kutsal olana gereğinden fazla değer vermenin gerçeklikten koparabileceği, bunun zararlı sonuçları olacağı gösterilir.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2: Dört Haham

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Dört Haham	Din Adamı			İhtişam, İhanet, Abartma, Siniklik, Aklı kaybetme, Saplantılı hale gelme	Neden/ Sorun
Melek	Ben (Öz- Self)	Gök, Yedinci Gök, Yedinci Kat, Yedinci Kubbe	Ezekiel Çarkı	Şarkı yazma, Mutlu Yaşam, Kahkaha Atma, Şarkı Söyleme	Sonuç/ Çözüm

2.2.3. İkinci Bölüm: “Davetsiz Misafiri Sezdirmeden İzlemek: Erginlenmenin Başlangıcı”.

Erginlenmenin ve tehlikeleri tanıyamamanın işlendiği bir bölümdür. Tuzaklar, ruhsal gelişmeye engel olan kişiler ve sosyal yapılar ortaya konmaktadır. Kadınların av olma ve avcının kim olabileceğini anlamalarına işaret edilen

³¹¹ Kathryn Wilkinson. **Semboller& İşaretler**, Alfa Yayınları, çev. Seda Toksoy, 3. Basım, İstanbul, 2014, ss. 295,22,23.

öykülerde, erginlenmenin hayat boyu sürdüğü vurgulanır. Bölümde yer alan öznel kavramlar ve Estes'in kavramlara ilişkin tanımlamaları şöyledir: Vahşi kırsal alan, arketipsel düğüm, habis yokedici, koklamanın önemi, safdil kadın, psişik bariyer, hayvani damat, kanama, psişik toprakları geliştirme, av, avcı dansı, hortum, çığlık, günah yiyiciler, karanlık adam düşü, içsel yokedici.

- Vahşi Kırsal Alan: Kadınların doğal güzelliklerinin bozulmadığı, içlerinde bulunan sanatçıların yaratma faaliyetlerinde bulunabileceği, sevgilileri sevsin, şifacılar şifa verebilsin diye inşa edilen alandır³¹².
- Arketipsel Düğüm: Jung'un, her insanın psişesinde bulunan ve masalarda doğal yok edici, soyguncu, tecavüzcü, haydut hatta bazen kötü kadın olarak görünen ve zarar verici ilişkilerin, istismarcı otoritelerin, kültürel buyrukların oluşturduğu kalıplara verdiği addır³¹³.
- Habis Yokedici: Masal ya da mitlerde ortaya çıkan ve Estes'e göre gündelik hayatta da bol miktarda hazır bekleyen, "ışık-hırsızı", "bilinç-katili" kişilerdir. Bunlar kadının yaratıcı özsuğunu çalar, onu kendi zevkine ve kullanımına ayırarak kendi gürleşir, pembeleşir. Kadını solmuş, ne olduğunu anlamaz halde bırakır. Kadınların içgüdülerine kulak asmamalarını arzular³¹⁴.
- Koklamanın Önemi: Estes, Freud ve Bettelheim dahil birçok düşünür tarafından klasik psikolojinin ilk şekillenmeye başladığı dönemlerde, kadınların meraklarına tamamen olumsuz anlamlar yüklendiğini ve aynı dönemde erkeklerin bu özelliklerinin 'araştırmacı' adı yakıştırıldığını ileri sürer. Kadınların meraklarının sıkıcı bir röntgencilikmiş gibi sıradanlaştırıldığını, erkeklerin ise öğrenme heveslisi olarak nitelendirildiğini belirtir. Kadınların içgörülerini kaybetmelerine, içedoğuşlarının yok edilmesini, sezgilerinin inkar edilmesini, en temel güçleri olan ayırt etme ve neden sonuç ilişkisi kurma yetilerinin saldırıya uğramasına neden olan bu yaklaşım karşısında önerisi 'her şeyi koklamalarıdır'³¹⁵.
- Safdil Kadın: Bilgisiz kalmayı gizliden gizliye kabul eden, kolay kandırılan, içgüdüleri yaralanmış, huzur, kışkırtıcı zevkler, çeşitli hazlar, toplumda

³¹² Estes, s.51.

³¹³ Estes, s.52(1. Dipnot).

³¹⁴ Estes, s.57(3.Dipnot).

³¹⁵ Estes, ss.64,65.

statüsünün yükseleceği ya da daha fazla güvenlik, sonsuz aşk, macera ya da ateşli cinsellik sunan vaatlerle kolaylıkla ayartılan kadındır³¹⁶.

- **Psşik Bariyer:** Bildiklerimizi bilmemizi engelleyen, tılsımlarla kafamızı karıştıran, bizi afallatan, sırrın önüne yerleştirilen bir tür psşik güçtür³¹⁷.
Hayvani damat: Masalarda yaygın olarak rastlanan doğal yokedici motiftir. Pusuda bekleyerek, iyinin kılığına girip, kadını içsel arzularına uymayan dışsal eylemlere teşvik eden ve sonunda kötü olduğu anlaşılan figürdür³¹⁸.
- **Kanama:** Kadınların yaratıcı hayatının azar azar öldürülmesini temsil eder. Eşyalara bulanana kan, personanın sıkıntılara neden olduğunun gizlenemez hale gelişini ifade eder. Sancılı biçimde de olsa gerçeği görmek gerektiğini, korkunç gidişatın fark edilmesini işaret eder³¹⁹.
- **Psşik Toprakları Geliştirme:** Kadınların zayıflıklarını onarabilme cesareti göstermesi, en kötüyü görme, dayanma, içgüdülerle ruh gücünü arttırması, karanlıklardan korkmaması, çürümeden, pislikten, cani kocalardan korkmak yerine çare arayabilmesidir³²⁰.
- **Av-Avcı Dansı:** Hayvanlar aleminde, yok edici(avcı) ile av arasında yaşadığı söylenen psşik bir danstan söz edilir. Bu, avın kaybedeceğini belli ettiği tepkiler verdiği bir danstır. Estes, bu durumlarda kadınların titreyerek ve yaltaklanarak kaçmak yerine, kurnazca davranıp, zaman kazanarak avcıya son darbeyi vuracak planı yapmasını önerir³²¹.
- **Hortum:** Kadının dağılmayıp odaklandığında, muazzam enerji veren, çok önemli kararlılık gücünü temsil eder³²².
- **Çığlık:** Psişenin savaşmak için eğitilen yönünü uyandırma, çağırma, durumdan haberdar etme için yapılan ses çıkarma, bağırma ya da durumu net olarak ifade etme, yardım isteme kastedilir³²³.

³¹⁶ Estes, s.64.

³¹⁷ Estes, s.65.

³¹⁸ Estes, s.67.

³¹⁹ Estes, ss.68,69.

³²⁰ Estes, ss.70,71.

³²¹ Estes, s.73.

³²² Estes, s.74.

³²³ Estes, s.74.

- Günah Yiyiciler: Antikçağlarda, hayalet, kuş (akbaba, şahin, karabatak), hayvan bazen de insan olarak kişileştirilen, günah yiyici ruhlardır. İnsanların zor bir hayattan arda kalan tortulardan, yaşanmamış hayatlardan kurtulmasını, biraz günah keçisi gibi olan, toplumun psişik atıklarını temizleyicilerdir. İskandinav masallarında leş yiyiciler bu motifi temsil ederler³²⁴.
- Karanlık Adam Düşü: Hemen her kadının yirmi beşine basmadan gördüğü bir düştür. Kadın bilincinin, doğuştan gelen doğal yokedicuyu tanımaya başladığını gösteren, kişisel hayatının dışında kalan kültürün yarattığı ve savaşmasını gerektirecek durum ya da kişileri ayırt etmesini işaret eden düştür. Bu düşe düş görenin fiziksel tepkileri eşlik eder. Tecavüzcü, terörist, eşkıya, katil, yağmacı, serseri, kötü adamlar bu düşün figürleridir³²⁵.
- İçsel Yokedici: Kadının psişesinde var olan, kadının dış dünyasında var olan özensiz insanlardan beslenen, kadına boyun eğdirmeye, on yönetmeye çalışan, saldırgan, yaratıcı ve sanatsal doğasını yok etmeye çalışan güçtür³²⁶.

2.2.3.1. Üçüncü Öykü: Mavi Sakal

Estes'in belirttiğine göre öykünün, Fransız, Alman, Asya ya da Orta Amerika'da, sözlü ya da yazılı, birbirine benzeyen ya da benzemeyen pek çok versiyonu vardır. Öykü, yaşam ve ölüm gücüyle karşılaşma karşısında, zarar verici, istismarcı ilişkiler karşısında alınabilecek tedbirler konusunda yol göstericidir. Bu kitaptaki versiyonda, Estes, öykünün, Macar, Fransız ve Belçikalı pek çok kadının, 2. Dünya Savaşı sırasında götürüldükleri çalışma kampında şekillendiğini belirtir. Öyküye kendisinin de edebi bir katkıda bulunarak nakledildiğini ifade eder³²⁷. Estes'e göre psişedeki aldatıcı varlı 'doğal yok edici'dir. Mavi Sakal, doğal yok edicinin temsilcisidir. Kadınların içinde doğan, yıpratıcı ve öldürücü olan her şeydir. Kadınların, bu doğal yok ediciyle karşılaştıklarında içgüdülerine sahip çıkmaları gerekir. Sezgi, keskin görüşün, kendini iyileştirici yaratma faaliyetlerinin kullanılması, yok ediciyle baş etmenin yoludur. Estes, bazen, içimizde beliren bu yok

³²⁴ Estes, s.76.

³²⁵ Estes, s.78.

³²⁶ Estes, s.84.

³²⁷ Estes, s. 52(1,2. Dipnot).

edicinin bilinçli bir kökeni olmadığını belirtir. Benzer birçok öyküde, yok edici motifin varlığına dikkat çeker. Örneğin, İkarus, güneşe çok yaklaşır ve balmumundan kanatları erir ve yere çakılır. Mavi sakal, genç ve dişil psişelerin ışıklarını söndürme öyküsüdür. Bu, bir zamanlar, ışıktan daha parlak olmak istemiş ve başaramamış biri, bir duygu, fikir olabilir. Kaybını telafi etmenin yolu olarak, başka ışıkları söndürmeyi seçmiş biri, ya da bir içsel hal olabilir. Estes, kadınların safdillikten uzak durmaları ve doğal yok ediciyi tanımalarını önerir. Öyküde, en küçük kız kardeş, yeterli deneyime sahip olamayandır ve yok ediciyi tanımamaktadır. Estes, psikolojik olarak, genç kızların ya da genç erkeklerin bir av olarak görüldükleri gerçeğini kavrayamadıklarını belirtir. Masalda, genç kız ihtiyatlı değildir. Sezgisini dinlemeyi bırakmıştır. Mavi Sakal'ın cazip sözlerine ve vaatlerine yenik düşmüştür. Bu aşamada, Estes, ana babaların sevgi dolu rehberliğinin önemine vurgu yapar. Arkadaş grupları, psişik baskılar, kültürel güçler, gençlerde pervasız bir risk alma davranışı yaratabilir. Estes, insanların, bir kurdun yavrularını erginlenmeden geçirdiği kadar bile, erginlenmeden geçirilmediklerini ileri sürer. Ona göre bir anne kurt, şöyle der: “tehditkarsa ve senden büyükse, kaç, daha zayıfsa, bak ne istiyor; hastaysa, yalnız bırak; dikenleri, zehri, sivri dişleri ya da keskin pençeleri varsa, geri dön ve ters yöne git; güzel kokuyor, ama metal çenelerle sarılıysa, onunla birlikte yürü”³²⁸. Jung, masal ve mitoslardaki avcının, bilinçdışıdaki büyüdünyada olumsuz anne ve babaya tekabül ettiğini belirtir³²⁹. Masaldaki anne kızlarını uyarmak yerine, onlarla birlikte, Mavi Sakal'ın zenginliğinin büyüüne kapılır. Öte yandan büyük kız kardeşler, Mavi Sakal'dan hoşlanmamışlardır. Ablalar, kötü eş seçiminin farkındadırlar, onu uyarırlar, ancak safdil kız kardeş kulak asmaz. Genç ruh, yok ediciyi tanımamaktadır. Masalda yer alan anahtar, psişenin karanlık sırlarını açacak olanı temsil eder. Anahtar, kadına yasaklanan alanların açılmasını sağlayacak olan metafordur. Kız kardeşler, yasaklanan alanlara karşı merak taşımaktadırlar. Ablalar, psişenin ardındaki merakı, safdil kızın yasaklara uymaması ve olan biteni görmeleri gerektiği konusunda cesaretlendirirler. Yasak odanın kapısı ise psişik bir bariyerdir. Kapı sırrın önündeki nöbetçidir. “Uzun yıllar önce, mezarlarda evlerden daha fazla kapı vardı ve bizzat kapı imgesinin kendisi, içeride tinsel değeri olan ya da

³²⁸ Estes, s. 62.

³²⁹ Jung, DA, s. 104.

içeride kapalı tutulması gereken bir şey bulunduğunu gösteriyordu”³³⁰. Bachofen kadınların, onları isteyen erkeklerin avı olduklarında soy bağlarını, mallarını ve yönetimi kaybettiklerini ifade eder³³¹.

Kız kardeşler, safdil doğanın ardına düşemediği, görünenin ardındaki gerçeği bilince çıkarmaktadırlar. Safdil kadın bilincinin dönüştüğü yer de burasıdır. Yok edicinin emirlerinin sorgulanması bu bilinçle başlar. Kadınlar, hayatlarındaki en ücra kapıları açmak zorundadırlar. Estes, egonun kendini mükemmel hissetmek isteğinin, safdillikle birleşmesi halinde, kişiyi ava dönüştüreceğini söyler. Masalda Mavi Sakal Estes’in deyimiyle ‘Hayvani Damat’tır. Hayvani Damat, doğal yok edicinin görünümlerinden biridir. Masallarda, tuhaf bir adam, genç kadına evlenme teklif eder, ancak genç kadının niyetleri fark edebilmesi için yok ediciyi tanınması zaman alır. Bunun için Estes’in dediği gibi ormana gidip gizlenmesi, yani yasak olanların ardını araştırması ve içgüdünün sesine kulak vermesi gerekir³³².

Masalda sakalın mavi olması birçok anlam taşır. Sembolizmde mavi sonsuzluk ve tanrısallık ifade ettiği gibi, Batı’daki günlük dilde yan anlam olarak depresyon (blues), cinsel açıklık ve sınıf anlamları da ifade eder. Aynı zamanda Hindu tanrıları ve Mısır Tanrısı Amun da çoğunlukla mavi ile resmedilir³³³.

Masaldaki anahtardan akan kan motifi, Estes’e göre kadın kanıdır. Yok edicinin, kadını, duygularını ve düşüncelerini yavaş yavaş öldürmesini temsil eder. Kadın, okulunu, yaratıcı etkinliklerini erteleyerek yaşadığında olan budur. Estes, öyküdeki kanın aybaşı kanı değil, atardamar kanı olduğunu söyler. Anahtarın kanı tüm giysilere bulaşmaktadır. Arketipsel olarak giysiler, dış dünyaya gösterilen maskeler, yani personalardır. Dış dünyaya gösterilen bütün yüzler sıkıntıdadır. Kadın, görüldüğü gibi olmayı bulmak zorundadır. Anahtar simgesi diğer masallarda farklı anlamları temsil edebilir. Ancak bu masalda, açılması gereken bir gizemin çözücüsü olmakla beraber, bellek görevi de görür. Anahtardaki kanama, eski yaşamın ölmesini ve yenisinin oluşması sürecinin ifadesidir. Yok edici, kadına ait içgörülerini, esinleri ve azmi, kadını pusuya düşürerek hayatla bağlantısını koparmaya

³³⁰ Estes, s. 65.

³³¹ Bachofen, s. 22.

³³² Estes, ss. 57-66.

³³³ Semboller & İşaretler, s. 281.

çalışmaktadır. Buna boyun eğdiğinde kadın, aşık olduğu varsayımıyla, olabileceğinden çok daha kötü yaşamlara katlanmak durumunda kalmıştır³³⁴.

Estes'in belirtğine göre, mahzen, zindan ve mağara simgeleri kadınların erginlenme mekanlarıdır. Aklını kullanarak ya da izleri takip ederek, gerçeği bulduğu ve psişenin yok edicisini savdığı yerdir. Masalda, Mavi Sakal, genç kadını mahzene sürükler. Ancak genç kadın psişenin yardımıyla bağlantı kurmuştur ve yardım istemeyi öğrenmiştir. Av olduğunu kavramış ve uykuya dalmamayı, yorgunluğa teslim olmamayı başarmıştır. Kurban statüsünden çıkmıştır. Genç kadın çığlık atarak, erkek kardeşlerini yardıma çağırdığında, Jung'un içsel erkeksi enerji dediği animusu çağırılmış olur. Böylece Mavi Sakal ile başederler. Bu belirgin bir bireyleşme ve erginlenme sürecidir³³⁵.

Öte yandan, Mavi Sakal'ın cesedi leş yiyicilere atılır. Bunlar, Estes'e göre 'günah yiyiciler'dir. Bu dönüşüm, kadınlara zaferlerini izleme ve parçalara bölerek yok etmenin tüm süreçlerini hafızada tutmayı sağlar. Estes bunu, zehirli bir bitkinin dikkatle kullanılarak, bazı parçalarının şifa verici çareye dönüşmesine benzetir. Mavi Sakal masalı, Estes için, içsel hayatın ürkütölüp kısıtıldığı, psişik saflık üzerine bir masaldır³³⁶.

Mavi Sakal ve erkek kardeşler, animus arketipini temsil ederler. Bunlar, kadınların kendilerinde var olan eril algı, eril tanımlar, eril yönlerdir. Biri ürkütürken, diğeri yardıma gelmektedir. Kadınların erginlendikçe kendilerine duydukları güvenin değiştiğini ve eril olarak tanımlanan güçlülüğe eriştikleri anlaşılır. Masaldaki aşk olgusu ve Mavi Sakal'ın maddi zenginlik ve gösterişle eşleştirilmesi de dikkat çekici öğelerdir.

Ti Grace Atkinson aşkı, kadınların bir araç olarak kullandıklarını düşünür. Erkeklerdeki gücün en azından bir kısmını kendine eklemeye yarayan psikolojik bir mekanizma olduğunu ifade eder. Ona göre, kadın(masalda küçük kız), aşk yoluyla düşmanıyla iş birliği yaparak kendi eksiklerini giderir. Patolojik bir tutum olarak gördüğü aşkın, kadınların 'insan' kabul edilmek için kurdukları boş bir çabadır. Erkekler ise kendi eksiklerini, altlarında buldukları bir kadına hükmetmekle,

³³⁴ Estes, ss. 67-71.

³³⁵ Estes, ss. 71-75.

³³⁶ Estes, ss. 76-78.

onların dişil güçlerini, bedenlerini ele geçirmekle giderdiklerini düşünür. Yaşam yaratma güçleri olmadığından da öldürmek onlar için çok zor değildir³³⁷.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 3: Mavi Sakal

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Beyaz Rahibe	Bakire	Manastır, Orman, Şato, Mahzen	Mavi Sakal, Çan, At, Köpek, Anahtar, Kapı, Koridor, Kan, Kafatası, Ceset, Hazine	Saklama, Merak, Beğenilme Arzusu, Ziyafet, Şölen, Evlenme, Gizem, Korku, Yasak	Neden/ Sorun
Mavi Sakallı Dev	Animus				
Üç Kız Kardeş					
Anne	Anne			Kuşku, Merak, Cesaret, Yardım İsteme	Sonuç/ Çözüm
Erkek Kardeşler	Animus				

2.2.4. Üçüncü bölüm: “Gerçekleri Koklayarak Araştırıp Bulmak: Erginlenme olarak Sezginin Tekrar Ele Geçirilmesi”

Sezgi ve erginlenme ilişkisinin yer aldığı, görünenlerin ardına bakma yeteneği geliştirmenin gereğinin işlendiği bölümdür. Anne ve kız arasında gelişmesi gereken sezgi eğitiminin yok olması ve erginlenmemenin oluşturduğu sorunlara örnekler sergilenir. Ancak Estes buna “dip akıntı” der. Ona göre ve Jung’a göre de “psişede asla bir şey kaybolmaz”. Bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir:

Hayat ölüm hayat dengesi, fazla iyi anne, habis nezaket, bebek figürü, sezgi – anasoylu sezgi, cadı, çamaşır yıkıma, purificato, hakiki benlik, yemek pişirmek, ev

³³⁷ Donovan, 285,286,313.

işleri, sezgisel rehberlik, curandera, psişenin bahçesi, kızıl anne, kurt budizmi, vahşi kadının sevgilisi.

- Fazla İyi Anne: Doğal olgunlaşma sürecini ve erginlenmeyi engelleyen, her zaman koruyan, kollayan ve gözetleyen annedir³³⁸. Küçükken bizim için iyi olan ama ergenlikle beraber, psişik vahşi toprakların daha derinlerinde yaşayan, eşlikçi ve öğretmen anneyle değiştirilmesi gerekir. Fazla iyi anne, en canlı enerjilerimizin ortaya çıkmasını engelleyebilir. Bu nedenle ölmesine izin vermek gerekir³³⁹.
- Habis Nezaket: Kölece ve yaltaklanmaya yakın nezakettir³⁴⁰.
- Bebek Figürü: Estes'e göre simgesel olarak küçük hayattır. İnsanlarda gömülü olan tanrısal şeylerin simgesidir. Büyük ruh benliğinin bilgeliğini taşıyan küçük ruh parçasıdır. Jung'un antropolojik çalışmalarından çıkardığı, her şeyi kapsayan ve onlardan yayılan tılsımlı, büyülü niteliği anlatan bir olgu olarak 'mana' gibidir ve bebek figürü aynı zamanda kutsallık taşır³⁴¹. Bebek figürü, masallarda elf, ayakkabıcı cin, peri, cüce simgeleriyle ilişkilidir. Kadınlar için içsel tinin temsilcisidir. Birden beliren, kahramanın kulağına gerçeği ya da gizi fısıldayan küçük kuş gibidir³⁴². Öte yandan Badinter, bebek yapma ve kadın ilişkisine bakarken, kadının çocukla kendi benini zenginleştirme arzusunu, kendi için kendini tatmin etme güdüsünü ileri sürer. Kadının kendinde bulamadığı mükemmellikleri oluşturma aracı olarak çocuk, karşılıksız bir iyilik yapmaya adanma ve bir tür narsisizmden uzaklaşmadır³⁴³. Böylece olanı anlama, gerçeğe daha yalın bakabilme, daha sağlam hale gelebilecektir.
- Sezgi-Anasoylu Sezgi: Şeylerin arkasında gizlenmiş olanı düşündürten ruh sesinin konuşmasıdır. Gidilecek yollardan en doğrusuna yönelten hissedir. Benliği koruma gücüne sahiptir. Altta yatan motifleri ve niyetleri anlayarak, psişenin en az biçimde parçalanmasını sağlar. Kadınların sezgilerinin de kurtlar gibi, açıp bakalım diyen ve tüm ayrıntıları inceleyen bir yanı vardır. Estes'e göre

³³⁸ Estes, s.94.

³³⁹ Estes, s.97.

³⁴⁰ Estes, s.100(6.Dipnot).

³⁴¹ Estes, s.103.

³⁴² Estes, s.104.

³⁴³ Badinter, ss.250,251.

sezginin, personaların kalkanları arasından görebilen gözleri, dünyevi insan kulağının ötesini duyan kulakları vardır. Kadın, sezgisini kullanarak, kurnaz ve bilişsellikten önce varolan hayvani bilinçle kadınlığını derinleştirerek, güvenle hareket edebilme yeteneğini geliştirir. Estes'e göre kadından kadına miras bırakılması gerek en önemli şey, sezginin kutsanmış biçimde el altında tutulması, güçlenmesi için sınanması ve beslenmesidir³⁴⁴. Kadınla sezgi arasındaki kopukluk, anaerkil kutsamanın sezgi üzerindeki kopmasıdır. Daha önce yaşamış kadınların sezgiye dayanan güvenin elden ele geçmesini sağlayan nehirde oluşan tıkanıklık, alıştırmalarla geri kazanılmalıdır³⁴⁵. Bourdieu, 'kadınsı içgüdü'den söz ederken, hükmedilenlerde, özellikle kadınlarda gelişen sezgiyi ortaya koyar. Baskı altında kalan kadınlarda, sözsüz işaretlerin, ses tonunun, sözle ortaya konmayan duygu ve düşüncelerin neyi ima ettiği ve kolayca tanımlanabildiğini belirtir. Araştırmaların bunu desteklediğini kadınların erkeklere göre birkaç kat fazla dikkat ve duyarlılık geliştirdiklerini belirtir³⁴⁶.

- Cadı: Estes'e göre, cadı (witch) sözcüğü, vahşi (wild) sözcüğü gibi aşağılama amacıyla kullanılmaya başlanmadan önceki zamanlarda, hem yaşlı hem de genç şifacı kadınlara verilen addı. Cadı sözcüğü, bilge, akıllı demek olan wit sözcüğünden türemiştir. Estes, bunun, tek tanrılı dinlerin, tanrısallığı evrenin bütün görüngülerinin çoğulluğunda arayan eski panteistik kültürleri ezmeye başlamasından önce olduğunu ileri sürer³⁴⁷. Silvia Federici, cadı avı olgusunun tarihten silinmek ya da olduğunca önemsizleştirilmek suretiyle avcılarının temize çıkarıldıklarını ifade eder. öyle ki akademik çalışmalarda dahi kadın düşmanlığına varan söylemlere rastlanmaktadır der. Çoğunlukla köylü kadınlar olan bu kadınlar, şeytanlıkla suçlanmışlar, topluma bunun üzerinden boyun eğdirmeye girişilmiştir. Çekilen fiziksel acılar, kazıklara oturtulmalar, cinsel sapkınlar olarak nitelendirilip haklılığa büründürülmüştür³⁴⁸.

³⁴⁴ Estes, s.105.

³⁴⁵ Estes, s.106.

³⁴⁶ Pierre Bourdieu, **Eril Tahakküm**, çev.Bediz Yılmaz, 2. Basım, Bağlam Yayınları, 2015, İstanbul, s.46.

³⁴⁷ Estes, s.109.

³⁴⁸ Silvia Federici, **Caliban ve Cadı**, çev. Öznur Karakaş, Otonom Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2014, s. 234.

- Çamaşır Yıkama: Pişenin tüm tavırlarının temizlenmesini, paklanmasını simgeler. Estes, eskiden, hatta bu gün dünyanın birçok yerinde, kirlenmiş giysilerin yıkanması için nehirlerle inildiğine ve törensel bir abdest alma gibi temizlendiğine dikkat çeker³⁴⁹.

Ona göre bir şey yıkamak, zaman dışı bir arınmadır. Vaftiz olmak, abdest almak bu simgeselliği taşır. Su, içeri sızar, gevşemiş olanı eski haline getirir. Yeniler. Tıpkı elbiselerimiz gibi fikirlerimiz, değerlerimiz de kirlenir ve yıpranır. Erginlenme, eski fikirlerin, yıpranmış personaların yıkanarak, ayıklanması, yenilenmesi ve paklanması demektir³⁵⁰.

- Purificato: “Varlığın liflerinin yıkanması”³⁵¹ demektir.
- Yemek Pişirmek: Estes’e göre, yemek pişirmek, vahşi benliği beslemeyi temsil eder. Sözle, tutkuyla, düşünceyle, arzuyla, kadın neyi seviyorsa onunla beslenmelidir. Aslında pişen şey, kadının önemli ve özgün fikirleridir. Kadın yemek yaparken yaptığı gibi, gözlemleyerek, karıştırarak, ateşini harlayarak, özgün yaşamını, sanatını, yeni şeyleri hayatına sokmalı, korumalı ve beslenmelidir³⁵².
- Hakiki Benlik: Yaş ilerledikçe, özellikle orta yaşları geçip yaşlılığa doğru yaklaştıkça, biriken personalar elenir, elde kalan beslenir, zamanı gelince ona da gerek duyulmaz ve geriye kalan şey ‘hakiki benlik’ tir³⁵³. Estes, bu tanımlamada kadın psikolojisini ve ruhunu çok iyi tanıyan bir psikolog ve psikoterapi uzmanı olarak bilinen Graber ile benzeşir. Graber de *özbeni* anne karnında ilk anda oluşmaya başlayan ve bedenle beraber büyüyerek ölüme dek var olan, ruhun temeli olarak anladığını belirtir. Jung’un ise bilinle bilinçdışı arasında hayali bir varlıktan söz ettiğini, kendi görüşüyle Jung’un gerçek dışı bakışının uymadığını ifade eder³⁵⁴.
- Ev İşleri / Süpürme: Akıllı bir kadının psişik ortamını temiz tutması gerektiğini temsil eder. Kadın, zihnini açık, çalıştığı yeri temiz bırakırsa, fikirlerini,

³⁴⁹ Estes, s.111.

³⁵⁰ Estes, ss.111,112.

³⁵¹ Estes, s.112.

³⁵² Estes, s.113.

³⁵³ Estes, s.112(17.Dipnot).

³⁵⁴ Graber, ss.10,11.

tasarılarını geliştirebilir. Ev ortamını süpürmek, kafa karıştıran düşünceleri atmak, pişenin bilinç dışında gizlenmiş arkaik harabelere dönmüş yapılarını bakımlı hale getirir. Kadınlar, buldukları ortamı temizleyip süpürdükçe, vahşi doğaları serpilir, gelişir³⁵⁵. “Kadınların gelişiminde bütün bu ‘ev ekonomisi’ edimleri, yemek pişirme, yıkama, süpürme, sıradan olanın ötesindeki bir şeyi açıklar. bütün bu metaforlar ruhsal-hayat üzerine düşünme, onu hazırlama, besleme, yetiştirme, temizleme, düzenleme yollarını gösterir”³⁵⁶. Öte yandan, Silvia Federici ve pek çok feminist düşünürü göre ev işinin kadınların doğasına atfedilmesi, onun doğal nitelikleri, görevi, içinden gelen istek olarak görülmesi kapitalizmin bir manipülasyonudur. Kadını mutfak ve yatak odasıyla çerçeveleyip aksini ileri sürenlerin dırdırcılıkla, cadılıkla suçlanması eril yönetimin kurgusudur³⁵⁷. Ancak Estes’in yaklaşımı kadının kişisel alanını düzenlemesiyle ilgilidir. Kadının diğerlerinin hizmetlerini görmesi bağlamın dışındadır.

- Curandera: “Kuzey, Orta, ve Güney Amerika’nın her yanında bugün de hala gözlenebilen kadın şifacılarıdır”³⁵⁸.
- Pişenin Bahçesi: Estes’e göre, bahçe vahşi pişeyi temsil edebilir. Estes, bahçenin, hayatla ve ölümlerle somut bir bağlantısı olduğunu belirtir. Estes’in, çamuruyla, yeşiliyle, her şeyiyle bir bahçeyle uğraşmak, doğaya yakın olmak bakımından kadınlara önerdiği bir iştir. Bir bahçenin başına gelen her şey pişenin de başına gelebilir. Fazla sulanabilir, susuz kalabilir ya da mucizeler gösterebilir. Çiçekler sunabilir, cömertlik ve güzellikler, nimetler verebilir³⁵⁹.
- Kızıl Anne: Estes’e göre dünyanın her yerinde bilinen bir figürdür. Estes, ‘belli bir sonuca varan şeyler’ in gözetleyicisi olduğunu, özellikle doğurmak üzere olanların dünyayı terk edenlerin ya da gelenlerin onun kızıl nehrinden geçtiklerini söyler³⁶⁰. Graber de doğuranların, besleyenlerin ve koruyanların temsilcisi olarak ‘beyaz anne’den söz eder. Neredeyse aynı niteliklerle ifade

³⁵⁵ Estes, s.113.

³⁵⁶ Estes, s.114.

³⁵⁷ Federici, s.31.

³⁵⁸ Estes, s.116.

³⁵⁹ Estes, s.117.

³⁶⁰ Estes, s.120.

edilen bu figür, hem ağırbaşlılığı hem de hazzı barındırır. Havva, Meryem, Sophia, İsis, Kali, Demeter, İştar olarak karşımıza çıkarlar³⁶¹.

- Kurt Budizmi: “Bir olan İkidir de. İki olan üçü yaratır. Yaşayan Ölecektir. Ölen yaşayacaktır”³⁶². Estes, içgüdüsel doğanın büyük çelişkisi olarak, kişisel ve ilahi düzeyde gelen sezgilerin sarsıcı olduğunu ama aynı zamanda öğrenilmesi gerekeni öğrettiğini söyler. Bunu kavramak, hayat ölüm hayat dengesini kavramak ve o ritimde yaşamak demektir³⁶³. “Kurdun en belirgin özelliği başka bir dünyaya ait görülmesidir. Kurt yabancı, başka, öbür dünyadan gönderilen bir yaratık olarak kabul edilir ve öbür dünyanın, şeytani güçlerin temsilcisi olarak görülür”³⁶⁴.
- Vahşi kadının sevgilisi: Estes için bir kadın sevgilisini iyi seçmelidir. Yoksa kötü kız kardeşlere ve üvey annelere benzeyebilirler. Kadının döngüleriyle, fikirleriyle kalıcı bağlar kurmasına yardım edebileceği gibi yok edilmesine de neden olabilir. Sevgili, psişik bir sevgili olmalıdır ve kadının kalbine giden yolu bilmelidir. Kadına “ıslak ve büyülü şeylerden yapılmış bir kendilik”³⁶⁵ bir öz olarak bakabilmelidir³⁶⁶.
- Adın gücü: Estes, adın, ego ve tini evlendirmek amacıyla konulduğunu söyler. Bir kişinin adı söylendiğinde o kişiyi kutsamış ya da ondan bir istekte bulunulmuş olduğunu ileri sürer. Adların dikkatle seçilmesi önemlidir. Çünkü Estes’e göre adını bildiğimiz kişinin hayat yolunu ve ruhsal özelliklerini de bilebiliriz. Kişi adının gücüyle büyümelidir³⁶⁷.
- İnatçı köpek doğası: Köpek, Estes’in yaklaşımında evrenin büyücüsü, üzgün insanları gülümsetebilen, iz sürerek neyin ne olduğunu ayırt edebilme özelliklerine sahiptir. Köpeğin iyi ve kendini besleyeninin yanında kalması ve psişik bir ısrar göstermesi onun doğasıdır³⁶⁸.

³⁶¹ Graber, ss. 229,230,231.

³⁶² Estes, s.120.

³⁶³ Estes, s.120.

³⁶⁴ Gönül Uzelli, **Slav Mitolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, 2016, İstanbul s. 102.

³⁶⁵ Estes, s.128.

³⁶⁶ Estes, s.128.

³⁶⁷ Estes, s.140.

³⁶⁸ Estes, s.142.

- Baştan çıkarıcı iştah: “İştah duyulan şeyler genellikle zamanın ve libidonun çalınmasına sebep olan çekici, küçük *forajido*’lardır (hırsızlardır)”³⁶⁹. İştah duyulan şeyler, akli çelebiler, ayartabilir. İnsanlar, ne aradıklarını unutup, yoldan çıkabilir. Bazen iştah açan şey bilinçdışından ya da bir avcının zihnindeki boşluğu doldurma isteğinden gelebilir³⁷⁰.

2.2.4.1. Dördüncü Öykü: Bilge Vasalisa

Eski bir Rus masalıdır. Estes’e göre önemli bölümleri zaman içinde değişmiş olsa da kadınların erginlenmesi konusunda önemli bir masaldır. Kahramanın Vasalisa olduğu pek çok masal ve öyküde, Baltık ülkelerinde, Rusya’da, Romanya’da, Yugoslavya ve Polonya’da daha çok ‘Bilge Vasalisa’ olarak yer alır. Estes, bu masalın köklerinin Yunan kültüründeki at- tanrıça kültlerine dek geri giden arketipsel motifler taşıdığını düşündüğünü söyler. Kitapta edebi versiyonu kullanılan masal, Estes’in belirttiğine göre, vahşi dişinin yeraltına inişini anlatan yüzlerce yıllık haritalar taşımaktadır³⁷¹. Eliade, erginlenmeye dair mit ve ritlerin titiz ve geniş bir araştırmayı hak ettiğini, bu gün yaşayan birçok modelinin olduğunu ve bunları anlamamızın gerekliliğini ifade eder. Halk adetleri, oyunlar, edebi unsurlar olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Günümüzün ergenlik süreçleriyle ilişkilidirler³⁷².

Masal, kadınların sezgi gücünün nesilden nesile aktarıldığını ve sezginin gücünü gösteren bir masaldır. Estes’e göre kadınların bu güçlü yönü, yüzyıllar boyu asılsız suçlamalarla derinlere itilmiş dip akıntılara benzer. Estes, Jung’un psişede hiçbir şeyin kaybolmayacağını belirttiğini ifade eder. Ona göre, kadınlar derindeki büyük güçlerini, sezgilerini yeniden yaşama dahil edebilirler. Masaldaki ödevler, sezginin yeniden kazanılması için verilmiş ödevlerdir. Ödevler, fazla iyi olan annenin ölümüyle başlar. Bu aynı zamanda, erginlenmenin de başladığı andır. Annenin ölümü, aşırı koruyucu tutumlarıyla kız çocuğunun yetişkin olmasını engelleyen annenin ölümüdür. Çocuğun yetişkin değil de bebek kalmasına yol açan fazla iyi anne yerine psişik toprakları besleyen içsel anneye geçmek, erginlenmenin

³⁶⁹ Estes, s.143.

³⁷⁰ Estes, s. 143.

³⁷¹ Estes, s. 88.

³⁷² Eliade, DYD, ss. 205, 237,238.

yollarından biridir³⁷³. Masalda Üvey anne ve kızları, iyi kalpli kızı ateş almak için ormanda yaşayan Baba Yaga'ya yollarlar. Baba Yaga'ya ulaşmak için geçilen yolda, pek çok korku ve tehlike vardır. Üvey anne ve kızları, pişenin karanlık yanlarını temsil eder. Gölge arketipinin metaforları olarak, başkalarının isteklerine boyun eğmenin, kendi pişemizden uzak düşmemize neden olurlar. Bu, dışlanmadır. İyi olmak, sürekli şirin olmaya çalışmak, fazla nazik olmak gerçek benliğin ölmesine neden olur³⁷⁴.

Estes'e göre, masaldaki üvey aile, süper egonun sesidir. Süper egonun talepleri, olumlu olabileceği gibi, zarar verici olabilir. Masaldaki baba ise safdillığın temsilidir. Genellikle uyanmaları uzun zaman alır. Vasalisa, bilgili olmak yerine nezaketi kullanmakla, içgörüsünün ve sezgisinin gelişmesinin önüne geçmektedir³⁷⁵.

Kültür ve toplum tarafından onay görmek için, çok büyük başarılarla imza atmak zorunda hisseden ve gereğinden fazla çaba sarfeden pek çok kadın vardır. Bir tür kahramanlık gibi gösterilen bu yorucu zorlamaya göğüs gerebilirler. Estes, buna habis nezaket adını verir³⁷⁶.

Vasalisa, ateş almak üzere ormana gönderilir. Orman, erginlenme alanlarından biridir. Annesinin ölmeden önce Vasalisa'ya verdiği bebek ise içgüdüsel doğanın sembolüdür. Bebek figürüne, pek çok kültürde kutsallık atfedilmiş, tinsel olarak dönüştürme gücü yüklenmiştir. Bebek, büyük benliğin bütün bilgeliğine sahip, küçük ruh parçası olarak kabul edilmiştir³⁷⁷. Annenin Vasalisa'ya verdiği bebek, sezgiye bağlanmayı ifade eder. Bebek, içsel bilinci, içsel bilgeliği ve ona kulak vermenin değerini simgeler³⁷⁸.

Baba Yaga'nın evi, hareket eden canlı bir evdir. Vasalisa'nın dersi, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını öğrenmektir. Tavuk ayaklarına benzer ayakları olan, havana benzeyen ve uçan ev, içgüdüsel dünyanın hareket etme ihtiyacını ifade eder. Estes'e göre, Vasalisa, 'hipernormallik'ten çıkarak, ormana gitmeli ve Vahşi cadı ile yüzleşmelidir. Baba Yaga'nın her şeyi bilmesi, bütünleşmiş bir içgüdüsellik simgeler. Baba Yaga, ürkütücüdür, ancak yok etmeyle, hayatta kalma güçlerini aynı

³⁷³ Estes, ss. 96,97.

³⁷⁴ Estes, s. 99.

³⁷⁵ Estes, s.100.

³⁷⁶ Estes, s. 101.

³⁷⁷ Estes, s.103.

³⁷⁸ Estes, s. 104.

anda elinde bulundurur. Estes, fazla nazik ve şirin olmanın, Baba Yaga'nın derslerinden geçmeyi gerekli kılacağını düşünür. Fazla uyumlu kadınlar, aslında dışlanmaktan korkmaktadırlar. Baba Yaga, geçmişte olduğu anlamıyla bir cadıdır. Bilge, şifacı, rehber, akıllıdır³⁷⁹. Estes, kadınların kendi güçlerinden korktuklarını ifade eder. Ona göre, literatürün büyük bölümü, erkeklerin de kadınların gücünden korktuklarını gösterir. Ancak, erkekler bir gün kadınları anlayacaksa, önce kadınların kendi güçlerinden korkmamayı öğrenmeleri ve vahşi kadını erkeklere öğretmeleri gerekecektir. Masalda Baba Yaga'nın ödevleri bunun yolunu göstermektedir³⁸⁰. Estes'e göre güçlü olmak, kas geliştirmek değil, vahşi doğayla iç içe yaşamak, dayanıklı olmak, bilmek ve bildiklerine katlanabilmek anlamına gelir³⁸¹.

Baba Yaga, Slav mitolojisinin en bilinen kahramanıdır. Çok çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Ormanda, yer altında yaşadığı düşünüldüğü gibi göksel üçlere dahil olduğu da yorumlanır. Baba yaga, yaşlı, ak saçlı, iskelet kadar zayıf, çirkin bir kocakarıdır. Bir yoruma göre, insanların kaderini elinde tutan ana tanrıçadır. Propp, Baba Yaga'nın üç farklı halinden söz eder: *Bonkör Baba Yaga, Çocuk hırsız Baba Yaga, Savaşçı Baba Yaga*. Slav dillerinde 'baba' yaşlı kocakarı anlamı taşır. 'Yaga' ise, korkunç rüya, tehlike anlamı taşır. Baba Yaga çocukları alır ve çeşitli sınavlardan geçirip erginlenmelerini sağlar. Anaerkil dönemlerde bu törenleri yaşlı kadınların yönettiği düşünülürse, Baba Yaga geleceği gören, zenginliklere sahip ve gizemli bilgilere sahip nitelikleriyle de aslen yol gösterici bir rehber olarak anlaşılır. Onun ormanın, hayvanların hükümrani ya da ölümler dünyasının bekçisi olduğunu yorumlayan görüşler de vardır³⁸².

Vasalisa'ya verilen ödevlerden diğerleri ateş yakmak, yemek pişirmek, temizlik yapmak, çamaşır yıkamak, giysileri temizlemek, bahçeyi süpürmek, küflü buğdayları, afyon tohumlarını ayıklamaktır. Estes bu simgesel görevlerin, kadınlardaki erginlenme süreçleri olduğuna dikkat çeker. Geçmiş dönemdeki kadınlar, doğumun taze kanını solurlar, soğumuş ölü bedenleri yıkarlardı, der. Oysa modern kadın, psişeleriyle yüz yüze yaşantıları deneyimlemez diye belirtir. Yapılan işler, egonun terbiye edilmesini sağlar. Evin temizlenmesi ruh evinin

³⁷⁹ Estes, ss. 106-109.

³⁸⁰ Estes, s. 109.

³⁸¹ Estes, s. 110.

³⁸² Uzelli, ss. 141,142.

düzenlenmesini, psişik evlerimize nasıl bakım yapacağımızı öğretir. Çamaşır yıkamak, giysilerin yıkanması, psişenin yıkanması gereken, arındırılması gereken tavırlarını işaret eder. Neyin atılması ve değişmesi gerektiğini öğreten işlerdir. Bir şeyi yıkamak, tinsel anlamlar taşır. Estes, vaftiz törenlerinde olanın da suyun içeri sızması olduğunu düşünür. Su, arındırıcıdır. Giysiler, arketipsel olarak personaları sembolize eder. Su, gevşemiş olan lifleri sıkılaştırır, yeniler ve tekrar kullanılabilir hale getirir. Giysiler, kamuflajlardır. Yıkama ödevi, personaların temizlenmesi gerektiğini anlatır. Kamuflajların arkasına birikmiş olanın ayıklanması gerektiğini gösterir. Elbiselerin söküklüklerinin dikilmesi, tamir edilmesi, Vasalia'ya kendi doğasındaki söküklükleri görmeyi ve tamir etmeyi öğütler³⁸³.

Bahçenin süpürülmesi görevi, zihnin açık tutulması, gereksiz biriken fikirlerin temizlenmesini sembolize eder. Tamamlanmamış olan fikirlerin tamamlanması gerektiğini ifade eder. Öte yandan, alışılmadık fikirlerin de düzenlenmesi ve tekinsiz olanı ayırmayı da ifade eder. Bahçedeki kuru yaprakların temizlenmesi, çalışma alanlarının, içe dönme, yaratıcılık, inzivaya çekilme alanlarının temizlenmesidir³⁸⁴.

Yemek yapmak ve bunun için ateş yakmak ödevi, Estes'in ifade ettiğine göre, psişeyi beslemek için gerekenleri yapmak anlamındadır. Kadın, tutkularını, yapmayı sevdikleri şeyleri beslemeyi öğrenmelidir. Yaratıcı hayatın ateşini izlemelidir. Ateş büyük fikirlerin oluşması için gerekli olanı temsil eder. Estes'e göre, kadınlar vahşi ruhlarını ve özgün düşüncelerini kalıcı hale getirmek için olan biteni gözlemlemeyi sürdürmelidir³⁸⁵.

Küflü buğdayları, afyon tohumlarını ayırma ödevi, kadınların ince ayrımları görebilme yeteneği geliştirmesini sembolize eder. Buğday hayatı, afyon tohumu ise ölümü simgeler. Vasalisa'nın bebeği ona yardımcı olur. Egonun farkında olmadığı durumlarda, bilinçdışının yardımını farketmek, böylece, sezgiye güvenmek temsil edilir. Kadın, ikilemde kaldığında ve elinde yeterli bilgi olmadığında dikkat kesilmesi gereken sesi bilmelidir. Küflü buğday, buğdayın sarhoşluk, uyku verici yanını ifade eder. Buğdayın besleyiciliği yanında farklı işlemlerden geçtiğinde nasıl

³⁸³ Estes, ss. 110-112.

³⁸⁴ Estes, s. 112.

³⁸⁵ Estes, ss. 112, 113.

zarar verici hale gelebileceğine dikkat çekilir. Gerçek olanla sahte olanı, yanlış yerlerde bekletildiğinde iyi olanın kötüye dönüşebildiğini simgeleyen bu ödevle Vasalisa, ayırt etme yeteneği kazanır³⁸⁶.

Baba Yaga'nın evinde renkli atlar ve süvariler bulunur. Renkler, hayat ölüm hayat dengesini temsil eder. Siyah, çamuru, doğurgan olanı ve fikirlerin ekildiği temel alanı ifade eder. Aynı zamanda ölümün de rengidir. Siyah, inişi temsil ederken, beraberinde bilinmeyi öğrenmeyi de temsil eder. Kırmızı, öfkenin, feda edilmenin aynı zamanda coşkunun, dinamizmin, arzunun, hayatın ve erosun da rengidir. Beyaz, saf olanın, arınmışlığın, fiziksel olarak engellenmiş tinin rengidir. Estes'in ifadesine göre, temel besinin, anne sütünün de rengidir. Aynı zamanda, beyaz ölünün rengidir. Masalda yer alan renkli atlar ve süvariler, hayatın değişen ritmini sembolize ederler. Ölen annenin Vasalisa'ya verdiği bebeğin giysileri de bu renklerden oluşur. Hayat, sürekli bir dönüşüm içindedir. Ritmi kavramak gerekir. Bebek ve Baba Yaga, kadınların sezgisel anneleridir³⁸⁷. Atlar, Slav mitolojisinde olumlu olduğu kadar olumsuz anlamlar taşır. Siyah at kötüyken beyaz at iyiliği sembolize eder. Aynı zamanda zamanın akışını da temsil ettikleri görülür. Gündüz beyaz at, gece siyah attır ve bunlar birbirlerini kovalamaktadırlar. Beraberinde at, şeytandan dönüştürülerek Adem'in hizmetine verilmiştir³⁸⁸.

Estes'e göre, masalda yer alan bedensiz eller, tanrısallığı kavramaya çalışmayı temsil eder. Bebek ve Baba Yaga, Vasalisa'ya soru sorma konusunda uyarıda bulunurlar. Doğru soruları doğru yerde sormalıdır. Tanrısallık da bunlardandır. Altdünya tanrısallığından fazla beklentiye girmemelidir. Estes, hayatın her çağında bilinmesi gereken, belli bir miktar bilgi olduğunu ifade eder. Gereksiz sorularla elde edilmiş bilgi gereksiz yük olabilir³⁸⁹.

Ödevlerin sonunda Vasalisa, hem insani bilgiyi yeteri kadar edinmiş, hem de sezgisel gücünü fark etmiştir. Baba Yaga'nın güvenini kazanmıştır. Baba Yaga, eve götürmesi için istediği ateşi, kafatası içinde Vasalisa'ya verir. Kafatası simgesi, atalarla, akrabalarla ilgilidir. Ataların ruhlarının, biriktirdikleri bilginin yardımını ifade eder. İçinde ateş yanan bir kafatası, genç kızın, hayatı boyunca yardım alacağı,

³⁸⁶ Estes, ss.115,116.

³⁸⁷ Estes, ss. 119, 120.

³⁸⁸ Uzelli, ss.104,105.

³⁸⁹ Estes, ss. 120, 121.

yanında bulunduracağı ‘atalar bilgeliği’ni sembolize eder. Vasalisa artık, bilginin ateşle hareket etmektedir. Olguları analiz ederken, bilgiye ve bebekle temsil edilen sezgiye sahiptir³⁹⁰.

Masal, genç ergenlik döneminde, fazla iyi annenin ölmesi, üvey ailenin kurnazca planlarının anlaşılması, başkalarına iyi görünmek için gereksiz şirinlikten çıkmayı, ödevleri üstlenmeyi ve korkuyla yüzleşmeyi öğütler. Bilgeliğin yolunda olmayı, hayat-ölüm-hayat ritminin içselleştirilmesini önerir. Böylece, artık hiçbir şey yıkıcı, yok edici olmaz. Yeniden yapılandırılabilir ve dönüştürülebilir³⁹¹.

Estes masalın bir erginlenme masalı olduğunu söyler. Masalda erginlenmenin durdurulduğu noktalara dikkat çekilir. Aşırı nezaketin kadınları köleliğe götürebileceği, aşırı iyi olma çabasının gerçeklikten uzaklaştırabileceği uyarısı yapılır. Yeteneklerin fark edilmediği aileler, kıskanç kadınlar korosu, safdil baba gibi Estes’e göre gölge öğeler olarak işlev görürler. Kadınlar bu öğeleri izlemek zorundadır. Yeteneklerini ve yaratıcılıklarını ispatlama yükü altına girmelerine, sezgilerinin körleşmesine, bulanıklaşıp kirlenmesine neden olabilirler.

Kristeva, Machiavelli’nin kinik olduğu halde insanlara ‘iyi olmamaları’ nı öğütlediğın, bunun kötülüğü reddedememeyi getirdiğini söylediğini belirtiyor. İyi olma çabasının, Arendt’in de onayladığı gibi, din adamlarının, siyasetçilerin ve yöneticilerin kamusal alanda işlerine geldiği gibi, özel alanda da aynı sonucu ürettiğinden söz etmektedir³⁹².

Masalın genç kadını (Vasalisa)’nın ev işleriyle ödevlendirilmesini Bourdieu’nün tanımladığı gibi toplumsal düzeni oluşturan pratiklerin, kadınların içerde iç dünyada ve deyim yerindeyse ‘pis’ işlerle, erkeklerin de dış dünyadaki işlerle kurulmasıyla anlamak mümkündür. Bourdieu, iş bölümünde mitsel kaynakların etkisinden söz eder. Kadınların, ‘mitsel akıl’ın yerleştirdiği şeye dönüştüklerini ifade eder. Erkekler, gösterişli olan hayvan boğazlama, saban sürme ile meşgulken kadınlara düşen bezdirici ve durmaksızın tekrar eden işlerdir. Böylece

³⁹⁰ Estes, s. 123.

³⁹¹ Estes, ss. 131,132.

³⁹² Julia Kristeva, **Kadın Dehası**, çev.Zeynep Mertoğlu Oğul, Pinhan Yayınları, İstanbul,2012, ss.211,212.

kadınlar kendi gözlerinde dahi ‘alçak’, ‘değersiz’, ‘beyhude’ işlerin eyleyicisi olurlar³⁹³.

Tablo 4: Vasalisa

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Vasalisa	Tanrıça	Orman, İn, Kulübe, Alevli Kafatası	Oyuncak bebek, Kırmızı çizme, Beyaz önlük, Siyah etek, Ateş, Kemik, Kazan, Saç süpürge, Siğil, Üç çift el, Afyon Tohumu, Pislik yığını	Anne kutsaması, Anne ölümü, Kıskançlık, Nefret, Fazla iyi olma, Güzellik, Acıkma, Beslenme	Neden/ Sorun
Baba Yaga	Yaşlı Bilge, Kocakarı			Yola düşme, Doğru soru, Doğru cevap, Cesaret, Görevleri tam yapma, Temizlik, Yemek pişirme, Olduğu gibi kabul etme	Sonuç/ Çözüm
Üvey Anne	Anne (Kötü Anne)				
Genç Anne	Anne (İyi Anne)				
Üvey Kızkardeşler					
Beyaz at, Beyazlı Adam, Kızıl At, Kırmızılı Adam					
Siyah At, Siyahlı Süvari					

2.2.5. Dördüncü Bölüm: “ Eş: Ötekiyle Birleşme”

Kadınların tüm yönleriyle kendilerini geliştirmelerinin öğütlendiği bir bölüm olarak işlenir. Kadın ve erkeğin farklılığına yapılan vurgu da dikkat çekicidir. Bourdieu’nun da belirttiği gibi, cinsler arasında kavramların algılanışına, tüm

³⁹³ Pierre Bourdieu, **Eril Tahakküm**, çev. Bediz Yılmaz, Bağlam Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2015, ss. 45,46.

toplumsal yaşama, düşünmeye hatta bedene bile işlemiş bir bölünme³⁹⁴ ve farklılık mevcuttur. Kadınlar, eş seçerken bu farklılıkların bilincini taşıması gerekir. Temkinlilik ve erdemlilik önerisi bu bilinç çevresinde kurulmalıdır. Bölümün öznel kavramları ve estes'in açıklamaları şöyledir: İkinin gücü-kadının ikili doğası, adın gücü, inatçı köpek doğası, baştan çıkarıcı iştah, erkeğin vahşi görevi, vahşi adam.

- İkinin gücü / kadının ikili doğası: Estes, kadınların psikolojik, duygusal ve tinsel doğalarının ayrılmaması gerektiğini belirtir. Ruh yalnız bırakıldığında, tek bir çubuğun kırılmasını taşır. Uygarlaşmış benlikle, vahşi benlik ikili bir doğa oluşturur ve kadın bunların ikisini de geliştirmek zorundadır. Bir taraf ilişki açısından kararlı, zenginken, diğer taraf değişkendir. Bir taraf mutlu, esnekken diğer tarafı ne olduğunu tam bilmediği şeylere istek duyar. Bir tarafı neşeliyken, diğer tarafı sert, dalgın olabilir³⁹⁵. “Eğer bir kadın bir tarafını gizler ya da bir tarafını fazla desteklerse, bütün gücüne ulaşmasını engelleyen ve fazlasıyla tek boyutlu bir hayat sürer”³⁹⁶.
- Erkeğin vahşi görevi: Estes'e göre erkeğin vahşi görevi kadının gerçek adını, yapıldığı tanrısal özü bulmaktır. Bu bilgiyi kavramak, bundan güç kazanmak yerine, kadını sarsmasına, şaşırtmasına hatta korkutmasına izin vermek ama hep onunla kalmaktır³⁹⁷.
- Vahşi adam: Kadının asıl doğasını kavrayan adamdır. Vahşi ve gizemli olan bu doğa ikili bir doğadır ve onunla sonsuza dek eş olabilecek adam bunu anlayan vahşi adamdır³⁹⁸.

2.2.5.1. Beşinci Öykü: Manawee

Adını Estes'in koyduğu öykü, Estes'e kadınların hayatındaki en eski, asıl soruyu soran bir öyküdür. ‘Vahşi kadının dengi olan sevgili nasıl bir sevgilidir?’, sorusudur bu. Öykü Afrikalı-Amerikalı bir öyküdür. Estes öyküyü, Bayan V.B. Washington'un naklettiğini söyler³⁹⁹. Öykü, ikiz kız kardeşlerin ikisiyle de flört eden Manawee'nin öyküsüdür. Kızların babası, onların adlarını doğru tahmin edene dek

³⁹⁴ Bourdieu, ss.20,21.

³⁹⁵ Estes, ss.138,139.

³⁹⁶ Estes, s.138.

³⁹⁷ Estes, s.148.

³⁹⁸ Estes, s.134.

³⁹⁹ Estes, s. 134.

evlenmelerine onay vermeyeceğini belirtir. Manawee'ye yardım eden küçük bir köpek vardır. Köpek, kızların adını öğrenmek için çeşitli çeldiricilerle karşılaşır. Masalın sonunda Manawee, kızların adlarını öğrenir ve babanın karşısına çıkar. İkizler, Manawee ve küçük köpek hep birlikte huzur içinde yaşarlar⁴⁰⁰.

Masal, kadınların ikili doğası üzerinedir. Masalın ortaya çıkardığı sır, iyi bir eşin, vahşi kadının doğal ikiliğini kabul etmesi gereğidir. Bu iç varlık ve dış varlık olarak tanımlanabilir. Estes buna kadınların 'ikiz doğanın paradoksu', der. Bir taraf duygusal olarak soğukken, diğer taraf daha sıcaktır. Bir taraf kararlılık sahibiyken, diğer taraf değişkendir. Bir taraf neşeliyken, diğer taraf sert olabilir. Bu, kadın psişesinde birbirine zıt gibi görünen pek çok unsurun bir arada olması durumudur. Estes'e göre kadınlar, iki tarafını da eşit biçimde besleyip geliştirmelidirler. Kadınlar bu durumu başardıklarında muazzam bir güce sahip olurlar⁴⁰¹.

Öyküde, ikizlerin adlarının bilinmesi şartı, insanlara verilen adın gücünü işaret eder. Estes'e göre bir insana verilen adın pek çok yönü vardır. Derinlemesine kurulacak ilişkilerde adın önemi olduğunu belirtir. Pek çok kültürde yeni doğan çocuğa ad vermenin törensel yanı vardır. Bir adı seslendirmekle, kişiye ait birçok özelliği bilmekle eşleşebilir. Ad, kişinin hayat yolu, ruhsal yapısı hakkında bir fikre sahip olmak demektir. Ego ve tinin evlendirilmesini de ifade eden ad, kadının ikili mizacının bir arada, tek bir kişide birleştirilmesi anlamını taşır. Estes, Ad ile seslenmeyi, bir kutsama, aynı zamanda adın sahibinden istekte bulunmaktır, diye ifade eder⁴⁰².

Masaldaki baba, bu ikili doğanın ayırlamayacağını, psişenin bütünlüğünü gözetken kişidir. Talibi, adları bilmekle sınamaktadır. Baba, psişenin bütünlüğüne duyulan saygıyı ve talibin zarar verici olup olmadığını, kararlılık gösterip göstermediğini izlemek istemektedir. Estes'e göre, kadınların böyle bir gözeticisinin olması iyidir⁴⁰³.

Küçük köpek, psişik inadın bir temsilidir. Israrla, kızların kulübesine geri dönerek adları öğrenmeye ve akılda tutmaya çabalar. "Arketipler dünyasında köpek doğası hem psikopomp (yani, yukarıdaki dünya ile loş dünya arasında haberci) hem

⁴⁰⁰ Estes, ss. 135,136.

⁴⁰¹ Estes, ss. 137,138.

⁴⁰² Estes, ss. 140,141.

⁴⁰³ Estes, ss. 141,142.

de ktoniktir (psişenin daha karanlık ya da daha uzak arka bölgelerine çok eski zamanlardan beri bu ad verilir)⁴⁰⁴. Köpek, insanın görüp, işitemediklerini görür ve işitir. Kadın psişesinin derinliğiyle bağlantılı olan bu özellik, içgüdünün gücünü ifade eder⁴⁰⁵.

Köpek, halk arasında olumlu nitelikler taşır. Dost ve koruyucu olarak kabul edilir. Bir söylenceye göre Tanrı, Adem'i yaratırken kullandığı kilden geri kalandan ona dost olsun diye yaratmıştır. Ancak ilk başta tüysüzdür. İnsanı şeytandan korurken bir gece soğuktan donmuştur ve şeytan bunu fırsat bilerek insanlara fenalık yapma fırsatı bulmuştur. Bunun üzerine tanrıdan ona kürk vermesini istemiştir⁴⁰⁶.

Küçük köpeği, hedefinden çeldiren iştahıdır. Bu çeldiriciler, libidonun ve zamanın çalınmasına yol açar. İnsanlar, yollarına konan bu 'hırsızlar'ı denetim altına almayı bilmelidir. Bazen bilinçdışından da gelebilen bu hırsızlar, birincil niyetleri unutturabilir, yoldan çıkarabilir. Bilinç karşıtı olan bu iştah açıcı şeyler, hazlar, tuzaklar, bilinçli kalarak ve ruhun isteklerini göz ardı etmeyerek, insanı gerçek hedeflerinden alıkoymasını önlenir⁴⁰⁷.

Öyküde Manawee, vahşi kadın için iyi bir eş olmanın süreçlerinden geçer. Kadının ikili doğasını ve adını yani ruhsal özelliklerini kararlı biçimde öğrenmek ister. Estes, vahşi kadının eş ya da sevgili seçimlerine dikkat etmelerini öğütler. Vahşi doğayı anlamaya çalışmak için sürekli geri dönmeyi bilen, yoldaki çeldiricilere izin vermeyen, kadının yapıldığı tanrısal özü kavramaya çalışan biri olmalıdır⁴⁰⁸. Öykünün kavramları tabloda görülmektedir.

⁴⁰⁴ Estes, s. 142.

⁴⁰⁵ Estes, ss. 142,143.

⁴⁰⁶ Uzelli, s. 109.

⁴⁰⁷ Estes, ss. 144,145.

⁴⁰⁸ Estes, s. 149.

Tablo 5: Manawee

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Manawee İkiz Kızlar	Genç erkek	Nehir ülkesi	Kemik, Hindistan cevizi, Portakallı pasta, Yabancı	Güzellik, Yakışıklılık, Evlenme arzusu, Yoldan sapma, Sinsilik, Gizlice dinleme, Besleme	Neden/ Sorun
Köpek				İyi gözlem, Temkinlilik, Erdemlilik, Görevleri yerine getirme	Sonuç/ Çözüm
Baba	Baba				

2.2.6. Beşinci Bölüm: “Avlanma: Gönül Yalnız Bir Avcıyken”

Sevginin, sadakatın anıldığı gibi olumlanan duygular olmayabileceğine vurgu yapılan bir bölümdür. Bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Dönüştürücü döngüler, talip imtihanı, iskeleti çözmek, güven uykusu, La inocente, eril pişşe, beden ve ruhun dansı.

- Talip İmtihanı: Sevgililerin daha önce kaçtığı ama sonra dokunmaya istek duyduğu zamanlar arasındaki benliğin kurnaz sınavıdır. Böylece gerçek niyetler ve gerçek güçler ortaya çıkar⁴⁰⁹.
- Dönüştürücü Döngüler: Şeylerin ölmesine ve yerine başkalarının yerine geçmesine izin vermektir⁴¹⁰.
- İskeleti Çözmek: Güzel olmayanla temas kurmak, reddetmeyip iyilik yapmayı seçmek, peri masallarında da gerçek yaşamda da ödüllendirilen bir davranıştır.

⁴⁰⁹ Estes, s.166.

⁴¹⁰ Estes, s. 160.

İskeleti çözmek, kültürlerin, çirkin - olumlu olmayan olarak nitelendikleriyle ilgilenmektir. Karşıtına göre çok daha zor olan budur. Güzel olmayanı küçümsemek, gerçek hayattan koparan ve kolay olanı seçmek, ruhsal kıtlık demektir. Kendini yenilemek, ruhsal sağlığı güçlendirmek için birbiriyle sürekli uyum içinde olan ancak güzel görünmeyen iskelet kemiklerini çözmek gerekir. Arketipsel olarak bu çözüme, yenilenme için derin bir yol bulma, düğümü çözme ve alt dünyaya inerek sorunlara yeni çözümler bulmak anlamındadır. Çirkin olana iyi davranmak, bize kapalı alanları aşmak, algılanamaz gibi görüneni anlamaya çalışmak, korkuyu yok etmek, 'bilici bir ruh haline kavuşmak'tır. Kemikleri çözen kendisine ve ötekine dair sabrı, gelecekle ilgili ön görüyü ve boşluk karşısında sarsılmamayı öğrenir⁴¹¹.

- Güven Uykusu: "Uyku yeniden doğumun simgesidir. Yaratılış mitlerinde, bir süreliğine bir dönüşüm meydana gelirken, ruhlar uyumaya giderler, çünkü uykuda yeniden yaratılırız, yenileniriz"⁴¹². Uyku metaforu bazı mit ve masallarda psişik bir bilinçsizliğe karşılık da gelebilir. Estes'e göre uyku, en katılaşmış ve zalim kişileri bile masumiyete yaklaştırır. Ona göre masumiyet, uyudukça yenilenen bir durumdur. Onun söz ettiği masumiyet safdil bir cehalet değildir. İyiyi ve kötüyü bilme ve yine de iyiyi seçmedir. Hayat ölüm hayat döngüsünü hayatına almak, bilgece bir uykunun masumiyetiyle gerçekleşir⁴¹³.
- La İnocente: "Genellikle bir *curandera* şifacısına, incinmiş ya da zarar görmüş başka insanları iyileştiren kişiye verilen addır"⁴¹⁴.
- Eril Psişe: Estes'e göre o eziyet çekmiş, yaralanmış bir genç tin benliktir. Yarayı kabul etmeyi bilir. İçgüdülerinin doğruluğunu, kültürün karşı çıkmasına rağmen tanır. Erkekteki bu eril psişeyi gördüklerinde tanır. Her yarayı iyileştiren bir güven taşır. Güven duygusu, başkalarının ya da sevgilisinin onu incitmemesine bağlı değildir⁴¹⁵.
- Beden ve Ruhun Dansı: Beden, kadın için her ay hayat ölüm hayat döngüsünün yaşandığı yerdir. Estes buna, kırmızı vazunun her ay dolup boşalması

⁴¹¹ Estes, ss. 167,168,169.

⁴¹² Estes, s. 171.

⁴¹³ Estes, ss. 171,172,173.

⁴¹⁴ Estes, s.173.

⁴¹⁵ Estes, s.174.

benzetmesini yapar. Kadın şarkı söyleyerek, yani psişeyi uyandırarak bedenlenir. Burada söz edilen bedenlenme, Estes'in dikkat çektiği gibi, bazı kültürlerde idolleştirilen et parçaları değildir. Bebekleri besleyebilen, doğurabilen ve ölmeden de kanayabilen, işlevsel bir bedendir. Beden ve ruh, kadın için doğum ve ölüm döngüsünün korkutucu olmak yerine hayat veren işbirliği içindedir. Beden, hayat vermek için ölümlle dans eder. Bu dans sevgiyi, şarkı söylemekse çoğalmayı getirir⁴¹⁶. Eliade, erginlenme törenlerinde dans ve şarkının toplum ruhunun bir taklidi ve ruhun yumuşatılması için başvurulan argümanlar olduğunu ifade eder. Bu yolla yeni bir tanrısallığa ve kargaşa halindeki psişenin uygun bir yapılanmaya uğradığını belirtir⁴¹⁷.

2.2.6.1. Altıncı Öykü: İskelet Kadın

Estes, bu öyküyü, avlanma kültürüne sahip olan soğuk kuzey bölgelerinden derlediğini belirtir. Öykü, sevginin basit bir flört olmaktan öte, psişenin dayanıklı gücüne dayanması gerektiğinin anlatıldığı bir öyküdür. İki sevgilinin, hayat ve ölümlle dans eder gibi, ruh dünyalarının bir araya gelmesiyle kalıcı sevgiyi üretebilecekleri aktarılır⁴¹⁸. Avcılık ve erkek eşleştirmesine antropolojik bir itirazdan söz etmek gerekir. Evde çocuk, yemek işleriyle ilgilenen erkekler, inci avına giden kadınlar olduğunu günümüz araştırmaları sonucunda bilmekteyiz. Kavramın antropolojide erkeğe özgü işlenmesi, disiplindeki batılı erkek yargısallığının yansımasıdır⁴¹⁹.

Vaktiyle, babasının onaylamadığı bir şey yaptığı için babası tarafından uçurumdan denize atılan genç kadın, balıklar tarafından yenip iskelete döner. İskelet kaburgasından bir balıkçının oltasına takılır. Balıkçı oltayı çekince iskeleti görür. İskelet oltadan kurtulmak için hoplayıp zıplamaktadır. Balıkçı dehşete düşer ve kaçmaya çalışır. Ancak iskelet onu takip eder. Karaya ulaştıklarında da adamı evine dek izler. Adamın buzdan, kardan yapılmış evine girer. Evdeki donmuş balıkları ve

⁴¹⁶ Estes, ss. 182-185.

⁴¹⁷ Eliade, DYD, s.146.

⁴¹⁸ Estes, ss. 149,150.

⁴¹⁹ Rayna R. Reiter, **Kadın Antropolojisi**, çev. Bürge Abiral, 2. Baskı, Dipnot yayınları, Ankara, 2016, ss. 50,51.

kurutulmuş etleri yiyerek beslenir. Adam, iskeletten kurtulamayacağını anlayınca onu oltanın ipinden kurtarıp, kürkle sarar. Gece bastığında adam uyur. Uykusunda gözyaşı döker. İskelet kadın gözyaşını içer. Uyuyan adamın içine girer ve davula benzeyen kalbini çıkarır. Davul güm güm vurdukça, et, et, diye şarkı söyler ve bedenlenir. Sonra kalbi yerine koyar. Adamın giysilerini çıkararak, yanına uzanır. Kalıcı biçimde iç içe geçerler⁴²⁰.

Masal, sevgi ilişkilerinin güçlü ve akıllı olmayı gerektirdiği üzerinedir. Hayat-ölüm-hayat döngüsünü bir madalyonun iki yüzü gibi kabul etmek üzerinedir. İlişkilerin hayat boyu beslenmesi gerektiği, tutkunun da bu döngülere dahi olduğu üretilip tüketildiği, ve yeniden üretilebildiği üzerinedir. Estes, iki kişinin kurduğu sevgi ilişkisinde zamanı gelen ölüm ve doğumları, başlangıç ve sonları korkmadan karşılamak gerektiğini belirtir. Ona göre bu döngü, içgüdüsel doğanın temelidir. Masalda, iskelet kadın nedeni bilinmeyen biçimde uçurumdan atılarak ölmüş balıkçının oltasına, -bazı yaratılış efsanelerine atıf yapılır biçimde- kaburgasından yakalanarak yeniden doğmuştur. Bu, tinsel olarak da yaşamın tümünde söz konusudur⁴²¹.

İlişkilerde çıkmaz sokağa girildiğinde kadınlar, avcının sevgi ve sadakatinin gerçek anlamıyla yüzleşmek durumunda kalırlar. Miller'in belirttiği gibi, kadın ve erkek kimlik çatışmaları, geçmişleriyle yüzleşme, kültürel farklılık gün yüzüne çıkar. Sevginin bolluğu sona erdiğinde ekonomik ve politik uzlaşmalar da geçerliliğini yitirir⁴²².

Estes, masalın, bir ruhtan ötekine iyi bir sevmenin ödevlerle öğretildiği bir masal olduğunu ifade eder. Başlangıçtaki olumsuzluğu bilemediğimiz durumlarda, başka biri tinsel bir hazine olabilir. Hazineyi keşfeden için, olağan bir kovalama başlar. Ardından gelen durum merhamet duymadır. Gevşeme ve geçmişin, üzüntülerin ve sevincin paylaşılması sonraki aşamadır. Bu aşamada eski yaralar iyileşmeye başlar. Yeni hayat kurulmuştur. Son aşama, beden ve ruhun iç içe geçmesidir⁴²³.

⁴²⁰ Estes, ss. 151-154.

⁴²¹ Estes, ss. 154,155.

⁴²² Michael Vincent Miller, **İkili İlişkilerde Terörizm**, çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul,1997, ss. 92-95.

⁴²³ Estes, s. 157.

Estes'e göre balıkçı motifi, diğer mit ve masallardaki avcı motifiyle benzerdir. Bu motifler, bilmedikleri şeylerin izini süren insanların psikolojik öğeleri ile de benzerdir. Masalda, balıkçı beceriksizce tutum içindekileri temsil eder. Beklediğinden farklı bir avla karşılaşır ve nasıl davranacağını bilemez. Basit bir avlanma ve beslenme niyetindeyken, yaşamdan itilmiş bir dişil doğayla karşı karşıya kalır. Estes, suyun altındaki iskelet kadını, kullanılmamış ya da kötü kullanılmış bir yaşam olarak da anlamının mümkün olduğunu düşünür. Ölmüş bir yaşamın sahibi kadın, dikkatle çevredeki her nesneyi ve davranışı izler. Cesaretle yeni bir yaşamın yolunu oluşturmaktadır. Ölüm doğasından gelmiştir. Her şeyin ölebileceği bilgisine sahiptir. Oysa balıkçı bu doğayı kavramakta zorlanır⁴²⁴. Estes'e göre masal, yine bir 'talip imtihanı' masalıdır. Balıkçı, İskelet Kadını çözmekle gerçek niyetini gösterir. Daha önce kaçtığı bu şeye dokunmak ister. Onda parlayan bir şey görmüştür. Estes burada benliğin bir sınavının varlığından söz eder. Bizim için, henüz güzel olmayana dokunmak ve ne olduğunu anlamak isteriz. Çirkin olana gösterilen ilgi, hemen hemen tüm masal ve mitlerde olduğu gibi ödüllendirilir. Kusurlu olana, güzel olmayana iyilik yapmayı reddetmek cezalandırılır. Masalda balıkçı, korktuğu, ürktüğü iskelet kadına dokunarak, yepyeni ve güçlü bir sevgi ilişkisi elde etmiştir. Oysa, Estes, güzel olmayanın, öteki değil de gizlediğimiz sevilme açlığımız, sadakati ve bağlanmayı beceremememiz olduğunu ifade eder. Ona göre güzel olmayan yetersizlik duygularımız, yanlış anlayışlarımız, 'bebeksi fanteziler'imiz yani 'psikolojik siğillerimiz'dir⁴²⁵.

Masaldaki uyku metaforu, bu masalda yenilenmeyi temsil eder. Korkuyu kurnazca düşünmeyi, cesaretsizliği dönüştürüp, masumiyetle tutum almaya eviren bir uykudur. Balıkçı uyuduktan sonra masumiyete bürünmüştür. Estes'in belirttiğine göre, masumiyet cahilce bir tutum değildir. Bilmek ve iyi olanı tercih etmek halidir. Balıkçı, kadının hayat-ölüm-hayat doğasına güvenmeyi, olgunlaşarak sadakatle bağlanmayı öğrendiği, 'bilgelik uykusu'dur⁴²⁶.

Uyku psikanalitik olarak, anne karnına geri dönüşün benzeri bir süreçtir. İstemli tepkiler yok olur, kaslar kendini bırakır, ortama dair algılar, duyuşsal ve

⁴²⁴ Estes, ss. 159,160.

⁴²⁵ Estes, ss. 166, 167.

⁴²⁶ Estes, ss. 172,173.

devinimsel olarak kaybolur. Uykudaki insan kendi narsik yalnızlığına döner. Tüm psikolojik ve fizyolojik durumunun dinlenmeye geçer. Gerçek dışı ve düşsel bir geri dönüş yaşar. Freud, uykuda geçen yaşamın ana karnında geçen yaşama benzeşmesi nedeniyle insan ömrünün yarısının anne karnında geçmeye devam ettiğini, bu nedenle de insanın tam olarak doğmuş olduğunun düşünülmemeyeceğini belirtir⁴²⁷.

İskelet Kadının, balıkçının gözyaşını içmesi metaforuna bakıldığında, tinsel bir öğeyle karşılaşılır. Gözyaşı, ruhları birbirine bağlar. Bir tür yapıştırıcıdır. Bir ruhun gerçekten istediği şeye kavuşması halinde dökülür. Tutku ve merhamet belirtisidir. Erkek için, derindeki duyguların yüzeye getirildiğinin simgesidir. Yaralarının görünür olmasından çekinmediği, iyileşmenin başladığının habercisidir. Kadın, şifa verici bu gözyaşını içerek, temsil ettiği tüm durumları kendi ruh ve bedenine alır. Bu, karşılıklı bir kabul ve derinden sağlanan bir anlaşmadır⁴²⁸. Estes Peri masallarında gözyaşının insanları değiştirdiği, katılıktan muzdarip ruhları kurtardığını söyler. Ruhta kaybolan iyi ve güçlü parçaları yerine getirir⁴²⁹.

Masalda yer alan ‘davul gibi yürek’ metaforunda davul, Estes’in belirttiğine göre çalanı ve dinleyeni yolculuğa çıkarır. İnsan kemiğinden yapılanlar ölümü hayvan derisinden yapılanlar özgür ruhları, özellikle güzel olan davullarsa güzelliği çağırır. Sesine göre de anlamlar yüklendiği görülür. Yüksek sesli olanlar, bu tonu düşük sesli olanlarsa düşük tonu duyabilen ruhları çağırırlar. Estes’e göre yürek psikolojik ve fizyolojik merkezdir. Yaşamın en temel organı olmakla birlikte duyguları üreten merkezdir. Estes, düşünen organın beyin olduğunu söylerler, ancak bu masal bütün bunların merkezine yüreği koyan bir öyküdür, der. Davul gibi yürek yeni hayatı çağırırken, yeni hayata eklenecek duyguları da üretir⁴³⁰. Öykünün kavramları tabloda görülmektedir.

⁴²⁷ Sandor Ferenczi, **Psikanaliz Açısında Cinsel Yaşamın Kökenleri**, çev. Hasan Portakal, 3. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2013, ss. 93-95.

⁴²⁸ Estes, s. 176.

⁴²⁹ Estes, s. 178.

⁴³⁰ Estes, ss. 179,180.

Tablo 6: İskelet Kadın

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Balıkçı	Avcı			Oltaya dolanmak, Avlama, Kovalama, Kaçma, Saklanma, Korku, Kalbin hızla atması	Neden/ Sorun
İskelet Kadın (Sedna)					
Baba	Baba	Deniz, Koy, Uçurum, Kar ev	Olta, İskelet kemikleri, Kurutulan etler, Kürk, Gözyaşı, Kalp/Davul, Sualtı varlıkları, Mercan, Balık	Şefkat, Rüya görme, Gözyaşını içme, Kalbi çıkarma/takma, Şarkı söyleme, Ete bürünme, Bütünleşme	Sonuç/ Çözüm

2.2.7. Altıncı Bölüm: “ Sürüsünü Bulmak: Kutsama Olarak Aidiyet”

Onaylanmayan çocuklar ve annelik türlerinin işlendiği bir bölümdür. Kadınların kendilikleri ve toplum onayı arasına sıkışan kimlik tanımlamalarını görünür kılan bu bölümde aidiyetin, doğru aidiyetin aranmasının değeri de işlenir. Bölümün öznel kavramları ve Estes'in açıklamaları şöyledir: Psişik aile, vahşi kadının sorunları, onaylanmayan çocuk, kutsal ceza, erkeksi koruma, duyguların-yaratıcılığın donması, Coatlicue, ruhun temel besini, kadın avcı ruhlar Dineh(örümcek kadın), düzenbaz arketipi, Ofredans ritüeli.

- Psişik Aile: Kişinin kendini canlı ve enerjik hissettiği aile kast edilir. Estes'e göre bu ailede psişik bir onay, gerek tinsel gerekse içgüdüsel özgün kimliğin kabul edilmesi söz konusudur⁴³¹.

⁴³¹ Estes, s. 194.

- Vahşi Kadının Sorunları: Vahşi kadın, toplumun ve kültürün, hemen bütün psişeler tarafından içselleştirilmek zorunda kalınan dayatmalardan uzak durduğundan dışlanır. Böylece içsel ve kişisel, dışsal ve kültürel sorunları ikiye katlanır⁴³².
- Onaylanmayan Çocuk: İçinde yaşadıkları kültür ve toplum tarafından dışlanan, farklı bulunan çocuklardır. Kadın, onaylanmayan çocuğunu korumak için kültürel kabul ya da dışlanma arasında seçime zorlanmışlardır. Estes'e göre kadınlar, tarih boyu, bu acımasız seçimlere maruz bırakılmışlardır. Onaylanmayan çocuğu korumaya çalışan kadın tinsel ve psişik olarak ölmüştür⁴³³.
- Kutsal Ceza: Alice Miller'in dediği gibi kadının kendi iyiliği için, bedene acı çektirmek ya da ruha boyun eğdirmek için verilen cezalardır. Bu ceza, Estes'e göre ruhun kendi başına bir varlık olarak kabul edilmediği toplumlarda uygulanır⁴³⁴.
- Erkeksi Koruma: Yüzlerce yıldır kadınların bir erkekle evlenerek meşrulaştıkları düşünülmüştür. Onların tanımlarıyla, düşünceleriyle biçimlenen rolleri oynadıklarında elde ettikleri güvence ve korumadır⁴³⁵. Marilyn Yalom, *Evli Kadının Tarihi* adlı eserinde şöyle söyler:

*Geçmişte, çoğu evlilik kalpten çok cüzdandan geçiyordu. Erkekler kadınlarla çeyizleri için evlenirken, kadınlar da erkeklerle kendilerine bakabilecekleri için evleniyorlardı. Kutsal kitap döneminden 1950'lere kadar eşine bakmak kocanın göreviydi. Kadındansa bunun karşılığında cinsellik, çocuk ve evin bakımını sağlamaktan sorumlu olması bekleniyordu*⁴³⁶.
- Duyguların - Yaratıcılığın Donması: Estes'e göre arketipsel psikolojide soğuk olmak duygulardan yoksun olmak anlamını taşır. Duyguların donması aslında bilerek seçilen bir duygusuzlaşma bir savunmadır. Kadınlar, kendilerini koruma davranışı olarak soğukluğu seçmeye mecbur kalabilirler. Bu, bir başarı gibi

⁴³² Estes, s. 195.

⁴³³ Estes, ss. 198,197.

⁴³⁴ Estes, s. 198.

⁴³⁵ Estes, s.201.

⁴³⁶ Marilyn Yalom, *Evli Kadının Tarihi*, Çitlembik Yayınları, çev. Zeynep Yelçe, Neşenur Domaniç, İstanbul,2002, s.(Giriş), 14.

sergilense bile yaratıcı doğalarına zarar verici bir seçimdir. Estes, kadınların soğukluk ve donma karşısında bu seçimi bırakarak hızla kendi özgün yaratıcılıklarına dönmelerini ve ateşi canlandırmalarını önerir⁴³⁷.

- Coatlicue: Aztekler'in kendine yeterlik tanrıçasıdır. Dışlanmış kadınların özel koruyucusudur. Estes, Coatlicue'nin yalnız kadınların hayatlarına dair dersler verdiğini, bebek yapıcısı ve aynı zamanda da bir ölüm ana olduğunu söyler. Eteklerine çingiraklıyılanlar gibi kafatasından ziller takar ve çıkan ses yeryüzüne yağmur çağırır⁴³⁸.
- Ruhun Temel Besini: Herkes için değişse de kimi kadınlar için, hava, gece, gün ışığı, ağaç, zorunluyken kimi kadınlar için kalem, kağıt, kitaptır. Kimileri içinse renk, biçim gölge, kimileri için danstır. Estes bunlara, psişik makrobiyotikler der. Kadınlar, ruhun gereksinimini doğada ve yaratıcılıkta bulurlar. Estes'e göre kadınlar, ruhlarını beslemek için, hayatlarının hiçbir döneminde bu iki alana dönük tutkularından vazgeçmemelidirler⁴³⁹.
- Kadın Avcı Ruhlar: İzleme ve avlanma yeteneğini temsil eden tanrıçalar Diana, ve Artemis'tir⁴⁴⁰.
- Dineh(örümcek kadın): Kadınların ruhu besleme alanı olan iki alanda yani doğa ve yaratıcılıkta yaşar. Halkına koruma ve güzelliğin sevilmesini bahşeder⁴⁴¹. Slav mitolojisinde de ip eğirme, örme güçlü bir metafor olarak yer alır. Böylece kadınlar kaderin ipliğini eğip bükebilme yetisine sahip olurlar⁴⁴².
- Ofrendas Ritüeli: Hayattan geçip gitmiş olanlar için, övgüler, saygı ve anmalıkların sunulması törenleridir. Ofrenda, geçmiş yaraların, güçlüklerin zorlukların varlığını kabul etmek ve böylece onlarla başarıyla yüzleşip güçlenmek anlamı taşır. Geçmiş acılardan yola çıkarak gelişip serpilme asıl başarıdır. Estes'e göre kadınlar, kayıplara yaralara dövünmek yerine onları olduğu gibi takdir etmeyi öğrenirlerse, doğal hakları olan serpilip gelişmeyi de sağlamış olurlar⁴⁴³.

⁴³⁷ Estes, s.207.

⁴³⁸ Estes, s.219.

⁴³⁹ Estes, ss. 220,219.

⁴⁴⁰ Estes, s. 219.

⁴⁴¹ Estes, s.219.

⁴⁴² Uzelli, s. 52.

⁴⁴³ Estes, s.221.

2.2.7.1. Yedinci Öykü Çirkin Ördek Yavrusu

Masalın, Hans Christian Anderson'a ait ilk versiyonu 1845'te yayınlanmıştır. Masal, sıradışı ve sahipsiz olanlar motifini işler. Dışlanmışlığa karşın, kendi psikişik ailesini aramaya devam etme gücünün öyküsü aktarılır. Estes, bu öyküye, 'psikolojik ve tinsel kök öykü' dediğini belirtir. Kitapta yer alan versiyonunu, Estes, anne ve babasının, hepsi köylü olan büyük büyük teyzelerinden naklettiğini ifade eder. Öykü fiziksel olandan daha çok ruh haliyle ilgilidir⁴⁴⁴.

Anne ördek yumurtadan çıkan yavrularını, yaşlı bir ördeğe gösterir. Çatlamayan bir yumurta vardır. Yaşlı ördek, onun bir hindi yumurtası olduğunu söyler. O, hiç de uygun bir tür değildir. Anne ördek, yumurta çatladığında çıkan yavruya bakar, evet gerçekten çirkindir. Anne, endişelidir. Belki gerçekten hindidir. Yavrunun yüzebildiğini görünce kısmen rahatlar. Tuhaf görünse de yüzebiliyor benimkilerden biri işte, der. Onu diğer üyelerle tanıştırır. O sırada başka bir ördek çirkin yavruyu ısırır. Onun tuhaf ve çirkin olduğunu söyler. Kraliçe ördek de çirkin yavruyu fark eder. Anne ördek, yavruyu savunmaya çalışır. Yine de diğerleri yavrunun canını sıkacak davranışları sürdürürler. Bir süre sonra, anne ördek savunmadan ve korumadan bıkar. Ondan kurtulmak istediğini söyler. Çirkin yavru yolunmuş durumda, bir bataklığa kadar gider. Orada iki kaz onu görür. Ona kendilerine katılmalarını, birlikte başka kentlere gidebileceklerini söylerler. Ancak bir silah sesiyle bataklığa yuvarlanırlar. Çirkin yavru saklanmak için suya dalar. Bir mezbeleliğe dek kaçır. Orada, tarak görmemiş bir kedi, şaşkı bir tavuk ve pasaklı yaşlı bir kadın yaşır. Yaşlı kadın ördeği kabul eder. Kedi ve tavuk, fare yakalayamaz yumurta yapamazsa ne işe yaradığının sorarlar. Çirkin yavru oradan uzaklaşır. Yolda uçan bir sürüye rastlar. Gördüğü en güzel yaratıklar olduğunu düşünür. Sürü ona seslenir. Yavru, heyecanla, daha önce çıkarmadığı bir ses çıkararak yanıt verir. Bu büyük beyaz kuşlara inanılmaz sevgi duyduğunu fark eder. Ardından çok sert bir kış geçer. Bir sabah buz tutmuş halde, donmak üzereyken, iki ördek gelip, çirkinliğiyle alay ederler. Onu bir çiftçi kurtarır ve evine götürür. Evin çocukları ona uzandığında panikler. Süt kovanını, un çuvalını devirir. Oradan kaçır. Bir gölcüğe, bir eve, sonra

⁴⁴⁴ Estes, s. 188.

başka bir eve, sonra başka gölcüğe uçar. İlkbahar gelir. Gölcükte su içerken kocaman beyaz kanatları olduğunu ve onu yükseklere uçurabileceklerini anlar. Gökyüzünden yerde olanları izlemenin keyfine varır. Geçen sonbaharda gördüğü kuşların aynısını görünce yine heyecanlanır ve onlara katılmaktan kendini alıkoyamaz. Sürüyle beraber bir gölcükte yüzerken yansımasını görür. Gördüğü yansıma, çok beğendiği sürüdeki güzel kuşlara benziyordur. Tıpa tıp aynısıdır. Nihayet onlardan biri olduğunu anlar. Sürüdekiler onu sevgiyle karşılarlar. Çocuklar ve her yaşta insanlar bu güzel hayvanları görmeye gelirler. Onları görenler mutlu olur ve dans ederek uzaklaşırlar⁴⁴⁵.

Masal, kendi dışındaki nedenlerle toplumdan dışlananların masalıdır. Bazen safdilliği yüzünden, bazen de fark edemediği kurnazca bir pazarlığa düşmesi yüzünden, pek çok kahramanın düştüğü durumun masalıdır. Öyküdeki çirkin ördek yavrusu, vahşi doğanın temsilcisidir. Estes'e göre, vahşi doğanın temel özelliği, en zor koşullarda bekleyebilmesi ve devam etmek için gereken dayanıklılığı gösterebilmesidir. Masalın önemli diğer teması, psikik ailenin verdiği onayın kişiye katacağı canlılık ve aidiyettir⁴⁴⁶.

Farklı görünmenin, aile ya da grup tarafından dışlanma nedeni olması evrensel bir olgudur. Gelişmenin sürdüğü bir yaşta, karşılaşılan bu durum oldukça güç bir psikolojik karmaşaya neden olur. Kültürün, güçlü içgüdüsel doğalarıyla dünyaya gelen kız çocuklarına yaptığı da budur. Meraklı, desteklenirse yaratıcı bir yaşam oluşturacakları 'gariplikler'i vardır. Beceriklidirler. Bu nedenlerden dolayı bebeliklerinden başlayarak, toplum ve kültür onları, evcilleştirmek, yetersiz olduklarını kavratmak üzere davranır. Kız çocukların, oldukça erken dönemlerde uğradıkları bu teslim alınma, tüm yaşamı etkileyecek bir yaratıcılık kısıtlılığına götürür. Estes'e göre, cehaletin acımasızlığı ve yanlış anlaşılma, bu durumu hızlandırır ve pişenin yaralanmasına neden olur. Kız çocuklar, zamanla, beceriksiz yetersiz, zayıf ve çirkin olduklarına inanmaya başlarlar. Oysa, dışlanmaya ve aşağılanmaya uğradıkları nedenlerin tümü, toplumun kız çocuklardan beklediği davranışlara uymayacakları, geleneksel görevlerine itiraz edecekleri endişesiyle bizzat ürettiği nedenlerdir. Estes'e göre, 'melek çocuk' beklentili anne babalar, vahşi

⁴⁴⁵ Estes, ss. 189-193.

⁴⁴⁶ Estes, s. 194.

huylu bir çocukla başetmek için ‘psişik cerrahi müdahaleler’de bulunurlar. Oysa bu işe yaramak yerine, çocuğun aidiyet arayışına girmesine, yeraltına inmesine, beslenebilmek için bataklıklarda dolaşıp durmasına neden olur. Tıpkı masalda olduğu gibi, çirkin olduğu söylenen yavru, ailenin ya da kültürün dayattığı ölçütlere uyduğunda, yaratıcı doğasını terk etmiş, uymadığında ise içsel sorunları olan, eziyet görmeye aday birey olur⁴⁴⁷.

Masalda, psişede önemli yeri olan ‘anne karmaşası’ nı görmek mümkündür. Anne ördek, Estes’in belirttiğine göre, ‘ikircimli anne’, ‘çökmüş anne’, ve ‘annelik görmemiş anne’ türlerinin hepsinin temsilcisidir. İkircimli anne, toplumu tarafından kabul görmemekle, dışlanmak arasında kalan ve farklı olan çocuğuna karşı duyguları ikiye bölünmüş annedir. Bu tür toplumlar, cezalandırıcı kültürler üreten toplumlardır. Anne, kötülük görebileceği, sevilmeceği ya da öldürüleceği tehdidi karşısında psişik ve tinsel olarak ölmüş gibidir. Kültürün onaylamadığı simgesel bir çocuk biyolojik bir çocuk, sanat, sevgili, politika ya da ruhsal hayatlar olabilir. Estes, farklı olana sahip çıkmaya çalışan kadınların, ‘erkeksi’ olarak nitelenen, hiddet, korkusuzluk, korkunç olma gibi nitelikleri üstlenmesi gerektiğini söyler. Ona göre, bir kahramanlık eylemi, aptallaştırıcı ikircimi tedavi eder⁴⁴⁸.

Anne ördeğin ikircimli tutumu, toplumun kendisini ve çocuğunu tacize devam etmesi halinde çökmüş anne tutumuna dönüşür. Artık, vahşi doğasından kopmuş, korkuyla içine çökmüş haldedir. Estes, insanların böyle bir çöküntü karşısında üç duygu durumundan birini yaşadıklarını ifade eder: “Bulanıklık içindedirler (kafaları karışıktır), çamura batmışlardır (kimsenin sıkıntılarını sempatiyle paylaşmadığını hissederler) ya da çukurun dibindedirler (eski bir yaralanmayı, genellikle çocukken başlarına gelen hesabı görülmemiş, düzeltilmemiş bir adaletsizliği duygusal olarak yeniden yaşarlar)⁴⁴⁹”. Geçmişten beri, birçok anne, kurallar ve çocuğu arasında seçime zorlanmıştır. Kadınlar, çocuklarından, sevdikleri şeyleri yapmaktan, sevdiği yerlerden, şeylerden ya da kişilerden koparılmıştır. Estes bunu ister kültür yapsın, isterse kadının zihninde bulunan, kültüre uyumlanmış olduğu kurallar yapsın sonuç, bir tür kölelik üretir, der. Bu gün savaş nedeniyle

⁴⁴⁷ Estes, s. 195.

⁴⁴⁸ Estes, ss. 198,199.

⁴⁴⁹ Estes, s. 199.

yerlerinden edilen muhacirlerin de töreler nedeniyle çocuklarını saklamak zorunda kalan annelerin de yaşadıkları budur. Bununla beraber, Estes, masalda babadan söz edilmemesine dikkat çeker. Anne ördek, kuluçka döneminde babanın onu bir kez bile görmeye gelmemesinden şikayet eder. Estes, vahşi huylu pek çok kız çocuğu için babanın evdeki dolaba astığı giysiyle beraber kendini de asan bir gölgeden ibaret olduğunu söyler. Ona göre, babalar, uzun süreden beri, ‘orada olma’ konusunda yeteneksizdirler. Çocuklarla ilgili pek çok durum ve duygu anne merkezinde oluşmaktadır. Estes, dışarının istekleri ve ruhun istekleri arasında, bir tür ölüm kalım meselesi yaşandığını belirtir. Kadınların bu durumlarda ayağa kalkmalarını ve ait oldukları yeri aramalarını ister. Çünkü, çökme hali, anneyi olduğu kadar yavruyu da etkiler⁴⁵⁰.

Estes, anne ördeğin safdilliğinin, kırılma hali, bir nedeni olarak ‘annelik görmemiş anne’ tanımlamasını yapar. Estes’e göre, istemediği halde çocuğundan vazgeçen annelerin, psişik olarak çok genç ya da kendisinin de annelik görmemiş bir kadın olabilecekleri düşünülmelidir. Ona göre, bir kadın annelik yapabilmek için iyi bir annelik görmüş olarak yetişmelidir. Vahşi bir kadın, birden bire annelik becerisine sahip olmaz. Doğurduğu çocukla tinsel bir bağının olması buna yeterli değildir. Burada kadının, ilk anne olduğu yaşı da önemli bulmaz. Her yeni annenin bir çocuk anne olabileceğini ileri sürer. Çocuk sahibi olabilme yeterliliği, annelik yaparken kendisini destekleyen yaşlı bir kadına ya da bir kocakarıya ihtiyaç duymayacağı anlamına gelmez. Estes, geçmiş çağlarda, yeni anneye, yavrusunu ve kendisini psişik olarak nasıl besleyeceğini aktaran yaşlı kadınlar vardı. Zamanla bu görevi dinsel kurumlar üstlenir, ancak bu görevin aktarılması sürecinde pek çok değerli tutum ya da bilginin yok olduğunu belirtir. Pek çok kuralla yetiştirilmek yerine, olgun annelerin bir şakası, dokunması ya da anlatacağı bir öykü, genç annenin ihtiyacını, kırıcı olmadan karşılar. Estes, annenin etrafında oluşan bu ortama Vahşi Kadın’ın bölgesi der. Endüstrileşmiş toplumlarda genç anne tüm bu süreçleri tek başına yaşar. Büyük bir bilgi birikiminden mahrum kalır. Böylece sezgiyi geleceğe dair öngörü yeteneğini kazanamamış olur. İşinde, aile ortamında desteklenmiş olsa da annelikle ilgili içgüdüsel beslenmeden yoksundur. Anneler

⁴⁵⁰ Estes, ss. 199-201.

eğitim görmüş kızlarına annelik aktarımı yapmadıklarında, karşımızda iki yitik benlikli anne oluşur⁴⁵¹.

Jung, erken çocukluk döneminde yaşanan anne karmaşasının, çocukluk dönemine bağlı nevrozların oluşmasında etkili bir faktör olduğunu belirtir. Anne ve çocuk arasına giren fantastik arketipler ürediğini, bunun da ileri dönem nevrozlarına zemin hazırlayabildiğini ifade eder. erkek ve kız çocuklar üzerinde farklı etkiler yaratan bu karmaşanın, erkek çocuklarda Don Juancılık, eşcinsellik bazen de iktidarsızlık doğurabileceğini söyler. Kız çocuklarda bu kadar karmaşık sonuçlar üretmese de içgüdülerin yok olması ya da aşırılaşmasıyla görünebilir⁴⁵².

Estes, kadınların, rehberlik ve öğüt alma ihtiyacının her zaman olacağını ifade eder. Kadın, ister bilimle, sanatla, ister çocukla uğraşsın olsun, yolu Vahşi Anne' ye uğramalıdır. Annelik görmemiş ya da yıkıcı annelik görmüş kadınlar için, içsel anneliğin yeniden inşa edilebilir olduğu da unutulmamalıdır. Estes, ruh ve tinin şaşırtıcı kaynaklara sahip olduğunu ve ölü olmadığı durumda çok az şeyle gelişip serpilebileceğini söyler⁴⁵³.

'Çirkin ördek yavrusu sendromuna' eşlik eden bir başka olgu da 'kötü arkadaşı' olgusudur. Dışlanmayı ve zedelenmeyi getiren yanlış arkadaşların varlığı yanlış seçimler, gayet iyi yapılabilen işleri, sahip olunan yetenekleri görünmez ya da farklı görünen hale getirebilir. Öyküde, çirkin yavru, yüzebildiği halde yüzemiyor dalabildiği halde dalamıyor, büyük kanatlara sahip olduğu halde uçamıyor görünür. Estes, ne iseniz o olmanızı desteklemeyen arkadaşlara dikkat çeker. Bununla beraber kadınların sessizce kendi içlerine bakmayı öğrenmeleri halinde, doğru kapıları, doğru ilaçları, doğru seçimleri göreceklerini ifade eder⁴⁵⁴.

Estes, yavru ördeğin gölde donması metaforundan hareketle, kadınların birçok nedenle uğradıkları 'duyguların-yaratıcılığın donmasına' değinir. Soğuk davranmanın aslında bir tür tepki olduğunu ifade eder. Öfkenin dışavurumu olarak soğuk davranma, bir tür korunma mekanizmasıdır. Estes, ruhun, soğukluğu değil aksine sıcaklığu sevdiğini belirtir. Yaratıcılığın besini ruhun donmadan çıkarılmasıdır, der. Çözüm, duyguları donan kadınların, yetenek alanlarına dönüp

⁴⁵¹ Estes, ss. 201-204.

⁴⁵² Jung, *Feminen*, ss. 127,128.

⁴⁵³ Estes, ss. 204,205.

⁴⁵⁴ Estes, ss. 206,207.

harekete geçmeleridir. Sızlanmanın, mızımlılığın bırakılıp, umut veren arkadaşların desteğini almak ve yeniden yola koyulmaktır. Estes, dışlanmanın “saf doğal karbonun basınç altında elmas oluşturmaya benzer, sonunda psişenin şaşaalı bir büyüklüğe ve saydamlığa⁴⁵⁵” ulaştığını ifade eder⁴⁵⁶.

Estes, bir psikanalist olarak hem de bir *criatura* olarak, en iyileştirici şeylerin doğadan, kolay olandan çıktığını tespit eder. Ona göre doğanın ilaçları yalın ve doğrudur. Estes, vahşi doğanın en önemli özelliklerinden birinin devam etme, direnme ve sabır gücü olduğunu ifade eder. Vahşi kurtların, köşeye sıkıştıklarında, korkmuş ve yalnız olduklarında, bacakları da kırılmış olsa, doğru korunmaya ulaşmak üzere, sürüsünün yanına gitmek için, dayanır ve devam eder⁴⁵⁷.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁴⁵⁵ Estes, s. 209.

⁴⁵⁶ Estes, ss. 206-209.

⁴⁵⁷ Estes, ss. 121-215.

Tablo 7: Çirkin Ördek Yavrusu

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Çirkin ördek yavru	Genç Erkek	Yuva, Göl, Tarla, Mezbele, Gölcük, Çiftçinin evi	Oyuncak bebekler, Kırmızı, Beyaz, Yumurta, Silah, Sürü	Kuluçka, Geç doğum, Farklılık, Isırma, Gagalama, Tıslama, Bağırma, Reddedilme, Saklanma, Alay edilme, Kaçma, Ölüm korkusu, Sığınma	Neden/ Sorun
Yaşlı Kadınlar					
Anne Ördek	Anne (Yeterince iyi olmayan anne)				
Kraliçe Ördek					
Genç Erkek Kazlar	Zorba			Yola düşme, Cesaret, Deneyimleme, Mevsim döngülerini izleme, Gözlem, Sevgi, Özelliklerini fark etme, Uçma, Sürüye dahil olma, Dans etme	Sonuç/ Çözüm
Kız Çocuklar / Erkek Çocuklar					
Yaşlı Pasaklı Kadın					
Çiftçi					
Kuğular					

2.2.7.2. Sekizinci Öykü: Yanlış Zigot

Estes'in, aidiyet sorunlarına ilişkin tedavilerde hastalarına anlattığı bir öyküdür. Estes, bu tür bir sorunun, bazen hafif tarafından ele alındığında, kadının yükünün ve acısının dindiğini ifade eder⁴⁵⁸. Bu öyküyü ailesine ait hissetmeyen, ailesi tarafından dışlanmış bireylerin öyküsü olarak görür. Özellikle vahşi kadın

⁴⁵⁸ Estes, s. 215.

arketipini taşıdığı halde, başkaları tarafından ne yapması gerektiği belirlenen ve sessizce ağlayan kadınların öyküsü olarak görür. Kendini ormanda, içsel yaşamda, dışardaki ihtişamda iyi hissettiği halde havlu katlamakla meşgul olanların ‘yanlış zigot sendromu’nun kurbanı olduğunu ifade eder⁴⁵⁹.

Zigot perisi, içinde zigotlar bulunan sepetiyle kasabanın üzerinde uçar. Zigotların aileleri planlanmıştır. Peri türbülansa girer ve zigotlar tepetaklak kendileri için planlanmayan ailelere düşerler. Oluşan ailede anne-baba çocuklarının nasıl olup da kendilerine benzemediğini düşünürken, çocuk tanıdığı ve çok beğendiği bir başka anne-babanın çocuğu olması gerektiğini düşünür. Düzenbaz arketipi artık bu aileyle yaşamaktadır. Ailenin çocuktan görmek, duymak istemediği her şeyi önlerine getirmek için tüm olanakları kullanır. Vahşi zigotun ailesi alıngandır ve çocuktan tutarlılık görmek ister. Değişime dayanamazlar. Onların istekleri, vahşi doğa için lanetlenmiş şeylerden oluşur. Vahşi çocuk ve aile için önemli olan şeyler asla aynı değildir⁴⁶⁰.

Estes’e göre vahşi kadın için asıl tutarlılık, tutarlı algıları, çabuk kavrayışı esnek ve yetenekli olmasından ibarettir. Dolayısıyla ailenin tutarlılık beklentisiyle uyumsuzdur. Onun yaratıcılığı içgüdüsel yaşamının ateşinden ve hareketliliğinden kaynaklanır. Çocukların topluma uyumlu hale gelmesi sürecinde, içsel doğalarının öldürülmesini gerekli kılabilir. Terbiyeli olma, uygar davranma anlayışı dengeli olmadığında, sağlıklı, yaralı bir ruh gelişir. Ruh, bu tür yerlerden ‘sıvışır’. Sağlıklı ruhun bütün personaların üzerinden ışıldadığını belirtir. Sıvışan ruhun yeniden elde edilmesi mümkündür. Kadınlar yanlış zigot olduklarını düşündüklerinde de tutkuyu kaybetmemelidirler. Ruhun dönmesi için güven sağlamak gerekir. Alçakgönüllülük şefkat, şirinlik, dayanıklılık, mizah ve öfkeden kurtulmuş olmak, ruhu evine geri getirecek unsurlardır. Estes’e göre ruhun ihtiyaçlarını yöneten, Azteklerin kendine yeterlilik tanrıçası *Coatlicue*’dir. *Coatlicue*, özellikle dışlanan kadınların, yanlış zigotların koruyucudur⁴⁶¹.

Estes, yanlış zigotun, gelişmesine izin verilmeyen ortamlarda bile, hayatta kalmayı, çetin zamanları atlamayı ve serpilmeyi başardığını belirtir. Serpilme

⁴⁵⁹ Estes, ss. 216,217.

⁴⁶⁰ Estes, ss. 217,218.

⁴⁶¹ Estes, ss. 219,220.

aşamasına geçemeyenler, sadece hayatta kalma evresinde kalanlar yeni gelişmelere kapalıdır. Yalnızca bunu bir başarı olarak gören kadınlar “kurutulmuş sığır eti kadar sertleşebilirler⁴⁶²”. Estes buna ‘hayatta kalma arketipi’ adını verir. Gelişmenin önündeki engel olarak görür. Gelişme için “kendimize meydan okuyan adlar⁴⁶³” vermek gereklidir. Özgür olmayı sağlayacak olan budur. Bir zamanlar yanlış zigotken, terbiye edilerek, hayatta kalmayı başaran ve bu başarıyla devam eden kadınlar bir tür simgesel tören olan *ofrendas* ritüeli uygulamalıdır. Geçmişte kalan o vahşi çocuğa, saygılar sunacakları, armağanlar verecekleri bu tören serpilmeye geçmelerini sağlayacaktır. Böylece yenmiş oldukları zorlukları hatırlayacaklardır. Aksi durumda ‘yaralı arketipi’ ile fazlaca özdeşleşmiş olarak kalacaktır⁴⁶⁴.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 8: Yanlış Zigot

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Yanlış Zigot	Düzenbaz			Farklılık, Yaratıcılığın engellenmesi, Kalıplara uymaya zorlama, Alınganlık, Tutarlılık beklentisi	Neden/ Sorun
Gerçek Aile					
Uzaktaki Aile					
Zigot Perisi				Sevgi özlemi, Kendin olma (Yanlış zigot olmayı kabul etme)	Sonuç/ Çözüm

⁴⁶² Estes, s. 220.

⁴⁶³ Estes, s. 221.

⁴⁶⁴ Estes, s. 221.

2.2.8. Yedinci Bölüm: “Neşeli Beden: Vahşi Beden”

Kadınların bedenleri üzerinden olup bitenleri görmeleri gerekmektedir. Bedenlerinin dilini öğrenmeli ve yargılanmaların getirdikleriyle baş edebilmelidirler. Bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Beden konuşması, kalçaların gücü.

- **Beden Konuşması:** Estes’e göre beden, çokdilli bir varlıktır. Beden bütün dokunuşları belleğine, her hücresine işler ve daima hatırlar. Kadınların bedenlerinin, modern kültür standartlarının belirlediği güzelliğe uygun hale getirmeleri için bölünüp yaralanması, tinlerini yaralar ve vahşi ruhlarıyla ilişkilerini koparır. Estes, beden imgesinin çarpıtılması, yeme bozuklukları nörotik, kaygılı kadınlar yaratır ve bunlar kuşaklar boyu aktarılırlar. Kadın bedeninin yontulması ile doğanın yontulması bir paralellik taşır. Her ikisi de doğal olanın konuşmasına, yaşamasına ve üreticiliğine engeller oluşturur. Beden, ondan kurtulmamız gereken bir varlık değil aksine bütün deneyimlerimizi edinmemizi sağlayan muazzam bir bütünlüğe sahip bir yapıdır. Estes için beden bugün kültürün gördüğü gibi bir mermer, heykel değildir. Belki beden masallarda olduğu gibi tek başına bir tanrı, bir öğretmendir. Ortadoğu masallarındaki halı gibi, bizi bir yerden bir yere taşır. Ruh, onun pencerelerinden dışarı bakar⁴⁶⁵.

“Beden insana özgü her şeyi sonsuz bir değişkenliğin sınırları içinde sosyal ve kültürel bir yapının sonucu haline getiren koşulların dışında değildir. Bedenin doğası diye bir şey yoktur, yere ve zamana göre değişen bedensel koşullar söz konusudur sadece”⁴⁶⁶. Beden ile yürütülen mesleklerden biri olan modellikte yapmış Ebru Güzel’in kültür, ataerki ve güzellik kavramlarını incelediği tez çalışmasında beden algısının olumsuz değerlendirmelerinin yıkıcılığı, ortaya konmaktadır. Güzel “Çünkü ‘kusursuzu’ arıyorduk. Aslında erkek egemen toplumda sosyalize olan her

⁴⁶⁵ Estes, ss. 227-232.

⁴⁶⁶ David Le Breton, **Acının Antropolojisi**, çev. İsmail Yarguz, 2.Basım, Sel Yayınları, 2010, İstanbul, s. 50.

kadın gibi bize de, eksik olduğumuz öğretilmişti. Parçalanmış bedenlerimizle, eksik bırakılmış benliğimizi tamamlama yarışında, önde koşuyorduk⁴⁶⁷ demektedir.

- Kalçaların Gücü: “Kalçalar bir nedenden ötürü geniştirler. İçlerinde yeni hayat için satenli fildişinden bir beşik vardır. Bir kadının kalçaları, bedenin hem yukarısı için hem de aşağısı için avara demiridir; ana kapıdır, rahat bir yastık sevginin tutamakları, çocukların arkasına saklanacakları bir yerdir⁴⁶⁸. Estes bedenin gücünün dışarıdan değil, içeriden geldiğine tanık olduğunu ifade eder. Ne biçim, ne yaş, ne yıpranmışlık onun gücünü bozmaz. Kalçaların hayat veren bir yuva olması, bedenin asıl gücüdür⁴⁶⁹.

2.2.8.1. Dokuzuncu Öykü: La Mariposa, Kelebek Kadın

Estes'in New Mexico'nun ortasında kocaman tozlu bir düzlük olan Puye'de tanık olduğu bir dans gösterisini öyküleştirmiştir. Estes, bu öyküyle bedenin gücünü göstermek istediğini ifade eder. Burası, pek çok çöl kabilesinin çam ağaçlarına geyiklere, kartallara ve *Katsina*'lara (güçlü ruhlara) geri dönmek için dans ettikleri bir yerdir. Büyük Kanyon'u ziyarete gelenlerin son etkinlik olarak katıldıkları bu dans gösterisini, tek başına bir kadın gerçekleştirir. Estes, buraya gelenlerin özellikle aile öykülerini kaybetmiş ve tanrısal yaşantılara aç olanlar olduğunu ileri sürer. Tarihin bir döneminde deniz olan bu yerde, eski insanların (Anasazi), kaya duvarlarına kayalara çizdikleri göz, ağız resimleri olduğu söylenmektedir. Estes'in belirttiğine göre, atalarını kaybetmiş ziyaretçilerin aradığı şey, bu izlerde onlara fikirler verir⁴⁷⁰.

İzleyiciler, bu olağanüstü Kelebek kadın (La Mariposa)'nın sahneye çıkmasını sabırla beklerler. O sahneye çıkana kadar yanaklarına pembe halkalar çizmiş, kırmızı, siyah renkli eski giysilerle dans eden Zuzi kızlarının güzelliğini, kollarına ve

⁴⁶⁷ Ebru Güzel,

Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/49658637/Kulturel_Baglamda_Kadin_ve_Guzellik.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1532597603&Signature=pYpCWS1bXVCe38wJ%2FtFgN5aD6Fg%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DKulturel_Baglamda_Kadin_ve_Guzellik.pdf.pdf, (26.07.2018).

⁴⁶⁸ Estes, s. 238.

⁴⁶⁹ Estes, s.233-240.

⁴⁷⁰ Estes, ss. 234,235.

bacaklarına çam dalları sarmış, geyik dansı yapan delikanlıları izlerler. Sabırlı bekleyişin ardından kocaman “Willendorf Venüsü gibi, Günlerin Anası gibi bileğinin tek kıvrılışıyla Mexico City’yi inşaa eden Diego Rivera’nın efsanevi büyüklükteki”⁴⁷¹ kadını gördüklerinde sarsılırlar. Çok yaşlı olan bu kadın (Maria Lujan), topraktan geri gelmiş gibi, yaşlı nehirler gibi, yaşlı çamlar gibidir. Kırmızı siyah, bir omzu açık elbisesi, ağır bedeni ve sıska bacakları, on mısır demeti kadar gri saçları yere değerek zıplar, döner ve taktığı kelebek kanatlarıyla, izleyenleri büyüleyerek dans eder. İki çocuğun bineceği kadar geniş kalçaları vardır. Deniz kabuğundan bilezikler, kuştüyünden yelpazesini vardır. Bu haliyle izleyicileri şaşırtır ve ‘Kelebek Bakire’ bu mu diye düş kırıklığına uğratar. Vahşi Kadın / Kelebek Kadın, karnında doğacak bütün bebekleri taşır, karşıtları bir araya getirerek çapraz dölleme yapar. Kelebekler gibi, polenleri alır, yer değiştirir. İnsanlara benliğin değişmesinin, dönüşmesinin, sadece eziyet çekenlerce yaşanan bir şey olmadığını, gösterir. Vahşi bedeniyle, herkesin üzerine tinsel polenler serpererek, bütün bedeni kutsayarak, adeta içgüdüsel olanın çevirmenliğini yapar⁴⁷².

Estes’in Kelebek Kadın dansına benzer olgu Rus mitolojisinde yer alan ‘Kurbağa Prenses’ masalında görülür. Yaratma gücü olan Prenses dans ederek aşama aşama yeryüzünü yaratır. Ellerini sallar ve bahçeler, göller oluşur. Bir sonraki sallayışta kuğular, kazlar oluşur. Bataklıkta yaşayan kahraman, yer altı dünyasıyla bağlantılıdır. Aynı zamanda su, toprak, ateş ve hava elementleri kendi imgesinde barındırır⁴⁷³. Eliade, her dansın insan dışı bir kökene sahip olduğunu ifade eder. Bir arketipik davranışı, oluşu tekrar ederek onu yaşatır ya da çoğaltır. Mitsel bir anın ya da o zamanları bulunan zamana taşır⁴⁷⁴.

Estes, bedenin kendine yeten bir arazi olduğunu ileri, parsellenip bölünmeye duyarlı olduğunu söyler. Göğüsler beslemekle, hissetmekle görevlidir. Kalçalar genişti çünkü içinde hayatı taşırlar. Önemli olan budur. Şekil değildir. Kültürün kesilip, parçalanmaya ittiği bedenin gücü buradadır. Kelebek kadının eski giysileri bedeninin iriliği, yaşlılığı ile insanlara önemli olanın ne olduğunu gösterip, kalplerini

⁴⁷¹ Estes, s. 236.

⁴⁷² Estes, ss. 236-238.

⁴⁷³ Uzelli, ss. 29,30.

⁴⁷⁴ Eliade, EDM, ss. 41,42.

sınayan masal kahramanlarını andırır⁴⁷⁵. Kadın bedeninin besleme ve yaşamı çoğaltma gücü “Besleme gücümüzün olağanüstü kapasitesini en açık olarak, dünyaya bir çocuk getirdiğimizde ve onu emzirdiğimizde, bedenimiz gizemli bir şekilde bir başkası için besin haline geldiğinde ve sadece fiziksel gıda değil, ama spiritüel gıda haline geldiğinde hissederiz”⁴⁷⁶.

Kelebek, Rusça’da ruh anlamına gelen ‘duşa’ ya da ‘duşeçka’ olarak adlandırılmaktadır ve halk arasında ölenlerin ruhlarını temsil ettiklerine dair inanışlar vardır. Öteki dünya ile bağlantılı oldukları düşünülür. Polonya, Bulgaristan, Sırp ve Hırvat inanışlarında da ölenlerin ruhu kelebeğe döner ya da uyku sırasında ruh kelebeğe dönüşerek dolaşır. Gece kelebeklerinin kötü ruhla ya da cadıyla ilişkilendirildiğine rastlanabileceği gibi, renklerine göre kuraklık(kırmızı, sarı) bolluk bereket(sarı) ile de ilişkilendirilmektedir⁴⁷⁷.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 9: La Mariposa Kelebek Kadın

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
La Mariposa	Yaşlı Bilge Kadın	Çöl, Kanyon	Tinsel plasenta, Katsina, Kırmızı, Siyah, Beden, Kelebek kanatları, Kuş tüyü yelpaze, Tinsel polenler	Atalarla teması kaybetme, Yaşlılığın küçümsenmesi	Neden/ Sorun
Ziyaretçiler Kelebek Bakire					
Maria Lujan				Kelebek dansı, Dokunma, Dönüşme, Gün batımını sevme	Sonuç/ Çözüm

⁴⁷⁵ Estes, ss. 239-240.

⁴⁷⁶ Hilary Hart, **Kadın Bedeninin Spiritüel Gücü**, çev. Hatice Başaran, Ray Yayınları, İstanbul, 2014, s.39.

⁴⁷⁷ Uzelli, s. 111.

2.2.9. Sekizinci Bölüm: “Kendini Korumak: Kurt Kapanları, Kafesleri ve Zehirli Yemleri Tanımak”

Kadınların farkında olmaları gereken tuzaklar, kendileri olmaları için gereken dikkat ve deneyimleri değerlendirme becerilerinin işlendiği bölümdür. Bölümün özgün kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Yabanıl kadın, psişik ormanlardaki tuzaklar, acımasız kayıplar, psişik ayakkabılar, el yapımı kırmızı ayakkabılar, hambre del alma(aç kalmış ruh), aşırı evcilleşme, gölge hayat, sinsice sokulmak, anormali normalleştirme, psişenin mucizesi, kurban kadın, el yapımı hayat.

- Yabanıl Kadın: Estes, yabanıl kadını “bir zamanlar doğal bir psişik durumda - yani, doğru vahşi akla sahip- olan, daha sonra, bir dizi olay sonucu, ele geçirilen, böylece aşırı evcilleşerek olması gereken içgüdüleri ölgünleşen kadın”⁴⁷⁸ olarak tanımlar. Yabanıl kadın, vahşi doğasından uzaklaşmıştır. Geri dönme fırsatı bulduğundaysa tuzaklara ve zehirlere kolayca atlar, düşer. Kolay avdır çünkü uyanıklığını kaybetmiştir. Estes’e göre bazı yabanıl kadınlar düştükleri tuzakları fark ettiklerinde zorluklara katlanarak kurtulur ve kendi yaralarını sarmak için mağaralarına çekilirler. Ancak bazıları, tuzaklar tarafından parçalanıp yok edilirler. Küçük hayatlara kapatılırlar⁴⁷⁹.
- Psişik Ormanlardaki Tuzaklar: gerçek yaşamda olduğu gibi psişemiz için de ormanın tabanına gizlenmiş tuzaklar vardır. İnsanlar için çekici kılınmış ilişkiler, riskler altına saklanmış, belli hedefler taşıyana tuzaklardır bunlar. İçgüdü kaybına yol açan, yaratma yeteneğini yok eden tuzaklar, kadınların, kafesler içine konması sonucunu doğurur⁴⁸⁰.

sssonucunda, acı bir öğrenmek vardır. Estes’e göre bu gün, bu masalların yerini reklamlar almıştır. Gösterilen motifler, sonunda acımasız kayıplar yaşayabileceğimiz, zarar görebileceğimiz davranışların, eylemlerden örnekler taşır.

⁴⁷⁸ Estes, s.241.

⁴⁷⁹ Estes, s. 242.

⁴⁸⁰ Estes, s. 242.

Örneğin, alkollü araç kullandığınızda neler olabileceğini, bir aile üyesinin üzeri siyahla karalanmış resmini gösterirler⁴⁸¹.

- **Psişik Ayakkabılar:** Ayakların korunması için gerekli olan ayakkabılar, psikolojik bir metafor olarak, hareketliliği ve üzerinde durduğumuz şeyleri korur, savunur. Ayaklar, arketipsel simgecilikte hareketliliğin ve özgürlüğün temsil edildiği organlardır. Bu anlamda ayakkabılar, inançları, inançlara bağlı olabilmek için gerekenlere sahip olabilmeyi ifade eder. Kadınlar, psişik ayakkabılarla iç ya da dıştan gelen zorluklarla başedebilme gücüne sahip olur⁴⁸².

Arketipsel ayakkabı simgeciliği eski zamanlara, ayakkabıların bir güç göstergesi olduğu zamanlara kadar gider. Yöneticilerin ayakkabısı vardı, kölelerin yoktu. Bu gün bile modern dünyanın büyük bölümünde bir kişinin ayakkabı giyip giymediğine olduğu kadar, ayakkabı giyenlerin 'kalantor' kimseler olup olmadığını da gözeterek söz konusu bu kişilerin zekasına ve yeteneklerine dair keskin yargılarda bulunması öğretilir⁴⁸³.

- **El Yapımı Kırmızı Ayakkabılar:** “Kırmızı hayatın ve adanmanın rengidir”⁴⁸⁴. Ayakkabılar da toplumsal olarak, kişilik tiplerinin ayırt edilmesi için, personaya ait mesajlar taşır. El yapımı ayakkabı kadının yaratıcılığını ve hayat dolu oluşunu temsil eder. Kendi ayakkabısını yapan ve kırmızıyı seçen kadının, kendi hayatına dair yaratıcı tını, tutkuyu ve coşkulu bir yaşam için emek vermeyi, fedakarlığı bir araya getirmiştir⁴⁸⁵. Kırmızı, Rus deyimlerinde de regl, al sözcükleriyle aynı kökenden gelir. Anneliğe hazırlık, olgunlaşma, her ay arınma regl olma ile bağdaştırılır. Güzellik ve olgunluğa geçişin sembolüdür⁴⁸⁶.
- **Hambre Del Alma:** “Ruhsal kıtlık”⁴⁸⁷ anlamındadır. Estes’e göre hiçbir kadın, başkasının dünya görüşlerine uymak için yapılan propagandalarla sindirilmeye ve yaratıcı tını yok etmeye razı olmamalıdır. Hayatın solgunlaşmasına üzüntüyle dolarak sanat çalışmalarına bir daha dokunmamaya izin vermemelidir çünkü bu, ruhsal kıtlığa giden yoldur⁴⁸⁸.

⁴⁸¹ Estes, s. 247.

⁴⁸² Estes, s.250.

⁴⁸³ Estes, s. 249.

⁴⁸⁴ Estes, s.250.

⁴⁸⁵ Estes, s.250.

⁴⁸⁶ Uzelli, s. 162.

⁴⁸⁷ Estes, s.256.

⁴⁸⁸ Estes, s.256.

- Aşırı Evcilleşme: “Bir kadın, tüm içgüdüleri sağlam ve yerinde olarak doğar”⁴⁸⁹. Estes, karşısında bir ödül olduğu ima edilerek bir insanın uygun ve terbiyeli olmaya yöneltmek, uslu, ağırbaşlı ve sessizce oturması için toplum, kurum ya da örgütlerce sürekli biçimde kişisel, coşkulu, yenilikçi ve ateşli olandan arındırılmasının aşırı evcilleştirilme olduğunu düşünür. Bu, ölü kadınlar kültürü istemektir. İyi kız olmak için, masum merak, hayat sevgisi acımasız bir şekilde karalanmıştır⁴⁹⁰. Estes için, yaratıcı hayatın ana damarı terbiye değil, oyundur. Toplumsallaşmak elbette gereklidir, ancak ‘fazlasıyla iyi yetişmiş’ olma isteği doğal döngüleri bozar. Ardından gelen de boşluk ve ışısız, kapalı bir kutuda olmaktır⁴⁹¹.
- Gölge Hayat: *Yazarlar, ressamalar, dansçılar, anneler, arayıcılar, mistikler, öğrenciler ya da gezginler, yazmayı, resim yapmayı, dans etmeyi, anneliği, araştırmayı, bakmayı öğrenmeyi, talimi bıraktıklarında, gölge hayat ortaya çıkar(...) Bir kadın hayatını güzel temiz ve küçük bir pakette sıkıştırılmış gibi yaptığı zaman aslında Sadece bütün hayatı enerjisini gölgeye sokarak yay gibi gelmektedir*⁴⁹².
- Sinsice Sokulmak: “Bir kadın görünüşte nazik, hatta sinik olabilir, ama içten içe kanamaktadır”⁴⁹³. Estes, gölgede kalmaya zorlanmış kadının, yaratıcı doğasının hastalandığını söyler. Gelişmesine yer açılmadığında kadın, her şeye sinsice sokulur ve sinsice çıkar şeylerin içinden. Onaylanmayan işlere, dostluklara cinsel duygulara ya da dinsel bağlılığa, kaçak düşüncelere sığınır. Sinsice işler kadını, sahte bir ruhsal yaşama götürür⁴⁹⁴.
- Anormali Normalleştirmek: Estes’e göre, kadınlar psişesinde ya da dış dünyada var olan bir tehlikeyi savuşturmak, durumu gizlemek gibi nedenlerle iyi-terbiyeli olmak durumunda kaldıklarında, içlerinde bir ateş yanmıyormuş gibi davranırlar. Sıkıntıları yüksek sesle söylememeye başlarlar. İnandıkları ve sevdikleri şeyleri yapmaz hale gelir ve buna haklı nedenler bulurlar. Buna ‘öğrenilmiş çaresizlik’ denebilir. Psişelerine uygulanan şiddeti normal kabul eder, hayatlarının zedelenmesine izin verirler⁴⁹⁵.

⁴⁸⁹ Estes, s.260.

⁴⁹⁰ Estes, s.262.

⁴⁹¹ Estes, s.261.

⁴⁹² Estes, s.266.

⁴⁹³ Estes, s.268.

⁴⁹⁴ Estes, s.267.

⁴⁹⁵ Estes, ss. 274,275.

- **Psişenin Mucizesi:** Kadının anormal olanı normalleştirmesine neden olan şeylere bir de bunu daha önceden yapmış kadınların, akranların, yaşlıların olumsuz destekleri eklenir. Kadını, kendileri gibi normalleştirilmiş hizada tutmaya çalışırlar. Ancak bütün bu çerçeveye, ihanete rağmen, psişe, kadının kendine güvenmesini sağlayan gücü içinde barındırmayı sürdürür. Ona tekrar denemesini, yapabileceğine inanması gerektiğini hissettirir⁴⁹⁶.
- **Kurban Kadın:** Hemen her kadın belli zamanlarda belli sürelerle içgüdü kaybına uğrar. Ya da hasarlı hale gelir. Tepki gösterme, kaçma ya da savaşıma yetenekleri zayıflar. Besleyici olanları reddetmeye başlar. İntikam almayı bekleyen ‘gönülsüz şehitler’ haline gelirler. Bunlar artık kurban kadınlardır⁴⁹⁷. “Vahşi doğanın neredeyse yok edildiği en uç durumlarda, kadınların şizoid bir bozulmaya ve /veya bir psikoza yenilmeleri mümkündür”⁴⁹⁸.
- **El Yapımı Hayat:** Estes, kadınların, zarar görmüş olmalarını onarmak için rehber aramak, yaralarını anlamak ve tedavi etmek için bir süre geçirmelerinin normal olduğunu belirtir. Ancak bu süreden sonra, kadın yolunu tekrar yapmalıdır. Yapılmayacakları öğrenerek, içgörülerini kullanarak, özel önlemler alarak, yok edicilerin yaşadığı yerleri görerek yeniden yola koyulmalıdır. Vahşi ve özgür psişeye cesaretle ama özenle geri dönmelidir. Bu yeni yaşama, tuzak ve zehirleri farkedene ve koruyucu yapılar kurmalıdır⁴⁹⁹.

2.2.9.1. Onuncu Öykü: Kırmızı Ayakkabılar

Estes’e göre yaşlı kadınların öğretici masallarından biridir. ‘Şeytanın Dans Eden ayakkabıları’, ‘Şeytan’ın Kıp kırmızı Ayakkabıları’ gibi adlarla anlatılan masalın ‘Kırmızı Ayakkabılar’ olarak ilk aktaran Andersen’dir. Estes, teyzesinin masalı kendisine aktarırken, söze “ayakkabılarına bak ve sade oldukları için şükret. Çünkü birinin fazla kırmızı ayakkabıları varsa, çok dikkatli davranmak gerekir”⁵⁰⁰ başladığını ifade eder.

⁴⁹⁶ Estes, s. 280(20. Dipnot).

⁴⁹⁷ Estes, s. 281.

⁴⁹⁸ Estes, s.282.

⁴⁹⁹ Estes, ss. 283,284.

⁵⁰⁰ Estes, s. 243.

Ayakkabıları olmayan, öksüz bir kız çocuğu vardır. Kırmızı bezden yaptığı ayakkabıları ile dolaşır. Onları çok sever. Bir gün yanında, gösterişli bir at arabası durur. İçindeki yaşlı, zengin kadın, onu evine götürerek, kendi kızıymış gibi bakmak istediğini söyler. Kız, yaşlı kadının evine gider. Eski kıyafetleri ve kırmızı ayakkabıları yakılarak, yenileri giydirilir. Pırıl pırıl siyah ayakkabıları hiç sevmez ama söylenenleri yapar ve uslu uslu oturmayı öğrenir. Zaman geçtikçe el yapımı kırmızı bez ayakkabılarını daha çok özler. Masumlar Günü'nde kilise topluluğunca kabul edilme töreni geldiğinde, yaşlı kadın, çocuğa yeni bir ayakkabı almak için küçük kızını yaşlı ve sakat ayakkabıcıya götürür. Küçük kız, yaşlı kadına rağmen kıpkırmızı bir ayakkabı alır. Kırmızı o kadar canlı bir tondadır ki kilisedeki herkes, hatta ikonlar dahi ayakkabılara bakakalırlar. Yaşlı kadın, durumu anladığında, küçük kızını bir daha giymemesi için uyarır. Ancak bir sonraki gidişlerinde kız yine aynı ayakkabıyı giyer. Kilisenin kapısında duran, bir kolu askıda, kırmızı sakallı eski bir asker, küçük kızın ayakkabılarının tozunu alır ve ona göz kırparak dansa kalmasını söyler. Kilisedeki diğer herkes yine ayakkabılara yan yan bakarlar. Kiliseden çıktıklarında ayakkabılar dans etmeye başlar. Kız, kontrolsüz biçimde yaşlı kadından uzaklaşır. Yaşlı kadının arabacısı onu yakalar. Eve geldiklerinde ayakkabı yasaklanır ve rafa konur. Yaşlı kadın hastalanınca, küçük kız ayakkabıları alır. Kız, mutlu bir şekilde dans ederek evden kırlara doğru uzaklaşır. Ancak, yönü ayakkabılar belirlemektedir. Kızını, çamurlu tarlalara, karanlık ormanlara götürürler. Ağaçlardan birine dayanmış duran, kolu askıda, kırmızı sakallı yaşlı asker, kızını görür. Ayakkabıların ne güzel dans ettiğini tekrarlar. Kız dehşete düşer. Çok da yorulmuştur. Ayakkabılardan kurtulmak ister ancak ayakkabılar dur durak bilmeksizin dans ederler. Dans ederek ovalardan, vadilerden geçen kız, gün aydınlanırken kiliseye gelir. Bir hayalet onun içeri girmesini engeller ve ona, bir hortlak olana dek, kırmızı ayakkabılarla dans edeceğini söyler. Kız, ayakkabılardan merhamet diler. Ayakkabılar onu daha uzağa götürür. Terk ettiği evine gelir. Yaşlı kadının öldüğünü öğrenir ama ayakkabılar durmak bilmezler. Kız, bitkin bir şekilde ormanda yaşayan celladı bulur ve ayakkabıları kesmesini ister. Ayakkabılar bir türlü ayaktan çıkmamakta ve dans etmeyi sürdürmektedir. Cellat, kızın isteğiyle ayaklarını

keser. Kız, sakat kalır ve geri kalan hayatını başkalarına hizmet ederek geçirir. Kırmızı ayakkabılara duyduğu istek kaybolmuştur⁵⁰¹.

“Masal, bir vahşi ruh kıtlığına düştüğümüzde kapılabileceğimiz tuzak ve zehirlere dikkatimizi çekmektedir”⁵⁰². Estes, masalda var olan ‘acımasız kayıp’ motifinin pek çok peri masalında yer aldığını belirtir. Ona göre, vahşi doğasıyla bağı kopan kadınlar acıkırlar. Açlığını, plasebo etkisi gösteren, yeteneklerini boşa harcayan, ya da yaşamını tehlikeye atabilecek şeylerle gidermeye çalışır. Kadın, acımasız bir kayba uğramamak için dikkat kesilmesi gereken arzuyu fark etmelidir. Hangi hataların kayba neden olduğunu, tuzağı sevimli gösteren kişileri tanımalıdır. El yapımı ayakkabılar, kadının kendi tasarladığı hayatı temsil etmektedir. Kaybı ise, bu hayatın, doğru algının kaybıdır. “Peri masallarında, bu tipik biçimdeki yoksul, ama yaratıcı karakteri, manevi açıdan zengin ve yavaş yavaş bilinçlenerek uzun bir dönem içinde daha güçlü hale gelen kişileri anlatan psikolojik bir motif olarak değerlendirebiliriz”⁵⁰³. Estes, el yapımı kırmızı ayakkabıların bir metafor olarak, alt düzeydeki psişik durumdan, tutkulu bir hayata geçiş olarak söz eder. Ayakkabı, arketipsel olduğu kadar, günümüzde de toplumsal bir güç ve diğerini tanımada önemli bir araçtır. Öte yandan ayakkabı, arketipsel olarak hareketliliği, canlılığı temsil eden ayakları koruyan ve üzerine basılan zemini ifade eder. Kırmızı ise adanmayı, coşkuyu, arzuyu ve fedakarlığı temsil eder. Kırmızı ayakkabı, coşkulu tutkulu bir yaşamın tasarlanacağı ve süreceğinin ifadesidir. Masalda, el yapımı kırmızı ayakkabıların yerine, satın alınan, çok daha kırmızı ayakkabılar, kontrolsüz arzunun yaratacağı coşku ve olup biteni gözleme yeteneğinin kayb olduğunu gösterir. Küçük kız, bezleri bir araya getirerek yaptığı ayakkabılar, annesiz bir safdil çocuk tinselliğinin temsilcisidir. Çocuğa izin verilirse, yaşamını sevinçli kılan bu ayakkabıyı eskidikçe yeniden yapacaktır. Estes’e göre sevinç, bir kadının hayatının kanıdır. Ona göre, Vahşi Kadın bu türden sevinçle ortaya çıkar⁵⁰⁴.

Masalın motiflerinden diğeri tuzak motifidir. Masaldaki yaldızlı araba, arketipsel olarak ‘taşıyıcı’dır. Psişenin, fikrin bir yerden bir yere taşınmasını temsil eder. Küçük kız, yoksul yaşamından alınır, zengin bir yaşama götürülür.

⁵⁰¹ Estes, ss. 243-246.

⁵⁰² Estes, s. 247.

⁵⁰³ Estes, s. 249.

⁵⁰⁴ Estes, ss. 246-252.

Beraberinde, yaratıcı hayatından da uslu durması, başkalarının sözünü dinlemesi gereken hayata götürülmüş olur. Yıldızlı araba, göz alıcı, insanın aklını başından alabilecek şeylerin temsilidir. Kadınları, daha zengin bir yaşama davet eden bu motif, yanlış seçimlerin de davetidir. Yıldızlı araba, çocuğun el yapımı hayatını, sessiz ve uslu olma koşuluyla zenginlikle değiştirmesinin aracıdır. Tuzak ise, ruhun kıtlığa uğratılmasıdır. “Klasik Jungcu psikoloji, ruhun kaybının özellikle orta yaşlarda, otuz beşinde ya da daha sonra ortaya çıktığını vurgular. Ama modern kültürün içinde yaşayan kadınlar için ister on sekizinde, isterse sekseninde olsunlar, soyağaçları eğitimleri ya da ekonomik durumları ne olursa olsun ruh kaybı gündelik bir tehlikedir”⁵⁰⁵. Estes, modern kültürde de, daha sonra yapacağım, dediğimiz her şeyin tuzaklar oluşturduğuna, kadınların anlamla tutkuyla bağını koparanlara dikkat etmelerini önerir⁵⁰⁶.

Masaldaki yaşlı kadın motifi, diğer masalarda olduğu gibi değildir. Estes klasik Jungcu psikolojide yaşlı figürünün cinsiyet yüklenmeden ve yaşlanan kuvvet olarak yer aldığını belirtir. Ağırbaşlılık, deneyim, sınırları tanıyan, bilgelik kazanmış olarak, az dozda huysuzluk ve ölçülü bir küstahlıkla yaşlı figürü, masalarda geleceğe taşıyan, olarak görülür. Ancak, kırmızı ayakkabılar masasında bu nitelikler, olumsuz olarak karşımıza çıkar. Yaşam enerjisini dondurur, psişenin içindeki canlılığı yok eder. topluluğun kurallarını sert biçimde uygular. Akıl hocalığı, rehberlik yapmaz. Estes, kadınlara, hangi ortamda olurlarsa olsunlar, katı biçimde uygulanan kurallara teslim olmamalıdır. İçinde buldukları yaşama özgün katkılarını koymalıdır. Yoksa, kuru, yaşlı kadının küçük kıza yaptığı gibi, verimli topraklarını kuruturlar. Ondan sonra kendilerini tekrar canlandıracağını ileri süren ilk vaade tutunma isteğiyle tuzakları göremeyebilirler⁵⁰⁷.

Hambre del alma, acıkmış ruh, ruhsal kıtlık anlamındadır. Estes’e göre pek çok kadının, el yapımı kırmızı ayakkabılarının dönüşümün değil de ölümün ateşine atıldığını ve yeterli bilince ulaşmamış kadınların buna seyirci kaldıklarını söyler. Masalda, ayakkabıların ateşe atılması metaforu, yaratıcı hayatın ateşe atılmasını temsil eder. Bu aynı zamanda hazinenin yakılması, tutsak düşmedir. Bazı kadınlar

⁵⁰⁵ Estes, s. 253.

⁵⁰⁶ Estes, ss. 252,253.

⁵⁰⁷ Estes, ss. 256,257.

kalemlerinin, bazıları fırçalarının ateşe atılmasını yaşarlar. Ortaya çıkan büyük kıtlık kadını gördüğü her yeme uzanmaya, ya da saldırmaya itebilir. Estes, kurtların iki durumda saldırgan olduklarını ifade eder. Kuduza ya da başka bir hayvan hastalığına yakalanmış kurt ve kıtlığa uğramış kurt ölümcül olur. Bahar gelip, karlar erimeye başladığında, yiyecek olanağı artan kurtlar yiyebileceklerinden daha çoğunu öldürebilirler. Bir kadının ruhsal hazinesi ateşe atıldığında da benzer bir durum oluşur. Pek çok kısıtlılığa uğratılmış kadın, özgür bırakıldığında pek çok riskli davranışı, sonuçta yine tutsak düşebileceği durumlara atılabilir⁵⁰⁸.

Estes'in masalda tespit ettiği bir başka tuzak, haklı bir gerekçe olduğu halde gitmemektir. İçgüdülerin yaralandığı durumlarda yeterli gerekçeler oluşmuştur. Estes, içgüdüleri tanımlamanın zor olduğunu, çünkü pek çok şekle girebileceklerini belirtir. Estes, Jung'un, içgüdülerin psikoid bilinçdışından, tinin, psişenin ve biyolojinin degebildiği katmanından çıktığı tespitine katıldığını, daha ileri giderek benliğin lirik bir dili olduğunu söyleyebileceğini ifade eder. İçgüdü başkaları tarafından teslim alındığında, kadın seçme gücünü ve mücadele azmini kaybeder. Yakalanmış hayvanlar, eziyet gördüklerinde nasıl tepki veriyor ve kaygı düzeyleri nasıl yükseliyorsa, kadınlar da böyle olur. Yıkıcı darbeler içgüdüleri sersemeye döndürür. Keder, başaramayacağına inanç, olduğu yere saplanma, tat alamama, ses çıkaramama olağanlaşır. Aşırı terbiye, oyun gücünü yok eder. İyi kız olma, merakı araştırmacılığı yok eder hale geldiğinde, yaratıcı ana damar ölmüş demektir. Onarımın olabilmesi için de önce içgüdüünün yaralandığının ve sınırlarının dağıldığının kabul edilmesi gerekir⁵⁰⁹.

Bütün dinsel eylemlerin anlamı budur. Birey, uzun ruhsal disiplinler yoluyla, kişisel sınırlamalarına, çekişmelerine, umut ve korkularına olan bağlılığını terk eder, doğrunun gerçekleşmesinde yeniden doğuş için gerekli olan öz-kıyımına karşı direnmez ve böylece en sonunda, büyük an için nitelikleri tam gelişmiş olur. Kişisel tutkuları tam çözülmüş olarak, artık yaşamaya çalışmaz da, içinde olup bitecek olana bırakır istekle kendini; yani bir isimsiz olur. Yasa, kayıtsız şartsız kabul etmesiyle onun içinde yaşar⁵¹⁰.

⁵⁰⁸ Estes, ss. 256-259.

⁵⁰⁹ Estes, ss. 260-263.

⁵¹⁰ Champbell, KSY, ss. 214,215.

Estes, aşırı terbiyenin, aşırı evcilleşmenin, aşırı nezaketin, ketleyici bir rol oynadığını belirtir. Masaldaki çocuğun uğradığı da budur. Yeni bir hayata götürülürken, doğalarından koparılıp, şirin ve sevimli hayvanat bahçesine götürülen hayvanlara benzer. Yaratıcı oyunlar yasaktır. Kurallar serttir. Sınırlar kesindir⁵¹¹.

Öte yandan, Stoller'a göre toplumsal kimlik, fallik aşamadan daha önce, bir yaşın sonunda oluşur. Sonraki yaşamda birey ne yaşarsa yaşasın bu oluşumun silinmediğini düşünür. Bireye her şeyi ana baba öğretmektedir ve bu kendi cinsiyet algıları doğrultusunda olmaktadır. Çocuğun cesaretlendirildiği ya da önlenmeye çalışıldığı davranışlar da buna dahildir⁵¹².

Masalda yer alan kırmızı ayakkabıların, aybaşı kanamasını temsil ettiği de düşünülebilir. Küçük kızın kiliseye kabul töreni ise bir tür erginlenme, eşik geçme törenidir. Aybaşı olan kızın artık annesinin korumasından önemli ölçüde çıkması, 'Masumlar Günü'nde kızın kilise toplumunca kabul edilmesi benzer bir eşiktir. Aybaşı, doğum ve düşükte kanın ayaklara doğru akmasının yarattığı görüntü ve kırmızı ayakkabılar arasında benzerlik kurulur. Hindistan, Mısır, Asya'nın bazı bölümleri ve Türkiye'de genç kızların ayaklarına kına yakması da eşik geçme yaşına geldiğini simgeler. Masalda küçük kız, kabul törenine, yaşlı kadını kandırarak kırmızı ayakkabıyı seçerek gider. Bu sinsice gruba sokulma davranışına onu iten ruhsal kıtlıktır. "Bu patlayıcı psikolojik sokulma bir kadın benliğinin büyük bölümlerini psişenin gölgelerine baskıladığı zaman ortaya çıkar. Analitik psikoloji açısından hem olumlu hem de olumsuz içgüdü, itki ve duyguların bilinçdışına bastırılması, onların gölge bir dünyayı mesken tutmasına neden olur"⁵¹³. Kadını gölge personayı güçlendirmeye iten sinsilik, psişenin dibine inmeyi getirdiği kadar bu dip yaratıcılığa duyulan özlemi ve yeniden yukarı çıkma arzusunu ve gücünü de tetikleyebilir. Yeraltına inen kadın, iyi olmadığını görür. Vahşi Kadın buradadır ve içten içe süren kanamayı gösterir. Gerçek yaşamda gelişecek, serpilecek alanları kalmayan kadınlara, dipte, derinde ve son noktada güç bulmayı gösterir. Öte yandan ayakkabıcı da bir tür işbirlikçidir. Küçük kıza kırmızı ayakkabıyı verirken göz kırpar. Küçük kızın sinsiliğini fark etse de göz yumar. Kilisenin kapısında duran, kırık kollu,

⁵¹¹ Estes, s. 260.

⁵¹² Badinter, s. 233.

⁵¹³ Estes, s. 265.

eski, yaşlı asker de ayakkabıcıyla aynı ayartıcılığın temsilcisidir. Kültürün doğal yok edicileri olarak oradadırlar. Küçük kızın bastırılmış alandan çıkma isteğini görürler. Küçük kızın, içten içe, ruhunun yaratıcılığına aralanacak bir kapıdan geçmeye can attığını görmekteyiz. Evliliklerinde mutsuz olan, utanç içinde bırakılmış aşığılanmış, tutsak düşürülmüş kadınlar da böyledir. Bir çıkış kapısı aramaktadırlar. Hangisinin doğru kapı olduğuna bakamayacak kadar sıkışmışlardır⁵¹⁴.

Küçük kızın kilisedeki kabul törenine kırmızı ayakkabıyla gitmesi, topluluk tarafından fark edilir. Cezalandırılır. Yaşlı kadın sertçe yasaklar ve ayakkabıları rafa kaldırır. İçe bastırılmış yaratıcılık, toplum önünde eğilmek zorunda kalır. Kendisinden beklenenlere uymak zorundadır. Katı toplumlar, kadınların ruhani yaşamlarını çoraklaştırır. Kabul görmek için yapabileceği tek şey 'yaltaklanmak'tır. Birçok toplum, bu yaltaklanmayı onaylayan, yücelten, özendiren özellikler geliştirir. Kız kardeşlerini şikayet etmeye, gammazlamaya yönlendirilirler. Vahşi doğalarını terk etmeye, toplumun istediği kısıtlamalara kurban olmaya iterler. Davranışları toplum nezdinde adildir ve diğerlerinin cezalandırılmalarına neden olurlar. Kadınların kadınları göz ardı etmesi, ihmal etmesi, kadını bütünlüğü yok sayması olağanlaştırılır. Kırmızı ayakkabılar, toplum tarafından reddedilmiştir. Herkes bu redde uygun davranır. Zihinsel ve tinsel bir yalnızlaştırma yürür. Psikik bir sağlıksızlık, boyun eğme uyum olarak kabul edilir. Estes'e göre kadın, çirkin ördek yavrusu gibi davranmalıdır. İsyan etmelidir. Kırmızı ayakkabıların büyüleyici etkisiyle göremediği grup tarafından küçük düşürülmeyi, ayartıcıların yoldan çıkarmalarını fark edecek bir isyan olmalıdır bu. Estes, kurtlar rahatsız edildiklerinde, yakınıp sızlanmak yerine, sıçrar, koşar, tırmalar, ölüyü oynar, ne gerekirse yapar, der. Entropi karşısında sarsılmamalarını önerir. Bir eylemde bulunmalıdırlar. Eylemin dünyayı etkilemesi gerekmez. Cesaretle sürdürecekleri bir eyleme girişmelidirler⁵¹⁵.

Estes, kadınların düştüğü bir başka tuzağın 'miş gibi yapmak', 'iyi olmaya çalışmak', 'anormali normalleştirmek' olduğunu ifade eder. Masaldaki kız ayakkabıları rafa kaldırılınca iyi olmaktan başka çare olmadığını görür. İyi olmaya çalışmak, gölgede kalan sorunu büyütür. Etraftaki zarar verici şeyleri iyiden iyiyeye

⁵¹⁴ Estes, ss. 263-270.

⁵¹⁵ Estes, ss. 270-273.

göremez halde yaşar. İçgüdüleri daha fazla zedelenmiştir. Estes'e göre sığırayıp kurtulmaya çalışan tin, anormalliğin normalleşmesi içinde, kör bir halde kalır. Bu durumu, tabanına elektrik döşenen bir kafesteki köpeğin, elektrik döşeli olmayan bölmede yaşamayı çabucak öğrenmesine benzetir. Deneyin devamında köpek kafesin tüm tabanına elektrik verildiğinde, önce kafası karışmış davranışlar gösterdiği halde kurtulamayacağını anladığında, elektriğe maruz yaşamayı kabullenir. Bir süre sonra kafesin kapısı açıldığı halde köpek kaçmaz. Estes, kaçma gücünün kaybolduğunda, 'öğrenilmiş çaresizlik' bütün yaşama yayılır. Sessiz kalma, kadınların vahşi doğalarını eleştirenler karşısında normal bir tutum olur. Sürekli hale gelen saldırılar adil olmayan ve yıkıcı davranışlar da normalleştirilenler arasında yerini alır⁵¹⁶.

Estes, kadınları bu tuzaktan kurtarmak için 'ya/ya paradigması' ndan çıkıp 've/ve paradigması' nı kullanmaya davet eder. Ya/ya paradigması durumu, kötü bir şeyle - ters giden bir şey arasında tanımlarken, ve/ve paradigmasının, durumu araştırmayı gerekli kıldığını ifade eder. Değişmesi gerekeni fark etmeyi, ters gidenin kaynağını ve sorumluluğu görünür kılar. Çaresizlik ve umutsuzluk içindeki kadının parçalanmış olanı onarmasını sağlar⁵¹⁷.

Kadınların, rehber yaşlı kadın bilgisinden mahrum kalmaları, saplantı, bağımlılık ve denetimsiz bir yaşamı seçmeleriyle sonuçlanabilir. Masaldaki yaşlı kadın, küçük kızın kırmızı ayakkabılara hissettiği aşırı beğeniye, kilise kapısındaki şeytani sakallı yaşlı askerin, ayakkabıların altına vurarak dansa teşvik ettiğini görmemiştir. Küçük kızın acımasız bir kayba uğrayacağı denetimsiz dans başlar. Bezden yaptığı kırmızı ayakkabılarının yerine koyduğu kırmızı ayakkabılara tutkusu onu ele geçirir. Yaşlı kadın yine körlük içindedir. Hayaletin küçük kıza söyledikleri, dansa bağımlılığın ifadesidir. Hayalet, toplumun küçük kızın haline bakarak, kendi yazgılarının benzememesi için ondan uzak duracaklarını söyler. Toplum, tutunacak bir dal uzatmayacaktır. Çünkü bağımlılık içindeki kız, kilise toplumunun ve yaşlı kadının sözünü dinlememiştir. Estes, alkol bağımlılığını, uyuşturucuyu, kötü ilişkileri kırmızı ayakkabılara benzetir. Aşırılığa düşmüş psişenin, yardım alabileceği bir yer kalmamıştır. Vahşi psişenin içindeki içgüdüleri körleşmiştir. Kadının ayakta kalmasını sağlayacak tüm yetileri yaralanmıştır. Tepki gösterme, kaçma ve savaşma

⁵¹⁶ Estes, ss. 273-276.

⁵¹⁷ Estes, s. 277.

yeteneği kaybolmuş kadın, Estes'in deyimiyle 'gönülsüz şehit' ya da 'kurban'dır. Oysa içgüdüsel doğa, ne zaman durulması gerektiğini bilir ve söyler. Onun görevi hayatı ve bütünlüğü korumaktır. Çoğu zaman, toplum, içgüdülerini kaybetmiş kadınlar da ihanet içindedirler. Kadın akranlar ve yaşlı kadınlar, kadınlar için güvenlik sağlarlar. Kadın için hayatı yumuşatır ve kolaylaştırırlar. İhanet söz konusu olduğunda kadın, yaşam boyu telafi edemeyeceği bir zarar yaşar. Kitleler için ses çıkarmayı seçtikleri halde, trajik biçimde yaşamı terk eden kadınlar vardır. Frances Farmer, Anne Sexton, Sylvia Plath, Edith Piaf, Frida Kahlo, Bessie Smith de vahşi yaşamları ve sanatçı kimlikleri yüzünden aramızdan ayrıлып gitmişleridir. Yaptıkları sadece kendilerinin değil, başkalarının vahşi yaşamlarını da taşımak, diğerlerinin el yapımı kırmızı bez ayakkabılara da sahip çıkmaktır. Estes, bağımlılık ve yabanılık arasında ilişki kurar. Ona göre, çoğu kadın tüm yaşam boyu, bazıları bir süre, bazıları ise yalnızca *in utero* yani yalnızca rahimde özgür olurlar. Her kadın zaman zaman, belli düzeyde içgüdü kaybına uğrar. Bağımlılık yaşayan kadın da, yabanıl kadın da bir onarım sürecine girmeden özgür olamazlar. Önce yaralı olan içgüdülerin tedavi edilmesi gerekir⁵¹⁸. “Bu yaşam-onaylama eşiğinin güçlüklerini birçok başarısızlık kanıtlamaktadır. Geri dönen kahramanın ilk sorunu, ruhu tatmin eden bir başarı deneyiminin ardından, yaşamın süregiden neşe ve acılarını, basmakalıp yanlarını ve rahatsız edici iğrençliklerini gerçek olarak kabul etmektir”⁵¹⁹.

Ayakkabıların çıkarılması gerektiğinde yardım eden bir cellattır. Cellat, artık en acımasız kurtarıyla yükümlüdür. Bağımlılıktan kurtulmak gereklidir. Estes, kesilen ayağın, kurumuş ruhsal yaşamın, yeniden büyüyeceğini ifade eder. Parlak ve canlı renklerin birbirine karıştığında ortaya çıkan renk çamur rengidir. Estes, bu ressamın korktukları karışımdır der ve bununla karşılaştıklarında her şeye yeniden başlamaları gerekir. Ayakların kesilmesinden sonra bir süre kaybedilebilir. Rehber aramak, ilaç bulmak, geleceği hayal etmekle geçen bu süre iyileşmenin başladığını gösterir. İyileşmenin psikolojik bir planı vardır. İlk önce neyin çok fazla- çok az olduğunu ölçebilmek için gerekli gözlemleri, deneyimleri unutmamak gerekir. Estes psikanaliz eğitimlerinde öğrenilen önemli şeylerden birinin de yapılacaklar kadar yapılmayacak olanlardır, der. Farklı kültürlerdeki kadınların farklı içgörülerini, etnik

⁵¹⁸ Estes, ss. 277-282.

⁵¹⁹ Champbell, KSY, s. 200.

ve dinsel birikimleri olabilir. Kadınlar, kendi kültürlerinin ormanının simgesel yapısını çıkarmalıdır. Yeniden geri kazanılacak olan vahşi doğa, kaybettiği her şeyi hızla yerine koyacak ve otomatikleştirecektir. Estes, Vahşi Kadının doğası gereği zeki ve hareketli olduğunu söyler. Sürece destek verecek, ‘yeterince iyi vahşi anne’ nin varlığı geri dönme planının uygulanmasını sağlar. Onlar, gerçekte iyi olmayan, zehirli arkadaşları, kültürün yok edicilerini tanırlar. Vahşi Doğa onarıldığında Estes kadınlara kırmızı ayakkabıların el yapımı olduklarından emin olun ve dilediğinizce dans edin öğüdünde bulunur⁵²⁰.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 10: Kırmızı Ayakkabılar

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Öksüz Çocuk	Çocuk			-Yeniye tamah etme -Eskiye yok etme -Ayakkabıların dans etmesi	
Yaşlı Kadın	Yaşlı Kadın (Bilge olmayan)			-Kırmızı ayakkabıların yasaklanması -Kabul töreni -Yasağa karşı gelme	
Yaşlı Sakat Ayakkabıcı	Yoldan Çıkarıcı			-Kırmızı ayakkabıların başına buyrukluğu -Durmak bilmeyen dans	Neden/ Sorun
Kırmızı Sakallı Yaşlı Asker	Yoldan Çıkarıcı	-Kilise -Orman -Yaşlı kadının evi	-El yapımı kırmızı bez ayakkabılar -Parlak kırmızı ruga ayakkabılar -Yaldızlı at arabası		
Arabacı				-Merhamet dileme -Ayakların kesilmesi -Sakatlanma -Muhtaç olma	Sonuç/ Çözüm
Hayalet					
Cellat					

⁵²⁰ Estes, ss. 282-287.

2.2.10. Dokuzuncu Bölüm: “Evin Yolunu Bulmak: Kendine Dönüş”

Kadınların ruhlarıyla bağlarının koparılması ve geri kazanmak için geçirilen deneyimlerin aktarıldığı bir bölümdür. Kadınların yaşlarına bakmaksızın ruhsal gaspa uğrayabileceklerini ancak vahşi kadının yardıma hazır olduğunun bilinmesi gerektiği mesajını taşıyan bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Fok ruhu, psişik uyuklama, tinin gasp edilmesi, psişik uyuklama, postu kaybetme, kuruyup kalmak, yaşlı olanın çağrısı, ruh evi, orta kadın, ulu içgörü.

- Fok Ruh: Estes, fok motifinin vahşi ruhla ilgili en iyi simgelerden biri olduğunu ifade eder. Doğaları gereği, iki ayını yoğun biçimde yavrusuna adarlar ve zamanı gelince yavrunun bağımsız hareket etmesine izin verirler. Doğal bir sevecenlikleri ve uysallıkları vardır. Ancak tehdit edilmeleri halinde hızlıca tepki gösterebilir, geri çekilebilirler. Estes’e göre, ruh da böyledir. Tini doğurana dek yanında bekler, tine özen gösterir. Tinin tek başına olabileceğinden emin olunca, ruh da evine döner⁵²¹.
- Tinin Gasp Edilmesi: Estes, çalıştığı birçok kadın ve erkekte de gördüğünü söylediği bir tür hırsızlıktan söz eder. Yetişme, birey olma aşamalarında, bireyin, benlik duygusunu zayıflatan, hayati önemdeki özelliklerinin gelişmesinin önlenmesi, engellenmesi ya da saptırılması demektir. Düşlerin, sanatların, onurun, mücadele etme isteğinin, sevgilerinin ve umutlarının yok edilmesi anlamındadır⁵²². Tinselliğin kaybı bir başka yaklaşımla babanın anneye tercidir. Baba zihinsellik, akıla yönelmeyi temsil eder. Bu, duyuların bırakılmasıdır. Annenin duyumsallığı babanın akılcı çıkarımlarıyla yer değiştirir. Babalık, güçlü ve duyulara karşın üst kabul edilen karar verme, akıl yürütme süreçleriyle varılandır. Tanrıya varma da benzerdir. Akıl süzgeçleri, kurallar sınırlar, cezalar ve bu mirasın aktarılacağı çocuklar babanın zaferidir⁵²³. Tinselliğin terk edilmesi ataerkinin süreçleri arasında görülebilir.
- Psişik Uyuklama: Erginlenmenin usta olmayan ellerde gerçekleşmesinden kaynaklanan, safdillikten, gelişmemiş içgörüden ya da deneyimsizlikten

⁵²¹ Estes, s. 295.

⁵²² Estes, s.296.

⁵²³ Culler, ss. 46,47.

kaynaklanan ve hemen herkesin uğradığı, tinin gasp edildiğini bir fark edememe durumudur⁵²⁴.

- Postu Kaybetme: Tinin gasp edilmesi, hırsızlığa uğramak, ruhun sakatlanması kast edilmektedir. Estes'e göre, egoya fazlasıyla kapılmak, doyumsuz birine dönüşmek ve olanların neye mal olacağını görememek postun, yani ruh derisinin kaybolmasına neden olur⁵²⁵. "Kahramanın doğaüstü macerasından dışarıdan yardımla geri getirilmesi gerekebilir. Yani, dünyanın gelip onu alması gerekebilir"⁵²⁶.
- Kuruyup Kalmak: Kadın, ister kültürün verdiği, ister içgörünün ve tinin gaspa uğraması sonucunda, başkasıymiş gibi ya da sakatmış gibi davranır. Hayatı yoksullaşır ve karşısında ağır bedeller öder. Çok sıkı çalışan kadınlar da kuruyup kalan kadınlar olabilirler. Fikirler ve yaratıcılığın gelişmesi için gereken 'nemli ortam' yok olur⁵²⁷.

Yaşlı olanın çağrısına uymak: Kadınlar, kuruyup kaldıklarını fark etmediklerinde bunu fark eden yaşlı birinin, dışarıdan yapacağı uyarılara dikkat etmesi gerekir. Yaşlı olan, çağrıyla yapmak gerektiğini görür. Yanıt alana dek de seslenmeye, uymaya devam eder⁵²⁸.

- Ruh Evi: Ruh evi, bozulmamış içgüdüsel hayattır. Dengenin yeniden sağlandığı yerdir. Buraya birçok yolla ulaşılır. Müzik, sanat, orman, gündoğumu, okyanus köpükleri, yalnızlık bunlardan bazılarıdır. Geleceğin hayal edilebildiği, psişenin yaralarının gözden geçirilebildiği yerdir⁵²⁹.
- Orta Kadın: Jungcu bir analist olan Toni Wolffe'nin kullandığı bir kavramdır. "Orta kadın, uzlaşım sal gerçeklikle mistik bilinç arasında durur ve bunlar arasında aracılık yapar. Orta kadın, iki ya da daha fazla değer ya da fikir arasında aracılık yapar. Yeni fikirleri hayata getiren, eski fikirleri yenilerle değiştiren, akılcı dünya ile düşsel dünya arasında tercüme yapan odur"⁵³⁰. Orta

⁵²⁴ Estes, s.296.

⁵²⁵ Estes, s.299.

⁵²⁶ Champbell,KSY, s. 190.

⁵²⁷ Estes, s.309.

⁵²⁸ Estes, s.310.

⁵²⁹ Estes, s.319.

⁵³⁰ Estes, ss. 323,324.

kadın, akıl ve imge, duygu ve düşünce, madde ile tin arasındaki ortada durur ve şeyleri 'iştir', 'bilir' ve sonrasında olması gerekeni hisseder⁵³¹.

- Ulu İçgörü: “Modern bir kadın için *ulu* içgörüyü, bitişleri açığa çıkararak ve yeni başlangıçlar oyarak gereksiz olanı koparıp atma isteğini ve yeteneğini simgeler. Ateş yakmak, başarısızlıktan çıkarak yükselmek, kendi yararına tutkular yaratmak, gerektiğinde bir şeyi tamamen yıkmak yeteneğini ifade eder”⁵³².

2.2.10.1. Onbirinci Öykü: “Fok Derisi, Ruh Derisi”

Kadınların döngülerinin anlatıldığı, eve, ruh evine geri dönüşün masalıdır. Yaratıklar ve insanlar arasındaki akrabalıkları anlatan masallardan biridir. Bu tür masallar, arketipsel olarak, ruhani bilgiler taşırlar. Kuzeyin soğuk ülkelerinde anlatılan bir masaldır. Keltler, İskoçlar, Amerika kabileleri, Sibiryaya ve İzlanda halkları arasında değişik isimlerle anlatılır. ‘Fok Kız’, ‘Selkie-o, Pamrauk, Küçük Fok’ ya da ‘Eyarlirtaq, Fokun Eti’ adlarıyla da bilinir.

Bir zamanlar çok soğuk bir ülkede, yalnız yaşayan bir adam vardır. Bu ülke sert rüzgarların estiği, yaşlı yeryüzü büyücüsünün, yaşlı büyükannenin ülkesidir. Adam avlanır, tuzaklar kurar. Yalnızlıktan çok bulan bu adam, bir insanla arkadaşlık yapmak istemektedir. Kayıgıyla dolaşırken yanına yaklaşan fokları görünce, fokların bir zamanlar insan olduğuna dair öyküleri hatırlar. Fokların, akıllı, vahşi ve sevecen bakışlara sahip olduğu düşünülür. Adam yalnızlıktan o kadar çok ağlamış ki yüzünde derin yarıklar oluşmuştur. Bir gece avlanırken, denizin ortasında yaşlı bir kayanın üzerinde bir grup çıplak kadın görür. Kadınlar ay sütünden yapılmış gibidir. Derileri ilkbaharda, somonların üstündeki gümüş benekler gibi parlamaktadır. Zarifçe dans etmektedirler. Çok güzeldirler. Adam usulca kayaya yaklaşır. Hiç düşünmeden kayalığın arkasındaki fok derilerinden birini çalar ve derinin içine girip saklanır. Bir süre sonra kadınlardan biri çok güzel bir ses çıkarır. Hep birlikte neşeli çığlıklar atarak, derilerini giyip denizin içine kayıp kaybolurlar. Birisi hariç. Geriye kalan kadın bir türlü derisini bulamamaktadır. Adam birden yüreklenir ve çıkıp kadına, sen benim karım ol, ben yalnız bir adamım, diye seslenmiş. Kadın ise ona,

⁵³¹ Estes, s.324.

⁵³² Estes, s. 325.

hayır ben eşin olamam, çünkü ötekilerdenim, aşağıda yaşayanlardanım, demiş. Adam ısrar etmiş. Yedi yaz içinde fok derini sana geri vereceğim, o zaman ister gider, ister kalırsın demiş. Genç fok kadın, öyle bakmış ki gözlerinde insan ifadesi varmış. Yapabileceği bir şey olmadığını anlayınca, istemeyerek adamla gelmeye karar vermiş. Yedi yaz sonra fok derisini almak şartıyla adamla gelmiş. Zamanla bir çocukları olmuş. Adını Ooruk koymuşlar. Annesi ona kışları deniz altındaki yaratıklarla ilgili masallar anlatmış. Gökyüzündeki bulutların aldığı şekilleri göstermiş. Ama bu şekiller balinalara, foklara, somonlara benziyormuş. Çünkü kadın bu varlıkları tanıyormuş. Zaman geçtikçe çok kadının vücudu kurumaya, derisi soyulmaya, saçları dökülmeye, gözleri daha az görmeye, bakışları donuklaşmaya başlamış. Bir gece fok kadın ve kocası tartışırken, Ooruk uyanmış. Annesi babasına yedi yıl önce sakladığı derisini vermesi gerektiğini söyleyerek ağlıyormuş. Kocasını, onu geri verseydim beni terk ederdi diye gürleyip, kadını azarlıyormuş. Kadın, benim tek bildiğim ait olduğum şeyi geri vermen gerektiği diyormuş. Kocasını, onun kötü bir biri olduğunu söyleyerek evden çıkıp gitmiş. Oğlan annesini çok seviyormuş. Ağlayarak derin bir uykuya daldığı gece, bir rüzgar sesi gibi Ooruk, Ooruk, diye bir seslenme duymuş. Yatağından çıkmış. Gecenin karanlığında uçuruma doğru koşmuş. Denizin kıyısında, bıyıklı, kafası kocaman bir fok görmüş. Yanına gitmiş. Fok, ona, annesine götürmek üzere bir fok derisi vermiş. Çocuk deriyi alınca annesi gibi koktuğunu anlamış. İçi sevinç dolmuş. Yaşlı, gümüş fok, suyun altına dalarak kaybolmuş. Çocuk deriyi annesine götürmüş. Annesi şükran dolu gözlerle deriyi üzerine geçirmiş. Çocuğu kucağına aldığı gibi denize koşmuş. Çocukla birlikte denize dalmadan önce, üç kez akciğerlerine kendi nefesini üflemiş ve çocuğu ile beraber suyun altına dalmış. Derinlerde yüzmüşler. Her türden yaratık ile konuşup dans etmişler. Yaşlı gümüş fok, Ooruk'u kucaklamış ve sevgi göstermiş. Ooruk yaşlı gümüş fokun torunuymuş. Yaşlı fok kızına, yukarıda nasıl yaşadıklarını sormuş. Genç fok kadın, kendisine sahip olmak için her şeyini veren bir insanı incittiğini söylemiş. Ama ona geri dönemem dönersem bir mahkum haline gelirim, demiş. Yaşlı fok, ya torunum ne olacak, diye sormuş. Genç fok kadın, o geri dönmeli baba, burada kalamaz, demiş. Hep birlikte ağlamışlar. Günler geceler geçmiş. Tam yedi gün, yedi gece. Fok kadın eski güzelliğine kavuşmuş, görmesi düzelmiş. Teni parlamış. Ancak oğlanın yeryüzüne dönme zamanı gelmiş. Yaşlı büyükbaba fok ve

genç güzel fok kadın çocuğu aralarına alarak kıyıya getirmişler. Annesi ona, her zaman senin yanıdayım, benim dokunduklarıma dokun, şarkılarımı söyle, fok ve somonları gösteren taş oymalarıma dokun, demiş. Şarkılarını söylemen için akciğerlerine bir rüzgar üfleyeceğim demiş. Yaşlı gümüş fok ve kızı çocuğu öperek istemeyerek denizin altına dalmışlar. Zaman geçmiş, çocuk büyümüş. Bir davulcu şarkıcı ve öykücü olmuş. Bugün bile sabahın erken saatlerinde denizde kayığın içinde bir dişi fokla konuşurken görüldüğü söyleniyormuş. Birçok kişi bu foku avlamaya çalışsa da başaramamışlar. Bu nedenle o fok, *Tanqigcaq*, kutsal olan - akıllı olan, diye bilinir olmuş⁵³³.

Foklar ve insanların benzerliği, doğurmaları ve yavrularına büyüünceye dek gösterdikleri bakımla ilgilidir. Fok derisinin çalınması metaforu, genç ve deneyimsiz kadınların, başkalarının zarar verme niyetlerini anlayamamalarını ve bundan kaçınamamalarını temsil eder. Estes, kendi çalışmalarından edindiği izlenimlerde bireyleşme süreçlerinde, hemen herkesin en az bir kere, bu tür bir hırsızlığa uğradığını ifade eder. bu, deneyimsizlik ve safdillik yüzündendir. Bir tür psikik uyuklama halidir. Masal, Estes'e göre, arketipsel özü bakımından, hatalardan alınacak dersi gösterir. Hırsızlığa uğrama metaforu, doğru ders alınmadığı durumda hayat boyu tekrarlayan yanlışlara dikkat çeker. Eve geri dönüş için gereken doğru adımlar, yetersiz bir olgunlaşmaya, eksik bir erginlenmeye rağmen atılabilir⁵³⁴.

Estes, bu tür masallara 'geriye dönük öyküler', der. Diğer peri masallarında olanın aksine, bu masalda bir yaratık insana dönüşür. Dişi psişe, insanla yaratık arasında bir bileşimi gösteren içgörüler taşır. Masaldaki fok postu, bir oluşun temsilcisidir. Kadınların kendine ait dünyaya dönebilmeleri için, yitirdiklerini hatırlatan bir nesneyi temsil eder. Estes'e göre, uzun zaman boyunca ruh evinden uzak kalan kadınlar, postlarını aramak için yola düşer. Bu yolculuğun, kadınlığın hangi evresinde olduğu önemli değildir. Genç kızlık, genç yetişkinlik, orta yaşlılık olabilir. Çoğu zaman, orta yaştaki kadınlar da yeni doğmuş gibi olabilirler. Yaşlı kadınlar, sevgili, küçük kızlar, kocakarılar gibi büyücüler olabilirler. Estes kadınların, egolarına kapılarak, başkaları için hizmet etme çabasında kaybolabileceklerini, mükemmeliyetçiliğe kapılabileceklerini belirtir. Burada yaşın

⁵³³ Estes, ss. 290-295.

⁵³⁴ Estes, ss. 295-297.

bir önemi yoktur. Hırsızların, fok derisini çalması her yaşta mümkündür. Önemli olan, deriyi korumak için, eski saf bilince, bilgiye sahip olmaktır. Kadın, kendi döngülerine dikkat ederse, evi terk etme ve geri dönme zamanlarını kestirir ve bir hırsızlığa uğramaz. Bir yuvanın içinde özgür ve güvenli olmanın, yaşam alanının korunmasının önemi, genç fok kadının derisiyle bağı koptuğunda anlaşılır. Estes dünyanın kadınlar için sıkıntı verici birçok ses çıkardığını belirtir. Kadına, o kadar çok talep, istek ve ihtiyaç yönelir ki, bunların hangisinin hırsız olduğunu ayırt etmek zordur. Bazıları, kadından, psişede olandan fazla güç çekebilir. Psişeye yeterli fikir bilgi ve heyecan yatırımı yapılmadığında, eve doğru dönmek yerine, sersemlemiş bir biçimde, ansızın birinin peşine düşülebilir. Post, ruh derisi, yüzlerce nedenle kaybedilebilir. Bu, masalda olduğu gibi, genç fokun tam özgür olduğu, eğlendiği bir anda da olur. Post, hayvanlarda olduğu gibidir. Dış ortamdan gelecek, soğuk, sıcak hava dalgalarına, darbelere karşı bir kalkandır. Tehlikeler söz konusu olduğunda tüyler dikleşir ve tepki görünür hale gelir. “Psikolojik olarak postsuz olmak, bir kadının gerçekten istediklerinin değil, yapması gerektiğini düşündüğü şeylerin peşinden koşmasına neden olur”⁵³⁵. Pek çok kadın, yedi ve on sekiz yaş arasında kayalıklarda neşeyle dans etmeye başlamıştır ve ilk hırsızlık bu yaşlar arasında gerçekleşir. Çoğu zaman, bu yaşlarda ruh derisinin çalındığını anlamak, çok daha sonraki yaşlarda mümkün olur. Deneyimsiz annelerle büyüyen genç kadınlar seçimlerinin yanlışlığını, ruh evlerinden çok uzağa düşüklerinde ve büyük kayıplar oluştuğunda anlarlar⁵³⁶.

Estes, egonun genç yaşlarda ruh ile sürekli bir yarış halinde olduğunu belirtir. Ego, her zaman çekici işlerin peşinde koşarken, ruhu, görünmeyen alanlardaki gereksiz işlerle oyalar. İçimizdeki vahşi dürtü, eninde sonunda ruhun öne geçmesini sağlayacaktır ama, ruhun, egonun önüne geçmesi çok zaman alabilir. “Egoyu, sabit ve görece kısa bir tasma kayışına bağlı olarak düşünün; hayatın ve tinin gizemlerine doğru, ancak izin verdiği ölçüde gidebilir”⁵³⁷. Ruhun gizemli süreçleri vardır. Ego bu

⁵³⁵ Estes, s. 302.

⁵³⁶ Estes, ss. 298-303.

⁵³⁷ Estes, s. 304.

gizeme ait kanıtları görme yeteneğine sahip değildir. Bu nedenle, egonun önde olduğu yaşlardaki insanlar, ruha ait olanlara özlem duyar⁵³⁸.

Masaldaki adamın yalnızlığı da ruhunun, egosunun arkasında kalmasına bağlıdır. Egonun oluşturduğu bu yalnızlık, adamın başkalarının ruh dersinin çalmasına neden olur. Postunu çaldığı kişiye, onu çok mutlu edeceği iddiasını ileri sürer. Ancak bu, kendi yalnızlığını gidermek ve karşdakini tecrit etmektir. Kültür bu hırsızlığa karşı çıkmayabilir. Buna rağmen ruh, uzun sürede rahatsız olacaktır. Ruh vahşi olanı, doğal olanı destekler. Fok kadın ve yalnız adam, ego ve tinin evliliğini temsil eder. Bir bakıma, üst dünya ve alt dünya arasındaki evliliklerdir. Bu evlilikten dünyaya gelecek olan çocuk da bir 'tin çocuk' olacaktır. Tin çocuk, iki ayrı dünya arasında gider gelir. Alt dünyanın sesini duyar. Anneye ruh derisini getiren odur. Ruh dünyası ve egonun dünyası arasındaki mesajları taşır. Yer altı dünyasından gelen, eve dönüş dersini alarak, yeryüzüne getirir. Estes'e göre, Ooruk, iç dünyamızın temsilcisidir. Annesi ona, yer altı varlıklarına dair masallar anlatır ve böylece çocuğun ruhunu besler. Akciğerlerine üflenen nefes de bunu temsil eder. Masalda yalnız adam, ego, fok kadınla / ruh dünyasıyla evlense de bu uzun süremez. Bu evlilikten, ego, hem mutlu olur, hem ders alır, hem de öğrenmesi gereken durumlardan geçer. Evliliğin bir hırsızlıkla başlamış olması sonucunda, fok kadının derisi kurumuş, saçları dökülmüş ve bakışları donuklaşmıştır. Bu bir tür ruh sakatlanmasını ifade eder. Ait olduğu doğal yaşam alanından, ruh evinden kopmuş olmanın sonuçlarıdır. Evliliğe tanına sürenin belli olması, fok kadının tüm gücünü kaybetmeden bekleyebilmesini sağlar. Yedi yıllık zaman dolduğunda dönüş yolunu gözlemeye ve sorgulamaya başlar⁵³⁹. Masalda yaşlı fokun çağrısı, tin çocuk tarafından duyulur. Fok kadının psikik olarak ait olduğu yere dönmesinin zamanıdır. Yaşlı olan bunu bilir. Çağrıda bulunur. Yaşlıların eve dönüş çağrısına uymak, yanlış seçimleri fark etmektir. Oldukça zor olan bu dönüş, modern kadın için de aşılması güç alışkanlıkları, ilgilerini bırakmak demektir. Yaşlı olanın çağrısını duymak yeterli değildir. Daha zor olan, çağrıya uymaktır⁵⁴⁰.

⁵³⁸ Estes, ss. 303,304.

⁵³⁹ Estes, ss. 305-308.

⁵⁴⁰ Estes, ss. 310-312.

Modern kültür, kadının verimsiz evliliğe, ruhu aç bırakan engellere, sürekli hizmet etmeye adanmaya, ev ve diğerlerinin işlerini yapmaya bağlanmaya alışmasına ‘tükeniş’ sendromu adını verir. Yeni bir yaşama, ya da masalın söylediği gibi eve geri dönüş kaygı yaratıcıdır. İyice solgunlaşmış ruh, canlı olana geri dönmeye hevesli olsa da, bölünmüş kadının cesarete ihtiyacı vardır. Eve dönüşün karşısına dikilen dirençleri aşmanın da birçok kapısı vardır. Bir süreliğine yalnız kalmak, kadının hangi arketipin etkisinde kaldığını anlaması için iyi bir yoldur. Belki de anne arketipiyle, ya da şifacı arketipiyle gereğinden fazla özdeşleşmiştir. Estes, eve dönme zamanı geldiğinde, fok kadının yaptığı gibi bağları kesebilmek gerektiğini belirtir. Herkes için dönülecek ev farklıdır. Maddi bir ev ya da ruh evi olabilir. Ait olunan kültür olabilir. Eve dönüş yolunda önemli olan sessiz olmaktır. Sessizlik izleri görmeyi ve güç biriktirmeyi sağlar⁵⁴¹.

Masaldaki yedi döngüsü, doğanın en eski döngülerine yapılan bir atıftır. Estes, yedinin çoğunlukla kadınlara ait bir sayı olduğunu ifade eder. Ay döngüsünün, (aybaşı döngüsünün de) dörde bölünmesinde elde edilen sayı yedidir. Yeniay yarım, dolunay ve son dördün yedi günlük süreçler alır. Masalda, fok kadın, yalnız adamla yedi yıllığına evli kalır. Tin çocuk da suyun altında yedi gün yedi gece kalır. Yedi döngüsü, doğal ve kadına aittir⁵⁴².

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁵⁴¹ Estes, ss. 316-328.

⁵⁴² Estes, s. 330.

Tablo 11: Fok Dersisi Ruh Derisi

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Yalnız Adam	Zorba			-Avlanma -Tuzak kurma -Yalnızlık acısı çekme -Arkadaşlık özlemi -Gözyaşı dökme -Deriyi çalma, saklama -Evlenme -Duyguların kaybolması -Vücudun kuruması	Neden/ Sorun
Genç Fok Kadın	Genç Kadın / Anne (İyi Anne)				
Ooruk	Tin Çocuk				
Yaşlı Gümüş Fok	Yaşlı Bilge	-Deniz -Uçurum -Deniz altı	-Fok derisi -Yedi yaz -Rüzgar -Güzellik -Çakı	-Tinsel çağrışı duyma -Deriyi sahibine geri verme -Ait olduğu yere geri dönme	Sonuç/ Çözüm

2.2.11. Onuncu Bölüm: “Temiz Su: Yaratıcı Hayatın Beslenmesi”

Animusun yıkıcılığı, psişik, tinsel, zihinsel, duygusal ya da ekonomik yaratıcılığın bu yıkıcılıkla zarara uğratılmasının işlendiği bölümdür. Kültürün düşünme biçimlerimizi etkilemesi ve kirlenen yaratıcılık kaynaklarının geri alınması işlenir. Estes, kadınlara ‘isyan’ etmelerini politik, kültürel, aristokratik ya da entelektüel ‘laf ebelikleri’ne aldırılmalarını öğütler. Bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Yaratıcı hayatın beslenmesi, vahşi ruhun kirlenmesi Harpy sendromu, habis fantezi, introjekt.

- Yaratıcı hayatın beslenmesi: Estes'e göre yaratıcılık, bin bir şekle girer. Şaşırtıcı bir hayalete benzer. Yaratıcı hayatın parçaları, nehrin altındaki nehirden, Vahşi Kadın'dan gelir. Bu nehirden psişemizin topraklarına akar. Bu topraklara akmaya başladığında ise mevsimine göre bollaşarak, taşarak, azalarak, döngüler oluşturarak akmaya devam eder. Onunla temasa geçmek ve beslemek gerekir. Bir kadın için bu, çok değerlidir. Kadın yaratıcı etkinliklerini sürdürdükçe nehir beslenmeye devam eder. Onu asla kaybetmemesi gerekir. Karşılaşacağı engelleri tanımalıdır. Psişik topraklarımıza ulaşana dek, geçtiği yollarda uğradığı zararları ya da engelleri görmelidir. Ya da başkalarının yaratıcılığına bakarak kendini yetersiz görmekten kaçınmalıdır. Kompleksler oluşturup nehrin akışını durdurmamalıdır. Kirlendiğinde, yani, fikirlerin başka fikirlerle beslenemediğinde, doğurganlık azaldığında, gereken temizlik yapılmalı, nehrin oksijenini çalan otlar, bitkiler ayıklanmalıdır. Pislikleri arıtmak için tekrar tekrar çamura bulanmaya razı olmalıdır⁵⁴³. Betty Friedan, çağdaş dünyada durumun değişmediğini düşünerek “medyanın kadınların toplumsal amaç ve başarılarını önlemeye çalıştığını”⁵⁴⁴ ifade eder.
- Vahşi Ruhun Kirlenmesi: Kadının yaratıcı hayatı, fikirlerinin içinde yaşadığı kültürce beğenilmeyeceği, işe yarar olmadığı sanısına kapılmasıyla kirlenir. Psişe, ego adına üretme isteğince zehirlenir. Ortaya çıkan ruhsuz üretim ya da yaratıcı şevkin ölmesi vahşi olanın tıkanması, kirlenmesidir⁵⁴⁵.
- Harpy Sendromu: “Harpy sendromu, yetenek ve çabaları küçümseyerek ya da son derece yerici bir içsel diyalog kullanarak tahrip etmektir”⁵⁴⁶. Harpy, kadın, ortaya bir fikir attığında ona sürekli bunun işe yaramaz olduğunu, gülünç ve basit olduğunu söyler. Kadına olan budur. Onun fikirleriyle ilgilenmesi gerekenler hep meşguldür, çok önemli başka işlerden sıra gelmiyordur⁵⁴⁷. Kadına bunu yapan Kate Millet'in dediği gibi ataerkil sistemdir. “Erkek değerlerini insan değerleri gibi” ortaya konması, sanat ya da diğer alanlarda

⁵⁴³ Estes, ss. 233-237.

⁵⁴⁴ Humm, s. 71.

⁵⁴⁵ Estes, s. 341.

⁵⁴⁶ Estes, s.344.

⁵⁴⁷ Estes, s.344.

kadının karşısına “erkek cinsel egemenliği”nin kontrol amaçlı konduğunu ifade eder⁵⁴⁸.

- Habis Fantezi: Kadınların harekete geçememeleri halinde kurdukları fantezilerdir. Estes’e göre bunlar güçlü uyuşturuculardır. Utangaçlığın aşılmasına, toplumdaki onay beklentisinin engelleyici etkisine yol açar. Kadının sanatını gerçekleştirmek yerine sinik düşlerde zaman harcamasına neden olur⁵⁴⁹. Kadın “sorun yok, halledebilirim”⁵⁵⁰ ya da “sadece başka bir yol deniyorum”⁵⁵¹ diyerek durumu savuşturur ya da göz yumar.
- İntrojekt: “İlişkiler yoluyla içe alınan ruhsal temsil” olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, erkeklerin sonsuz bir gücü olduğu kabulü kültürel bir introjektir. Bu, erkeklerin yorulduklarında dinlenmelerini engellediği gibi, içsel eril enerjilerin yetersizlik hissetmesine neden olur⁵⁵². Adrienne Rich, benzer biçimde antropolojik çalışmaların ortaya koyduğu en önemli bulgunun ‘insan doğası kültürel bir yapıdır’ ifadesi olduğunu belirtir⁵⁵³.

2.2.11.1. On İkinci Öykü: La Llorona

Estes, bu masalı Colorado’da on yaşındaki Danny Salazar adlı bir çocuktan dinlediğini belirtir. Masal, oldukça eski versiyonları olan bir masaldır. Estes’e göre kültür değişikliğe uğradıkça, bu masal da değişmiştir.

Zengin bir hidalgo, soylu ama yoksul bir kadına kur yaparak onu elde eder. Kadın ona iki erkek çocuk doğurur. Ama adam, kadınla evlenmeye yanaşmaz. İspanya’daki ailesinin yanına dönerek, onların seçtiği kızla evleneceğini söyler. Giderken oğullarını da yanında götürceğini bildirir. Kadın çılgına döner ve bağırıp çağırarak ağlar. Adamın yüzünü tirmalar, üstünü başını yırtar. Oğullarını da alıp yakınlardaki nehrin kıyısına gider. Oğullarını suya atar. Çocuklar boğularak ölür. Kendisi de nehrin kıyısında ölür, kalır. Hidalgo, İspanya’ya döner. Ailesinin seçtiği zengin kadınla evlenir. La Llorona’nın ruhu cennete yükselir. Cennetin kapısının

⁵⁴⁸ Humm, s. 76.

⁵⁴⁹ Estes, s. 361.

⁵⁵⁰ Estes, s.367.

⁵⁵¹ Estes, s.367.

⁵⁵² Estes, s.371.

⁵⁵³ Humm, s. 343.

efendisi ona, dünyada çok acı çektiğini, bu nedenle içeri girebileceğini söyler. Ama bunun için nehre attığı oğullarının ruhlarını nehirden kurtarması gerekmektedir. La Llorona'nın o gün bu gündür, uzun saçlarıyla nehrin kıyılarını taradığı, dipleri yokladığı söylenir. Çocukların hava karardıktan sonra nehir kıyılarına gitmeleri bu yüzden yasaktır. La Llorona'nın, onları kendi çocuğu zannederek sonsuza dek alıp götürebileceği söylenir⁵⁵⁴.

Estes'e göre masalın teması, doğurgan dişinin yıkımıdır. Kadının doğurması erginlenmenin önemli bir aşamasıdır. Kadın böylece 'hayatın bir yaratıcısı' olduğunu anlar. Yakın zamana dek Avrupa'da bir kadın doğum yaptığında çevredeki kadınlar toplanır, dans eder, neşelenir ve erkeklerle karşılaştıklarında şapkalarını yere atıp içini dışkıyla doldururlar. Bir tohumun sırrının ifşa edilmesi kadına özgü güç oluşturur. Bunu eril dille anlatmak mümkün değildir⁵⁵⁵.

Masal, güzel kadın ve temiz ırmağın kirlenmesi metaforlarını işler. Masalın bir başka anlatımında, zengin adam, fabrikalarının atıklarını nehre döker. Aşık olduğu güzel kadın hamileyken, bu nehirden bir yudum su içer. Doğurduğu çocuklar kör ve parmak araları perdeli doğarlar. Zengin adam ne kadını ne de çocukları hayatına sokmaz. Zengin adam yıkıcı bir animustur. Tek yanlı ve engelleyicidir. Kadını hükmü altına almak ister. Sağlıklı animus, nehrin temizlenmesini sağlar ve kirlenmemesi için gereken dikkati gösterir. Kadını, takılı kaldığı yerden alır ve zorlukları aşması için yol bulur ve geçirir. Dışarıdan verilecek doğru destek olarak görev yapar. Ancak bu masalda animus kadının safdilliğinden yararlanır. Safdil ve güzel kadının vahşi doğasını ve fabrika atıklarıyla nehri kirletir. Kadının, kirlenen nehirde ömür boyu çocuklarının yani kirletilmemiş ruhları arar. Masaldaki nehir metaforu, yaratıcı hayatı temsil eder. Su, masalarda ve mitolojide, anne, yaşamın başlangıcı, yaratıcılık, büyük kadın anlamlarını taşır. Nehir ve kadın, zenginlik, yani ego adına kirletilir. Kimi durumda da kültür, psişeyi zehirleyen kuralları üretir. Kaybolan şey yaşam enerjisidir. Yaratıcı hayatın, üretilen ürünlerin ve fikirlerin işe yaramaz olduğu bilgisi yavaş yavaş işlendiğinde, bir kirlenmeye uğrattığı da oldukça geç fark edilir. Masalda kadın, çocuklarını da yok eder. Çocuklar onun ürünleridir. Yaratıcı hayatı kirletilmiş olan kadın için kendini yetersiz, eksik hissetme

⁵⁵⁴ Estes, s. 338.

⁵⁵⁵ Eliade, DYD, ss. 101,102.

kaçınılmazdır. Tinsel bunalım, üzgün ve empatik düşünememeyi getirir. Dış seslerin yıkıcılığına, iç seslerin ürettiği mazeretlere kulak verme eğilimi artar. Kompleksler mazeretleri destekler⁵⁵⁶. Badinter'a göre homosapiensin gerçekleştirdiği ve insanlaşmayı oluşturan en önemli olay, 'babanın doğumu'dur. Ona göre babanın çocuk ve kadın üzerindeki gücü, ilkel toplumlarda baştan beri vardır. Avcılar kadınlar arasından eş seçer. Kadınları aralarında bölüşür ve kadınların cinsel arzuları kontrol altına alınarak düzen sağlanmış olur⁵⁵⁷. Culler, erkeklerin çocuklar yani mirasçılar oluşturma aracılığıyla ölümsüz olma istekleri hükmetme isteklerinin sonucu olduğunu ileri sürer. Kadınların cinsel isteklerini kontrol etme yetkisi çocukların kendilerine ait olduklarından emin olmalarını sağlar. Baba ve çocuk arasındaki bağ, anne ve çocuk arasındaki bağ ile kıyaslanamayacağından bu boşluğu kültürel olarak kurmak gerekmiştir. Çünkü anne çocuk bağı biyolojik bir bağıdır. Baba çocuk bağı ise kutsanmak gereksinimi taşır. Çeşitli yöntemlerle, kadının kendisi ve çocuk üzerindeki bağı azaltılmaya çalışılmıştır. Böylece kadın toplumsal yaşamdan ve kendisiyle ilgili güçlü algısından uzaklaştırılır⁵⁵⁸.

Estes, La Llorona gibi, kadınların yaratıcı hayatlarını aramaya gitmeleri gerektiğini söyler. Kirlenmiş nehri taramalıdır. Yıkıcı animusun nehre attığı zehri ve çektiği eziyeti onarmanın yolu bu zahmete katlanmaktır. Yolda karşılarına çıkan komplekslere direnmeli, zamanı, aidiyet duygusunu ve besleyici çevrele etkenleri yaratıcı hayatı geri almak için doğru kullanmalıdır⁵⁵⁹.

Masalda simgesel olarak nehir vurgulanır. Mitsel olarak sudan farklı anlamlar taşıyan nehir, kaynağını yer altından alarak bolluk, bereket ve şifa dağıtır. Ancak, akan bir sudur. Zamanın gelip geçtiğini, nehir suyunun geri dönememesi gibi anıların, yaşananların da geri dönemeyeceğini de simgeler⁵⁶⁰.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁵⁵⁶ Estes, ss. 348-354.

⁵⁵⁷ Badinter, ss. 42,43.

⁵⁵⁸ Culler, s.48.

⁵⁵⁹ Estes, ss. 355-358.

⁵⁶⁰ Uzelli, s.78.

Tablo 12: La llorona

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
La Llorona	Saf Genç Kadın			-Kur yapma -Kanma -Evlilik dışı çocuk sahibi olma -Ailenin evlenilecek kadını onaylamaması	Neden/ Sorun
Zengin Adam (Hidalgo)	Kral / Animus			-Çocukların alınması -Zenginlik tehdidi -Çocukların nehirde boğulması	
İki Çocuk		-Nehir -Cennet	-Zenginlik -Uzun saçlar -Sazlar	-Kadının ölmesi -Ruhun cennete yükselmesi -Çocukların ruhlarının kurtarılması şartı -Sonsuz arama	Sonuç/ Çözüm

2.2.11.2. On Üçüncü Öykü: Kibritçi Kız

Estes'e göre bu masal, besinsiz kalmanın ve odak kaybının masalıdır. Estes masalın bu versiyonunu, Macaristan'da yaşadığı ve üç kez işgale uğramış köyden İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'ya göç eden teyzesinden dinlediğini belirtir. Estes, bu tür öykü ve masalların hafife alınmaması gerektiğini ifade eder. Çünkü bu tür öyküler ve masallar, canlı hayatın tin açısında ölüme yaklaştığı ve psişenin uyuşmuş olduğunun ifadesidir⁵⁶¹.

⁵⁶¹ Estes, s. 358.

Ormanda bir kulübede yaşayan, annesiz babasız bir kız çocuğu vardır. Ekmek alabilmek için kibrit satar. Kimse kibritlerini almaz. Çok soğuk bir gecede, sokakta satış yapmaya çalışırken ısınmak için kibritlerini yakmaya başlar. İlk kibritte kendini bir odada ve sobanın yanında görür. İkinci kibritte, yakındaki bir binanın içini görür. Beyaz örtülü, porselen tabakları olan bir yemek masası görür. Masanın üzerinde kızarmış bir kaz vardır. Kibrit söndüğünde görüntüler yok olur. Sokakta üşümeye devam etmektedir. Soğuk iğneler gibi batar. Üçüncü kibriti yaktığında kocaman bir Noel ağacı görür. Noel ağacının tepesindeki süsler gökteki yıldızlara dönüşür. Bir yıldız parlar ve söner. Annesinin söylediğini, bir yıldız kaydığına bir ruhun öldüğünü hatırlar. Birden büyükannesi görünür. Küçük kızı sarar, kucaklar ve ısıtır. Çocuk çok mutlu olur. Büyükanneyi görmek için bir kibrit daha yakar. Büyükannenin görüntüsü silikleşince tekrar, tekrar kibrit yakar. Sonunda, büyükannesiyile beraber, soğuk, acı ve açlığın olmadığı gökyüzüne yükselir. Ertesi gün sokakta, donmuş olarak bulunur⁵⁶².

Masal, içgüdülerin sağlam olmadığı bir evreyi aktarmaktadır. Yaratıcı ateşe sahip olan kız çocuğu, çevre tarafından hiç dikkate alınmamaktadır. Estes, yaratıcı hayatın dikkate alınmamasının, masalda olduğu gibi donmaya neden olduğunu söyler. Bir yeteneğin desteklenmesi şarttır. Sıcaklık, yetenek, küçük kızın istediği ve elde etmek için değişik yollar denemesi gerektiği şeydir. Deneyimsizlik, kibritleri, kaynakları tüketmekten başka yollar olduğunu keşfedememesini getirir. Estes, çevredekilerin bu tür bir duyarsızlık içinde olduğu yerden derhal uzaklaşmayı önerir. Kibritçi kız gibi bir fantezinin kurbanı olunabileceği uyarısını yapar. Ona göre, içsel ve dışsal besinlerden yoksun kalmış bir kadın, hayallere dalma ve kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Yaratıcı hayat besin gerektirir. Yaratıcı gibi görünen fanteziler, masaldaki cennete yani, ölüme götürebilir. Masaldaki cennet bir tür tuzaktır. Küçük kızın, açlık soğuk ve acı çekmeyeceği bir yer olarak aktarılır. Ancak, yaşamın başında bir ölümlle bedel ödemesi gerekir. Estes, vahşi anneyle bağını koparan kadınların, geleceği olmayan, sönük bir yaşamı sürdüreceklerini ifade eder⁵⁶³.

⁵⁶² Estes, ss. 359,360.

⁵⁶³ Estes, ss. 360-363.

Estes'e göre, Noel ağacı simgesi, Hristiyanlık öncesi, hayat ağacı simgesidir ve bu masalda hayatı temsil etmez. Çünkü Noel ağacının içinde bulunduğu odanın tavanı yoktur. Hayat, pişide kalmaz. Göğe uzanır⁵⁶⁴. Masalda yer alan gösterişli ev yiyecekler, örtüler dikkat çekici öğelerdir. "Tükenmeyen yemek motifi (bir çocukluk fantezisinden türetilmiştir), evrensel kaynağın sürekli yaşam veren, biçimler kuran güçlerini simgeleyen, tanrıların şölenine dair mitsel imgenin peri masalındaki karşılığıdır"⁵⁶⁵. Beraberinde Eliade, ev sembolizminde evin dünyayı kozmosu temsil ettiğini belirtir⁵⁶⁶.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 13: Kibritçi Kız

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Kibritçi Kız	Çocuk			-Yoksulluk ve kimsesizlik -Geçimini sağlama -Kimse tarafından dikkate alınmama -Barınma ve ısınma ihtiyacı -Acı çekme	Neden/ Sorum
Büyükanne	Kocakarı	-Orman -Köy -Kulübe -Sokak -Gösterişli ev	-Kibrit -Ateş -Kış -Soğuk -Yoksulluk -Yeşil seramik soba -Beyaz örtülü yemek masası -Porselen tabaklar -Pişmiş kaz -Noel ağacı -Beyaz mumlar	-Duvarın ardını görme -Büyük annenin gecikmiş şefkati -Göğe yükselme (Ölüm)	Sonuç/ Çözüm

⁵⁶⁴ Estes, s. 366.

⁵⁶⁵ Champbell, KSY, s. 161.

⁵⁶⁶ Eliade, DYD, s. 143.

2.2.11.3. On Dördüncü Öykü: Üç Altın Saç

Çok karanlık bir gecede, yaşlı bir adam elindeki fenerle bir ormanda sürünerek ilerliyormuş. Adam o kadar yaşlıymış ki, sırtı kambur, dişleri çarpık ve derisi saçaklar gibi sarkarmış. Ormanda ilerledikçe baykuşlar bağıırıyormuş. İlerde gördüğü bir kulübeye doğru güçlükle gitmiş. Kulübenin içinde cılız bir ışık yanıyormuş. Adamın elindeki fenerin ışığı sönmüş ve kulübenin kapısına yığılıp kalmış. İçerde gürül gürül yanan bir soba ve yaşlı bir kadın varmış. Kadın kapıyı açmış ve adamı içeriye alıp, sallanan sandalyeye oturtmuş. Sallamış. Yaşlı kadın, adamı sabaha dek sallamış. Yaşlı adam, altın saçlı, güçlü genç bir adama dönüşmüş. Sabaha karşı adam, çok güzel ve küçük bir çocuğa dönüşmüş. Kadın, küçük çocuğun altın saçlarından üç tel koparmış. Yere atmış. Saçlar ses çıkarmış. Çocuk, emekleyerek kapıya gitmiş, son kez dönüp kadına bakmış ve gülümseyerek göğe uçup gitmiş⁵⁶⁷.

Yaşlı adam, yorgunluğun ve yaratıcı hayatın tükenmişliğini simgeler. Elindeki fenerin soluk ışığı da bu tükenmeyi destekler. Harekete geçebilme gücü, yaratıcı hayatın ateşi gittikçe azalmaktadır. Sallanma metaforu ise yenilenmeyi ifade eder. Yaşlı kadın güçlüdür. Bitmek üzere olan bir enerjiyi, bebeği sallayıp büyütür gibi büyütür. Yorgunluğun ve yılgınlığın nedenlerini bilmektedir. Dinlenme zamanının geldiğini de bilmektedir. Bu masalda, erkekte olduğu söylenen sonsuz gücün, aslında psişeye yerleşmiş yanlış bir inanış olduğu vurgulanır. Gücü tükenen bir erkektir ve güçlü olansa bir kadındır. Estes, ölüm-hayat-ölüm dengesinin bozulduğu zamanlarda bitmişlik hissi yerine, bunun bir döngü olduğunu görmek gerektiğini ifade eder. Işık, azalır, söner ama yeniden yakılabilir, alevlendirilebilir. Masalda yere atılan saçlar, fikirleri temsil eder. Atılan saçlar, yıpranmış fikirlerdir. Yeniden üretimin başlamasıyla ilgilidir. Yaşlı kadın, bir tür ölü dalları budamaktadır. Yaşam özünün yeniden ve doğru odağa yönelmesi gerekir. Estes, odağı kaybettiğinizde, durun, dinlenin, fikirlerinizin bir kısmını atın ve öylece oturun, der. Fikirler ve yaratıcı hayat yeniden canlanacaktır⁵⁶⁸.

⁵⁶⁷ Estes, ss. 367,368.

⁵⁶⁸ Estes, ss. 369-372.

Öyküdeki üç sayısı dikkat çekicidir. Jung, üç sayısının eril ve kötücül olduğunu ifade eder. Üç, dörtten çıkar. Dört ise dışıdır, bütüncüdür, dengededir. Dört, üç üzerinde hüküm sahibidir. Dörtgenin iki köşesi birleştirilip kesildiğinde iki ters üçgen elde edilir. Bütünlük ise bilinçdışına aittir. Bu eril dışıl karşıtlık simyada ‘Meryem Aksiyomu’ olarak yer alır. Üçlük hali, simgelerine bakıldığında kötülüğü, karanlığı, yeraltını, geceyi simgeler. ‘Kötü avcı’yı ifade eder. Öte yandan üçlüğün dörtlükten türetilmediği düşünülürken aslında üçlüğün bir denge arayışı olduğu da ileri sürülebilir. Her şey zıddıyla anlam bulur. Kötülük iyilikle, aydınlık karanlıkla. Jung, dörtlükten, yani ananın diyarından, bir başka deyişle bilinçdışından bilince geçilmeye çabalamanın simgesidir, der. Bu ayrılış sırasında meydana gelen bir kaza sonucu, dört ayaktan biri koptuğunda üç kalır. Ananın diyarına bir kurban verilmiş sayar. Jung’un deyimiyle hiç bir şeyin etki alanının dışına çıkmasına izin vermeyen ‘açgözlü’ bilinçdışı gereken müdahalesini böylece yapar⁵⁶⁹. Altın, pek çok yerde ölümsüzlüğü, mükemmelliği ve güneşi sembolize eder. Yok edilemez özelliğe sahiptir⁵⁷⁰. Masalda geçen kulübe metaforu da ana rahmi sembollerinden biridir. Eliade’ ye göre rahim metaforları yeniden ve manevi bir doğumun ritüelleriyle ilişkilidir⁵⁷¹.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁵⁶⁹ Jung, DA, ss. 102-104.

⁵⁷⁰ Eliade, DYD, s. 122.

⁵⁷¹ Eliade, DYD, s. 119.

Tablo 14: Üç Altın Saç

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Yalnız ve Yaşlı Adam	Yaşlı Adam			-Sık ve karanlık ormanda ilerlemeye çalışma -Işığa, ateşe ve kulübeye ulaşma çabası -Aşırı yorgunluk -Gece boyu sallanma	Neden/ Sorun
Yaşlı Kadın	Bilge Kocakarı				
Baykuşlar				-Orman -Kulübe	-Fener -Mum -Ateş -Sallanan sandalye -Üç saç teli

2.2.12. On Birinci Bölüm: “Sıcaklık: Kutsal Bir Cinselliğin Yeniden Ele Geçirilmesi”

Hem cinselliklerinden utanmaya hem de cinsellikleri üzerinden değer biçilmeye yönlendirilen kadınların buna alışmamaları ve kutsal cinsellikleriyle barışmalarının işlendiği bir bölümdür. Estes, “kirli öyküler” olarak nitelemekle cinselliğin kadın ve yaratıcılıkları için ‘kirli’ kabul edilmemesi gereğine gönderme yapmaktadır. Bölümün öznel kavramı ‘kutsal müstehcenlik’ tir.

- Kutsal Müstehcenlik: “Kadınların cinselliğinin eski zamanlarda, kutsal müstehcenlik olarak adlandırılabilir bir yönü vardır; buradaki müstehcen sözcüğü bugün bizim kullandığımız anlamda değil, cinsellikte zekice bir tarzda

usta olmak anlamındadır”⁵⁷². Estes’e göre kutsal müstehcenlik vahşi doğa için yaşamsal önem taşır. Kadının doğasında vahşi yeraltında var olan ateş, salınan bir enerji vardır. Ancak bu sıcaklık yalnızca cinselliği değil, cinselliği de içeren daha geniş ve yoğun bir duyusal farkındalık durumudur⁵⁷³. Baudrillard, müstehcenliğin pornodan ayırt edilmesini ister. Günümüzde, geleneksel anlamını kaybetmiş olsa da gerçekçiliğinin kışkırtıcı bir görme yeteneği sağladığını düşünür. Gizlenmiş, yasaklanmış olanın apaçıklığı olarak her şeyi söze ve aşıkariğe çıkarma gücü olduğunu belirtir⁵⁷⁴. “Dişil, baştan çıkarmadan ibaret değildir; o aynı zamanda erilin cinselliği temsil etmesine, cinselliğin ve hazzın tekeline elinde tutmasına meydan okur, aynı zamanda o, erilin kendi egemenlik alanının sonuna dek ve öldüresiye kullanmasına meydan okur”⁵⁷⁵.

2.2.12.1. On Beşinci Öykü: Baubo: Karın Tanrıçası

Yeryüzü ana Demeter’in kızı Proserpina kırlarda dolaşırken birden yer sarsılır. Yeraltı Tanrısı Hades, hayalet görümlü dört atın çektiği arabasıyla çıkar. Proserpina’yı alıp, atlarını yeraltının derinliklerine doğru sürer. Proserpina’nın çığlıkları yankılanır. Demeter kızının başına geleni anlayamaz. Arar durur. Bir mağaranın kıyısındaki bir kocakarı, o gece biri dehşetle, biri hüznle biri de ağlayan bir annenin acısıyla atılmış üç çığlık duyduğunu anlatır. Proserpina hiçbir yerde bulunamaz. Demeter çok üzülür, çok kızar. Yeryüzündeki her şeye büyüme gücü veren Demeter, bütün canlıların üremesini lanetler. Yeryüzü kavrulur, kurur. Demeter, üzüntüden iki büklüm olur. Yalvarmalara yakarmalara yanıt vermez. Oradan oraya dolaşıp kızını arar. Yorgunluktan bitkin düştüğü bir gün bir köyde taş duvarın dibine çöker. Birden bir kadın görünür. Kalçalarını cinsel ilişkiye girer gibi oynatıp, göğüslerini sallayarak dans eder. Demeter ilk kez gülümser gibi olur. Kadının başı yok, gözleri de göğüs uçlarında, ağzı da vulvasındaymış. Bu küçük karın Tanrıçası Baubo’ymuş. Baubo, şakalarla Demeter’i güldürür. Karnından gelen bir kahkaha atar. Bu kahkaha Demeter’i depresyondan çıkarır ve kızını arama gücü

⁵⁷² Estes, s.375.

⁵⁷³ Estes, s.375.

⁵⁷⁴ Baudrillard, ss.40-45.

⁵⁷⁵ Baudrillard, s.32.

verir. Arayışa, kocakarı Hekate, ve güneş Helios da yardım edince Demeter, Proserpina'ya kavuşur. Yeryüzündeki tüm canlılar yeniden büyür⁵⁷⁶.

Estes, Baubo'nun neolitik karın Tanrıçalarından Grek mitolojisine aktarıldığını ifade eder. Kadınların üretkenliğini temsil ederler. Sadece kadınların bildiği şeyleri ve bir erkeğin önünde ifade edilemeyecek olanları ifade ederler. Kadınların bir araya gelip konuşmalarıyla daha neşeli ve canlı olduklarını bilirler. Estes, günümüzdeki kahve sohbetlerinin de buradan kaldığını düşünür. Baubo, ağzı vulvasında, gözleri meme uçlarında bir kadın olarak, kadın cinselliğinin ve duyarlılığının temsilcidir. Göğüs uçları ısıya, sese, korkuya ve öfkeye tepki gösterir. Vulvadan konuşmaksa gerçeğin en temel, en derininden konuşmaktır. Yerinde bir müstehcenliğin, depresyondan çıkmaya yardım edebileceğine dair fikir verir. Estes, biraz müstehcen öykülerin, kadınlar arasında gülmeye ve libidonun yükselmesine neden olduğunu düşünür. Kadınlara, Baubo'nun yaptığı gibi, öyküler anlatmalarını önerir. Bunlara 'kirli öyküler' der⁵⁷⁷. "Fetişist olmayan bir kültürde (çıplaklığı nesnel bir hakikat olarak fetişleştirmeyen bir kültürde) beden, bizim kabullerimizde ifade bakımından zengin olan ve bakma yetisi taşıyan tek bölgenin, yani yüzün karşısı değildir: Bedenin kendisi yüzdür ve size bakar"⁵⁷⁸. "Hitit dinsel inanışında insan bedeni kozmosun aynası olarak görülmektedir"⁵⁷⁹. Foucault, 18. yüzyıl sonunda beden ve cinselliğin 'tehlikeli giz' algısının ve toplumsal kabulünün değiştiğini söyler. Asıl tehlikenin 'yoğun bastırma' da ve bunun oluşturduğu 'ikiyüzlülük', 'sivri bir günah duygusu' nda olduğunu anlaşıldığını belirtir. Psikanalizin de bu noktada devreye girdiğini, cinsellik ve beden ile ilgili yasakların yarattığı katılığı giderme ve silmede rol alan bir teknik olarak ortaya çıktığını aktarır⁵⁸⁰. Aynı zamanda Fransız feminizmi özellikle Cixous ve Irigaray, Lacan'ın psikanalitik kuramında olumsuz kadın anlatımını, kadın bedeni, istekleri ve dili arasında bir yapıbozumuyla başarılı bir bağı ifade eden dil kurmayı başarırlar⁵⁸¹. Mariarosa dalla Costa, kadın cinselliğini kadının hakkı olarak görmeyen ve diğerleri tarafından ihlale uğramasına rağmen, ihlalin ceza gerektirmediği düşüncenin devam ettiğini ifade ederken, günümüzde pek çok erkeğe

⁵⁷⁶ Estes, ss. 378,379.

⁵⁷⁷ Estes, ss. 379,380.

⁵⁷⁸ Baudrillard, s.46.

⁵⁷⁹ Deniz Gezgin, **Su Mitoşları**, 2. Baskı, Sel Yayınları, İstanbul, 2016, s. 122.

⁵⁸⁰ Foucault, ss. 96,97.

⁵⁸¹ Humm, s. 39.

göre, kadının bedeni hala ona sahip olacak erkeğindir. Bu nedenle de kadın hareketinin çok daha sağlam savunmalar oluşturmak durumunda kaldığını ifade eder⁵⁸².

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 15: Baubo: Karın Tanrıçası

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Demeter	Anne			-Genç kızın çayırdaki dolaşması -Yerin sarsılması -Kızın çığlıklar atması -Çığlıkların doğada yankılanması -Kızın yeraltına kaçırılması -Annenin karalar bürünmesi ve kızı araması	Neden/ Sorun
Baubo (Karın Tanrıçası)					
Proserpina	Saf Genç Kız				
Hades	Avcı / Kötü Adam	-Çayırlar -Mağara	-Dört atın çektiği siyah araba -Kara örtü -Üç çığlık -Özlem	-Doğanın üretkenliğine lanet yağdırarak durdurma -Annenin sarsıcı acıya ve özleme teslim olmaması -Bir başka kadının neşelendirerek anneyi depresyondan çıkarması -Kuruyan doğanın yeniden canlanması	Sonuç/ Çözüm
Hekate	Bilge Kocakarı				

⁵⁸² Mariarosa Dalla Costa, **Kadınlar ve Toplumun Altüst Edilmesi**, çev. Kolektif, Otonom Yayınları, İstanbul, 2014, s. 161.

2.2.12.2. On Altıncı Öykü: Çakal Dick

Estes, bu öyküyü Nogales'te yaşayan yaşlı Red adlı birinden dinlediğini belirtir. Yaşlı Red de bu öyküyü, bir Hopi'den dinleyen bir Meksikalı'dan duyan bir Navajo'dan dinlemiştir⁵⁸³.

Bir zamanlar hem zeki hem aptal, Çakal Dick diye biri vardır. İstediklerini elde etmek için, insanlara oyunlar oynar ve diğer zamanlarda uyur. Uyuduğu bir gün penisinin canı sıkılır. Çakal'ı terk edip maceraya atılmak ister. Çakal'ı terk eder, yola koyulur. Seke, hopluya eğlenerek ormana varır. Ormanda ısırğan otlarına dalınca canı yanar. Bağırır. Penisin sesine Çakal Dick uyanır. Elini uzatır ki penisi yoktur. Yol boyunca koşmaya başlar. Onu çok kötü bir halde bulur. Isırğan otlarından kurtarır. Ait olduğu yere koyar. Öykünün sonunu, yaşlı Red'in karısı tamamlar. Çakal Dick'in penisi ısırğan otlarından kurtulur ama sonsuza dek kaşınmaya devam eder⁵⁸⁴.

Estes, kutsal olanla, müstehcen-cinsel olanda benzer bir heyecan ve haz dalgasının olduğunu düşünür. İkisi de heyecan vericidir. İkisi de insanın yalnızca kendisiyle paylaştığı bir tarafta yer alır⁵⁸⁵. Ancak, cinsel eylemin, meşru ya da gayri meşru olmasından çok, zarar verici sonuçlarından dolayı 'kısıtlayıcı bir düzene' uyması gerekir⁵⁸⁶. "Cinsel etkinlik, düşünmeyi ve ihtiyatlı olmayı gerektiren bir pratiktir"⁵⁸⁷. Rich, "cinselliği insan bireysellikleri hakkında 'önemli' bazı gerçekleri kurumsallaştıran bir kilit güç olarak tanımlıyor"⁵⁸⁸.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁵⁸³ Estes, s. 381.

⁵⁸⁴ Estes, s. 382.

⁵⁸⁵ Estes, s. 383.

⁵⁸⁶ Foucault, s. 206.

⁵⁸⁷ Foucault, s. 206.

⁵⁸⁸ Humm, s. 343.

Tablo 16: Çakal Dick

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Çakal Dick	Gölge	-Orman	-Penis -Isırgan otları	-Oyunlar oynama -Uyuma -Penisin maceraya atılması	Neden/ Sorun
				-Penisin ısırgan otlarınca dalanması -Sahibin penisi kurtarıp yerine koyması	Sonuç/ Çözüm

2.2.12.3. On Yedinci Öykü: Bir Ruanda Gezisi:

Michigan’da ailesiyle olduğu bir yemekli toplantıda kadınların çıgıllıklar atarak güldükleri bir anekdot olduğunu ve bir dergide okuduklarını belirtir. Öykü 2. Dünya Savaşı sırasında geçer. General Eisenhower, Ruanda’daki birliklerini ziyaret etmek ister. Bölgenin valisi, generalin geçeceği yollara, generali selamlamak üzere yerli kadınları sıralamak ister. Ancak yerli kadınlar bir boncuk kolye ya da lastik bir kemerden başka giysi giymemektedirler. Buna izin verilmesi mümkün değildi. Yerli kadınlara giymeleri için bir etek ve bluz temin edilecek ve sorun çözülecekti. Vali ve misyonerler gerekli giysileri temin ederler. Generalin geçeceği dakikalar yaklaştığında, yerli kadınlar etekleri giyer ama bluzlardan hoşlanmadıklarından giymezler. Yolun iki yanına böylece dizilirler. Vali bunu duyunca öfkelenir ve yerlilerin şeflerini çağırıp gerekli konuşmayı yapmasını, kadınların göğüslerini kapatmalarını sağlamasını ister. Şef, kadınlarla görüşür ve geri dönerek valiye, kadınları güçlkle buna razı ettiğini söyler. Zaman da kalmamıştır. General geçerken, yerli kadınlar eteklerini kaldırıp yüzlerini örterler⁵⁸⁹.

⁵⁸⁹ Estes, ss.384,385.

Estes, kadınları gülmeye sevk eden bu tür öykülerin, zor zamanlarda bir tür ilaç gibi etki yaptığını ifade eder. Cinsellik içeren ve gülmeye yarayan bu tür öyküler, Estes'in deyimiyle 'güzel, temiz, kirli ve neşeli'dir. "Jung, ofisine cinsel bir sorundan yakınlıkla gelen birinin, gerçek sorununun daha çok bir ruh ve tin sorunu olduğundan söz ediyordu. Biri tinsel bir sorundan söz ettiğinde de, bu çoğu zaman aslında cinsel doğaya dair bir sorundu"⁵⁹⁰. Estes, cinsel gülmenin kutsal bir gülme olduğunu, iyileşmeyi sağlayan bir güç taşıdığını söyler. Bu nedenle de kutsal olduğunu belirtir. Ona göre, Vahşi Kadın Arketipinde cinsel olanla kutsal olan saygısız olanla kutsal olan ayrımı yoktur⁵⁹¹. Öyküdeki general ya da vali otoritenin simgesidir.

Dünya birbirlerine destek olan topluluklarla doludur: toteme, bayrağa ve partiye tapanlar. Hristiyan olduğu söylenen uluslar bile – bütün Dünya'yı kurtaracak bir figür olarak İsa'yı izledikleri varsayılır – açıkça kabul ettikleri Yüce Efendileri tarafından öğretildiği şekliyle, egonun, egonun dünyasının, egonun kabilesel tanrısının tümüyle fethi demek olan herhangi bir sevgi gösterisinden çok, sömürgeci barbarlıkları ve öldürücü çekişmeleriyle geçmişlerdir tarihe⁵⁹².

⁵⁹⁰ Estes, s. 385.

⁵⁹¹ Estes, ss. 385,386.

⁵⁹² Chaampbell, KSY; ss. 146,147.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 17: Bir Ruanda Gezisi

Kişiler/ Kahramanlar	Arketypler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
General Eisenhower	Kral			-Generalin ziyareti için yerli kadınların yol kenarına dizilmesi -Yerlilerin olağan çıplaklığının ayıp kabul edilmesi -Penisin maceraya atılması	Neden/ Sorun
Vali					
Kabilenin Şefi					
Yerli Kadınlar		-Ruanda	-Etek -Bluz	-Penisin ısırgan otlarınca dalanması -Sahibinin penisi kurtarıp yerine koyması	Sonuç/ Çözüm

2.2.13. On İkinci Bölüm: “Özel Araziyi Belirlemek: Öfkenin ve Bağışlamanın Sınırları”

Kadınların çözüm üretirken uğrayabilecekleri güçlükler ve bunlar karşısında alabilecekleri tutumların işlendiği bir masaldır. Çözüm kendilerindedir. Ancak değiştirilmesi gereken, bunu yapabileceklerine dair kabulleridir. Kadınların katlanılmaz durumlara mağrurca sabretmeye, sessiz kalmaya yönlendirilmelerine itiraz eden Estes, öfkenin bilinçli yönetilerek bir öğretime dönüştürülmesini önerir. Masalın özgün kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Dağa tırmanma, psişenin öksüz ölülere, psişenin tamircileri, dönüştürücü ateş.

- Dağa Tırmanmak: Estes’e göre, daha önce hiç kimsenin cesaret edemediği psişik alanlara girmek, eski ve saplantılı düşünce ve duygularla karşılaşmak, büyük ve

merhametli benliğe yakarmak ve onun uysal olmayan yanlarıyla yüzleşmek anlamında kullanılır⁵⁹³.

- Psişenin Öksüz Ölülere: “Bunlar, bir kadının hayatındaki erken ölümden mustarip ve onu öfkesine derin bir katkısı bulunan yaratıcı düşüncelerdir, kelimeler ve fikirlerdir. Şöyle ya da böyle, öfkenin uygun bir şekilde gömülmemiş hortlakların sonucu olduğu söylenilir”⁵⁹⁴.
- Psişenin Tamircileri: “Dünya, dışarıdan bakıldığında parçalanıyor gibi görünse de, içerideki şifacı bütün bunlardan etkilenmez ve devam etmenin en iyi yolunu görmek için dinginliğini korur”⁵⁹⁵. Estes’e göre, bu, her kadının psişesinde vardır. Kadın onunla beraber doğar⁵⁹⁶.
- Dönüştürücü Ateş: Kadının yapması gereken, bilgilerini pratiğe dökmesidir. Bildiklerini adım adım uygulamaya koyması onun dönüştürücü ateşi olacaktır. Deneyimler, yaraların iyileştirilmesinde kullanılmaya başlanmalıdır. Deneyimden kalanlar tutuşturucu görevi görmelidir⁵⁹⁷. “Eski çağlarda ateşin sihirli güçlere sahip ve kutsal olduğu kabul edilir(...)Halk arasında ateş iki anlamlı bir sembol olarak kullanılır. Bir taraftan ateş, insan yaşamı için önemli olan ısı ve ışıkla ilişkilendirilir. Eski inançlarda canlı kabul edilir, ona canlılara özgü yeme, içme, uyuma gibi özellikler verilir”⁵⁹⁸.

2.2.13.1. On Sekizinci Öykü: Hilal Ayısı

Masal, bir Japon masalının edebi versiyonudur. Estes, masalı, Illionis’teki Hines Veteran’s Assistance Hospital’de kalan, 2. Dünya Savaşı gazisi, Çavuş I. Sagara’dan dinlediğini belirtir⁵⁹⁹.

Ormanda yaşayan genç bir kadının uzun zamandır savaşta olan kocası berbat bir halde geri döner. Kadın sevincinden, yemekler yapar, sofralar düzer. Adam, eve girmeyi reddeder, insanlardan kaçır, konuşmaz. Kadın, umutla yemekleri ormanda

⁵⁹³ Estes, s. 392.

⁵⁹⁴ Estes, s.399.

⁵⁹⁵ Estes, s. 395.

⁵⁹⁶ Estes, s.395.

⁵⁹⁷ Estes, ss. 401,402.

⁵⁹⁸ Uzelli, ss .79,81.

⁵⁹⁹ Estes, s. 388.

yaşayan kocasına götürür. Adam, yemekleri tekmeyle yerlere savurur ve karısını azarlar. Bu olay tekrarlanınca, kadın, yardım istemek üzere, şifacının yolunu tutar. Kocasının yeniden eve dönmesi, sevecen olması için bir iksir ister. Şifacı, bunun için hilal ayısından koparılmış bir tek kıla ihtiyacı olduğunu söyler ve bu görevi kadına verir. Kadın, bu zor görevi kabul eder. Ertesi sabah, şarkı söyleyerek yola koyulur. Tırmandığı dağlara teşekkür etmiş. Şarkı söyleyerek geçtiği ormana teşekkür etmiş. Alacakaranlıkta kendisine doğru uçan kuşlardan korksa da onların hiç akrabası olmayan ölümlerin ruhları olduğunu biliyormuş. Onların akrabası olacağını söylemiş. Böylece tırmanmaya devam eder. Çünkü kocasını çok seven bir kadındır. Fırtına başlar ve bir mağaraya sığınır. Yanında taşıdığı torbadaki yemekleri yemez. Sabah hilal ayısını aramaya koyulur. Bir süre sonra, iri kara ayıyı görür. Oldukça korkutucudur. Ayının inine kadar gider. Torbadaki yiyeceklerden bir parça koyar ve saklanır. Ayı hepsini bir lokmada yer. Ertesi gün yine bir parça yiyecek bırakır, bu kez yarı yola geri çekilir. Ayı yine bir lokmada yer. Bu, kadın, ayının inine yaklaşacak cesareti bulana dek sürer. Son lokmayı inin dışına koyar ve orada dikilir. Ayı, kadını görünce öyle bir kükrer ki kadının kemikleri yerinden oynar. Korkudan yaprak gibi titrer. Ayıya yalvarır. Kocasının durumunu ve şifacının istediği şeyi anlatır. Yolculukta katlandığı zorlukları ve uzun süredir onu beslediğini söyler. Hilal ayısı ona acımış ve kıl koparmasına izin verir. Sonra orayı hemen terk etmesini ister. Boynunu kaldırır ve beyaz hilal görünür. Kadın kılı alır ve geldiği yerlerdeki varlıklara şarkı söyleyip teşekkür ederek geçer. Şifacının evine gider. Şifacı kılı alır ve birdenbire ateşe atar. Kıl, çatırtılar çıkararak, turuncu bir alevle yanar, kül olur. Genç kadın, hayır diye bağırır. Şifacı, sakın olmasını söyler. Kılı almak için çektiği zorlukları ve yaşadığı duyguları hatırlamasını söyler. İşte bunlar, kadının yeni bilgileridir. Bu bilgilerle kocasıyla yeniden ilişki kurması gerektiğini ifade eder⁶⁰⁰.

Estes, bu tür öykülere ‘menfez öyküleri’ der. Masalda ya da öyküde görünen olanın yanında, gizli iyileştirici olanlara da bakılır. Masaldaki kadın, kocasının öfkesini iyileştirmeye çalışır görünür ama asıl kendi psişesini düzene sokmaktadır. Masalın gösterdiklerinden biri öfkenin zararlarıyla başa çıkabilmektir. Ancak daha geride, biraz öfkenin, biraz inadın ve biraz sabrın doğru olduğu bilgisi bulunur.

⁶⁰⁰ Estes, ss. 388-392.

Masaldaki şifacı kadın, bilge arketipinin, sakinlik, deneyim ve iyileştirici özelliklerini temsil eder. Kadının, büyü olarak, kendi psişesindeki engelleri fark etmesini ve aşmasını sağlar. Hilal ayısının kılı, zor bir hedefi temsil eder. Ayının kükremesi, öfkenin ne kadar büyük ve ürkütücü olduğunun temsidir. Savaştan eve dönen ve eve, diğer insanlara uyum sağlayamayan koca ise psişenin öfkeli yönüdür. Psişenin seven yönü ise kadınla temsil edilir. Kılım ateşe atılması ve parlak bir ışıkla yanması, kaba duyguların bir ışığın etkisiyle daha görünür olmasını temsil eder. Ateş, dönüştürücü gücü ifade eder. Estes'e göre dönüşmemiş öfke psişe için tekrarlanan bir mantra haline gelebilir. Travma sonrası çalışmalarından elde ettiği bir sonuç olarak, travmayla ne kadar çabuk ilgilenilirse, etkisi o kadar azaltılıp, iyileşme süresi de o kadar kısaltılabilir olduğu tespitini yapar. Travma iyileştirilmeden eskidikçe, bedensel ve zihinsel olarak, diğer sistemleri de bozan bir etki yapar. Masaldaki savaştan eve dönen adamın tepkilerini gösteririz. Eski ya da yeni travmaları çözmenin yolu, masaldaki kadının yaptığı gibi adım adım tırmanmak, sabretmek ve korkmadan devam etme gücünü korumaktır. Estes, her kadının içinde bu tür bir şifacının olduğunu belirtir. O, vahşi doğada vardır.

Şifacı, öfkenin asıl nedenini bulmak için önce dinginleşmek gerektiğini söyler. Burada öğrenme gerçekleşebilir. Öfke alevliken her şeyi yakar ve küle çevirir⁶⁰¹.

Eliade'ye göre mağara ve dağ sembolleri ana rahminin sembolleridir. Çince mağara sözcüğü zamanla 'sır, derin, aşkın' anlamında kullanılır olmuştur⁶⁰². Masaldaki dağ metaforu, daha yüksek düzeydeki hedefe geçmenin aşamasını temsil eder. Estes'e göre, dağın yamaçları, bilinçlenme isteği, olgunlaşmayı sağlayan, daha zor olana yapılan hazırlık aşamalarını temsil eder. Estes, öfke ile ilgili yanılsamalara dikkat çeker. Öfkeye yenik düşmenin daha zayıf hale getireceği yanılsaması, öfkenin aileden miras alındığı ve hayat boyu buna mahkum olunacağı yanılsaması bunlara örnektir. Dağın tepesine doğru alınan yolda, bu yanılsamalardan da kurtulmak mümkündür. Masalda, dağın geçit vermesi, ormandaki ağaçların dallarını kaldırarak yolu açması, bu tür yanılsamaların kalktığını gösterir. Bununla beraber kadın

⁶⁰¹ Estes, ss.392-398.

⁶⁰² Mircea Eliade, **Doğuş ve Yeniden Doğuş**, çev. Fuat Aydın, Kabalcı Yayınları, (DYD), İstanbul, 2015, s.125.

psişesindeki öksüz kalmış, ilgilenilmemiş yaraları ya da travmaları daha iyi görür. Masaldaki kuşlar, kadına doğru uçar. Kuşlar, psişenin öksüz kalmış yanlarını temsil eder. Kadın, onlara dua edeceğini ve akrabaları olacağını söyler. Estes'e göre, bir nedenle yok sayılmış düşünceler, duygular, sözcükler, psişenin öksüz ölüleridir. Bunların canlandırılması ve ilgilenilmesi halinde, daha büyük hedefe giden yol açılmış, güçlendirilmiş olur⁶⁰³. "Kişisel sınırları aşmanın acısı, ruhsal büyüme acısıdır. Sanat, edebiyat, mit ve tapım, felsefe ve çileci disiplinlerin hepsi, bireye ufuklarının ötesine, durmaksızın genişleyen gerçekleşme alanına geçmesine yardımcı olur"⁶⁰⁴.

Masalda, ayı simgesi, bir yandan öfkeyi, bir yandan da dirilişi temsil eder. Ayı metaforu, uzun süre uyuyan ve yenilerek uyanışı ifade eder. Estes, ayının mitolojide avcı tanrıçalara, Diana ve Artemis'e eşlik ettiğini, Latin kültüründeki çamur kadın tanrıçalar, Muerte ve Hecotepl'le birlikte görüldüğü söyler. Bu tanrıçalar, psişik izleme ve bilme güzüyle anılır. Japon kültüründe de sadakati ve gücü temsil eder. "Psişede ayı, insanın hayatını, özellikle de duygu hayatını düzenleme yeteneği olarak anlaşılabilir. Ayılara özgü güç, döngüler şeklinde hareket etme, hep tetikte olmaya da daha sonraki döngü için enerjiyi yenileyen kış uykusuna yatarak dinginleşme yeteneğidir"⁶⁰⁵. "Ayı kötü güçleri ve cadıları kovabilir(...)Doğu Slavlarda ayı Tanrıdan gelen temiz bir hayvan olarak görülür. Bir Ukrayna söylencesinde ise ayının ilahi bir varlık olduğundan söz edilir"⁶⁰⁶. Ayı ile karşılaşma ve ondan bir kıl alma eylemi, asıl tılsım için gerekli malzemeyi toplamayı ifade eder. Ancak buraya kadar olan süreç yalnızca bilgi toplama sürecidir. Asıl öğrenme ve aydınlanma kılın dönüştürücü ateşe atıldığı andır. Öfkenin kaynağını görmek ustalıklı ne yapılması gerektiğini bilmek yeterli değildir. Onu pratiğe uygulayabilmek esastır. Estes, kadınlar için eski ya da yeni öfkeyi adım adım bırakmayı öğrenmenin ve bunu uygulamanın temel davranış olduğunu söyler. Psişede var olmaya devam eden öfke, kırıntıları bile organizmanın birçok organını ve yaratıcı hayatı yaralamaya devam eder. Kadınlar, öfkeyi kontrollü biçimde serbest bırakmayı öğrendiklerinde, ruhlarını ve tinlerini iyileştirmeyi öğrenmiş

⁶⁰³ Estes, ss. 398-400

⁶⁰⁴ Champbell, KSY, s. 176.

⁶⁰⁵ Estes, s. 400.

⁶⁰⁶ Uzelli, ss. 103,104.

olacaklardır⁶⁰⁷. Eliade, mitlerde kutsal olanın, yaşamın ve ölümün, gerçek olanın simgelerinin ‘merkez’ olduğunu belirtir. Kahramanlık gerektiren ya da tehlike içererek, merkeze yapılan yolculuklar, zorlu aşamalardan geçilen süreçler, arayışlar yanıltıcı olandan gerçeğe geçişi ve erginlenmeyi, yeni bir yaşama giden yeni bir varolmayı simgeler⁶⁰⁸. “Kahramanın macerası, ya kaynağa nüfuz etme ya da bir takım erkek ya da kadın, insan ya da hayvan kişileşmelerin yardımıyla sona erdiğinde, maceracının yaşam değiştiren ödülüyle birlikte dönmesi gerekir”⁶⁰⁹. Masaldaki zorlu, tehlikeli yollardan, süreçlerden geçme, insan için ulaşılması zor olan manevi bir anlayış edinme ve bir ruhsal geçişi, mevcut olan anlama biçimini değiştirme gereğini ifade eder⁶¹⁰.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁶⁰⁷ Estes, ss. 400-404.

⁶⁰⁸ Eliade, EDM, s.31.

⁶⁰⁹ Champbell, KSY, s. 179.

⁶¹⁰ Eliade, DYD, ss.136,137.

Tablo 18: Hilal Ayısı

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Genç Kadın	Genç Kadın			-Kocanın savaştan dönmesi	
Koca	Animus			-Eve ve evliliğe uyumsuzluk	
Şifacı	Yaşlı Bilge Kadın			-Şifacıdan yardım isteme	
				-Şifacının verdiği göreve razı olma	Neden/ Sorun
				-Zorlu yolculuk	
				-Engellere ve risklere katlanma	
				-Şarkı söyleme	
				-Yalnız ruhların selamlanması	
				-Ürkütücü ayının beslenmesi	
Hilal Ayısı		-Orman -Mağara -Dağ	-Yemekler -Uyumla- namama -Öfke -Hilal ayısı kılı -Muen- botoke (akrabasız ruhlar)		
				-Ayıyla iletişim kurma cesareti	
				-Görevi yerine getirme	
				-Alınan dersleri kullanma	Sonuç/ Çözüm
				-Kendi şifasını bulma yetisi	

2.2.13.2. On Dokuzuncu Öykü: Kurumuş Ağaçlar

Bu öykü, Ortadoğu ve Asya’da anlatılan bir öyküdür. Öfkeyle ilgilidir. Sufiler, Hindular ve Budistler anlatır. Yasaklanmış ya da onaylanmayan bir yolla, hayatı yeniden kurmayı ele alır⁶¹¹.

⁶¹¹ Estes, s. 404.

Adamın biri huysuzluğu nedeniyle çevresindeki herkesi kaybeder ve buna çok üzülür. Yaşlı bir bilgeye danıştığında, bilge onu çölde kurumuş ağaçların yanındaki kuyuya gitmesini ve oradan acı suyu çekip, gelen geçene vermesini söyler. Adam denileni yapar. Bir süre sonra kuyunun yanına gelen bir atlı, adamın verdiği acı ve bulanık suyu beğenmez ve adamı hor görür. Bunun üzerine adam dayanamaz ve adamı attan indirip öldürür. Öfkesine yenilmiş olmaktan şaşkınlık ve büyük üzüntü duyar. O sırda gelen bir başka atlı olayı görür. Adama, kralı öldürmek üzere yolda olan bu adamı öldürdüğünü söyler. Birden vahadaki ağaçlar yeşillenir ve acı su tatlı olur⁶¹².

Estes bu öykünün öfkenin doğru zamanda ve doğru biçimde gösterilmesi gerektiğiyle ilgili bir öykü olduğunu söyler. Öldürmeyi öven bir öykü değildir. Adamın kurumuş ağaçları sulaması, hayat verme yeteneğini temsil eder. bu yetenek, Estes'e göre kadınlarda doğal olarak vardır. Ancak bazen o kadar sıkıştırılabilir ve haksızlığa uğratılabilirler ki ta bağırsaklarından gelen bir öfkeye kapılırlar. Estes kurtlar köşeye sıkıştırılacaklarını, arazilerine yabancıların girdiğini nasıl anlarılarsa kadınların da başkalarının duygu, huy ve mimiklerindeki en küçük değişikliği anlayabildiklerini belirtir. Buna, kadının sezgi gücü der. Nasıl ki kurtlar, tehlikeyi sezdiklerinde tüm duyuları dikkatle açılırsa kadınlar da böyledir. Ancak bu durum aynı zamanda öfkenin de geliştiği ve yaralanmalara açık olduğu durumdur. Adamın, öfkeden kurtulmak üzere, kuru ağaçlara hayat vermesi, yoldan geçenlere su vererek hizmet etmesi, kendini terbiye etmeyi ifade eder. Asla öfkelenmemesi gerektiğine olan inancı, ona birini öldürme sonucunu doğurur. Öfkenin kaynağının ne olduğuyula hiç ilgilenmemektedir. Yapılması gerekense budur. Öfke doğal bir duygudur. Ne zaman, nereden ve nasıl boşaltılması gerektiğini bilmek gerekir. Estes, öfkenin yakıcı değil de öğretici olması gerektiğini belirtir. Estes'e göre, eziyet çeken kadınlar bir tür derinlik geliştirirler. Özellikle orta yaşlardaki kadınlar bedenlerinde pek çok enkaz biriktirmişlerdir. Bunun sonucu olarak öfkeye kapılmak yerine içgüdülerine ve vahşi doğalarına yöneldiklerinde yeniden hayat bulma güçlerini göreceklidir. Öfke karşısında doğru tepkileri vermeyi öğrenecek kadar deneyim

⁶¹² Estes, ss. 404,405.

elde etmiş bu kadınlar, hem kendi hem de çevresindekiler için zedelenmiş olan içgüdüyü tamir edebilirler⁶¹³.

Öykünün kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 19: Kurumuş Ağaçlar

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Adam				-Öfkeyi denetim altına alamama -Acı su çekme görevi -Öfkenin başkalarınca tetiklenmesi -Öfkeye yenik düşme	Neden/ Sorun
Yaşlı Bilge	Yaşlı Bilge	-Çöl	-Kuru ağaçlar -Uzun, başlıklı elbiseler	-Farkında olmadan iyiliğe neden olma	Sonuç/ Çözüm

2.2.14. On Üçüncü Bölüm: “Savaş Yaraları: Yara İzi Klanına Üyelik”

Utanç duymaları gerektiği kabul ettirilen pek çok argümanla yaşamak zorunda bırakılan kadınlara bu ‘sır’ denilenlerin pişşelerini yaralayan, yok eden, yaralayan sonuçlar ürettiğinin aktarıldığı bir bölümdür. Özellikle de ‘mahremiyet’ olarak kutsallaştırılarak yapılan bu yüklemenin kadınlar tarafından taşınmamasını öğütler. Her biri mutlaka daha önce yaşanmıştır. Paylaşılmalıdır. Bölümün öznel kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Öldüren sırlar, homunculuslar, ölü bölge, ruhsal soluk, mahremiyetin yükü, günah ceketi, yara izi klanı.

- Öldüren Sırlar: Hemen herkesin ama özellikle kadınların, kültür, din, ya da kişisel değer sistemleri nedeniyle ömür boyu gizledikleri sırlar vardır. Bu sırlar

⁶¹³ Estes, ss. 405-410.

kadınları özgür içgüdüsel doğasından koparır. Sırrı hatırlatan her şeyden, insanlardan, ilişkiye girmekten kaçınır. Estes'e göre, sırlar, büyük dramlarda ya da trajedilerde ortaya çıkan travmaların yaptığı etkiyi yapar. Bu, kadını, çıkışı olmayan bir duruma sokar. Estes, kadının bundan kurtulması için Jung'la aynı fikri paylaştığını, mutlak gerçeğin açıkça söylenmesi, dürüstçe yüzleşilmesi gerektiğini belirtir⁶¹⁴. Estes'e göre “bir sır taşıyan kadın, tükenmiş bir kadındır”⁶¹⁵.

- Homunculuslar: “Kadınların düşlerindeki küçük yaratıklar”⁶¹⁶dır. İçsel muhafızlar, ego savunucularıdır.
- Ölü Bölge: “Kadının psişesindeki utanç verici bir sırrın bulunduğu yerde, her zaman bir ölü bölge vardır. Burası, kadının ya da başkalarının duygusal hayatlarında süregiden olayları gereği gibi hissetmez ya da yerinde tepkiler veremez”⁶¹⁷.
- Ruhsal Soluk: Psişede olup bitenleri anlamaya yarayan derin nefestir. Bu bir yüksek sesle ağlama da olabilir⁶¹⁸.
- Mahremiyetin Yüğü: “Bir şeyi mahrem tutmakta ısrar etmek zehirdir. Gerçekte bunun anlamı, bir kadının çevresinde kendisine acı veren sorunlarla başa çıkarken ona destek olacak birinin bulunmamasıdır”⁶¹⁹. Mahremiyetin yükünün içinde irin birikmiş solucan dolu bir kutuya dönmesini engellemenin yolu olarak Estes, kadınlara gördüklerini, yaşadıklarını güvenebilecekleri birine söylemelerini ya da yazıya, resme dökmelerini önerir.
- Günah Ceket: “Günah-ceketi; resimle, yazıyla, ona iğnelenmiş ya da dikilmiş her tür şeyle bir kadının hayatında katlandığı tüm hakaretleri, tüm lekelemeleri, tüm küfürleri, tüm travmaları, tüm yaraları, tüm yara izlerini ayrıntıyla anlatan cekettir”⁶²⁰. Estes, kendisi gibi, klinik çalışmalarındaki kadınların da böyle bir ceket yapıp onu sakladıklarını ve onu yok etmek yerine her baktıklarında hayatlarındaki her yarayı, zaferi ayrıntıyla gördüklerini ve bundan güç alarak

⁶¹⁴ Estes, s. 420.

⁶¹⁵ Estes, s.422.

⁶¹⁶ Estes, s. 422.

⁶¹⁷ Estes, s. 422.

⁶¹⁸ Estes, s. 425.

⁶¹⁹ Estes, s. 428.

⁶²⁰ Estes, s. 430.

dayanma gücü bulduklarını söyler. Bu, bir çeşit psişik ‘savaş ceketidir. Estes, bu ceketin, eski toplulukların, savaş ya da zaferlerini yazıyla resimle kaydetmeleriyle aynı görevi yaptığını belirtir⁶²¹.

- Yara İzi Klanı: Estes’e göre uyruğu, etnik kökeni ne olursa olsun, bütün kadınların, günah ceketidir ve birbirlerini anırlar. Yaralarını tanırlar. Bu onları aynı kalanın üyeleri yapar⁶²².

2.2.14.1. Yirminci Öykü: Altın Saçlı Kadın

Estes, sırların doğasına dair bu öyküyü teyzelerinden dinlediğini ifade eder⁶²³.

Ormanda yalnız yaşayan ve kimsesiz, altın gibi sarı saçlı ve güzel bir kadın vardır. Kömür yakıcısının oğlu onunla evlenmek ister. Kadın, adamı kandırmak için saçlarından birkaç tel verir. Adam bunları gerçek altın zannederek pazarda değiş tokuş yapar. İnsanlar onunla alay edince kadını boğarak öldürür ve nehrin kıyısına gömer. Kadının yokluğu kimsenin dikkatini çekmez. Ancak gömüldüğü yerde, saçları mezarı kaplayacak biçimde, altın gibi sazlıklara dönüşerek büyür. Çobanlar bu sazlardan kavallar yapar. Kavallar üflenince dile gelir. Kadını kömür yakıcısının öldürdüğünü, bunun bir cinayet olduğunu söylerler. Adam yakalanır ve adalete teslim edilir⁶²⁴.

Masalda kadın yoksuldur ancak kendi yaşamını kazanacak bir gelir elde etmektedir. Kimseye ihtiyacı olmayan ve ayakları üzerinde duran kadının temsilcisidir. Saçlarının altın gibi olması metaforu ise kendi kendini değerli kılmasını, bu değerince tinsel bir değerlilik olduğunu ifade eder. Kadının gömülmüş saçlarının yeryüzüne sazlık olarak çıkması ise bir sırrın uzun süre sırlanmadığını gösterir. Estes’e göre kadın öldürülmüş de olsa psişesi varlığını sürdürür. Çobanların kaval yaptığı sazların dile gelmesi gibi, sır mutlaka deşifre olur. Estes, kadınların üzücü ve yıkıcı geçmişe ait sırları taşımalarının zihinlerinde ölü bölgeler yarattığını belirtir. Sırlar, kadın psişesinin bilinçdışıyla bağını keser. Yaralar almasına neden olur. Estes’e göre bir şeyi mahrem tutmak zehirleyicidir. Kadınlar bu zehirden

⁶²¹ Estes, ss. 430,431.

⁶²² Estes, s. 431.

⁶²³ Estes, s. 422.

⁶²⁴ Estes, s.423.

kurtulmalıdır. Kirli çamaşırların yıkanması gibi, utanç veren sırların saklanma çabası, kendisine destek verecek güvenilir biriyle paylaşılarak yıkanmalıdır⁶²⁵.

Estes'e göre bu masalın ana fikri sır nedeniyle oluşan psişik yaralara bulunacak ilaçlardır. Ona göre ne kadar psişik yaralanma varsa o kadar yara vardır. Düşük yapmak, dış gebelik, evlat kaybı kadınlara özgü yaralardır. Estes, psişik olarak aşınmış ve yara almış yerlerimiz onarılmadıkça başkalarını da buradan yaraladığımızı ileri sürer. Eğer toplum Altın Saçlı Kadın'ın yokluğunu merak etse ve cinayeti öğrense onun yasını tutardı. Yası beraber tutmakla sır açığa kavuşmuş ve bir bilgi olarak, kömür yakıcısının oğluna benzeyenler karşısında nasıl davranılması gerektiği öğrenilmiş olurdu. Estes, utanç verici sırlar karşısında kadınların susmamalarını öğütler. Güvenilir birini seçmeli ve anlatmalıdırlar. Bu, irinin dışarı akmasını sağlar. Bu durumda içgüdüsel benliğin duyarlılığı içerdeki yaraları tespit edecek ve saracaktır⁶²⁶.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁶²⁵ Estes, ss. 424-428.

⁶²⁶ Estes, ss. 428-430.

Tablo 20: Altın Saçlı Kadın

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer
Altın Saçlı Kız	Genç Kadın			-Kadının tek başına yaşaması -Dokumacılık ile geçinme -Zorla evlenme ısrarı -Kaba adamın öfkesiyle öldürülme	Neden/ Sorun
Kömür Yakıcısının Oğlu		-Orman	-Altın saç -Flüt -Dokuma -Yoksulluk	-Altın saçların sazlığa dönüşmesi -Şarkı söyleme -Gerçeğin ortaya çıkması	Sonuç/ Çözüm

2.2.15. On Dördüncü Bölüm: “La Selva Subterranea: Yer Altı Ormanında Erginlenme”

‘Kadın bilgeliği’ne ulaşmanın ve eril yok ediciliğin işlendiği bir bölümdür. Kadın ve sezgi bağının kopmasının tehlikeli sonuçları gösterilmektedir. Kadınlar içinde buldukları her dönemin, genç kızlık, orta yaşlılık ve kocakarılık dönemlerinin değerler sistemiyle barışmak zorundadırlar. Bölümün öznel kavramları ve estes’in açıklamaları şöyledir: Mistik katılım, yeraltı ormanı, kadınlık hafızası, ruhsal akıl, gezgin arketipi, yeraltına inen kız arketipi, elysium, kadın bilinçdışı/rahimle ilgili bilinçdışı, tin bebek, Lethe, yedi yıllık evreler, yedi duyu, hayat yenileyen ödevler.

- Mistik Katılım: Bir öyküyü dinlemekle elde edilen bilgiye denir. “Jugular arasında buna –antropolog Levy-Bruhl’den ödünç alınan bir terimle- ‘mistik katılım’ denir ve ‘bir kişinin gözlediği nesneden ya da şeyden kendini ayırt

edemediği bir ilişkiyi anlatmak için kullanılır. Freudcular arasındaysa ‘yansıtımlı özdeşim’ olarak adlandırılır⁶²⁷’.

- Yeraltı Ormanı: Estes bunu, kadın bilgeliğinin altdünyası olarak tanımlar. Bu ego tarafından algılanan dünyanın altındaki vahşi dünyadır. Estes’e göre orada kadına bilgelik ve içgüdüsel dil aşılanır. Böylece üstdünyadan bakılınca kolayca anlaşılamayan şeyler, anlaşılır hale gelirler⁶²⁸.
- Ruhsal Akıl: Kayıplara rağmen, psişede hala yolu bilen, uzağı gören akıl kastedilmektedir⁶²⁹.
- Yeraltına İnen Kız Arketipi: Demeter- Proserpina mitinde olduğu gibi, pek çok masal ve mitte, yeraltı dünyasına inerek ya da kaçırılarak, erginlenme süreçlerinden geçmeyi ve çeşitli evrelerle dönüşmeyi temsil eden arketiptir. Bu arketip, genellikle üç evreden geçer. İlk evre, karanlık ve çöküşün yaşandığı evredir. İkinci olarak adanma ve kararlılık evresi, son evre ise yeni yaşam ve dönüşme evresidir. Yeraltına inen kız arketipi, dönüşüm süreçlerinden sonra eski benliği gitmiş, yerine, güçlü, gezgin ve derin bir benlik kazanmış olarak döner⁶³⁰. Eliade, erginleyici ana rahmine geri dönüş tiplerinden biri olarak ‘vagina dentata’ dan söz eder. Bununla bir mağaraya ya da derin bir yer yarığına iniş kastedilir. Kahraman bu yolla dünyaya yeniden gelir, yeni bir var oluş elde eder⁶³¹.
- Elysium: Sürekli gündüz olan, insanların yeniden doğmayı seçebildikleri üstdünyanın bir nüshası olarak tasvir edilir. Burada meyve bahçeleri bulunur. Meyveler ruhla beslenir. Meyveler, biraz hava, biraz su ve besin, ayrıca ilahi tadı veren tohumdan kaynaklanan hayat kuvvetiyle dolarlar. Kadınlar bu altdünyanın meyveleriyle beslenirler. Kadının sürekli olan olgunlaşmasını sağlayan budur⁶³². Estes’in ifade ettiğine göre, Elysium, Persefon’un yaşadığı ülke, aynı zamanda ‘elma ülkesi’ anlamına gelir. Eski Galce ‘alisier’, ‘sorb’u-elmayı ifade eder. Bu

⁶²⁷ Estes, s. 433.

⁶²⁸ Estes, s. 434.

⁶²⁹ Estes, s. 457.

⁶³⁰ Estes, s. 460.

⁶³¹ Eliade, DYD, ss. 114,115.

⁶³² Estes, s. 462.

aynı zamanda Arthur efsanesinde, ‘Avalon’ ile aynı anlama gelir. Bu, sınavarak besleyen ve sonunda dönüştüren bir elma bahçesidir⁶³³.

- Kadın Bilinçdışı / Rahimle İlgili Bilinçdışı: Estes, kadınların en karanlık zamanlarında bile karşılaştıkları söylenen bir rehberlik olduğunu belirtir. İçsel bir beslenmenin eşlik ettiği ve nereden geldiğini bilmedikleri bir rehberliktir bu. Yola devam edebilmelerini sağlayan bir bilgidir. Bazı mitlerde, masalarda çölde birden ortaya çıkan kuvvet macunu, taştan çıkan su, bazen beklenmedik bir yiyeceğin gelmesi olarak görünür. Bu, en derine iniş zamanlarında dahi kadınlara ne yapmaları gerektiğini hissettiren bilinçdışıdır⁶³⁴.
- Tin Bebek: Alt dünyaya inerek orada kraliçe olanla altdünyanın kralının birleşmesinden doğar. Özel ve üstün yeteneklere sahiptir. Altdünyanın bütün potansiyel becerilerine, keskin bir işitme becerisi ve duyumsama yeteneğine sahip büyülü bir çocuktur. Bu bebek, genç kadınlara şaşırtıcı fikirler verirken, daha büyük kadınlara, yeniden bir hayat, kırk beşindeki kadınlara üniversiteye kaydolma, ya da Alpler’e tırmanma isteği ve gücü verir⁶³⁵.
- Lethe: Yunan mitolojisinde, alt dünyaya ait bir nehirdir. Suyundan içildiğinde söylenen ve yapılanları unutturur. Estes’e göre psikolojik olarak anlamı, güncel hayatta uykuya dalmadır. Psişenin, iletişim kurmakta zorlandığı ve iletilen haberleri alamadığı, uykulu bir hale geldiği halini temsil eder⁶³⁶.
- İfrit Kompleksi: Estes’e göre, egonun sesini kullanarak, kişinin yaratıcılığına ve fikirlerine saldıran durumdur. Bu, masal ve mitoslarda iblisin ruha pusu kurması halidir. Kafayı karıştırır, misyonu ve azmi unutturur ve yorgun hissettirir. Masalarda, kadının dünyaya ve alt dünyaya ait deneyimleriyle alay edilmesiyle temsil edilir⁶³⁷.
- Yedi Yıllık Evreler: “ Bir kadının hayatı, her biri yedi yıllık evrelere bölünmüştür. Her yedi yıllık dönem belli bir yaşantı ve ders kümesini temsil eder. Bunlar somut olarak erişkin gelişiminin evreleri olarak anlaşılabilirse de

⁶³³ Estes, s.476.

⁶³⁴ Estes, s.463.

⁶³⁵ Estes, s. 478.

⁶³⁶ Estes, s. 480.

⁶³⁷ Estes, s. 486.

bir kadının kronolojik yaşına karşılık gelmesi şart olmayan tinsel gelişim evreleri olarak da görülebilir⁶³⁸”.

- Yedi Duyu: Estes’in belirttiğine göre, Nahua şifacılığında duyular, ruhun yönlerini ve ‘içerideki kutsal bedeni’ temsil eder. Yedi duyu ve bunlara verilmiş yedi görev vardır. Canlılık, hissetme, konuşma, tatma, görme, işitme ve koklamadır. Her duyu gökten gelen bir enerji taşır ve kadınlar bunları tanıyarak izleyerek gerekli öğrenmeleri, düzenlemeleri sağlayabilirler⁶³⁹. “Ateş canlandırır, toprak hissettirir, su konuşTURUR, hava tat verir, sis görme gücü verir çiçekler işitme gücü verir, güney rüzgarı koku getirir⁶⁴⁰”.
- Yenileyen Ödevler: Kadınlar, erginlenmeden geçtiklerinde de hayatlarını yenileyen başka ödevlerle karşılaşır. Bunlar, bilinmeyen psişik topraklara inmek, animusla temas kurmak, beklemek, içsel görme gücünü oluşturmak tinsel bebeğe gebe kalmak ve doğurmak, tinsel çocuğu büyütme gibi ödevlerdir.

2.2.15.1. Yirmi Birinci Öykü: Elsiz Kız

Estes, bu masalın yüzden fazla versiyonu olduğunu belirtir. “Gümüş Eller”, “Elsiz Gelin” ya da “Meyve Bahçesi” adıyla da anlatılır. Kitaptaki versiyonu, Estes’e çiftçi olan teyzesi Magdalena tarafından aktarılmıştır.

Bahçesindeki elma ağacı ve değirmenin taşı dışında her şeyini kaybetmiş bir değirmenci vardır. Bir gün gümüş baltayla ormana kuru ağaçları kesmeye gider. Yaşlı bir adam gelir. Değirmenin arkasında duran şeyi kendisine verirse onu servete boğacağını söyler. Değirmenci orada elma ağacından başka bir şey olmadığını düşünür. Adamın pazarlığını kabul eder. Yaşlı adam üç yıl içinde gelip kendine ait olanı alacağını söyler ve gider. Değirmenci eve giderken koşarak gelen karısıyla karşılaşır. Kadın, evde birden bire olan değişiklikler karşısında hayret içindedir. Koltuklar kadife olmuş, dolap etle, sandıklar eşya ile dolmuştur. O sırada kadının elleri yüzük ve bileziklerle dolar. Değirmencinin de yeleği ve ayakkabıları yenilenir. Adam, karısına, olanı anlatır. Kadın durumu anlar. O kara ceketli adamın iblis

⁶³⁸ Estes, s. 494.

⁶³⁹ Estes, s. 496.

⁶⁴⁰ Estes, s. 496.

olduğunu ve değirmenin arkasında o sırada yalnızca elma ağacı değil kızlarının da bulunduğunu söyler. Eve dönerler ve hediyelerin üzerinde ağlarlar. Üç yıl sonra iblis gelir. Kız beyaz bir gecelik giyer yıkanır ve etrafına tebeşirle beyaz bir daire çizer. İblis kızı almak için elini uzatsa da daireyi aşamaz. Bir güç tarafından bahçenin kenarına atılır. Bir daha gelene dek kızın yıkanmaması gerektiğini söyleyerek gider. Kız, iyice kirlenince iblis gelir. Ama kız öyle çok ağlar ki gözyaşlarından elleri tertemiz yıkanır. İblis kızar. Değirmenciye kızın ellerini kesmesini, yoksa gördüğü her şeyin öleceğini söyleyip gider. Adam kızına kıyamasa da kız bunu yapması gerektiğini söyler. Yoksa annesi ve canlı her şey ölecektir. İblis tekrar geldiğinde kız kesik ellerin o kadar ağlamaktadır ki gözyaşlarından vücudu tertemiz yıkanmaktadır. İblis kızı almaya çalışsa da başaramaz. Yine fırlatılır. Kızı alma hakkı sona erer ve ortadan kaybolur. Kız, babasına ve annesine aldirmeden dilenci olmayı istediğini söyler ve evi terk eder. Dolaşırken açlıktan, bir meyve bahçesinin kıyısına yığılıp kalır. Bahçenin çevresindeki hendeği beyaz bir hayaletin yardımıyla aşar. Armut ağacı elsiz kızın ağzına doğru dalını sarkıtır. Bahçıvan durumu görür ama kızı koruyan ruhu tanıdığı için karşı koymaz. Bahçenin sahibi kral, ertesi gün armutları sayınca eksildiğini anlar ve bahçıvan olanı anlatmak zorunda kalır. Kral, sonraki gece, büyücüsünü de alarak bahçeyi gözetler. Kız gelir, ağaç yine dalını ikram eder. büyücü kıza yaklaşır ve dünyadan olup olmadığını sorar. Kız, eskiden dünyalıydım ama artık bu dünyadan değilim, der. Kral kızı yüzüstü bırakamayacağını anlar ve onu sarayına götürür. Sarayda bir çift gümüş el yaptırır ve onunla evlenir. Uzak bir ülkeye savaşa giderken anne kraliçeyi, genç kraliçe çocuk doğurduğunda kendisine haber vermesi için tembihler. Genç kraliçe bebek doğurduğunda haberci yola koyulur. İblis, habercinin yorgun düştüğü anda elindeki haberi değiştirir. Kraliçenin yarı köpek yarı insan bir bebek doğurduğu haberi krala ulaşır. Kral üzülse de anne kraliçeye, genç kraliçeye iyi bakmasını söyleyen bir haber ulaştırmak ister. Haberci dönüş yolunda dinlenirken, iblis haberi yine değiştirir. Haberde, kraliçenin ve çocuğun öldürülmesi, kraliçenin dilinin ve gözlerinin saklanması yazmaktadır. Anne kraliçe, genç kraliçeye ve çocuğuna kıyamaz. Saklanmaları için ormana yollar. Genç kraliçe ve çocuk ormanda bir handa yedi yıl geçirirler. Burada elleri çıkar ve büyür. Kral savaştan dönünce gerçeği öğrenir. Yedi yıl boyunca arar. Sonunda handa

karşılaşırlar. Sandıkta saklanan gümüş eller olanlara kanıt olarak gösterilir. Beraber saraya döner ve yeniden evlenirler⁶⁴¹.

Estes'e göre bu masal, genç, masum bir dişinin ihanete uğramasının masalıdır. Baba, psişede dış dünyadaki rehber görevini temsil etmesi gerekirken bu masalda baba işlevini yerine getirmez. Anne içgörüyü temsil eder. Babayı uyarır ama pazarlık yapılmıştır. Kız, erginlenmemiş ya da erginlenmesi yarım kalmış her yaştaki kadını temsil eder. Masalın değirmenci ve değirmen metaforları, bilginin işlenmesi gereken bir veri olduğunu işaret eder. Değirmen işlememektedir. Geriye bir taş kalmıştır. Babanın olup biteni değerlendiremeyeceği burada belirtilmiştir. Annenin bilinçdışındaki bilgiyi kullanması ise fayda etmez. Masalda İblis, psişenin yok edici karanlık yanıdır. Işıktan, temizlikten zarar görür. Beyaz giysiler, beyaz çizgi ve ak pak ten, iblisi geri püskürtür. Çünkü yaratıcı ışık ve sevginin ışığı onda yoktur. Kızın ışığı iblisi çekmektedir, aynı zamanda ulaşmasını engellemektedir. Estes, yaşamda bu ışığa sahip birçok kadının çevresindekilerce zarara uğratıldığını ifade eder. eşler çocuklar, akrabalar, arkadaşlar bundan yararlanır. Kadın, kendine ait ışığı, iyi anne fedakar eş, iyi arkadaşlık adına kendi yararına kullanmadan tüketir⁶⁴².

Masalın ilk simgelerinden biri de elma ağacıdır. Ağaç, Estes'in ifadesine göre, arketipsel olarak bireyleşmeyi temsil eder. Kadınlara da benzerlik taşır. Yaşamın bütününe, besin zincirinin bütününe katkı verir ve sürdürür. Elma meyvesi ise ilk önce ekşiyken ve dişlendiğinde pek keyifli olmasa da zamanla oldukça tatlı hale gelen ve her iki halde de yenebilmesi ile ikili doğaya sahiptir. Kadına benzerliğinin diğer yanı ise döngülerinin olmasıdır. Elma ağacı ve bakire simgesi olarak da bilinir. Beslenip kökleştikçe, ruhun ve psişenin olgunlaşması mümkündür. Aynı zamanda doğurganlık, çiçeklenmiş elma ağacı le temsil edilir. "Hiçbir bitki kendi başına değerli değildir, ancak bir arketipe katılımı ya da onu dindışı mekandan tecrit ederek kutsallaştırılan belirli davranış ve sözlerin tekrarıyla değer kazanır⁶⁴³". Dişil enerjinin, çiçeklenme enerjisiyle paralelliği anlaşılırdır. Masalda baba, elma ağacının yerine yenisini dikebileceğini söylerken, genç dişil enerjiyi pazarlık aracı olarak kolayca kullanılabilir olduğunu ortaya koyar. Babanın ormanda ağaç kesmesi

⁶⁴¹ Estes, ss. 435-439.

⁶⁴² Estes, ss. 440-444.

⁶⁴³ Eliade, EDM, s. 43.

metaforu, dişil enerjinin ısınmak ya da ışık elde etmek amacıyla yok edilebilir olduğunu ifade eder. Bir yandan da zor ve zahmetli bir iştir. İblisin bunu bırakıp daha kolay olan yoldan zengin olmayı önermesi üzerine, baba tembelliği seçer. Ancak çabasız elde edilen zenginlik, ağaç yerine genç kızın ellerinin kesilmesi bedelini gerektirir. Farkında olunmadan yapılan pazarlığın sonucu budur. Baba, kadınların dış dünya için ziyan edilebilir bir değişim aracı olduğu bilgisini yinelemektedir. Estes kadınlara çiçekli dallarını kaybetmiş olsalar da, köklerine güvenmelerini söyler. Acı bilinçli olma haline tetikleyecek ve zamanlar psişe kaybettiğini yerine koyacaktır⁶⁴⁴.

Estes'e göre, beyaz elbise metaforu eski bir tanrıça geleneğidir. Ölüler ükesine geçiş kıyafeti, kişinin kötülöklere karşı korumasını sağlar. Yeraltına iniş kıyafeti, tinin önemli dersler alacağını ifade eder. Kızın durmaksızın ağlaması, sembolik olarak psişenin bilinç kazanarak kendi yırtıklarını diktığı araçtır. Arketipsel olarak gözyaşı, ruhları çeken, basit ruhları püskürtür ve yaraları iyileştirir. Gözyaşı 'kutsal su'dur. Ağlamak, uykudaki bilinci uyandırır⁶⁴⁵.

Gümüş balta sembolü, ruh dünyasının ve ay rengini çağırır. Eski kadın dinlerinde yeni doğanların alt dünyayla bağı kesip, yeryüzünde kalmasını sağlayan göbek kordonu baltayla kesilirdi. Balta aynı zamanda tanrıçaların silahıdır. Bu masalda eski ve yeninin karıştığını ve baltanın babaya ait olduğunu görülür. Asya'da ise göksel balta, olgunlaşmamış kişilikle bağı kesmek için kullanılan bir alettir. Estes, modern dünyada kadını duygular geri kazanılmak isteniyorsa, kadını ayartan şeyler yapıyorsa, büyümesini engelliyorsa, egonun elleri kesilmelidir, der⁶⁴⁶. Balta ile kesilen yalnızca el değildir. Bedenin geri kalanının değerine dikkat çekilmiş olur. Kadın, babasının akılsızca hataları sonucu bir korumayı, yaşamsal görülen organını yitirmiştir. Ancak psişik olarak da çok değerli olan eller dışında da bir beden vardır ve kadın hayatı bu derin, acılı dersi almış olarak sürdürme gücünü bulmalıdır⁶⁴⁷.

Masalın kavramları aşağıdaki tabloda görölmektedir.

⁶⁴⁴ Estes, ss. 445-447.

⁶⁴⁵ Estes, ss. 449-451.

⁶⁴⁶ Estes, ss. 452,453.

⁶⁴⁷ Estes, ss. 454,455.

Tablo 21: Elsiz Kız

Kişiler/ Kahramanlar	Arketipler	Yerler/ Mekanlar	Nesneler/ Objeler/ Olgular	Eylemler/ Oluşlar/ Durumlar	Not/ Diğer	
Değirmenci	Kötü Baba	-Değirmen -Orman -Bahçe	-Değirmen taşı -Gümüş ağızlı balta -Elma ağacı -Beyaz gecelik -Göz yaşı -Daire -Hendek -Armut ağacı -Gümüş el -Beyaz elbiseler	-İblisin kıza talip olması -Babanın pazarlığa razı olması -İblisin temizlikten korkması -Kızın ellerinin kesilmesi	Neden/ Sorun	
Yaşlı Adam	İblis			-Kızın evi terk etmesi		
Değirmencinin Karısı	Saf Anne			-Kralla karşılaşma	-Evlenme, Çocuk doğurma	Sonuç/ Çözüm
Genç Kız	-Bakire -Çocuk Benlik			-İblisin kızın yaşamını sabote etmesi		
Kral	Kral			-Kralın gerçeği öğrenmesi		
Büyücü	Kocakarı			-Yedi yıl süren arayış		
Yaşlı Anne Kraliçe	İyi Kocakarı	-Genç kraliçe ve çocuğun bulunması				
Bahçıvan		-Ellerin yeniden büyümesi				

2.2.16. On Beşinci Bölüm: “Gölge Gibi İzlemek: Canto Hondo, Derin Şarkı”

Bölümün özgün kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Gölge gibi izlemek, kadınların anavatan inşası.

- Gölge Gibi İzlemek: Estes'e göre, bir kurtun kendi arazisinden geçen her şeyi gölge gibi izlemesi nasılsa kadın da yumuşak biçimde kendi adımlarını izlemelidir. Bu izleme görünmez bir biçimde olmalıdır. Vahşi kadın, hayatları boyu kadınları gölge gibi izler. Bir inişe geçtiklerinde ansızın önlerinde biter. Başka gölgelerin engellemelerinin önüne geçer⁶⁴⁸.
- Kadınların Anavatan İnşası: Her kadının günlük işlerden ve düşlerden dışarıda kalan bir arazisi vardır. Bu araziye gittikçe genişletmektedir. Kadının, ölümlerden geri alınmış ve diriltilmiş bir ülke kurduğu arazidir. Bu ülke de, kadının hayatından, ağlamalarından, gülmelerinden ve kemiklerinden inşa edilmiş bir ülkedir. Psişik topraklarındaki düşlerden aldığı enerjiyle yeniden yeniden doğduğu ve gün boyu bütün işlerini buradan aldığı enerjiyle yürüttüğü bir ülkedir⁶⁴⁹.

2.2.17. On Altıncı Bölüm: “Kurdun Kirpikleri”

Kadınların ‘anavatan inşası’nın ve tüm dünyadaki kadınların yaşadıklarının durmadan öğretici imgeler oluşturduklarını ve Vahşi Kadın’ın kadınların yanında olmayı bu yolla sürdürdüğünün anlatıldığı bir bölümdür. Ancak kadınların ormana girmeyi göze alma zorunlulukları vardır. Hayatlarını ele almanın yolu budur. Bölümün özgün kavramları ve Estes’in açıklamaları şöyledir: Ormana gitmek - şansını zorlamak.

- Ormana Gitmek – Şansını Zorlamak: Estes, kadınların kendi yaşamlarına sahip çıkmalarını ister. Yalan yanlış masallara kanmadan, kendisini korkularla uyarılara aldırmadan, sinsi ve hain olanları ayırt ederek, cesaretle deneyimlerde bulunmalıdır. Estes, kadınların dışarı çıkmadıklarında hayatlarının başlamayacağını ve hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini ifade etmektedir⁶⁵⁰. Armstrong mitlerin reddinin, baskılanmasının çağdaş insana hiçbir yarar sağlamadığını söyler. Daha akıllı, düşünceli, doğrusal bir mantıkla yaşamak insanı maddi olanın ötesine geçme, insana ait iyileştirici diğer kaynaklardan

⁶⁴⁸ Estes, s. 504.

⁶⁴⁹ Estes, s.506.

⁶⁵⁰ Estes, s. 509.

terapi almasını ve sözle ifade edilemeyen tanıtmaktan alıkoyduğunu ifade eder⁶⁵¹. Bu yoksunluk logos karşısında mitosu dışlayan eril düşünceden çok dişil düşünceyi zarara uğratmış görünmektedir.

İskelet Kadın, yüksek sesle şarkı söyleyerek, ete bürünür. “Mitlerde şarkı söylemenin gizemli bir kaynaktan çıktığı düşünülür; yaratılışın tümüne, bütün hayvan ve insanlara, bütün ağaç ve bitkilere ve onu duyan her şeye akıl veren bir kaynaktan. Öykü anlatıcılığında ‘özsuyu’ sahibi olan her şeyin şarkı söyleme gücü de olduğu söylenir⁶⁵²”. Estes’e göre şarkı söylemek, ruhla ilgili olan nefes (pneuma) ve psişeyi bir araya getirir. Bu, ruhtaki girişleri açar, tanrıların bilgeliklerini çağırır⁶⁵³.

İskelet Kadın (ölüm kadın), masalın sonunda, ete bürünür ve balıkçının yanına uzanır, bedenlerini birleştirirler. Masal, bu noktaya kadar, sağlam bir ilişki kurmanın bütün evrelerini gösterir. Bedenlerin bir araya gelmesi için birçok şey izlenmiş ve aşamalar katedilmiştir. Estes, kadınlara bir uyarıda bulunur. Tesadüfen karşılaşılan birine beden vermeden önce, bütün evrelerin yaşanmasında ısrarcı olmalarını ardından beden birliğinin kendiliğinden geleceğini söyler. Estes’e göre kadınlar bedenleri aracılığıyla hayat-ölüm-hayat doğasını yaşarlar. Kadın, etinden ve kanından yeni yaşamlar üretir. Her ay yeniden başlayan bir döngüyle, bütün enerji duygu bedende oluşur, yaşar ve ölür. Bu, aynı zamanda beden ve ruhun dansıdır. Estes’e göre, tehlikeli ilişkiler ve pervasızlık için ziyan edilecek herhangi bir şey değildir⁶⁵⁴.

Kurtlarla Koşan Kadınlar kitabında yer alan öykü, masal ve mitlerde kadın kahramanlara ve temsil ettikleri arketiplere göz attığımızda karşımıza çıkan tablo yaşama/kadına ait kalıpların var olduğunu görürüz. La Loba, yaşlı bilge kocakarını temsil eder. Yok olma ve kaybolma tehlikesi karşısında kadınların yanında yer alır. Mavi Sakal’ın tuzağına düşen Küçük Kız Kardeş saf bir bakiredir. Vasalisa, zorlu erginlenme süreçlerinden geçen genç kızı, Baba Yaga, yol gösterici cadı/yaşlı bilgeyi temsil ederler. Manawee’nin talip olduğu ikiz kız kardeşler, kadının ikili doğasını tanıması gerekliliğini, İskelet Kadın Sedna, av olma ve kendini ete kemiğe bürümeyi(ruhsal olarak) sembolize eder. La Mariposa, beden ve yaşlılık üzerinden

⁶⁵¹ Armstrong, s. 101.

⁶⁵² Estes, s. 181.

⁶⁵³ Estes, s. 181.

⁶⁵⁴ Estes, ss. 182,183.

uğratılan kadının gasp edilmesini ve bedenini değerini, yeniden hayat bulma yollarını işaret eder. Kırmızı Ayakkabılar'daki küçük kız kahraman, gösterişe, zenginliğe kapılmanın, kendi yaşamını bu uğurda terk etmenin geri dönüşü olmayan sakatlanmaları, bu kandırmaya eşlik eden eril düşünce ve tutumları ortaya koyar. Fok Kadın, çalınmış hayata, aidiyetlere, kadının kendini var edebildiği ortam ve olanaklara ulaşma çabalarına örnek oluşturur. La Llorona evlilik dışı ilişkilerde kadının toplum tarafından erkeğe göre uğratıldığı yıkım sembolize edilir. Kibritçi Kız, doğru deneyimleri paylaşmayan deneyimli kadınlara gönderme yapar. Hayatın her an çaba ve hareket gerektirdiğini, kadınların yenilik oluşturabilmelerinin hareket etmeleri işlenir. Demeter, Proserpina ve Karın Tanrıçası Baubo farklı bir versiyonla karşımızdadır. Kadınların, depresyon durumlarında birbirlerine destek olmaları ve müstehcenlikten, neşeden, gülmekten utanılmaması gerektiği anlatılır. Bedenin tüm bölümlerinin hissettiği ve hafıza oluşturduğu bilgisi verilir. Ruanda Gezisi'ndeki yerli kadınlar, başkalarının (erkeklerin) kurduğu düzene, doğallıklarını terk etmedikleri gösterilir. Hilal Ayısı'ndaki genç kadın iç sesine güvenmeyi, doğru düşünme ve davranmanın asıl büyüü oluşturduğunu, kendinde görmezden geldiği yetenekleri fark ederek kazanır. Şifanın deneyimden süzülen bilgiden ve korkusuz olmaktan geçtiğini, her kadının buna ulaşabileceği metaforik anlatımla sunulur. Altın Saçlı Kadın, kadınların erkek arzuları karşısında yok edilebildiğini ancak hiçbir sırrın sonsuza dek kalamayacağı sembolize edilir. Gerçeklerin en nihayette açığa çıkacağı bildirilir. Elsiz Kız, saf annenin, kötü babanın yol açtığı yıkıcılığı, yine de yaşama çabasının değerli olduğu bir masaldır. Kaybedilenlerin yerine konabileceği gösterilir. Hayattaki yardımcıları fark etmek, gerçek sevginin çaba gerektirdiğini anlamak gerekliliği mesajı aktarılır. Dünya mitlerinde, masal ve öykülerde karşılaşılan kadın kahramanlar ve olaylar izlenecek yollar ve öğütler taşımaktadırlar. Estes'in dediği gibi, "öykülerle uğraşırken bir metafor olarak elektriğe benzetebileceğimiz arketipsel enerjyi kullanıyoruz, bu elektriksel güç canlandırıp aydınlatabilir"⁶⁵⁵.

⁶⁵⁵ Estes, s. 520.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA MİTLERİNDE YAŞAMA AİT KALIBLAR ve TEMALAR

“Çağdaş entelektüel için mitolojinin simgeciliğinin psikolojik bir öneme sahip olduğunu düşünmek güç değildir. Özellikle psikanalistlerin çabasıyla sonra mitlerin rüyanın doğasına sahip olduğundan ya da rüyaların ruhun dinamiğinin belirtileri olduğundan şüphe edilemez”⁶⁵⁶. Joseph Campbell, Thomas Man’ın ve birçok psikoloğun, mitosun, yaşamın temeli ve ‘zamansız şemalar’ oluşturduğunu tespit ettiğini ifade eder. Bununla beraber etnologların, arkeologların, tarihçilerin de mitoslardaki olay örgülerinin, kahramanların, zaman içinde ve kültürden kültüre aktarılırken çeşitli etkenlerle değişime uğramış oldukları halde bile yaşama ait evrensel bilinçaltı izler taşıdıklarını gözlemlediklerini belirtir⁶⁵⁷. “Hegel, doğada şeylerin kendilerini ebediyen tekrarladığını ve ‘güneşin altında yeni bir şey olmadığını’ ileri sürmüştü. Şimdiye kadar gösterdiklerimiz arkaik toplum insanında da benzer bir yaklaşım olduğunu kanıtıyor: ona göre şeyler ebediyen kendilerini tekrar ederler ve güneş altında yeni bir şey yoktur”⁶⁵⁸. Topluma, bireye ve doğaya ait olan ne varsa, onu mitoslarda da görürüz. Kadınlık, erkeklik, evlilik, analık, babalık, evlatlık, aşk, doğa olayları ve insan ilişkileri, hayvanlar ve bitkiler, yönetim, yasalar, kazanç, geçim derdi. Mitoslardaki olay örgüleri, toplumsal roller, çağlar öncesinden bu güne benzerlik gösterir. Aynı zamanda acı ve kayıpların nasıl ve neden yaşandığına dair analitik bir çözümleme ortaya koyar. “İngeleri yaşama geçirmek için, çağdaş olayların ilginç uygulamaları değil, esinlenen geçmişten aydınlatıcı ipuçları aranmalıdır. Bunlar bulunduğunda, yarı ölü ikonografinin geniş alanları kalıcı insani anlamlarını yeniden açar”⁶⁵⁹. “Peri masalı ile mitin mantık ve düzenlerinin rüyalarınkine karşılık geldiğini keşfetmelerinden* bu yana, arkaik insanın uzun süredir gözden düşmüş olan tasavvurları çağdaş bilincin önüne heyecan verici biçimde geri döndü”⁶⁶⁰.Yapı sökümüne uğratarak okuma yapıldığında içerdiği diğer mesajlar görülebilir. Mitoslarda kadına dair aktarılanlar bugünkü

⁶⁵⁶ Campbell, KSY, s. 229.

⁶⁵⁷ Campbell, İM, s.31.

⁶⁵⁸ Eliade, EDM, s.92.

⁶⁵⁹ Campbell, KSY, s. 224.

* Freud, Jung, Stekel, Rank, Abraham ve Roheim kastedilmektedir. Bknz. Campbell KSY, s.229.

⁶⁶⁰ Campbell, KSY, s. 229.

kadına ait olanların dışında değildir. Yunan söylencelerine bakıldığında açıkça bir aile yapısını görürüz.

Yunan Tanrıları büyük bir ailedir. Bu ailenin her biri farklı bir kişilik taşır. Sevgi, nefret kıskançlık, gurur, tıpkı insan davranışını güdüledikleri gibi, onların davranışlarını da yönlendirir. Evreni yöneten ilk tanrılar, kardeşleri, çocuklarıyla birlikte insanların evreni yöneten ilk tanrılar, Zeus tarafından tahttan indirilirler. Zeus'un kızkardeşi (ve eşi) Demeter ile kızları Persephone dünyanın basit güzelliklerini, tanrıların Olimpos dağındaki görkemli saraylarına yeğlerler. Zeus'un erkek kardeşi Hades, Persephone'yi kaçırdığında bizler Demeter'le birlikte sevgili kızını yitiren bir annenin yaşadıklarını yaşarız⁶⁶¹.

Yunan mitolojisinde titanlarla tanrıların yaratılışına bakıldığında Gaia (Toprak Ana), Tartaros ve Eros'un ilk ölümsüzler olarak Kaos (başlangıçtaki boşluk)'tan ortaya çıktığı görülür. Gaia, ilk ulu ve ana tanrıçadır. Doğurma yeteneği vardır ve bu, kadınların da saygınlıklarını sağlar. Gaia, yeryüzüdür. Kendini kapsayan ve saran Uranos (Oceanus)'u doğurarak onu gökyüzünün hükümdarı yapar. Erkeklik ve dişilik rol ve görevleri, ana- babalık, evlatlık ve kardeşlik ilişkileri ve güç mücadeleleri bu varoluşla birlikte işlenir. Erkek tanrılar ve kadın tanrılar görev paylaşırlar. Sorumluluk ve görevler olduğu gibi sonuçları, ödül ve ceza vardır. Savaş barış, birbirine saygı duyma, dürüstlük, ev inşası, hayvanların eğitimi, törenler, ölüye saygı, aile, ekip biçme, tıp, madenlerin kullanılması, avcılık, tanrıların görev alanlarıdır. Tanrılar bu görevleri ölümlülere de öğretmektedirler⁶⁶². Ancak zamanla "Helenistik Yunan coğrafyasında ve İmparatorluk Roma'sında antik tanrılar, basit şehir koruyucuları, ev hayvanları ve edebi kalıplar konumuna indirgenmiştir"⁶⁶³. "Olimpos Dağı basmakalıp skandal ve olayların Riviera'sına ve ana tanrıçalar histerik nymphe'lere dönüştü"⁶⁶⁴. Değişimlerden önce ise;

toprak ve kadın ya da Gaia'ya eşit sayılmıştır. Kadın toprağın yerini alır ve ölümlüler arasında yeryüzünün ilk anası olmayı sürdürür. Dölleyici erkek her şeyin babası Oceanus'u simgeler. Su dölleyici öğedir. İçine işleyip aşıladığı dişil toprak özümüyle karıştığında, tüm yersel(dünyevi) yaşamın tohumları ana

⁶⁶¹ Rosenberg, s.29.

⁶⁶² Rosenberg, ss.34-41.

⁶⁶³ Champbell, KSY, s. 223.

⁶⁶⁴ Champbell, KYS, s.223.

*karnının derinliklerinde gelişir. işte bu nedenle Oceanus toprağın, erkek de kadının karşıtı olarak gösterilir*⁶⁶⁵.

Roma'nın kuruluş söylencesinde ise Romulus ve Remus, benzer başka söylencelerde de yer aldığı gibi doğaya terk edilirler. Kurtlar, kuşlar tarafından beslenip, bakılırlar. İyi kalpli, vicdanlı ve yoksul insanlarca kurtarılırlar. Uzun mücadeleler yürür. Adalet yerini bulur. Soyluluk, kan bağı, tuzaklar üzerine kurulan bu söylenceyle, halk yararına iyi yasaların yapıldığı ve yürütüldüğü Roma kentinin kuruluş öyküsü oluşturulmuş olur⁶⁶⁶.

Babil ve Sümer söylencelerinin tanrıları da kaostan doğar. Kara, hava ve su tanrıları vardır. Ea, yeryüzü tanrısıdır ve oğlu Marduk olağanüstü yeteneklerle dünyaya gelir. Marduk, evreni ve insanları yaratır. İnsanların yaratılma amacı tanrılara hizmet etmeleridir. Marduk, mevcut düzeni dinsel bir devrimle değiştirir. Büyük tanrıçanın (Tiamat) devrini sona erdirir. Ataerkil bir düzeni, erkek egemenliğini üstünü kılar. Tanrıça Tiamat'ın güçlü sihirleri, Marduk tarafından etkisiz kılınmıştır. Söylencenin ana temalarından bir, tanrıların dahi güçlerini kaybedebildikleri ve diğerlerine ihtiyaç duyduklarıdır⁶⁶⁷.

Gılgamış destanında ilk insan kahramanla karşılaşılır. İnsani değerlerin önemi, dostluk, sevgi ve başarının işlendiği söylencede Gılgamış ölümsüzlüğü arayan bir kraldır. Bunun için büyük işler yapmaktan, kalıcı eserler bırakmaktan geçtiği sonucuna ulaşır. Gılgamış, insanlara başarısızlık ve umutsuzlukla savaşmayı öğretir. Seçim yaparken neye değer verilmesi gerektiğini gösterir⁶⁶⁸. “Mit ve öykülerin anahtarları zarar görebilir ve bulanabilir. Arkaik izler genellikle yok edilir ya da arka plana atılır. Devşirilen malzemeler yerel ortama, gelenek ya da inanca uymak üzere yenilenir ve bu süreçte hep zarar görür”⁶⁶⁹.

Mitler yaşamı biçimlendirmede rol alırken din ile de ilişkilidirler. Mezopotamya mitolojisini inceleyen, Jean Bottero ve Samuel Noah Kramer'e göre mitler, dinsel ideolijinin kurulması ve aktarılması ile yakından ilgilidir. Bottero ve Kramer, dinsel ideolojinin yerleşip, kabul edilebilir hale gelmesi için mitlerle

⁶⁶⁵ Bachofen, s.152.

⁶⁶⁶ Rosenberg, ss.184-186.

⁶⁶⁷ Rosenberg, ss.243,244.

⁶⁶⁸ Rosenberg, ss.279,280.

⁶⁶⁹ Champbell, KSY, s.222.

özdeşleştirildiği üzerinde dururlar. Dinsel metinlerde olduğu gibi emirler ya da buyruklar taşımadıkları halde dinsel sistemin kurulmasında zihniyet oluşumuna alt yapı hizmeti gibi, bir tür örnek olay örgüsü aktarır gibidirler. Yazarlara göre, mitlerin kendi içlerinde dinsel metinlerdeki söz konusu talimatlardan uzak olmakla beraber *bile bile anıştırma yolu*⁶⁷⁰ kullanılabilirlerdi. Böylece, dine ait kutsal söylemin dinin pratiğinin anlaşılır ve daha değerli hale getirilmesi sağlanırdı. Gerçek dünya ve burada yaşananların açıklanması için doğaüstü varlıklara duyulan ihtiyacın mitik söylemleri, hikaye parçalarını doğurduğu görülür. Bu, çocukların ‘neden?’ sorusuna cevap araması gibidir. Bottero ve Kramer mitolojik olayların, varlıkların neden sonuç ilişkisini açıklayan *tasarlanmış imgeler*⁶⁷¹ olduğunu ileri sürerler⁶⁷². “Mitsel drama insanlara acının asla nihai olmadığını, ölümün ardından daima dirilişin geldiğini, her yenilginin nihai bir zaferle giderildiğini ve aşıldığını hatırlatmaktadır⁶⁷³”.

Kuzey Avrupa söylencelerinin tanrıları iyilik ve kötülük arasında, ölümlüler gibi mücadele ederler. Bu söylencelerde geçen tanrılar ve özellikleri, olaylar ve maceralar çağdaş filmlerde, masallarda da görülür. Dünyayı sonraki nesiller için daha iyi hale getirme çabaları vardır. Frigg ana tanrıçadır. Eşi Odin, savaş ve şiir tanrısıdır. Şairlere ve şarkıcılara esin kaynağıdır. Thor ise çekici olan bir tanrıdır. Köylülere hükmeder. Çekici ile şimşekler, yıldırımlar yaratarak toprağın bereketli yağmurlarla beslenmesini sağlar. Freyy bereket ve ölümlülerin tanrısıdır. İnsanlar çocuk ve bol ürün için ona dua ederler. Tanrılar ve ölümlüler, devler, cüceler ve cinlerle maceralar yaşarlar⁶⁷⁴.

Hint mitolojisi oldukça zengin figürlere sahiptir. Dünyadaki yaşamın yaratıcısı Brahma ve koruyucusu Vişnu’dur. Tanrıları ve ölümlüleri kötülüklerden ve şeytandan korumak için her defasında yeniden ve bir insan kahraman olarak sık sık dünyaya gelir. Bu söylencelerinde yer alan yeniden doğuş düşüncesi, yaşamın ve zamanın sonsuz ve döngüsel oluşu Hindu söylencelerine ait özelliklerdir. Büyük tanrı

⁶⁷⁰ Jean Bottero, **Samuel Noah Kramer, Mezopotamya Mitolojisi**, çev. Alp Türkmen, 2. Basım, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, s.85.

⁶⁷¹ Bottero, Kramer, s.91.

⁶⁷² Bottero, Kramer, ss. 84-91.

⁶⁷³ Eliade, EDM, s. 102.

⁶⁷⁴ Rosenberg, ss.328-330.

değişik biçimlerde görünse de yaratır, korur ve yıkar ve yeniden yaratır. İnsanlar arasındaki bencillik ve adaletsizlik acıyı ve yıkımı doğurur⁶⁷⁵.

Hindu söylencelerinde evren yaratılır ve dört çağ geçirir. Herkes iyi olarak doğar. Adalet en yüksek erdemdir. Çağlar sırasıyla, Krita Yuga, Treta Yuga, Dvapara Yuga ve Kali Yuga'dır. Bu dört çağ evreni taşıyan dört ayağı temsil eder. Her bir çağ bir öncekinden daha kısa sürer. İlk çağ altın çağdır. İnsanlar erdemli, doğaya saygılı ve adaletlidirler. Doğadaki nimetler boldur ve herkese yetmektedir. Bol meyve veren özel ağaçlar vardır. Acı, hastalık yoktur. İkinci çağ daha düzensiz bir yaşam vardır. Evrenin ayaklarından biri yok olmuştur. İnsanlar hala erdemlidir. En yüce erdem saydıkları bilgi edinmeye adanmışlardır. Açgözlülük ortaya çıkmıştır ve bu insanlar özel ağaçları kendi mülkiyeti yapmaya çalışırlar. Zamanla özel ağaçlar yok olur. Sıradan ağaçlar meyve vermeye devam eder. Ama bazı insanlar yoksullaşır ve çok çalışmak zorunda kalırlar. Üçüncü çağda evrenin ayaklarından biri daha yok olur. Evren iki ayak üzerinde durur. Halk yoksul, hastadır. Acılar ve savaş vardır. Doyumsuzluk artmıştır. Güçlüler diğerlerinin topraklarını ve erkekler başkalarının kadınlarını alır. Bu çağdaki en yüce değer kurban olmaktır. İnsanlar kurban olmaya adanırlar. Dördüncü çağda erdem maddi refaha göre elde edilir. Evlilikleri bağlayan tek şey ve en büyük eğlence cinsellikdir. Dürüstlük yalnızca yoksullarda kalmıştır. Başarılı olmak pek çok yalan söylemekle mümkündür. Bu çağda yaratıcı ve koruyucu tanrı Vişnu, şeytan(Şiva Vudra) olarak görünür. Hastalık, acı ve savaş her yerdedir. İnsanların bazıları ıssız dağlara ovalara kaçarlar. Meyvelerle, bitkilerle beslenmeye çalışırlar. Yapraklarla örtüler yaparlar. Yaşam süresi kısalmıştır. Şiva Vudra fırtınalar, seller, yıldırımlar ve depremlerle tüm tanrıları, yeryüzünü ve tüm yaşamı yıkar. Uzun bir uykuya dalar. Bin Maha Yuga gecesi kadar süren uykunun sonunda bir lotus çiçeğinden Brahma olarak uyanacaktır. Brahma evreni yeniden yaratacaktır. Her şey Brahma'nın içinden doğacaktır. Tanrılar, şeytan, insanlar, erdemler Brahma'nın kendisinde mevcuttur⁶⁷⁶.

“Cennet, cehennem, mitolojik çağ, Olimpos ve tanrıların tüm diğer yurtları psikanaliz tarafından bilinçdışının sembelleri olarak yorumlanmaktadır. Bu yüzden çağdaş psikolojinin yorum sistemlerinin anahtarı şudur: metafizik= bilinçdışı. Benzer

⁶⁷⁵ Rosenberg, ss.509,510.

⁶⁷⁶ Rosenberg, ss.510-513.

biçimde, kapıyı öte yandan açmanın anahtarı da aynı eşitliğin tersidir: bilinçdışı = metafizik alan”⁶⁷⁷. “Mit, aklın ve kalbin, derin biçimde bilgi yüklenmiş mecazlar sayesinde tüm varoluşları saran ve dolduran o en son gizeme yöneltilmesidir”⁶⁷⁸.

Dünya mitolojisinden ve masallardan diğer örneklere bakıldığında da benzerliklerle karşılaşılır. “Bireyin ve evrenin atalarının kalıcı temeli bu mitolojilere göre bir ve aynıdır”⁶⁷⁹. “Kutsal Ruh’un erkek ateşiyle döllenmiş dişi su, tüm mitolojik imgelem sistemlerinde bilinen dönüşüm suyunun eşdeşidir”⁶⁸⁰. Tanrıçaların etkin olduğu başlangıçlar, yerini tanrıların hükmettiği yenedünyalara bırakır. Campbell’den daha önce alıntılı olduğu gibi, mitler zaman içinde uğradıkları değişimle, tanrıçalar ‘histerik’ hale dönüştürülmüşlerdir. Bachofen, ataerkini yükselişinin Amazonların yenilmesisonucu olduğunu savunur. Ona göre böylece, ‘ay ilkesi’ ‘ışık güçleri’ tarafından yok edilerek, analığın yönetimi de ataerkiye geçmiştir⁶⁸¹. Ana tanrıçalar (Gaia) ile başlayan yaratılış mitosları, erkek tanrıların yasalarının geçerli olmasıyla son bulur. Bu, aynı zamanda anaerkinin ataerkiye evrilme sürecidir. “Ananın tanrısal nitelikleri yerini babaninkine bırakmış, gece öndeliğini gündüze, sol yan sağa vermiştir ve bu iki evrenin nitelikleri ancak karşıtlıklarında bu denli görünür olmuştur”⁶⁸².

3.1. MİT VE MASALLARDA ANAERKİNİN ATAERKİYE EVRİLMESİ

Marit Rulman vd. Kadın Filozoflar adlı eserinde, Göttner-Abendroth ve Lerner’den alıntılı olarak, bilgeliğin dişi olduğunu ifade ederler. Antikçağ’dan Rönesans’a değin felsefenin bütün tasvirlerde bir kadın ile simgelendiğini, bilgelik ve bereket tanrıçalarının varlığının da anaerkil toplumların yaşadığının göstergesi kabul ederler. Kadının doğurma yeteneğini, yaşamın sırlarını içinde barındıran cins olarak görülür ve yüceltilmesine neden olur. Dinselliğe ait en eski işaretlerin çoğunluğunun dişil simgeler olduğunu belirtirler. Bu durum, tek tanrılı dinler ile

⁶⁷⁷ Campbell, KSY, ss. 231,232.

⁶⁷⁸ Campbell, KSY, s. 238.

⁶⁷⁹ Campbell, KSY, s. 248.

⁶⁸⁰ Campbell, KSY, s. 225.

⁶⁸¹ Bachofen, s. 186.

⁶⁸² Bachofen, s.139.

değişime uğrar. Yahudilik ve Hristiyanlık'ta Tanrı, erkeklerle anlaşma yapar ve yeni sistem kadınları dışarda bırakır⁶⁸³.

Tevrat'ta Yaratılış bölümündeki ayetlerde(3:1-20) Tanrı, cennetin ortasındaki meyveyi yememeleri için Adem ve kadını uyarır. Onu yediklerinde öleceklerini söyler. Ancak yılan, meyveyi yerlerse ölmeyeceklerini, ama gözlerinin açılacağını iyiyi, kötüyü bileceklerini ve tanrı gibi olacaklarını söyler. Kadın meyveyi yer ve kocasına da verir. Tanrı bunu öğrenince kadını ve yılanı cezalandırır. Adem, tanrıya, yanına verdiği kadının meyveyi kendisine yedirdiğini söyler. Tanrı yılanı sürünmekle cezalandırır. Kadına ise çocuk doğururken çekeceği ağrıyı arttıracığını ama yine de kocasına arzu duyacağını ve her zaman kocasının yönetiminde olacağını söyler. Adem ise toprağı çalışarak ekmeğini çıkaracaktır. Adem, kadına Havva adını erir. Bütün insanların annesidir. Kadın erkeğin yönetimine verilmiştir.

Marksist antropolog Kathleen Gough, anaerkinin tam olarak yaşandığına dair bir kanıt olmasa da avcı toplumlarda kadının salt hayatta kalmaya bağlı nedenlerden dolayı ama kesinlikle kültürel bir sonuç ve zorunluktan değil, erkeğe göre ikinci statüde olduğunu ifade eder. Yine de erkekler ve kadınlar arasında onur, saygınlık ve özgürlük alanlarında, sonradan oluşan farkların olmadığını belirtir. Kadınların görece iyi olan bu konumu kaybetmelerini, Engels ve Gough hemfikir olarak, devlet yapısının, sınıflı toplumun ve özel mülkiyetin ortaya çıkışına bağlarlar. Leacock da ailenin klandan ayrılmasının, tek eşliliğin ortaya çıkmasının, özel hizmeti evin içine ve kadına taşıdığını düşünerek eşitliğin kaybedildiğini ifade eder⁶⁸⁴.

“Anaerki dünya, dindışı dünyadır⁶⁸⁵”. Pek çok kültürde karşılaşılan erginlenme törenlerinde genç erkek anneden, çocukluktan çıkarılıp gerçek dünyaya, eril dünyaya geçirilir. Eril dünya kutsal dünyadır. Kuralları gibi geçiş törenleri de serttir. Anneye ait olan ise çocukça, sorumsuzca ve kuralsızdır. Çocuk kaldıkları sürece gerçek erkeklığe ulaşamazlar. Bu da anneden koparılmak suretiyle olur. Gençler, duylarla algıladıklarından uzaklaştırılır ve tanrısal olduğu söylenen acı verici sınavlardan geçirilir. Erkek olmaksızın ölüme yaklaşabilme cesaretidir⁶⁸⁶.

⁶⁸³ Marit Rulman ve Diğerleri, **Kadın Filozoflar**, Çev.Tomris Mengüşoğlu, Kabalcı yayınları, İstanbul, 1996, s.9.

⁶⁸⁴ Reiter, ss. 161,160.

⁶⁸⁵ Eliade, DYD, s.37.

⁶⁸⁶ Eliade, DYD, s.

Erginlenmenin çocukluktan çıkarılmaya dönük yanı aynı zamanda annenin de dışlanmasını getirir. Çünkü artık kurallar binlerce yıldır baba kurallarıdır.

Tarih öncesi ve en eski çağlarda kadınların düşünme yeteneklerine ve bilgeliklerine saygı duyulur ve başvuru kişisi olarak görülürlerdi. İrlanda’da akıl ve bilgi tanrıçası Keltli Cerridwen’dir. Eski Yunan tapınaklarında tanrısal bilgiyi dağıtan, tanrıça Gaia’nın kadın din görevlileridir. Demeter ve Mısırlı İsis, adalet dağıtıcı ve yasa düzenleyicilerdir. Mısırlı Tanrıça Maat, düzen, doğruluk tanrıçasıdır. Mezopotamyalı İhtar, önsezi tanrıçası, bir peygamber, mahkemelerde yargıç olarak halkın yöneticisidir. Kadın tanrılara tapınma, yapılan kazılarda ve araştırmalarda ulaşılan bulgularda da görüldüğü üzere, dünyanın hemen her yerinde vardır. Tanrı’nın kadın olduğu zamanlardan çıkan masal ve söylencelerde, kadına atfedilen güç, adalet ve bilgelik, bu gün eril dinlerin ve ataerkinin yaydıklarından açık biçimde farklıdır⁶⁸⁷. Çocukken dinlenen bir masalın ya da söylencenin insanı nasıl etkileyebileceğini psikanalize dayalı olarak düşündüğümüzde, kadına ilişkin bilincin nasıl kurulduğunu anlamak kolaylaşmaktadır. Zamanla eril güce ve dile dönüşen söylenceler ve aktarılan figürlerde kadın gücünü kaybettiği gibi, olumsuz niteliklerle anılır olmuştur.

Atalardan aktarılan geleneklerin, kabullerin insan ve toplum üzerindeki etkisi anlaşılırdır. Çok uzun zamandan beri yaşanagelen ritüellerin esasındaki temel prensip de budur. ‘Tanrıların yaptığını yapmalıyız’ ya da ‘tanrılar böyle yaptı, insanlar da öyle yapacak’ anlamına gelen Hint deyişleri, söylencelerin, dinden kaynaklı öykülerin insanları nasıl yönlendirdiğini ve görevlendirdiğini ifade eder⁶⁸⁸. “Söylencesel geleneklere, tarihsel uygarlıkların kök saldıği zamanlardaki yaşamın güvenilir bir yansıması olarak bakılabilir. Bu, ilk düşünüş biçiminin, şimdiki tarihsel açıklamaların ve sonuç olarak son derece güvenilir tarihsel kaynakların ortaya çıkışıdır⁶⁸⁹”. Anaerkil toplumların, baba ya da erkek tanrıya tapan, savaşçı, saldırgan eril topluluklarca istilasını MÖ 2400’lere gelindiğinde gerçekleştirir. Bu yeni bir düzendir. Krallar, kendi kurallarıyla ve gücün babadan oğula geçtiği, hayvanların yüce tanrı onayı için kurban edildiği bir düzendir. Zeus’un Kronos’u, Marduk’un

⁶⁸⁷ Stone, ss.35,36.

⁶⁸⁸ Eliade, EDM, s.35.

⁶⁸⁹ Bachofen, s. 101.

Tiamat'ı savaşıyla yenmesi de Ana Tanrıça inanlı yerlilerin, erkek gökyüzü tanrılarına inanan savaşçılar arasındaki dinsel ve siyasal çatışmaların sembolize edilmesidir⁶⁹⁰.

Anaerki kültürün yaşandığı kavimlerde evrensel özgürlük ve eşitlik, toplum yararına düşünme ve davranma söz konusudur. Toplumun ve benzer ulusların tüm üyeleri arasında güzel bir akrabalık vardır. Kavga ve çekişmeden uzaktır. Birbirlerinin, hatta hayvanların zarar görmemesi için dikkatlidirler. Örneğin İranlılar tanrıya dua ederken bütün ulus için, Romalı kadınlar yalnız kızlarına değil kız kardeşlerinin kızlarına koca vermesi için tanrıya yakarırılar. Bütün bu sevecenlik bütün adına iyi olma tutumu anayanlı yaşamın ilkeleri ve ürettikleridir. Sonsuz sevgiyle ana egemenliğinde büyütülen oğullar, bugün ne kadar doğal bulunur bilinmez ancak anayanlılıkla beraber yeryüzünden barışın azaldığı söylenebilir⁶⁹¹.

*Analık hukukunun çökmesi, kadın cinsinin dünya tarihindeki yenilgisiydi. Erkek evde de yönetimi ele alıyor, kadın aşağılanıyor, uşaklaştırılıyor, erkeğin arzularının kölesi ve yalnızca çocuk yetiştirme aracı oluyordu. Kadının bu aşağılaştırılmış durumu, özellikle kahramanlık çağı ve daha çok da klasik çağ Yunanlılarında açıkça görüldüğü gibi allanıp pullandı ve gözlerden gizlendi, zamanla sevimli biçimlere büründürüldü; asla ortadan kaldırılmadı.*⁶⁹²

Lynn E. Roller, Ana Tanrıça'nın (Phrygialı Kybele, Cybele) İzinde adlı eserini yazma nedenlerini açıklarken, eski Akdeniz halkının bir ana tanrıçaya tapma nedenlerini ortaya koymak olduğunu söyler. Öte yandan, antikçağ araştırmalarının yer aldığı kitaplarda, ana tanrıçanın belli bir zamana ve mekana dayandırılabilmesini sağlayacak yeterli veriye rastlayamadığını ve ihmal edilmiş olduğunu belirtir. Modern çağdaki insanların, tanrıçayla ilgili edindikleri izlenimin bu kaynaklarda ortaya konan olumsuz tabloya bağlı olarak oluştuğunu ifade eder. Kadın hareketlerinin de teşvik etmesiyle tanrıçalar ve kadın tarihine olan ilgi artınca, bu kapsamlı araştırmayı yapmaya karar verdiğini söyler. Roller, Ana Tanrıça'nın etkisinin ve imajının 19. Ve 20. yüzyılda hala baki olmasının bu tür araştırmaları yapmak için sebep olduğunu düşünür⁶⁹³.

⁶⁹⁰ Rosenberg, s.24.

⁶⁹¹ Bachofen, ss.108,109.

⁶⁹² Marksizm, **Kadın ve Aile**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, çev. Öner Ünalın, Ankara, 2000, s.17.

⁶⁹³ Roller, s. 12.

Robert Briffaut, ataerkil kuramın dirimbilimsel olgularla çeliştiğini ifade eder. Briffaut'a göre hayvanlar aleminde bir erkeğin etrafında gruplaşmış ve erkeğin egemen olduğu aile yapısına rastlanmaz. Ona göre kutsal kitaplarda tanımlanan toplumsal koşulların, ilk insanların toplumsal koşullarını ifade ettiği düşünülen bilimsellik öncesi zamanlarda ataerkil kuram, toplumbilimlerinin başlangıcını oluşturur. Sonraki zamanlarda da varlığını sürdürügelir. İnsanbilimciler ve toplumbilimciler bu kabulle yürütmüşlerdir çalışmalarını. Bu kabule göre, eskiden beri toplumun en küçük birimi olan aile, bir erkeğin otoritesi altında gelişir. Dişiler ve çocuklar bu otoriteye boyun eğler. Oysa ataerkil kuramı savunanlar ya da bu kurama dayalı yorumlar üretenler, en eski aile kümelerinin kökenleri ve hayvanların doğal tarihiyle ilgili de yanlış ifadelerde bulunmak zorunda kalmıştır. Profesör Malinowski'nin memelilerde yavrunun doğumu ve sonrası süreçte babanın anneyi ve yavruları korumayı öğrendiğini ileri sürer. Bu da babalık bağının oluşması sürecidir, der. Briffaut ise bunun ancak Nuh'un gemisi söylencesinde rastlanacak öykülere benzediğini belirtir. Bu sürecin ne hayvanlarda ne de insanlarda babalığın öğrenilmesiyle açıklanamayacağını, analığın güçlülüğüyle ve yüksek canlılara insana doğru gidildiğinde analığın uzayan bakım süreciyle açıklanabileceğini ifade eder⁶⁹⁴.

Şunu açıklıkla kabul etmek gerekir ki, anaerkil kuram, bir toplumsal kökenleri kuramıdır. Halk arasında genellikle düşünüldüğü üzere, geçmişte, süresi belirlenmemiş bir dönemde, erkekler yerine kadınların toplum yönettiği bir toplum biçimi ile ilgili bir varsayım değildir. Anaerkil toplumsal kökenler kuramı kesin bir kuramdır ve Aynı ölçüde kesin bir kuram olan Ataerkil toplumsal kökenler kuramına kesin bir seçenek, olası tek seçeneği ortaya koymaktadır. Ataerkil kuram, insan toplumsal kümesinin, örgütlenme ve yapı açısından ta başından beri ataerkil olduğunu, yani kendisine boyun eğen kadın ve çocukların geçimini sağlayan, onları korumasında bulunduran erkeği merkez alan bir birlik olduğunu kabul etmektedir. Burada önemli olan konu, anaerkil kuramı savunanlara ataerkil kuramı savunanlar arasındaki tartışmada haklı olan tarafı belirleyecek olan, söz konusu varsayımın olgularla doğrulanır doğrulanmadığıdır⁶⁹⁵.

⁶⁹⁴ Robert Briffault, Analar, çev. **Şemsa Yeğın**, Payel Yayınları, İstanbul, 1990, ss.128,129.

⁶⁹⁵ Briffault, s.127.

Fatmagül Berttay'ın Bryan Turner'dan aktardığına göre, ataerkil ideoloji oluşmaya başladığı ilk zamanlar itibariyle erkeği akılla, kadını ise akıl dışıyla eşleştirmiştir. Tek tanrılı dinler ve Batı felsefesi bu konuyu sistemleştirmiştir. Kadının ve dişil olanın dışlanması, Aydınlanma'nın rasyonel insan yaratma hedefiyle bağdaşktır. Bu insan, Avrupalı hatta daha öncelikle erkektir. Batı modernizmi kapitalist gelişme kadını yurttaş olarak sisteme dahil etmiş görünse de bu, ikilikler üzerine kurulmuş sanayinin pazar açmasıyla ilişkilidir. Sonuç olarak kadın ve erkek arasındaki ayrımın keskinleşmesini getirmiştir. Kamusal ve özel olan alanlarda kadına dönük ayırım devlet kurumlarınca da onay görür olmuştur⁶⁹⁶.

Anayanlı toplumların açıklamasını gebeliğin ve cinsel ilişkinin bağdaştırılamaması ile açıklayan çalışmalar vardır. Son yüzyıllarda ilkel kabileler üzerine yapılan incelemelerde, bu çağda dahi babalık ve cinsel ilişki arasındaki ilişkiyi kavrayamayan toplumlarda ananın ailenin atası olduğu görülür. Yontmataş çağındaki anayanlılıkla benzeşen bu kabilelerde akrabalık, soy anadan geçer. Jaquetta Hawkes, 1963'te Avustralyalı ya da başka yerli kabilelerde gebelik ve babalık arasındaki biyolojik bağın hala kabul edilmediğini belirtir. Kadının bir insan yaratabiliyor olması mucizevidir. Bu durumda sonraki kuşakların yaratıcısı kadındır. Toprak, taşınmazlar ve sanlar kadından kız çocuğa geçer. Hawkes, Avustralya'da erkeğin kadının evine taşındığı ve kadının konumunun erkeğe göre üstün olduğunu gösteren pek çok bulgudan söz eder. Afrika'nın bazı bölgelerinde, Hindistan'da Malinezya, Mikronezya ve Endonezya'da bu geleneklerin kalıntılarının bulunduğunu belirtir. Öte yandan, yaşamın en yüce kaynağının, dinsel inançlar ve kuttörenlerinin başlangıcının araştırılmasında soyun, ailenin, klanın atasının kadın olduğunu gösteren bulgular vardır. Taş, kemik ya da kil ile yapılan kadın yontuları Venüs heykelleri, kadın mezarlarındaki sembolleri Sibiryadan, Amerika'ya Anadolu'dan Avrupa'ya, Asya'dan özellikle Ortadoğu'ya kadar çok geniş bir coğrafyada karşımıza çıkar. Tarihin yazının bulunuşuyla Sümer ve Mısır'da başladığı bilgisiyle yola çıkıldığında Tanrıça'nın bu bölgelerde tanındığını ve tapımın olduğu görülür. Bu tapınma klasik Yunan ve Roma dönemlerine dek sürer. Din, zaman içinde büyük değişime dönüşüme uğrar. İ.S, 500 yıllarına gelindiğinde Tanrıça tapınakları Roma

⁶⁹⁶ Berttay, s.152.

ve Bizans Hristiyan imparatorlarınca tamamen yıkılmıştır⁶⁹⁷. Öte yandan çağdaş eril dinlerin felsefecileri Tanrıça'nın insanlığa sunduğu aşk ve cinselliğin kutsallığını kınamış ve aşağılamışlardır. Bir üreme tapıncı olarak algılamak yerine kirli ve günah olduğunu ileri sürmüşlerdir. Oysa çağdaş dinler, gizli saklı yürütülen cinselliği örtbas etme çabasıyla ve bir insan yaratma sürecini kirli addetmekle asıl tuhaf olanı geçerli kılmıştır⁶⁹⁸.

Evlilik içindeki konumu da toplum içindeki konumuyla beraber dönüşüme uğrayan kadın, antik Yunan'da evlenene dek babasının malıdır. Evlendirildiğinde kararı baba verir. Koca evine gider. Artık kocanın malı olur. Evlilik töreninde sorulan, kadını kim veriyor sorusunu, baba, ben veriyorum diye yanıtlar. Bugünkü evlilik törenlerinde de bu geleneğin sürdüğü görülebilir. Kadın, babasının kolunda gelerek, kocaya teslim edilir⁶⁹⁹.

Anaerkiyle ilgili Heredot'un Likya Töre yasasına ilişkin anlatımı önemlidir. Bu töreye göre Likyalılar, Yunanlılar gibi baba soyunu değil ana soyunu devralırlar. Çocuklar ana soyuna aittir. Şamlı Nicolaus Likyalılar'ın yazılı olmayan yasalarında miras kız çocuklarının hakkıdır. Bunun nedeni kız çocuklarının yaşlı ana babalarına bakmakla yükümlü tutulmalarıdır. Öte yandan kız kardeşlerin erkek kardeşlere çeyiz hazırlayıp verirler. Yunan – Roma ata yasasıyla zıt bir aile yapısı söz konusudur. Buradan hareketle anaerkinin, sınırlı bir topluluğa ya da bir yöreye ait bir gelenek değil de bir kültürel dönem oluşturduğundan söz etmek mümkündür. Bu dönem, ataerkiden önceki bir dönemdir. Ancak zamanla ataerkinin baskın çıkmasıyla gerilemiştir. Yunan – Roma kültürünün ataerkiye dayalı gelişmesi, ataerki kendi kültürünü oluşturmuş ve anaerki kültürünü yok ederek sürdürmüştür. Anayanlı soyadından, anayanlı mülkten doğan 'anavatan', 'anayurt' sözcükleri, ananın öldürülmesinin bağışlanmaz bir suç oluşu yerini 'ata'nın üstünlüğüne bırakmıştır⁷⁰⁰. "Mitostan logosa, Yüce Anne kültüründen bize kadar erişmiş bulunan ataerki sembolik düzene doğru bir kayma meydana gelirken, bu felsefe aslında çok daha

⁶⁹⁷ Stone, ss.42-45.

⁶⁹⁸ Stone, ss. 178,179.

⁶⁹⁹ Yalom, s.43.

⁷⁰⁰ Bachofen, ss.98-100.

önemli bir dönüşüm gerçekleştirdi⁷⁰¹”. Cavarero, mitsel dişil figürlerin, Batı felsefesi reddetse de bu günkü sembolik düzenin alt yapısı olduğunu ileri sürer. Batı felsefesinin kadın öznelliğini, mitsel kadın öğelerin bizzat eril düşünce ile silinip üzerine eril figürlerin nitelikli görüntülerini inşa ederek gömülü kalmasını sağladığını belirtir. Ona göre feministlerin, yeniden okumalarla, ataerkil silme işlemini tersine çevirmeleri gerekir. Bir zamanlar anaerkilliğin var oluşunu kanıtlayacak delillerle uğraşmaktan daha fazla, anne üzerine yoğunlaşan günümüz dişil felsefesinden yola çıkıldığında arkaik, yüce anneye ve kızkardeşlere ulaşmak mümkün olacaktır⁷⁰².

Evelyn Reed, insanbilimcilerin evrimci yaklaşımı bırakmalarıyla beraber, insanlığın üç toplumsal dönemini, yabanıllık, barbarlık ve uygarlık süreçlerini incelemekten vazgeçtiklerini belirtir. Buna göre, insanlık tarihinin en uzun dönemi olan yabanıllık devrine dair bilgi ve bulguya ulaşamayacağını dahası bunun gerekli olmadığını düşünmeye başlamışlardır. İnsanlık tarihini son on bin ya da daha az süreyle değerlendirmişlerdir. Boas, Radcliffe-Brown gibi biliminsanlarının başını çektiği bu yeni okulun, alan incelemesi, ampirik araştırmalar ve betimlemeci yöntemlerle çalışarak, insanlık tarihiyle ilgili bazı sonuçlar ileri sürmüşlerdir. Anaerkilliğin incelenmeye gerek olmadığı, böyle bir dizgenin hiç yaşanmadığı söylemişlerdir. Başlangıçtan beri kadının çocuk doğurması ve biyolojik yapısı nedeniyle hep ikincil durumda olduklarını belirtmişlerdir. Onlara göre, anaerkil bir evrenin var olduğuna dair belgeler yetersizdir. Oysa, Morgan, Tylor ve diğer pek çok on dokuzuncu yüz yıl biliminsanları, çağdaş toplumun mülkiyet ve eşitsizlik üzerine kurulu yapısının aksine, ortaklaşmacı, eşitlikçi ve kadının üretimde, yönetimde etkin olarak yer aldığı anaerkil dizgenin var olduğuna dair pek çok kanıt ileri sürmüşlerdir. Dünyanın farklı yörelerinde bu gün dahi varlığını sürdürmektedir. Arkeolojik buluntular, yazınsal kalıtlar, söylencelerdeki izlekler, alışkanlıkla incelenerek güçlü veriler ortaya koymuşlardır. Reed, anaerkiyi reddedenlere şu soruları yöneltir: Bu gün pek yörede anasoylu akrabalığı neden reddetmiyorsunuz? Bu eski çağlardan gelmediyse nereden gelmiştir? Anaerkil dizge, bu gün neden ilkel toplumlarda yaşamaktadır da, ileri toplumlarda hiç görülmemektedir? Amerikalı insanbilimci

⁷⁰¹ Adriana Cavarero, **Platon’a Rağmen Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı**, çev. Bilge Tanrısever, Otonom Yayınları, İstanbul, 2017, s.27.

⁷⁰² Cavarero, ss. 26-28.

Columbia Üniversitesi Öğretim üyesi Marvin Harris, yapılan bir röportajda, bazen insanbilimin temel işlevinin gerçeği bulandırmak olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir⁷⁰³.

3.2. MİTLERDE KADIN KAHRAMANLAR

İnsanın ilk tanrısının Toprak Ana olduğu varsayımı karşımıza Yunan ozan Hesiodos'la M.Ö. 8. yüzyılda çıkar. Yazıtlarda karşımıza ilk çıkışı ise M.Ö. 7. yüzyılda Phrygia'dadır. Bu dildeki ona Matar diye seslenilir. Dağın, dağa ait anlamına gelen niteleme sözcüğü 'kubileya' da Phrygia diline aittir. Yunanistan ve Roma dilinde ise Magna Mater, Meter ve Kubileyadan hareketle Cybele olarak anılmıştır. Ana Tanrıça kavramının antik ya da modern dönemlerde duygusal çağrışımlar taşıdığı görülür. Pek çok yazında, özellikle Yunan yazınında Ana Tanrıça'ya sunulan adaklardan dinsel yaşamdaki etkinliği görülür. Anadolu'dan Yunanistan'a ve oradan Roma'ya nakledilen Ana Tanrıça kültü ileriki yüzyıllarda pagan kültürü ve Hristiyanlık arasında çatışmalı söylemlere neden olsa da simgeleri dinsel törenleri, oluşturduğu gelenekler ve elbet söylenceler ile tarihteki güçlü yerini almıştır⁷⁰⁴.

Bir Tanrıçanın varlığı konusunda kanıtlara ulaşmak amacıyla, prehistorik bulgulara bakılması söz konusu olduğunda önemli iki neolitik yerleşim yerinden söz etmek gerekir: Orta Anadolu'da yer alan Çatalhöyük ve Hacılar. İki merkezde de buluntular, dine ilişkin kadın kişiliklerin varlığına işaret etmektedir. Bu yerleşimlerin tarihsel olarak, Phrygialı Ana Tanrıça'nın kült merkezlerinde bulunması da dikkate değerdir. Ancak yine de buluntular arasında rastlanan kadın heykelciklerinin çoğunun sıradan kadınları temsil ettiği de yorumlanmaktadır. Öte yandan bu neolitik heykelciklerde, aslan ya da yırtıcı kedigillerle birlikte, bir tahtta betimlendiği örneklerde mevcuttur. Taht, aslan, yırtıcı hayvanlar güç simgeleridir. Ana Tanrıça kültürünün anahtar simgeleri olarak anlaşılması gayet mümkündür⁷⁰⁵.

⁷⁰³ Reed, ss. 156-159.

⁷⁰⁴ Roller, ss.19-23.

⁷⁰⁵ Roller, ss.49-63.

Joseph Cahmpbell, mitolojik bir figür olarak tanrıçanın pek çok kadında bedenlendiğini ve kahramanın karşısına değişik görünümde çıktığını belirtir. Kahramana rehberlik eder ve erginlenmesi için sınavlardan geçirir. Kahraman dayanabilir ve yüksek bir algıyla gelecekte olacağı bakabilecek güce sahipse, tanrıça ona bilgiyi ve duygusal maceranın zirvesini gösterir. Tanrıça, yaşam ateşidir. Her şey onun yaratıcı rahminde barınır⁷⁰⁶.

Paleolitik çağda kadının yaşamın kaynağı olduğu düşüncesi, neolitik çağda tarım toplumunda da sürer. Soyun devamını sağlayan kadın, ürkütücü güçlerle donatılmış kabul edilir. Avlanan hayvanlara duyulan saygı bu kez yaşamı içinde barındıran toprağa yönelir. Toprak da tıpkı kadın gibi yaşamı içinde barındırdığından dişil olarak algılanır. Toprak da rahimdir. Lascaux'ta bulunan yer altı mağaralarındaki tünellerin bir tür toprağa girme ve burada gizemli güçlerle buluşma törenlerinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu, toprak ananın rahmine girme ve toprak ananın gücüne inancın ifadesidir. Avrupa ve Kuzey Amerika'daki en eski yaratılış mitlerinde, ilk insanların topraktan ürediklerine dair anlatımlar vardır. Bu mitler insanların toprak anayla ve dişil olanla, baba bağından daha güçlü bağlar kurmalarına neden olmuştur. Suriye'de Anat, Mısır'da İsis, Sümer'de İnanna, Babil'de İştar, Yunan'da Demeter, Hera, Afrodit, ana Tanrıçalar olarak gücü ve pek çok yetkeyi ellerinde tutarlar. Yaşam kadar ölüm de onların yetkilerindedir. Yaşam olmadan ölümün olamayacağı, ölümünse, tıpkı tohumun önce toprağa gömülüp ölmesi ve ardından yeni yaşamı getirmesi gibi, insanlarca kabul edilir ve saygıyla karşılanması gereken bir döngüdür. Tanrıçalar yaşamı verdikleri ve korudukları gibi ölümü de yönetirler. Dünyayı dolaşarak insan soyunu besleyecek yolları gösterirler. Paleolitik çağın Ulu Tanrıçası gibi, neolitik çağın Ana Tanrıçası da erkeklerin daha güçlü olmalarına rağmen, kadınların gücünün asıl olduğunu ve denetimi ellerinde tuttuklarını gösterir⁷⁰⁷.

Mircae Eliade'ye göre, tarihsel olaylar ve kişilikler toplumların hafızalarında iki ya da üç yüzyıl yaşayabilirler. Ancak bundan sonra halkın benliğinden silinir ve arkaik zihinde saklanarak arketiplere dönüşürler. Böylece korunurlar. Tarihsel olay bir mitosla, kahramanlar da bir arketiple birleşir ve artık tarihsel gerçek yaşamayı

⁷⁰⁶ Campbell, KSY, ss.103-107.

⁷⁰⁷ Armstrong, ss.35-46.

böylece sürdürür. Kahramanlar da birer ‘ata’ya dönüşür. Zaten kahramanlık davranışları bireysellik taşımaz. Bir ölçüde toplumsaldırlar. Toplum, efsanelerde mitoslarda bireysel olanı değil, toplumsal olanı yaşatır. Hatta kahraman hayattayken dahi unutulduğu ve bir efsaneye dönüştüğü bile mümkündür⁷⁰⁸. Buradan hareketle Tanrıçaların toplumun belleğinde söylenceler aracılığıyla varlıklarını sürdürmekte olmasını, birer arketip oluşturmuş olmalarını, bir zamanlar güçlü ve etkin bir yaşam sürdürdüklerine yormak olasıdır.

David Leeming ve Jake Page, Goddess adlı çalışmalarında, Avrupa Ortadoğu, Hint ve Afrika söylencelerinde var olan yetmiş dört tanrıçayı ve mitolojideki yerlerini aktarırlar. Onlara göre, Tanrıçanın canlanması dramatik biçimde, modern bilimin ortaya koyduğu hipotezlerle olmuştur. Bilim insanlarının manevi ve dini konularla ilgilenmesi ve bu duyguların, inanışların kökenini açıklamaya çalışırken tanrıça hipotezlerine yer vermeleri bu konuda pek çok düşünciyi alt üst etmiştir. Yazarlar, modern dünyada tanrıçanın tekrar ortaya çıkmasını, bilimin ekoloji gibi alanlara önem vermesiyle beraber, insanın geleceği ile ilgili bir umut ışığı oluşturabileceğine dair bir umut olarak görmektedirler⁷⁰⁹.

Dişil olan, canlı olana ve evrenin kozmik düzenine saygı gösterir. Anaerki ya da anayanlılık doğal sistemi ve doğal hukuku üstün tutar. Eril olanda olduğu gibi cinsel olanı değil cinse saygı önceliklidir. Bu da kadın ve erkektir. Her ikisi de ayrı değerlidir. Kadın erkek için yaratılmış değildir. Cinsel farklılığın değeri vardır. Soydan daha çok kuşak düzeni değerlidir. Luce Irigaray, Sophokles’in tragedyasında Antigone’nin yaşadıklarıyla, büyük Tanrıça Demeter’in kızı Kore’nin başına gelenleri özdeşleştirir. Demeter’in sahip olduğu onca yetkiye karşın, kızı eril arzuya kurban edilmiştir. Tanrıça yenilmiştir. Antigone de doğal hukuk düzenini savunduğu için suçlu ilan edilmiştir. Her iki söylencede de dişil olan, kozmik olan yeni bir düzene hizmete geçmeye itilmektedir. Kral Kreon, yeryüzüne yeni bir düzen vermek hayvanları evcilleştirmek, evler, şehirler inşa etmek, her şeyi yönetmek ister. Bir kadının buna karşı gelmesi ölümle cezalandırılmayı gerektirir. Hades’in Kore’yi kaçırmaması ve tecavüz etmesi de Zeus tarafından onaylanmış, planlanmıştır. Eril kibir Tanrıça’nın gücünü yok etmek niyetindedir. Tepeden bir bakış getirmektedir.

⁷⁰⁸ Eliade, EDM, ss.54-57.

⁷⁰⁹ David Leeming, **Jake Page, Goddess, Oxford University Press**, Newyork, 1996, ss. 174-178.

İrigaray'ın deyişiyile, kadına ne yeryüzünde ne yeraltında, ne canlılarla ne de ölülerle yaşayacak yer bırakmak istememektedir. Çünkü Tanrıça, dışıl olan, bir tek tanrıya değil, yaşadığımız dünyaya, çevreye özen göstermektedir. İnşaa edilmiş olana değil⁷¹⁰.

Yunan mitolojisinde Olimpos'un on iki tanrısının altısı kadındır. Görev ve doğal güç dağılımlarına bakıldığında tanrıçalar, evlilik (Hera), aile faziletleri (Hestiya), güzellik (Aphrodite), iffet (Artemis), bolluk (Demeter) ve zekayı (Athena) yönetirler⁷¹¹. Hepsi kadınsı kabul edilebilen bu görev alanları arasında zekanın yönetiminin Athena'da olması dikkat çekici görünmektedir. Medeniyetin zeka ile inşaa edildiği düşünülürse, eril bir üç olarak nitelenebilecek zekanın bir tanrıçayla temsil edilmesini değerlendirmek gerekir.

Athena, Zeus ve Metis'in kızıdır. Zeus, kudretiyle bir bütün olmak arzusuyla, akıllı, hikmetli Metis'i yutar ve Athena'ya kafasında gebe kalır. Baş ağrılarına dayanamayarak, demir ve ateş tanrısı Hephaistos'tan başını baltayla yarmasını ister. Athena böylece, babasının kafasından, yani erkek aklını temsil ederek dünyaya gelir. Savaşçı, kavgacı ve cesurdur. Medeniyeti ve medeniyetin tüm güzelliklerini sever ve korur. Şehirleri koruyucusu, kalelerin savunucusudur. Başındaki altın miğferle ışık saçarken, elindeki mızrakla yerleri sarsar. Athena bir savaş tanrıçasıdır. Aynı zamanda barışı da sever. Yalanı, kabalığı sevmez. Pozitif hukukun da yanındadır. İnsan zekasının yarattığı her şey onunla ilgilidir⁷¹². Ancak duygusal olan, doğal olan ile Athena'nın bir araya getirildiğini görmeyiz. Dışıl olan ve Athena birlikte değil gibidir. O, eril olanın yanındadır. Çünkü onun kafasından dünyaya gelmiştir.

Tanrıçaların farklı mitlerde benzerlikleri de dikkat çekicidir. Batının büyük antik uygarlığı olan Mezopotamya mitolojisinin büyük Tanrıçası İnanna / İştâr da savaşçı ve cesur bir tanrıçadır. Oldukça güçlü bir kişiliktir. Savaşlara hamilik yaptığı gibi, krallara verilen sıfatları kullanır. Sümer mitlerinde oldukça dişi, serbest aşkın savunucusuyken, Sami kökenli mitlerde neredeyse erkeksi bir tanrıçadır. Bağımsızdır. Huysuz ve saldırgandır. Onun kavgacılığıyla diğer tanrılar da baş edememektedirler. Gılgamış Destanı'nda görüldüğü üzere, İştâr'a ders vermek üzere

⁷¹⁰ İrigaray, ss. 107-115.

⁷¹¹ Şefik Can, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İnkılap Kitabevi, 2. Basım, İstanbul,1970, s.19.

⁷¹² Can, ss.46,47,48.

Tanrı Ea, İştar'ın ikizi olacak derecede ona benzeyen, kavgacı bir tanrıça yaratır. Bu Şaltu'dur. Tanrıçaları kıskançlıkla birbirlerine düşürmek niyetindedirler. Ancak girişilen kavganın kazananı İştar olur. İştar, Tanrı Ea'dan bu yaratığı yok etmesini ister. Ea da bu isteği yerine getirir. Yaratıcı Tanrı Ea, İştar'ın dişil, savaşçı ve yatıştırılmaz saldırganlığını bir ölçüde dizginlemiş de olur. İştar, mitin sonraki aşamalarında dans eden, dişilliliğiyle öne çıkan bir tanrıçaya dönüşür ve danseden anlamına gelen Aguşaya adını alır. İştar'ın daha sonraki pek çok mitteki tanrıçaları kadın kahramanları etkilediği söylenebilir. Söylencelerdeki kadın kahramanların bir yönüyle, değişiklikler gösterse de İştar'a bir öykünme gözlemlemek mümkündür⁷¹³.

Sümer- Babil göksel mitolojisi, kozmik dişinin özelliklerini Venüs gezegeninin aşamalarıyla tanımlamıştı. Sabah yıldızı gibi bakireydi o, akşam yıldızı gibi sürtük, gece göğünün hanımı olarak ayın karısı; ve güneşin yalımıyla yok olduğunda cehennem cadısıydı. Mezopotamya etkisinin arttığı yerde, tanrıçanın özellikleri bu değişken yıldızın ışığıyla aydınlanıyordu⁷¹⁴.

Mısır uygarlığının tanrıçalarında Mezopotamya tanrıçalarından farklılıklar görülür. Ekonomik olarak daha refah olan Mısır'da tanrıların ve tanrıçaların da nitelikleri buna uygun şekillenmiştir. Nil nehri bereketlidir. Fırat ve Dicle kadar taşkınlara, baskınlara, yatak değiştirerek yaşamın zorlaşmasına ve kayıplara yol açmaz. Nut, Güneş Tanrısı Re'nin karısıdır. Güzellik ve nezaket, onun nitelikleridir. Mısır mitolojisinin büyük tanrıçası İsis'in annesidir. Nut, Re ile evliyken, sözlerin-söylediklerine inandırmanın ve büyüünün efendisi olan tanrı Tot ile de yatar. Bu davranışı nedeniyle re tarafından karnındaki çocukları hiçbir zaman doğuramamakla lanetlenir⁷¹⁵. Mitin bu bölümü Tevrat'ta, Tanrı'nın Havva'ya verdiği ceza ile benzerlik göstermektedir. Yasak meyveyi yiyen ve Adem'e de yediren Havva çocuklarını büyük acılar ve zahmetle doğurmakla cezalandırılır. Tanrıçalar ve kadınların cinsel arzuya uymaları neredeyse söz birliği edilmiş gibi karşılık bulur.

Olimpos'un en yüce tanrıçası Hera, evliliğin, evlilikteki faziletlerin koruyucudur. Annesi Rhea, onun için "evli kadınların en birincisi"⁷¹⁶ demiştir. Yasal eşi Zeus'un evlilik dışı ilişkilerin ve cinsel arzularının peşinden gitmesi karşısında

⁷¹³ Bottero, Kramer, ss. 229-246.

⁷¹⁴ Champbell, KSY, s. 267.

⁷¹⁵ Rosenberg, ss. 255-261.

⁷¹⁶ Roza Agızza, **Antik Yunan'da Mitoloji**, çev. Z. Zühre İlkelen, Arkeoloji ve Sanat yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, s.37.

duyduğu öfke ve hırçnlık sonucu, diğer tanrıları da razı ederek Zeus'u uyurken bağlamış ve cezalandırmak istemiştir. Ancak Zeus, Olimpos'ta iktidar kargaşası çıkar kaygısıyla tanrılar tarafından kurtarılır. Bunun üzerine gökkubbeye ayaklarına örsler bağlanarak, el bileklerinden asılarak cezalandırılan Hera olur. Zeus, Hera'nın çektiği acıya aldırılmaz. Kendisine ihanet eden diğer tanrıların sadakat sözü vermesine dek cezayı sürdürür⁷¹⁷.

Cavarero, Yunan klasik metinlerinde ve mitlerdeki kadın figürlerini çalarak yeniden yazımı gerektiğini düşünür. Böylece, metaforik anlamlar yerine gerçek anlamlarının kendilerine geri verileceğini belirtir. Hem okur olarak kadınlar, hem de metinlerdeki kadınlar, eril dile sıkışmışlardır. Demeter, annelik kavramına metinlerin sınırladığı biçimiyle sıkışırken, anneliğin günümüzde değişen rolü üzerine etkisini sürdürmektedir. Buradaki kadın karakterler erkek yazarların kaleminden çıkmıştır. O halde bunlar ataerkil metinlerdir denebilir. Yapı sökümüne uğratılması ve nostaljik bir anaerki özlemine kapılmaksızın erkek egemen bir yazımla ataerkil düalizmi aşmak gerekir⁷¹⁸.

Estes de kitabında bunu yapmaktadır. Kadının ölümüne, cezalandırılmasına değil, doğuma ve yeniden hayat bulma, hayat verme becerisini görünür kılmaktadır. La Loba, şarkılar söyleyerek dağılmış iskelet kemiklerini yeniden canlandırır. Mavi Sakal'ın genç karısı, kız kardeşleriyle birlikte onu alt eder. Vasalisa, yaşlı Baba Yaga'dan korkmaz. Annesinin öğütlerini izler ve cesur davranarak kötü üvey anne ile kızlarından kurtulur. İskelet Kadın, sabırla kendi kendini var eder. Çirkin Ördek Yavrusu tüm zorluklara rağmen, dayanıklılık gösterir ve ait olduğu sürüye dahil olmayı başarır. La Mariposa, kadın bedeninin gücünü olağanüstü dansıyla kanıtlar. La Loba ve La Mariposa, Eliade'nin tanımıyla "şamanlık=esrime tekniği"⁷¹⁹ şaman oldukları ya da benzer bir din ritüeli sergiledikleri söylenebilir. Yine Eliade mitolojide kadının sınırlı rolünden söz edilebileceğini belirtirken, Türk-tatar ya da Sibiryalılar'da rastlanan dişil tanrıların yetkilerinin kadın, doğum ve çocuk olduğunu ifade eder⁷²⁰. Estes'in öykülerindeki bu iki esrime örneği kadın kahraman bir tür dişil şaman, dişil tanrısal öğeler içerir. Kırmızı Ayakkabılar, yaşamdaki ayartıcıların,

⁷¹⁷ Agızza, ss. 36-39.

⁷¹⁸ Cavarero, ss.14,15.

⁷¹⁹ Eliade, Şamanizm, s.25.

⁷²⁰ Eliade, Şamanizm, s. 31.

bilgelik taşımayan kadınların niteliklerini, olağan tuzakların fark edilmemesi durumunda deneyimsiz genç kadınların uğrayacakları kalıcı hasarları örnekler. Fok Dersi öyküsünün kadın kahramanı, bir av olarak kalmaya karşı sabırla direnir. Yaşam alanına geri dönmek için çabalar ve vazgeçmez. La Llorona, çocuklarını kendisinden alınması karşısında ömrü boyunca onları arama gücü gösterir. Kibritçi Kız, yaşamın zorlukları karşısında hareket edemeyen kadınlara, yerlerinden kalkmaları, yola düşmeleri gerektiği gerçeğinin dersini verir. Hilal Ayısı'nda kadın, deneyimin değerini anlar. Cesaretin ve korkuyu yenmenin getirdiği mutlu sona ulaşır. Yaşlı kadın, üç altın saç ile yaşamın hayat ölüm hayat dengesinin gözler önüne serer. Vazgeçmemek, sık ormanlarda ilerlemek gerektiğini örnekler. Karın Tanrıçası Baubo, Demeter'i neşelendirir. Karamsarlığı kadınsı özelliklerini esprili biçimde kullanarak yener. Kadınların birbirlerine destek vermelerinin yöntemlerini bilmektedir. Çakal Dick, erkek cinselliğinin eleştirisini yapar. Ruandalı kadınlar modernizmin, ahlakçılığın doğal olanı dönüştürüp, kendi kurallarını koyarak yönlendirmesini reddederler. Altın Saçlı Kadın öyküsünde, kadınların yaşadıkları haksızlık ve zorbalıkların ört bas edilemeyeceğini görürüz. Elsiz Kız'da, eril şeytanın arzusunun ve babasının korkaklığının kurbanı olması etraflica ortaya konur. Elsiz Kız, kendi kararlarını almayı, yaşamda kalmayı öğrenir.

“Çağlar boyunca birçok kültürde kadın, kendisine bakılan, arzulanan aynı zamanda da ürkütücü olan bir varlık sayılmıştır. Kadın görüntüsüyle ilgili toplumsal beklentiler, kadının kendilik algısını etkilemiştir”⁷²¹. “Topluma eşitlik hakim olmadıkça, kadınlar özgürleşmedikçe, müşfik eşler ve anneler olamayacak, cahil ve zayıf zihinlerin değerini anlamadığı o saaygım ev içi mutluluk hiç yaşanmayacaktır. Kadının zihni onun güzelliğine tercih edilmedikçe, düzgün bir eğitim sistemi de asla kurulamayacaktır”⁷²². Alison Stone, eril sembolizmin batı kültürünü kapladığını, eşitliğe ulaşmak için, İrigaray'ın önerdiği gibi bu sembolizmi yıkmak gerektiğini ifade eder. Söz konusu sembolizmin içinde büyüyenler için hiç kolay olmayan bu

⁷²¹ Evrim Ölçer Özünel, **Masal Mekanında Kadın Olmak, Geleneksel Yayınları**, Ankara, 2006, s. 72.

⁷²² Mary Wollstonecraft, **Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi**, çev. Deniz Hakyemez, 3. Basım, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 280.

değişim belki de yeniden üretmeyi gerektirecektir⁷²³. Mitoloji ve masallar da buna dahildir. Kadınlara anlatılanların, Estes'in önerdiği gibi kadınlarca anlatılması gereklidir.

⁷²³ Alison Stone, **Feminist Felsefeye Giriş**, çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrısever, Otonom Yayınları, İstanbul, 2015, s. 46.

SONUÇ

Kadının tarih boyunca varoluşunun ortaya konma biçimleri feminist çalışmaların konusu olmuştur. Sosyal, kültürel, ekonomik boyutlar dahil olmak üzere, bin yıllar boyu ikincil konumlarda, çoğu zaman ve pek çok coğrafyada daha alt değerlerde var olabilmışlerdir. Kültürel aktarımlarda, gerek belgelere dayalı tarih çalışmalarında, gerek sözlü tarih çalışmalarında kadınlar ya yok sayılmış, ya da silikleştirilmişlerdir. Eril yapıların güç kazandığı süreçlerde ise kadın varlığı ve motifleri olumsuz niteliklere büründürülmüştür. Erkeksi davranışlar ve söylemler tutturan, güç sahibi ailelere ait ya da dinsel olarak, erkeklerce onanabilecek mazbutlukta olan birkaç örnek dışında, şeytan, cadı, entrikacı ya da akıl eksikliği gibi yüklemelerle konumlandırılmışlardır. Ancak günümüzde biyolojik farklılıkların evrensel bir toplumsal rol dağılımının temeli olduğunu yönündeki görüş büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir..

Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar'da, kurtların ve kadınların zariflik ve güçlülüğü birlikte nasıl taşıdıklarını, öykülerdeki, mitlerdeki kadın figürleri pek alt üst etmeksizin, odak noktasını aydınlatan bir projeksiyonla karşımıza çıkar. Söz konusu zerafeti, kadınsı bir incelikle bağdaştırmaya yeltenmemektedir. Zerafet, akılcı bir incelikle birlikte ele alınmaktadır. Kanımızca bu, erkeklerin de edinmesi gereken bir niteliktir. Kadınlar öykülerini yazmalıdırlar. Kendi söylemlerini yaratmalıdırlar. Kendi dillerini kurmalıdırlar. Var olan kadın arketiplerinin eril söylemlerde uğratıldıkları bozulma, böylece yerine oturtulabilir.

Dünyanın tüm coğrafyalarında mitler ve masallar kadınlarca yeniden okunmalı ve kadınlarca anlatılıp yazılmalıdır. Eliade, tarihin geçtiği her yerde, dinsel, mitolojik unsurları etkilediğini, aktarılan topluma uyarladığını ifade ederken “ama hiçbir ‘din’ bütünüyle yeni değildir”⁷²⁴ demektedir. Karen Armstrog'un dediği gibi, insanlık mit yaratmaya devam ediyor ama mitsel veriyi reddetmeye, önemsiz bulmaya da devam ediyor. Bu uzaklaşma bazı korkulardan kurtulmaya yetecek bilgiyi ve donanımı sağlayamadı. Elbette akılcılık dışlanmaksızın manevi yol gösterici mitlerin sesine kulak vermeyi önermek gerekmektedir. Bu nedenle Estes,

⁷²⁴ Eliade, Şamanizm, s. 33.

linik çalışmalarında da görmüştür ki kendi öykülerini anlatan kadınlar, onlara kültürün, erkek söylemin üstlendirdiği arazlar, yaralar, zaafılar ve güç kayıpları hızla iyileşmektedir. Psikanalize başvuru tam bu noktada gerekli, destekleyici ve yerinde olmaktadır. Mitolojik motiflerin, öykülerdeki kadın varlıkların, kadınların kendilerini tanımlamalarında derin bir yere sahiptir. Jung'a göre, kolektif bilinçdışının açığa çıktığı durumlar bunlardır. Etnik, yapısal farklılıkların dışında birbirleriyle ortak yaşamlar kurmamış toplumlar nasıl da benzer öykülere, mitlere, kahramanlara sahiptirler. Kadına dair olanlar nasıl da benzeşmektedir. Clarissa P. Estes'i harekete geçiren budur. Kadınların kendi iyileşmelerini ele geçirmeleri için bu benzerlikleri görmelerini istemektedir. Bilgelik bilginin sonraki kuşaklara aktarılabilir nitelikte olması ve tinsel bir içselleştirme ile mümkündür. Öyleyse kadınlar, kadınlara bunu yapmalıdırlar. Oluşacak arketiplerin sonraki kuşakları etkileyeceği bilinmelidir. Sırlar öyküye dönmelidir. Sır saklamak kadınları hastalandırmaktadır. Bununla birlikte değerli deneyimlerin yok olup gitmesine neden olmaktadır. Oysa anlatıldıklarında bir yüzleşme ve çözümleme olanağı olacak, hastalanmış kadınlar kendi şifalarına kavuştukları gibi diğer kadınların şifa bulmasını sağlamış olacaklardır. Öykülerin, masalların ve mitlerin birçok parametreye sahip olduğunu ve birçok bileşenden oluştuğunu görürüz. Kahramanlar, olay örgüleri, durumlar, yerler nesnelere, sesler, kokular, tatlar, törenler, acılar, kan, savaş, tuzaklar, bir mitin öykünün öğeleridir. Yaşamda olduğu gibidir. Kadınların yazdığı öykülerin değişimi ve dönüşümü sağlayacağını düşünmek için yeterli bilgi mevcuttur.

Kurtlar, ailelerine, topluluklarına bağlılık gösterirken aynı zamanda bütünü iyiliğine de hamleler yapmaktadırlar. Besleyicilikleri, yavruları koruyuculukları ve sadakatleri, yaralanmaları halinde dahi devam etmektedir. Arazilerini büyük bir sessizlikle gözlemlerler. Yabancıları fark ederler ve uzaktan takip ederler. Kadınlar da böyledir. Ait oldukları aileyi, topluluğu sadakatle koruma güdüsüne sahiptirler. Güçlüdürler. Bu gücü içlerinde, doğalarında taşırlar. Bilinçli olsun ya da olmasın bunu bilirler. Bu bilgiyi sağlayan Vahşi Kadın arketipidir. Ona içgüdüsel yapı denebilir. O bir duygu olarak yaşar. Ancak erkeklerin egemen olduğu yönetim yapıları, ekonomi ve dinsel tanımlamalar, kadınlara sahip oldukları özellikleri unutturmak için tüm etkenleri bir arada kullanarak kalıplar, yasalar, gelenekler kurmuştur. Estes, kadınlara kendilerini, diğerlerini ve toplumu dikkatle

gözlemlenmelerini öğütler. Tıpkı kurtlar gibi yaşam alanlarını dikkatle takip etmelidirler. Ancak ilginçtir ki hem kurtlar hem kadınlar, saldırgan ve diğerlerine göre değersiz bulunmuştur. Vahşi Kadın, kadınları, özellikle de yaratıcılık, sanat buluş işiyle uğraşan, hayatını yönetme isteği taşıyan kadınların yanındadır.

Estes, öykülerde bulduğu yol haritalarını açık, anlaşılır hale getirmek için psikanalize yaslanır. Öykülerdeki sembollerin, davranış kalıplarının çözümlenmesini psikanalitik birikimle yapar. Kadınlara da neredeyse birer psikanalist olma görevi verir. Birbirlerine anlattıkları öykülerle, ya da sırlarla donmuş ruhlarını çözmeye yardım etmelerini söyler. Gülmekten, neşelenmekten, yaralıları iyileştirmek için işbirliği yapmaktan, yardım istemekten, gerekirse uzun yıllar sabırla mücadele etmekten korkmamalıdır. En çok da kendi hayatlarının akışını kontrol etmekten ne kadar geç olursa olsun vazgeçmemelidirler. Freud için 'Karakita' olarak bilinmezlik taşıyan kadın, Jung'un arketipleri tanımlaması sonrasında psikanalistler için çalışma alanlarına dahil olmuştur. Psikanaliz, kadınlarla ilgili sezgisel, cinsel, arketipsel döngülerini görmezden gelmez, geçiştirmez. Freud, psikoseksüel gelişim, kastrasyon korkusu, Oedipus kompleksi ve penis kıskançlığını tanımlamakla insanın psikolojik katmanları arasında kalmış yaralanmalar olabileceğini gösterir. Bu gün yandaşları olduğu kadar itirazlar olsa da Freud'un çalışmaları, nasıl düşündüğümüzü, nasıl davrandığımızı bilinçdışına bakarak anlamamızı sağlar. Bu bilginin devamında Jung kolektif bilinçdışının varlığından söz eder. Rüyalarda, semboller, açıklayamadığımız düşünceler ve davranışlar açıklığa kavuşur. Yaşlı Bilge Kocakarı ya da bakire arketipleri kadınların yaşamlarındaki döngülerin ortak hatlarını, mitolojiyle örtüşerek aydınlatır. Günümüzün modern yaşamlarında karşılaşılan sorunlar, nesnel bakımından ayrılrsa da Jung'un sembolleri ve arketipleri anlamlandırdığı biçimlerden ayrı değildir. Bilinçdışının bütün sembolleri ve söylencelerin motiflerindeki benzerlikler psikanalitik çözümlenmeler ile sevgi, cinsellik, evlilik, aşk, ölüm-doğum para gibi konularda bilgiler verir.

Tanrıçalar, ister Yunan mitolojisinde olsun, ister Ortadoğu mitolojisinde Avrupa ya da Amerika masallarında ya da Anadolu'da olsun günümüz kadınlarının tipleridir. Mitolojinin, söylencelerin incelenmesi ile kadınlar, önyargıları ve kalıpları ayırt edebilir, gündelik yaşamlarına yeni bir bakışla bakabilirler. Estes'in yaklaşımı bu tiplerdeki gücü görebilmek üzerinedir. Tüm bu kültürel değerler

kadınları, benzerlikleri ve farklılıkları bakımından bilgi sahibi kılacağı gibi aynı zamanda yakınlaştıracaktır. Anaerki kültürünün ve anayanlılığın var olduğu dönemlerde kadınlar, toplumsal düzeni tüm toplumun yararına yürütmüşlerdir. Tüm varlıklar adil paylaşılmış, barış hüküm sürmüştür. Analık hukuku kızları koruduğu kadar, evlenen oğullara çeyiz hazırlayarak erkek çocukları da korumuştur. Babanın görevi yavru yapan anayı ve yavruyu korumak, tehlikeleri bertaraf etmek olmuştur. Ancak tek tanrılı dinlerin de etkisiyle zamanla kadının anne olabilme gücü, güçsüzlüğe dönüşmüştür. Analık hukukunun babalık hukuku lehine çöküşe geçmesiyle, erkek arzuları genişleyerek, kadına söz hakkı vermemeye varmıştır. Kadın kamusal alandan özel alana itilmiş, özel alanda dahi karar mekanizmasından dışlanmıştır. Kapitalizm kurduğu ikilikler dünyasına, kadın- erkek ikiliğini birincil sömürü alanı yaparak yeni, modern dünya düzenini eril bir dünya olarak oluşturmuştur. Mitlerde, tanrıçaların düzene başkaldırdıklarında aldığı cezalar erkeklerin işbirliği ile planlanmış ve uygulanmıştır. Yaratılış söylencelerine bakmak günümüzde geçerliğini sürdüren cinsiyet eşitsizlikleri sorunlarının anlaşılması için gereklidir.

Mitolojinin ve Jung'un arketipleri ortadadır. Kadınlar kendilerine benzer yapıları oralarda bulacaklardır. Yeni bir bakışla ve okumayla yola çıktıklarında yaşlı cadının kötücül olmadığını, yakışıklı prensin o kadar çekici olmadığını görmeleri mümkündür. Mitolojik öyküler, masallar ya da kadınların gerçek öyküleri kahramanları, arketipleri sembolleri ile birer rehber niteliğindedir. Kadınların ortak belleğini söylencelerde bulmak mümkündür. Söylencelerdeki kadın kahramanlar, sonraları, tek tanrılı dinler etkisiyle üreyenlerden farklı olarak cesur, mücadeleci ve güçlüdürler. Çağın kadınları, çıkmaza düştüklerinde buraya başvurup içlerindeki Vahşi Kadın'ın sesini hissetmelidirler.

Kadınlar öykülerini anlatırken, dinleyiciyi memnun etmek kaygısı taşımadan ruhlarından gelen enerjiyle, ders, akıl vermek niyetine girmeden anlatmalıdırlar. Estes'in dediği gibi öykü iyileştirici bir ilaçtır. Bir zamanlar yaşanmıştır. Bir zamanlar bir parçası ya da tümüyle bir kadın onu deneyimlemiştir. Girişi, gelişmesi ve sonucu vardır. Bütün olup biten aydınlık biçimde, kendini ihtiyacı olana gösterecektir. Kadınlar kızlarına ve onların kızlarına sezginin yapı taşlarını böyle kurarak, sezgilerine güvenmeyi öğretmiş olacaklardır. Vahşi olan budur. Bu, sezginin

rehberliğidir. Kadınlar bu gün içlerinde vahşi olanı, kokuyu uzaktan alabilme yetisini aramaktadırlar. Sezgi geliştiğinde tehlike ve tuzaklar görünür olacaktır. Kendi varoluşlarını sağlam biçimde inşa etmeleri kolaylaşmış olacaktır. Mitolojiye baktığımızda görüyoruz ki kadınlar büyük aşamalar geçmek ve mücadele dayanıklılık gerektiren yaşamlardan geçmek zorunda kalmışlardır.

Simon De Beauvoir, mit ve edebiyatın feminist eleştirisini bu nedenle değerli bulur. Oralarda kadın, beden, doğa ve esin perisi algısıyla ötekileştirilir. Aktarıcıları erkek olan anlatılara kadın bakışı bu nedenle değerlidir. Estes'in gördüğü de budur. Acı ve kayıplar kadınları bulmuş, durdurmuş, yaralamış ya da yok etmiştir. Yuvalardan atılmışlar, elleri kesilmiş, ormanda bırakılmışlardır. Öykülerin anlatılması ve aktarılması yoluyla kadınlar, bu geçilmiş yollardan yeniden geçerken yaralanmadan, dimdik ve özgüven dolu olarak geçeceklerdir. Kendileri için yüzlerce yıldır yitip gitmiş değerleri bulup, bedenlerinden, ruhlarından nasıl ve hangi amaçlar için uzaklaştırıldıklarını keşfedeceklerdir. Cinselliklerinin kullanılabilir bir araç değil kendi yönetimlerinde ve değerli bir parçaları olduğunu kavrayacaklardır. Kanları ile barışacaklar, doğal bir bağına geri döneceklerdir. Kutsalları yeniden doğal biçimini alacaktır.

Bolluk, bereket ve şifanın kadında simgeleştiği bir geçmişten, kadınların özne olarak var oldukları bir yaşamdan, doğal olmayana evrildikleri toplumsal yapı içinde günümüz feminizmi tüm alanları tartışmaya açarak kadınlara kaybettikleri yerlerini kazandırmaya çabalamaktadır. Antropolojiden, biyolojiye, felsefeden, tarihe edebiyata, soybilime kadar tüm alanlarda kadına ait olan, kadını ortaya koyan araştırmalar yürütülmektedir. Özellikle kadınların kullandığı dil, sanat ve bilim alanlarında bir yandan eril dili dönüştürmekle uğraşırken bir yandan da cinsiyet eşitliğini pekiştirmekle uğraşmaktadır. İç seslerine kulak vermeyi unutmuş kadınlara bir önemli çağrı *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabından yapılmaktadır. Bin yılların birikimini taşıyan söylenceler değerli birer reçetedir. Mavi Sakal'ın Hayvani Damat'ı tüm detaylarıyla analiz edilmiştir. Küçük kızı kandırmak için kullandığı argümanlar açıkça irdelenmiştir. Kızını zenginliğe değişen baba, onun ellerinin kesilmesine neden olmuştur. El yapımı, emek verilmiş ayakkabıları bırakıp, çekici kırmızı ayakkabılara duyduğu beğeniye kontrol edemeyen kız, ayaklarından olmuştur. Mavi Sakal, İskelet Kadın, Fok Derisi, Ruh Derisi, La Llorona, Hilal Ayısı ve Altın Saçlı

Kadın öykülerinde evlilik bağı ya da niyeti üzerinden zarar gören kadın kahramanlar işlenirken, Vasalisa, Çirkin Ördek Yavrusu, Yanlış Zigot, Kırmızı Ayakkabılar, Kibritçi Kız ve Elsiz Kız öyküleri doğru anne, baba ya da doğru erginlenme süreçlerine sahip olmayan kadınlar işlenir. Sakatlanmış yaşamlar ve nedenleri öyküler ve masallar aracılığıyla, psikanalizden de yararlanılarak, tüm simgeleri metaforları, yan kahramanları ve tüm yönleriyle gösterilmiştir. Öykülerde kadınlar büyük kayıplara uğrarken içlerindeki vahşi kadın, iç ses, onlara gerekli uyarıyı yapmış ancak dikkate alınmamıştır.

Kadınlar iç seslerini dinlemeyi, deneyimi dikkate almayı, kendileri üzerinde söz sahibi olabilmek için bir veri olarak kullanmayı öğrenmelidirler. Estes'in öykülerinde kadın kahramanların 'prens ya da kraliçe' olmadıkları, zorlu geçişlerle sırandıkları ve sürekli öğrenme içinde buldukları gözlemlenir. Aynı zamanda öykülerin sonuç kısımları ütöpik bir 'mutlu son' yerine gerçek yaşamdaki gibi zarara / kayba uğrama ile tamamlanabilmektedir. *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabı bunun için değerli bir başvuru kaynağıdır.

Günümüz feminizminin cinsiyet eşitliği söylemi Estes tarafından da göz önünde bulundurulur. Bu bağlamda özcülük yakıştırmaları yapılamayacak bir tutum izler. Kadının sezgisel ve duygusal bilgisinin değerine yapılan vurguya bakılarak Estes'in kültürel feminizm nosyonu taşıdığı söylenebilir. Kitapta yer alan öykü analizlerinde erkek kahramanların eleştirisini görürüz. Kadınların özerklik elde etmelerinin yolu erkeklerin kadınlar üzerindeki baskı araçlarının kaldırılmasıyla mümkündür. Bu konuda yalnızca kadınların bilinç kazanması cinsiyetler arası eşitliği sağlamada yeterli olamayacaktır.

Erkekler, eşlerinin, kızlarının, annelerinin ya da hayatlarındaki kadınların yönetiminden çekilmedikleri sürece yol açtıkları hasarlar Estes'in erkek kahramanları aracılığıyla görülmektedir. Bir başka söyleyişle *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabı kadınlar kadar erkeklerce de yeni bir bakış ile okunmalıdır. Kadınlar üzerindeki tahakküm, kadınların ruhlarına, bedenlerine ve tüm yaşamlarına verdiği zarar kadar, erkeklerin de zarara uğradıkları tahrip edilmiş yaşamlar, doğal döngüsü bozulmuş kadınlık ve erkeklik algıları üretmektedir.

Dünyanın ortak bir yaşam alanı olduğunu ve tüketilebilecek bir kaynak olmadığını anlamının, salt yararçı, teknolojik ilerlemenin insanı bilgelikten

uzaklaştırdığını görmenin değerli bir yöntemi olarak ‘mitolojik bilgeliği’ öneren yazar ve düşünörlere ihtiyacımız olmaya devam edecektir. Feminist eleştiri, eril dille yazılmış metinlerde, kadın düşünce ve yargılarının bir tür küçömsenmesi olarak kullanılan ‘sezgisel’ sözcüğünün varoluşsal ve sanatsal değerini bu çalışma aracılığıyla geçersiz kılacaktır.

Dilek Direnç’in *Kadın Yazarlardan Eski Masallar Yeni Meseller* adlı eserinde Heilbrun’dan aktardığı gibi kadınlar hikayesiz oluşlarını (bırakılışlarını) ve hapsedildikleri yaşamları, özellikle evlilik yaşamlarını sorgulamalıdır. Hikayeleri yeniden yazmak demek yeni bakış açıları geliştirmek demektir. *Kurtlarla Koşan Kadınlar* kitabı, kadınlarca kaleme alınmış masal, mit ve öykülerin yeniden anlatıldığı, yüceltilmiş erkek egemen söylemlerin sökülerek kadının varoluşunu güçlendirecek, ikincil konumlarından çıkmalarını sağlayacak yeni eserlerin yazılmasını yol açacaktır. Kadınlara yol arkadaşlığı ve rehberlik edecektir.

KAYNAKÇA

Agızza, Roza. **Antik Yunan'da Mitoloji**, çev. Z. Zühre İlkelen, Arkeoloji ve Sanat yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, s.37.

Akarsu, Bedia. **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, 6.Basım, İnkılap Yayınları, İstanbul,

Altan, Hayriyem Zeynep. “Kadın Cinsel Kimliğinin İnşasında Kadın Edebiyatı ve Dil”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 13, Haziran 2015, s. 144163, http://www.asosjournal.com/Makaleler/1010313719_653%20Hayriyem%20-Zeynep%20Altan.pdf, (15,06,2018).

Armstrong, Karen. **Mitlerin Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, ss.8,9.

Armutak, Altan. “Doğu ve batı Mitolojilerinde hayvan Motifi”, **İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi**, 2002, ss. 411-427, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuvfd/article/view/1-019021402/1019020196>, (01.08.2017).

acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1304/1906.pdf, (03/07/2017).

Bachofen, J. Jakob. **Söylence, Din ve Anaerki**, çev. Nilgün Şarman, 1997, İstanbul.

Badinter, Elisabeth, **Biri Ötekidir**, çev. Şirin Tekeli, Afa Yayınları, İstanbul, 1992.

Bağcı, Atilla. “Türk Kültüründe Kurdu Kutsiyetinin Şaman Mitlerindeki yeri”, **Türk Dünyası Dergisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Güz, 2016, sayı.42, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/263008>. (03.07.2017), s. 7,8.

Barthes, Roland. **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Gerçek yayınevi, 1998.

Bayram, Bülent. “Oğuz Epik Anlatmaları ve Çuvaş Alp Hikayeleri’nde Kutsal Kurt ve Tepegöz” **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt.6, Sayı.1, İzmir, 2006, <http://www.tdid.ege.edu.tr/files/dergi6s1.pdf#page=24>, (02.07.2017).

Beauvoir, Simon De. **Denemeler**, çev. Sim Bezirci, Payel Yayınları, İstanbul, 1989.

Benjamin, **Walter**, çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, İstanbul, 2016.

Bennet, Edward Armstrong. **Jung Aslında Ne Dedi**, çev. Işıl Çobanlı, Say Yayınları, İstanbul, 2006.

Bennet, **Edward Armstrong**. Jung Aslında Ne Dedi, çev. Işıl Çobanlı, Say Yayınları, İstanbul, 2006.

Berktaş, Fatmagül. **Tarihin Cinsiyeti**, Metis yayınları, İstanbul, 2012.

Bottero, Jean, Samuel Noah Kramer. **Mezopotamya Mitolojisi**, çev. Alp Tümertekin, Türkiye İş bankası yayınları, İstanbul, 2017.

Bourdieu, Pierre. **Eril Tahakküm**, çev. Bediz Yılmaz, Bağlam Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2015, ss. 45,46.

Breton, David Le. **Acının Antropolojisi**, çev. İsmail Yarguz, Sel Yayınları, İstanbul, 2010.

Briffault, Robert. **Analar**, çev. Şemsa Yeğın, Payel Yayınları, İstanbul, 1990.

Brooks, Peter. **Psikanaliz ve Hikâye Anlatıcılığı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, çev. Hivren Demir Atay, Hakan Atay, İstanbul, 2014.

Butler, Judith. **Cinsiyet Belası**, çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

Campbell, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, çev. Sabri Gürses, İthaki yayınları, İstanbul, 2017.

Can, Şefik. **Klasik Yunan Mitolojisi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul,1970.

Cavarero, Adriana. **Platon'a Rağmen Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı**, çev. Bilge Tanrıseven, Otonom Yayınları, İstanbul, 2017.

Chambell, Joseph. **Batı Mitolojisi**, çev. Kudret Emiroğlu, İmge yayınları, İstanbul, 2003.

Chambell, Joseph. **İkel Mitoloji**, Çev. Kudret Emiroğlu, 3. Baskı, (İM), İstanbul, 2006.

Chambell, Joseph. **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, çev.Sabri Gürses, İthaki Yayınları, İstanbul, 2017.

Chambelle, Joseph. **Batı Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, 3.baskı, İmge yayınları, İstanbul, 2003, ss.12-13.

Costa, Mariarosa Dalla. **Kadınlar ve Toplumun Altüst Edilmesi**, çev. Kolektif, Otonom Yayınları, İstanbul, 2014.

Culler, Jonathan. **Feminist Olarak Okumak**, çev. Suğra Öncü, Afa Yayınları, İstanbul, 1995.

Çolak, Mustafa. **“Hans Bender’in Hikayelerinde Hayvan Motifleri ve Sembolik İfadeleri”**, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuefd/article/view/5000117677/5000109164>, (02.07.2017).

David Le Breton, **Acının Antropolojisi**, çev. İsmail Yarguz, 2.Basım, Sel Yayınları, İstanbul, 2010.

Demir, Zekiye. **Modern ve Postmodern Feminizm**, İz Yayınları, İstanbul, 1997.

Direk, Zeynep. **Kuram ve Cinsiyet Farklılığı**, <https://zeynepdirek.wordpress.com/2013/01/04/queer-kuram-ve-cinsiyet-farklilikgi/> (08.07.2017).

Direnç, Dilek. **Kadın Yazarlardan Eski Masallar Yeni Meseller**, 2. Basım, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2014.

Doksat, Kerem. **Sigmund Freud'un Vak'alarının Gerçek Yüzü**, <http://yenisymposium.com/Pd-f/EN-YeniSempozyum-eeaf87f8.PDF> , (07.07.2017), 158-164.

Donovan, Josephine. **Feminist Teori**, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, 10.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Eliade, Mircea. (2015). **Doğuş ve yeniden doğuş: insan kültürlerinde erginlemenin dini anlamları**. Kabalcı Yayıncılık, 2015.

Eliade, Mircea. **Ebedi Dönüş Mitosu**, çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

Erbil, Pervin. **Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi**, 4. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2015.

Ersoy, Elif. **Jung'un Arketip Kavramı**, http://www.aktuelpsikoloji.com/d/file/jung_arketip.pdf, (10.06.2017).

Evrem Tilki, Zümrüt Bulamur, Ayadi Nergis Aküzüm, **İstanbul Psychoanalytical Association**, <https://www.google.com.tr/search?q=Evrem+Tilki,+Z%C3%BCmr%C3%BCt+BulamurAyadi,+Nergis+Ak%C3%BCz%C3%BCm,+%C4%B0stanbul+Psychoanalytic+Association&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwiA99bGsNPcAhVBjIAKHaknCKQBQgIKAA&biw=1366&bih=662> , (09.01.2017). 1-11.

Federici, Sylvia, **Caliban ve Cadı**, çev. Öznur Karakaş, Otonom Yayınları, İstanbul, 2014.

Ferenzci, Sandor. **Psikanaliz Açısında Cinsel Yaşamın Kökenleri**, çev. Hasan Portakal, 3. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2013.

Fordham, Frieda. **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, çev. Aslan Yalçiner, Say Yayınları, İstanbul, 2008.

Foucault, Michel. **Cinselliğin Tarihi**, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

Freud, Sigmund. **Cinsiyet Üzerine**, çev. Avni Öneş, Say Yayınları, İstanbul, 1993.

Freud, Sigmund. **Düşlerin Yorumu II**, çev. Dr.Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul, 1992.

Freud, Sigmund. **Psikanaliz Üzerine Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış**, çev. Kamuran Şipal, Say yayınları, İstanbul, 2015.

Freud, Sigmund. **Psikanaliz Üzerine**, çev. A. Avni Öneş, Say Yayınları, İstanbul, 1994.

Freud, Sigmund. **Psikanaliz Üzerine**, çev. Avni Özeş, 19. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2015.

Freud, Sigmund. **Yaşamım ve Psikanaliz**, çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul, 1993.

Fromm, Erich. **Psikanalizin Bunalımı**, çev. K. Erzincan Kına, Say Yayınları, İstanbul, 2012.

Fromm, Erich. **Rüyalar, Mitoslar, Masallar, Rüyalar, Mitoslar, Masallar**, Çev. Aydın Arıtan, kaan H. Ökten, Arıtan yayıncılık, İstanbul, 2003.

Gallop, jane. **Cinsel Tacizle Suçlanan Feminist**, çev. Alev Özkazanç, Dipnot yayınları, İstanbul, 2013.

Gezgin, Deniz. **Su Mitosları**, 2. Baskı, Sel Yayınları, İstanbul, 2016.

Gezgin, Deniz. **Su Mitosları**, Sel Yayınları, İstanbul, 2016.

Gezgin, İsmail. **Masalların Şifresi**, Sel yayıncılık, İstanbul, 2007.

Giddens, Anthony. **Mahremiyetin Dönüşü**, çev. İdris Şahin, Ayıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

Graber, Gustav Hans. **Kadın Psikolojisi**, çev. Kamuran Şipal, Cem Psikoloji, İstanbul, 1996.

Gülcan, Nur Yeliz. “Eski Yunan Mitolojisinde Kadın İmgesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi**, 13-16 Ekim 2009, (Ed. Füsun Çoban Döşkaya), 1. Cilt, s.111.

Gülüm, Erol. **ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 20-22 Mart 2015, Ataerkil Söylemin Kültürel Aygıtı İşlevindeki Arkaik Anlatılar ve Yaratılış Bağlamı İtibariyle Türk Kültüründe Anaerkillik Mitinin Düşüşü <file:///C:/Users/Casper/Downloads/ODT-UTHBTSempozyum2015.pdf>, Erişim Tarihi ,(20.06.2018).

Hart, Hilary. **Kadın Bedeninin Spiritüel Gücü**, çev. Hatice Başaran, Ray Yayınları, İstanbul, 2014.

Hayec, Tracy. **Developing an academic identity: What’s the time Mrs Wolf?**,<http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/2272/1/RSGIBG%20HERG%20Prize%20winning%20essay%202016%20Developing%20an%20academic%20identity%20%20What%E2%80%99s%20the%20time%20Mrs%20Wolf.pdf>, (01.07.2018).

Hooks, Bell. **Feminizm Herkes İçindir**, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2012.

Hoşgör, Ayşe Gündüz. “Siyaset ve Katılım”, **Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları**, (Ed.Yıldız Ecevit, Nadide Karkıner), 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

http://www.asosjournal.com/Makaleler/1010313719_653%20Hayriyem%20Zeynep%20Altan.pdf

<http://www.clarissapinkolaestes.com/index.htm>, (01.01.2017).

Humm, Maggie, **Feminist Edebiyat Eleştirisi**, çev. Özge Altay ve Diğerleri, Say Yayınları, İstanbul, 2002.

İliç, Deniz Tansel. “Yaratıcı Endüstrileri ve İletişim Alanını Kurtlarla Koşan Kadınlar Üzerinden Okumak”, **Hacettepe Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, 2015, 2. Sayı, 309-316, <http://momentjournal.org/index.php/momentdergi/article/view/148/-397> , (11.06.2018).

İrigaray, Lucy. **Başlangıçta Kadın Vardı**, çev. İlknur Özallı, Melike Odabaş, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2014.

Joseph, Mary A. **Folklore As A Health Patterning Modality**, https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.de/&httpsredir=1&article=2227&context=gc_etds, (25.06.2018).

Jung, Carl Gustav. **Feminen**, çev. Tuğrul Veli Soylu, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2015.

Jung, Carl Gustav. **Maskülen**, çev. Didem Gamze Erdiñ, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2015.

Karabulut, Mustafa. “Roman Tekniğı Bakımından Cengiz Aytatov’un Diş Kurdu Rüyalari Romanı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.12, Sayı.43, ss. 145-165. <file:///C:/Users/Casper/Downloads/5000068558-5000088090-1-PB.pdf>, (03.07.2017).

Karakurt, Deniz. **Türk Söylence Sözlüğü**, 2. Baskı, 2011, <http://frpnet.net/TurkSoylenceSozlugu.pdf>, (03.08.2017).

Keat, Russel Jhon Urry, **Bilim Olarak Sosyal Teori**, Çev: Nilgün Çelebi, İmge Yayınları, 2. Baskı, 2001, İstanbul.

Koçak, Aynur, **Mitlerle Varoluş Yolculuğu**, Alfa Yayınları, 2016, İstanbul.

Kolaestes, Clarissapin. **Biography**, <http://www.clarissapinkolaestes.com/index.htm>, (01.01.2017).

Kristeva, Julia. **Kadın Dehası**, çev.Zeynep Mertoğlu Oğul, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2012.

Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/49658637/Kulturel_Baglamda_Kadin_ve_Guzellik.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1532597603&Signature=pYpCWS1bXVCe38wJ%2FtFgN5aD6Fg%3D&responsecontentdisposition=inline%3B%20filename%3DKulturel_Baglamda_Kadin_ve_Guzellik.pdf.pdf , (26.07.2018).

Leeming, David, **Jake Page**. Goddes, Oxford University Press, Newyork, 1996.

Marksizm, **Kadın ve Aile**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, çev. Öner Ünalın, Ankara, 2000.

Miller, Michael Vincent. **İkili İlişkilerde Terörizm**, çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul,1997.

Miller, Michael Vincent. **Michael Vincent Miller, İkili İlişkilerde Terörizm**, çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul,1997.

Onur, Bekir. **Psikanaliz Kuramında Kadın**, [www.http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/-40/504/6077.pdf](http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/-40/504/6077.pdf) , (01.07.2017).

Özsöz, Cihat. **Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş**,
https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/50610237/sosnot6.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1530022527&Signature=Yp5zUnCiyLGqY5X%2BGek%2BILx%2BHfI%3D&responsecontentdisposition=inline%3B%20filename%3DSosyoloji_Notlari_Dergisi_6._Sayi.pdf#page=42,
(11.05.2018), s. 53.

Özünel, Evrim Ölçer. **Masal Mekanında Kadın Olmak, Geleneksel Yayınları**,
Ankara, 2006.

Parman, Talat. **Freud ve Sanat, Freud ve Çağdaş Sanat**, Yapı Kredi Sanat
Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Parman, Talat. **Psikanaliz Yazıları, 2. Basım, “Özne Olarak Anne”**, Bağlam
Yayınları, İstanbul, Sonbahar 2009.

Phillips, Adam. **Freud Olmak**, çev. Şahika Tokel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,
2016.

Phillips, Adam. **Freud Olmak: Bir Psikanalistin Gelişimi**, çev. Şahika Tokel, Yapı
Kredi yayınları, İstanbul, 2016.

Pierre Bourdieu, **Eril Tahakküm**, çev. Bediz Yılmaz, 2. Basım, Bağlam Yayınları,
İstanbul, 2015.

Propp, Vladimir. **İş Bankası Yayınları**, çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, 2011,
İstanbul.

Propp, Vladimir. **Masalın Biçimbilimi**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Türkiye İş
Bankası yayınları, İstanbul, 2011.

Reed, Evelyn. **Bilimde Cins Ayrımı**, çev. Şemsa yeğin, Payel yayınları, İstanbul,
1987.

Reiter, Rayna, R. **Kadın Antropolojisi**, çev. Bürge Abiral, Dipnot yayınları, Ankara, 2016.

Roland, Barthes. **Anlatıların yapısal Çözümlemesine Giriş**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Gerçek yayınevi, 1998.

Roller, Lynn E. **Ana Tanrıça'nın İzinde**, çev. Betül Avunç, Alfa Yayınları, İstanbul, 2013.

Rosenberg, Donna. **Dünya Mitolojisi**, Çev. Koray Akten, Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, Kudret Emiroğlu, Tuluğ Kenanoğlu, Tahir Kocayığit, Erhan Kuzhan, Bengü Odbaşı , İmge Yayınları, İstanbul, 2017.

Rulman, Marit ve Diğerleri, **Kadın Filozoflar**, Çev.Tomris Mengüşoğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1996.

Rulman, Marit, **Gudrun Grünken, Marlies Mrotzek**. Kadın Filozoflar, Çev.Tomris Mengüşoğlu, Kabalcı yayınları, İstanbul, 1996.

Sancar, Serpil. **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti**, İletişim yayınları, İstanbul, 2013.

Sigmund Freud, **Düşlerin Yorumu II**, çev. Dr.Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul, 1992.

Stone, Alison. **Feminist Felsefeye Giriş**, çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrıseven, otonom Yayınları, İstanbul, 2016.

Stone, Merlin. **Tanrılar Kadınken**, çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınları, İstanbul, 2000.

Stone, Alison. **Feminist Felsefeye Giriş**, çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrıseven, Otonom Yayınları, İstanbul, 2015.

Şardağı, Emine ve R. Ayhan Yılmaz, “Anlatı Kuramı ve Reklamda Kullanımı: Anlatı Analizi Çerçevesinde Bir İnceleme”, **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2017, Sayı: 4, Cilt: 2, ss. 88-133, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/386954>, (22.06.2018).

Taşcıoğlu, Gönül. http://docs.neu.edu.tr/staff/gonul.tascioglu/pys%-20450_1.pdf , (10.01.2017).

Timuroğlu, Senem. “**Kara Kıta’nın Türkçe Hali: Leyla Erbil**”, https://www.academia.edu/30229607/KARA_KITANIN_T%C3%9CRK%C3%87E_HAL%C4%B0_LEYLA_ERB%C4%B0L, (10.07.2017).

Tuzcuoğlu, Necla. “Psikanaliz Kuramı ve Özellikleri”, **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Yıl, 1995, Sayı:7.

Tüzel, Gökçe B. **Feminist Bir Doktora Tezi Yazmak**, https://scholar.google.com.tr/scholar?start=40&q=feminist+duru%C5%9F+kuram%C4%B1&hl=tr&as_sdt=0,5, Erişim Tarihi (28.06.2018).

Uzelli, Gönül. **Slav Mitolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.

Weeks, Kathi. **Feminist Öznelerin Kuruluşu**, çev. İlkay Özküralpli, Otonom Yayınları, İstanbul, 2013

Wilkinson, Kathryn. **Semboller & İşaretler**, Alfa Yayınları, çev. Seda Toksoy, 3. Basım, İstanbul, 2014.

Wollstonecraft, Mary. **Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi**, çev. Deniz Hakyemez, 3. Basım, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015

Yalom, Marilyn. **Evli kadının Tarihi**, çev. Zeynep Yelçe, Neşenur Domaniç, Çitlembik Yayınları, İstanbul, 2002.

Yates, Michelle. **A Therapist's Journey From Naivete To Knowing: A Heuristic Inquiry**, <http://aut.researchgateway.ac.nz/bitstream/handle/10292/11012/YatesM.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, (1.07.2018).

Yıldız, İsmail. <http://www.psicoanalistaiyildiz.com/index.php/tuerkce-psikolojik-makalelerim/48-psikanaliz-terapi-nedir>, (27.02.2017).

Zupancic, Alenka. **Neden Psikanaliz Üç Müdahale**, Çev. Barış Engin Aksoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Zupancic, Alenka. **Neden Psikanaliz**, çev. Barış Engin Aksoy, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.